

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EŞYA TAŞIMA HUKUKUNDA
ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER

Doğan Can AYDIN

DANIŞMAN
Prof.Dr. Murat AYDOĞDU

İZMİR - 2017

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Doğan Can AYDIN
Öğrenci No : 2015802213
Tez Başlığı : Eşya Taşıma Hukukunda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler

Savunma Tarihi : 25.07.2017
Danışmanı : Prof.Dr.Murat AYDOĞDU

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Murat AYDOĞDU	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Yrd.Doç.Dr. Nalan KAHVECİ	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr. Özge AYAN	-Celal Bayar Üniversitesi	

Doğan Can AYDIN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği() / oy çokluğu() ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Banu DURUKAN SALI
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Eşya Taşıma Hukukunda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım tüm yapıtların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Doğan Can AYDIN

...../...../2017

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Eşya Taşıma Hukukunda

Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler

Doğan Can Aydın

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Özel Hukuk Programı

Zaman, diğer tüm haklarda olduğu gibi, eşya taşıma hukukundaki hakları da belirli bir sürenin geçmesi ile çeşitli şekillerde etkilemektedir. Bu etki, bazen zamanaşımı şeklinde belirlenmiş iken, bazen de hak düşürücü süre şeklinde belirlenmiştir. Ancak genel olarak söylenebilir ki, eşya taşıma hukukunda hakların ileri sürülmesi bir veya iki yıl gibi kısa sürelerle tabi tutulmuştur.

Çalışmamızda, ulusal ve uluslararası alanda yapılan kara, demir, deniz ve havayoluyla eşya taşıma kurallarında düzenlenen zamanaşımı ve hak düşürücü süreler incelenmiştir. Her bölümde öncelikle taşıma türüne uygulanacak kurallar belirlenmiştir. Daha sonrasında taşıma türünün temel özellikleri ile doktrindeki ve uygulamadaki görüşler dikkate alınarak; sürenin niteliği, başlangıcı, hesaplanması, durması, kesilmesi, sürenin dolmasının sonuçları ve diğer konular ayrıntılı olarak incelenmiştir. Aynı zamanda zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerle ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, eşya taşıma hukukunun dağınık yapıda bulunan kurallarında düzenlenen zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerle ilişkin hükümleri karşılaştırmalı olarak tek bir başlık altında incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Zamanaşımı, Hak Düşürücü Süre, Eşya Taşıma Hukuku.

ABSTRACT

Master's Thesis

Prescription and Lapse of Time in Law of Carriage of Goods

Doğan Can AYDIN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Private Law

Private Law Program

Time, like all other rights, affects the rights in various ways in the law of carriage of goods with the certain period of time. This effect is sometimes defined as a prescription, sometimes as a lapse of time. However, it can be said in general, enunciation of the rights of law of carriage of goods has been subjected to a short time as one or two years.

In this study, regulation of prescription and lapse of time in the rules of the law of carriage of goods by land, rail, sea, and air in national and international area have been examined. In each section, firstly the rules to be applied to the transportation type are determined. After that, considering the basic features of the transportation type and the opinions of the doctrine and the practice; qualification, inception, calculation, cessation, and interruption of the time, results of expiration, and the other issues have been examined in detail. At the same time, general information about prescription and lapse of time is given.

The purpose of this study is to comparative examination of the provisions of prescription and lapse of time, which are regulated in disordered rules of law of carriage of goods, under a single heading.

Keywords: Prescription , Lapse of Time, Law of Carriage of Goods .

**EŞYA TAŞIMA HUKUKUNDA
ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELERE
İLİŞKİN GENEL BİLGİLER**

I. ZAMANAŞIMI	3
A. Zamanaşımının Tanımı	3
B. Zamanaşımının Kabul Edilmesindeki Amaç	5
C. Zamanaşımının Şartları	7
1. Hakkın Zamanaşımına Tabi Olması	7
2. Kanunlarda Düzenlenen Sürelerin Dolması	8
a. Zamanaşımının Başlangıcı	8
b. Zamanaşımı Süresi	10
(1) Genel Olarak	10
(2) Zamanaşımı Süresinin Sözleşmeyle Değiştirilememesi	10
c. Zamanaşımı Süresinin Hesabı	12
(1) Genel Olarak	12
(2) Zamanaşımı Süresinin Durması	13
(3) Zamanaşımı Süresinin Kesilmesi	14
(i) Zamanaşımının Borçlunun Fiilleri İle Kesilmesi	15
(ii) Zamanaşımının Alacaklının Fiilleri İle Kesilmesi	16

(iii) Zamanaşımının Adli Makamların Fiili İle Kesilmesi	18
(iiii) Zamanaşımının Kesilmesinin Sonuçları	19
D. Zamanaşımının Hüküm ve Sonuçları	20
1. Zamanaşımının Hak Üzerindeki Etkisi	20
a. Borçlunun Def'i Hakkını Kullanmasından Önceki Aşamada	20
b. Borçlunun Def'i hakkını Kullanmasından Sonraki Aşama	21
2. Borçlunun Zamanaşımı Def'ini İleri Sürme Hakkı	21
a. Genel Olarak	21
b. Zamanaşımı Def'ini İleri Sürme Hakkının Kötüye Kullanılması	23
3. Zamanaşımının Bağlı Haklar Bakımından Hükümleri	24
4. Davanın Reddedilmesi Halinde Ek Süre	25
5. Zamanaşımından Feragat	27
E. Milletlerarası Özel Hukukta Zamanaşımı	28
II. HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRE	30
A. Hak Düşürücü Süreye İlişkin Genel Bilgiler	30
B. Hak Düşürücü Sürelere Uygulanacak Hükümler	32
C. Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süre Arasındaki Farklar	35
III. TAŞIMA HUKUKUNDA SÜRELERİN DEĞİŞTİRİLEMESİ	36
A. Genel Olarak	36
B. Türk Ticaret Kanunu'nun 6. Maddesinin Uygulama Alanı	37
1. Zamanaşımının Ticari Hüküm Koyan Kanunlarda Düzenlenmesi	37
a. Genel Olarak	37
b. Taşıma Hukuku Kuralları Açısından Değerlendirme	38
2. Açıkça Zamanaşımının Değiştirilebileceğine Dair Hüküm Olmaması	40
C. Zamanaşımı Sürelerinin Değiştirilememesinin Sonuçları	40
D. Hak Düşürücü Süreler Açısından Değerlendirme	41

İKİNCİ BÖLÜM
KARAYOLUYLA YAPILAN EŞYA TAŞIMALARINDA
ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

I. ULUSAL KARAYOLU TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI	44
A. Genel Olarak	44
B. Taşıma Sözleşmesinden Kaynaklanan Talep Haklarının Tabi Olduğu Zamanaşımı Süreleri	46
1. Bir Yıllık Zamanaşımı Süresine Tabi Talepler	46
2. Türk Ticaret Kanunu'nda Düzenlenen Bir Yıllık Zamanaşımı Süresinin Uygulanmayacağı Talepler	51
3. Üç Yıllık Uzamış Zamanaşımı Süresi	53
a. Taşıyıcının Nitelikli Kusurunun Varlığı	53
b. Zararın Eşyanın Zıya, Hasar veya Geç Teslimi Nedeniyle Oluşması	56
C. Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı	57
1. Zamanaşımı Süresi Kural Olarak Gönderilene Teslim İle İşlemeye Başlar	57
2. Tam Zıya Halinde Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı	59
3. Rücu Haklarının Kullanılmasında Zamanaşımının Başlangıcı	61
D. Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması	62
E. Zamanaşımı Süresinin Dolması	64
F. Zamanaşımı Def'ini İleri Sürme Hakının Kötüye Kullanılması	64
G. Gönderen veya Gönderilenin Taleplerini Def'i Olarak İleri Sürmesi	65
II. ULUSLARARASI KARAYOLU TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI	67
A. Uygulanacak Kurallar	67
B. CMR'de Düzenlenen Sürenin Hukuki Niteliği	69
C. CMR'ye Göre Taşıma Sözleşmesinden Kaynaklanan Talep Haklarının Tabi Olduğu Zamanaşımı Süreleri	70
1. Bir Yıllık Zamanaşımı Süresi	70
2. Üç Yıllık Uzamış Zamanaşımı Süresi	72
D. Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı	76
1. Kısmi Zıya, Hasar veya Gecikme Hallerinde Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı	77

2. Tam Zıya Halinde Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı	78
3. Taşıyıcılar Arasındaki Rücu Davalarında Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı	80
4. Geriye Kalan Hallerde Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı	80
E. Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması	82
F. Zamanaşımı Süresinin Durması ve Kesilmesi	82
1. Genel Olarak	82
2. CMR’de Düzenlenen Özel Durma Hali	84
G. Zamanaşımı Süresinin Dolması ve Def’inin İleri Sürülmesi	86
1. Genel Olarak	86
2. Zamanaşımı Def’ini İleri Sürme Hakkının Kötüye Kullanılması	88
H. Karşı Dava veya Takas Def’inde Zamanaşımı	88
İ. Sigortacının Kanuni Halefiyeti Halinde Zamanaşımı	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMİRYOLUYLA YAPILAN EŞYA TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER

I. ULUSAL DEMİRYOLU TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER	91
A. Genel Olarak	91
B. Taşıma Sözleşmesinden Kaynaklanan Talep Haklarının Tabi Olduğu Süreler	92
1. Nizamname’de Süreye Bağlanan Talepler ve Sürenin Özellikleri	92
a. Genel Olarak	92
b. Eşyanın Hasarı Halinde Hak Düşürücü Süre	93
c. Eşyanın Zıyaı Halinde Hak Düşürücü Süre	94
d. Eşyanın Zıya veya Hasarı Nedeniyle Açılacak Davaların Görüleceği Süre	95
e. Hak Düşürücü Sürelerin Hesaplanması	96
2. Nizamname’de Süreye Bağlanmayan Talepler	97
II. ULUSLARARASI DEMİRYOLU TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI	98
A. Uygulanacak Kurallar	98
B. CIM’e Göre Taşıma Sözleşmesinden Kaynaklanan Talep Haklarının Tabi Olduğu Zamanaşımı Süreleri	100

1. Bir Yıllık Zamanaşımı Süresi	100
2. İki Yıllık Uzamış Zamanaşımı Süresi	102
a. Gönderilenden Tahsil Edilen Rambursmanın Ödenmesi Talebi	102
b. Taşıyıcı Tarafından Yapılan Bir Satıştan Elde Edilen Gelirin Ödenmesi Talebi	102
c. Nitelikli Kusur Nedeniyle İleri Sürülen Tazminat Talepleri	103
d. Tekrar Sevkten Önceki Taşımadan Kaynaklanan Tazminat Talebi	104
C. Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı	105
1. Tam Zıya Halinde Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı	105
2. Kısmi Zıya, Hasar veya Gecikme Hallerinde Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı	106
3. Diğer Hallerde Zamanaşımının Başlangıç Anı	107
D. Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması	108
E. Zamanaşımı Süresinin Durması ve Kesilmesi	108
1. Genel Olarak	108
2. CIM’de Düzenlenen Özel Durma Hali	109
F. Zamanaşımı Süresinin Dolmasının Hüküm ve Sonuçları	112
G. Zamanaşımı Def’ini İleri Sürme Hakkının Kötüye Kullanılması	113
H. Karşı Dava veya Def’i Davasında Zamanaşımı	113

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DENİZYOLUYLA YAPILAN EŞYA TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER

I. ULUSAL DENİZYOLU TAŞIMALARINDA SÜRELER	114
A. Genel Olarak	114
B. Taşıyanın Eşyanın Zıyaı veya Hasarı ile Geç Tesliminden Doğan Sorumluluğunun Süresi	115
1. Genel Olarak	115
2. Sürenin Hukuki Niteliği	117
3. Bir yıllık Sürenin Başlangıç Anı	119
a. Eşyanın Teslim Tarihi	119
b. Eşyanın Teslim Edilmesinin Gerektiği Tarih	122

c. Hak Düşürücü Süre İtirazından Yararlanma Hakkının Kaybedilmesi Halinde Sürenin Başlangıcı	124
4. Sürenin Hesaplanması	124
5. Taraf İradeleriyle Bir Yıllık Sürenin Uzatılması	126
6. Hak Düşürücü Sürenin İşlemeye Başlamasını Engelleyen Özel Durum	130
7. Rücu Davalarında Hak Düşürücü Süre	130
8. Yargı Yoluna Başvuru	132
9. Hak Düşürücü Süre İtirazından Yararlanma Hakkının Kaybedilmesi	134
C. Taşıma Sözleşmesinden Doğan Diğer Alacakların Tabi Olduğu Zamanaşımı Süresi	135
II. ULUSLARARASI DENİZYOLU TAŞIMALARINDA SÜRELER	138
A. Uygulanacak Kurallar	138
B. Uluslararası Sözleşmelerde Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Sürelere İlişkin Düzenlemeler	140
1. Lahey ve Lahey/Visby Kuralları	140
a. 1924 Tarihli Lahey Kuralları'nda Taşıyanın Sorumluluk Süresine İlişkin Getirilen Süre	140
b. 1968 Tarihli Visby Kuralları'nda Taşıyanın Sorumluluk Süresi Hakkında Yapılan Yeni Düzenlemeler	141
2. Hamburg Kuralları	143
3. Rotterdam Kuralları	145

BEŞİNCİ BÖLÜM

HAVAYOLUYLA YAPILAN EŞYA TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER

I. ULUSAL HAVAYOLU TAŞIMALARINDA SÜRELER	148
A. Genel Olarak	148
B. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda Düzenlenen Sürenin Hukuki Niteliği	149
C. Sivil Havacılık Kanunu'nda Taşıyıcının Sorumluluğu İçin Belirlenen Süre	150
1. İki Yıllık Sürenin Uygulama Kapsamı	150
2. Sürenin Başlangıç Anı	154
3. Hak Düşürücü Sürenin Hesaplanması	155
4. Hak Düşürücü Sürenin Dolması	157

D. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda Düzenlenmemiş Taleplerin Tabi Olacağı Süre	158
II. ULUSLARARASI HAVAYOLU TAŞIMALARINDA SÜRELER	159
A. Uygulanacak Kurallar	159
B. Montreal Sözleşmesi'nde Taşıyıcının Sorumluluğu İçin Belirlenen Süre ve Özellikleri	161
C. Montreal Sözleşmesi'nde Düzenlenmemiş Taleplerin Tabi Olacağı Süre	164
SONUÇ	166
KAYNAKÇA	171

KISALTMALAR

CIM	Demiryoluyla Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Tektip Kurallar
CMR	Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi
COTIF	Uluslararası Demiryolu Taşımalarına İlişkin Sözleşme
C.	Cilt
ed.	Editör
HD	Hukuk Dairesi
HGB	Handelgesetzbuch
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBGK	İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İİK	İcra İflas Kanunu
m.	Madde
MÖHUK	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
S.	Sayı
TBK	Türk Ticaret Kanunu
TD	Ticaret Dairesi
TMK	Türk Medeni Kanunu
TSHK	Türk Sivil Havacılık Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
vd.	Ve devamı

GİRİŞ

Dünya geneline ve ülkemiz hukukuna bakıldığında, kabul gören eğilime göre zamanın geçmesi hakları çeşitli şekillerde etkileyebilmektedir. Zamanın her şey üzerinde olduğu gibi, haklar üzerinde de bir aşındırma etkisinin olduğu hukuk düzenlerince kabul edilmektedir. Ancak bu etkinin türü, hakkın çeşidine göre farklılık gösterdiği gibi, zamanın aşındırma süresi de hükmün konuluş amacına göre farklılık göstermektedir.

Hukukumuz açısından bakıldığında, zamanın haklar üzerindeki etkisi genel olarak zamanaşımı ve hak düşürücü süreler olarak belirlenmiştir. Bu etki, bazı durumlarda ve özellikle aynı haklar üzerinde zamanın geçmesi sonucunda kazandırıcı zamanaşımı ile bir kimsenin hak kazanması şeklinde olurken, bazı durumlarda ise ve özellikle alacak hakları üzerinde zamanın geçmesi sonucunda düşürücü zamanaşımı ile hakkın talep edilebilirliğinin zayıflaması şeklinde olmaktadır. Bunun yanında bazı haklar ve özellikle yenilik doğurucu haklar üzerinde zamanın geçmesi, hak düşürücü süreler ile hakkın sona ermesine sebep olmaktadır.

Taşıma hukuku incelendiğinde, kendisini diğer hukuk dallarından ayıran birçok karakteristik özelliği olduğu görülmektedir. Bu özelliklerden biri de taşıma hukuku kurallarının son derece dağınık yapıda olmasıdır. Taşıma hukukunda taşımanın yapıldığı ortama, taşımanın konusuna ve taşımanın yapıldığı ülkesel sınırlara göre farklı kurallar düzenlenmiştir. Esasında bu kurallarda benzer hukuki sorunları benzer şekillerde düzenlenmekle birlikte, taşımanın türünün kendine özgü yapısına bağlı olarak kurallar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Taşıma hukukunda kuralların dağınık yapıda olmasının bir sonucu olarak, taşıma kurallarında getirilen benzer düzenlemelerin, birbiriyle bağlantılı olarak ele alınması zorlaşmaktadır. Bu çalışmada temel olarak, eşya taşıma hukukunda düzenlenmiş olan zamanaşımına ve hak düşürücü sürelerle ilişkin hükümlerin bir başlık altında incelenmesi hedeflenmiştir. Eşya taşıma hukukunda zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin tümünün incelendiği monografik bir eserin bulunmaması ve uygulamada sürelerin uygulanması noktasında yaşanan sorunlar, bu konunun tez çalışması olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Bu şekilde eşya taşıma hukukunda zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerle ilişkin hükümler arasındaki benzer ve farklı

yönler ortaya konulmak istenmiştir. Böylece bu konuya ilişkin doktrindeki görüşler bir arada incelenerek, sorunlara ilişkin çözümlerin getirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma incelendiğinde görülecektir ki, eşya taşıma hukukunda zamanaşımı ve hak düşürücü süreler benzer şekilde çok kısa olarak düzenlenmekle birlikte, taşıma türünün kendine özgü yapısına bağlı olarak hükümler arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Eşya taşıma hukukunda zamanaşımı ve hak düşürücü süreler incelenirken, çalışmamızın kapsamı düşürücü zamanaşımı (zamanaşımı) ve hak düşürücü süreler kapsamında olacaktır. Zamanın haklar üzerindeki etkisinin doğru belirlenmesi, bu sürelerin niteliğinin ve bu sürelere uygulanacak hükümlerin doğru tespit edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışma, beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerle ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde, taşıma hukukundaki sürelerin değiştirilemeyeceği kuralı da açıklanmıştır.

Çalışmanın diğer dört bölümünde, taşımanın yapıldığı ortam ayrımı dikkate alınarak, sırasıyla kara, demir, deniz ve havayolu eşya taşımalarında düzenlenen zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerle ilişkin hükümler açıklanmıştır. Her bölümde ayrıca taşımanın ulusal veya uluslararası nitelikte olmasına göre alt ayrıma yer verilmiştir. Her ayrımda öncelikle taşıma türüne uygulanacak kurallar belirlenmiş ve taşımanın temel özellikleri ile doktrindeki ve uygulamadaki görüşler dikkate alınarak; sürenin niteliği, başlangıcı, hesaplanması, durması, kesilmesi, sürenin dolmasının sonuçları ve diğer konular ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Çalışma, eşya taşıma hukukunda zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerle ilişkin genel değerlendirmelerin yapıldığı ve önerilerin yer aldığı sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELERE

İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

I. ZAMANAŞIMI

A. Zamanaşımının Tanımı

Genel olarak zamanaşımı (müruruzaman), kanunda belirtilen şartlarda belli bir sürenin geçmesi ile bir hakkın kaybedilmesi veya kazanılması yolu olarak tanımlanabilir¹. Türk Hukuk Sistemi'nde zamanaşımı, kazandırıcı zamanaşımı (iktisabı zamanaşımı) ve düşürücü zamanaşımı (ıskatı zamanaşımı) olarak iki farklı anlamda kullanılmaktadır².

Zamanaşımı sadece hakların düşmesine neden olmayıp, bazı durumlarda kazandırıcı zamanaşımı ile hak kazanılmasını da sağlayabilir. Kazandırıcı zamanaşımı; bir aynı hakkın, diğer özel koşulları da sağlaması şartıyla belirli bir süre devam eden zilyetlik sonucunda elde edilmesi olarak tanımlanabilir³. Aynı haklar ve özellikle mülkiyet hakkı üzerinde görülen kazandırıcı zamanaşımı, hak sahibi açısından aynı hakkın kazanılması sağlarken, hakkın gerçek sahibi açısından hakkın kaybolmasına sebep olmaktadır⁴. Esas olarak eşya hukukunda incelenen kazandırıcı

¹ Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 1519.

² Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt: II, 2. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1977 (Cilt: 2), s. 519; Selahattin Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu ve Atilla Altop, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 1030; Safa Reisoğlu, **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25. Bası, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2014, s. 424; M. Kemal Oğuzman ve M. Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. 1, 13. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2015 (Cilt: 1), s. 580; Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 21. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 1307-1309; Mehmet Erdem, **Özel Hukukta Zamanaşımı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 5; Ergin Akçay, **Türk Borçlar Kanunu'na Göre Zamanaşımı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 7.

³ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 519; Reisoğlu, s. 424; Ahmet M. Kılıçoğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 18. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, s. 872; M. Erdem, s. 5; Akçay, s. 7.

⁴ Tekinay ve diğerleri, s. 1030; Eren, s. 1309; Kılıçoğlu, s. 873.

zamanaşımı, tez konumuz itibariyle kapsam dışında olduğu için ayrıntılı olarak ele alınmayacaktır⁵.

Bir hakkın kaybedilmesine sebep olan (düşürücü) zamanaşımı⁶, belli bir süre için alacak hakkını talep etmemiş alacaklının, alacağını dava ve takip yoluyla tahsil edebilme imkânının ortadan kalkmasıdır⁷. Burada hemen belirtmek gerekir ki, alacaklı zamanaşımına uğramış alacağını dava ve takip yoluyla tahsil hakkını doğrudan kaybetmemekte olup, borçlunun def'i hakkını kullanması halinde kaybetmektedir.

Türk Borçlar Kanunu'nun (TBK) sistematigi içinde bakıldığında zamanaşımı borcu sona erdiren sebepler içinde düzenlenmiştir. Ancak esasen zamanaşımı borcu sona erdiren bir sebep olmayıp, sadece alacaklının dava ve takip yoluyla alacağını talep edebilme olanağını borçlu istemediği takdirde ortadan kaldırmakta ve alacak hakkını zayıflatan bir etki doğurmaktadır⁸. Bunun yanında zamanaşımının pratik sonuçları açısından bakıldığında, borcun düşmesine çok yakın bir sonuç doğurması, onun da borcu sona erdiren sebepler içinde düzenlenmesine yol açmıştır⁹. Zamanaşımı sonucu borcun sona ermemesinin bir sonucu olarak zamanaşımına rağmen ifa edilen bir borcun ifası, geçerli bir ifa kabul edilir ve alacaklı için sebepsiz

⁵ Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun Beşinci Kitabı olan Deniz Ticareti Kitabı'nda gemi mülkiyetinin kazanılmasına ilişkin hükümlerde olağan (m. 999) ve olağanüstü (m. 1000) kazandırıcı zamanaşımına ilişkin hükümler bulunmaktadır.

⁶ Doktrine ve Kanununa bakıldığında “düşürücü zamanaşımı” terimi tercih edilmemekte olup, bu terim için sadece “zamanaşımı” ifadesi kullanılmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda geçen “zamanaşımı” ifadesinden “düşürücü zamanaşımı” anlaşılmalıdır.

⁷ Andreas Von Tuhr, **Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı**, C. 2, çev. Cevat Edege, Yargıtay Yayınları, Ankara 1983, s. 687; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 520; Tekinay ve diğerleri, s. 1030; Reisoğlu, s. 424; Ahmet Zeyneloğlu, **Taşıma Hukuku**, 2. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 1993, s. 151; Kılıçoğlu, s. 872; M. Erdem, s. 5; Akçay, s. 9; Yarg. HGK, 03.05.2006, 4-232/269 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁸ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 520; Tekinay ve diğerleri, s. 1030; Reisoğlu, s. 425; Eren, s. 1307; Kılıçoğlu, s. 873; Atilla Aybay, Aydın Aybay, Gündüz Aybay ve Rona Aybay, **Denizciler, İşletmeciler ve Yöneticiler İçin Deniz Hukuku**, Aybay Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 433; M. Erdem, s. 7; “...Her ne kadar zamanaşımı müessesesi Borçlar Kanunu'nun (Borçların Sukutu) na ilişkin 3. babında tanzim edilmiş ise de, gerçekte borçluluğu sona erdiren diğer nedenler gibi taraflar arasında mevcut alacaklılık ve borçluluk ilişkisini ortadan kaldırmaz...” Yarg. 11. HD, 07.07.1975, 2912/4679 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

⁹ Von Tuhr, s. 707; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 520; Tekinay ve diğerleri, s. 1030; Necip Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme**, 6. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 47; M. Erdem, s. 7; Kılıçoğlu'na göre, zamanaşımı borçlu açısından borcu sona erdiren bir sebep iken, alacaklı açısından alacağın dava ve takip edilme hakkını sona erdiren sebep olmaktadır (Kılıçoğlu, s. 872); Eren'e göre ise, zamanaşımı borcun nisbi sona erme sebebi olduğu ifade edilmiştir (Eren, s. 1307).

zenginleşmeye neden olmaz (TBK m. 78/2)¹⁰. Bunun yanında zamanaşımı, borç ilişkisinin tamamını değil, sadece alacağı etkiler. Münferit alacak dışındaki borç ilişkisi bir bütün olarak varlığını sürdürür¹¹.

Zamanaşımı, borçluya def'i hakkı ile borcundan süresiz kaçınma olanağı verir. Zamanaşımı def'i denen bu def'i sayesinde, borçlunun bu def'iyi ileri sürmesi ile, alacaklının açmış olduğu dava reddedilir ve borç eksik bir borç haline gelir¹².

Zamanaşımının genel nitelikteki hükümleri, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir (m. 146-161). Bu nedenle diğer Kanunlarda özel bir hüküm bulunmayan hallerde 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 5. maddesinin atfıyla Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin genel nitelikteki hükümleri, tüm özel hukuk ilişkilerinde uygulama alanı bulacaktır¹³.

Zamanaşımı niteliği itibariyle bakıldığında maddi hukuka ilişkin bir süredir¹⁴. Usul hukukuna ilişkin süreler hak düşürücü sürelerdir¹⁵. Zamanaşımı süreleri bir borç ilişkisinden kaynaklanan alacak hakkına ilişkin olmaktadır. Bunun sonucu olarak zamanaşımı def'ini reddeden hakimin davayı esastan reddetmesi gerekir¹⁶. Yine bu durumun sonucu olarak, zamanaşımı sorunu lex fori kuralları çerçevesinde değil, uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuka (lex causae) göre çözümlenir (MÖHUK m. 8).

B. Zamanaşımının Kabul Edilmesindeki Amaç

Sözleşmeler Hukuku'nda kabul edilen en önemli ilkelerden biri de "ahde vefa" (pacta sunt servanda) ilkesidir. Bu ilke gereği sözleşmenin tarafları birbirlerine karşı olan borçlarına sadık kalmalı ve aradan ne kadar süre geçerse geçsin bu

¹⁰ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 520; Tekinay ve diğerleri, s. 1031; Kocayusufpaşaoğlu, s. 48-49; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 583; Zeyneloğlu, s. 151; Eren, s. 1324; At. Aybay ve diğerleri, s. 433; Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

¹¹ Von Tuhr, s. 688; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 533; Eren, s. 1308; M. Erdem, s. 17.

¹² Reisoğlu, s. 425; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 602-603; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 580; Eren, s. 1308; Akçay, s. 9.

¹³ Kılıçoğlu, s. 873; Kamu hukukundan doğan alacaklarda zamanaşımı öngörülmesi halinde, bunlara özel kuralları uygulanır. Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen zamanaşımı hükümleri, kamu alacaklarında tali olarak uygulanabilir (Eren, s. 1309).

¹⁴ Von Tuhr, s. 688; Kılıçoğlu, s. 876; M. Erdem, s. 8.

¹⁵ Kılıçoğlu, s. 877.

¹⁶ M. Erdem, s. 8.

sadakatlerini sürdürmelilerdir. Ancak çeşitli sebeplerle kabul edilen zamanaşımı ile bu ilkeye bir istisna getirilmektedir¹⁷.

Zamanaşımının kabul edilmesindeki en önemli sebeplerden biri, uzun bir süredir alacağını talep etmeyen alacaklının kamu düzeni¹⁸, hukuki güven ve sosyal barış gereği artık alacağını devletin cebri icra kuvvetiyle tahsil etme hakkına layık görülmemesidir. Alacaklı alacak hakkını uzun süre talep etmeyerek ihmalkâr davranmıştır. Her borç ilişkisi bir anlaşmazlığa neden olur ve çok uzun süren borç ilişkileri toplumda huzursuzluğa yol açar. Bu nedenle zamanaşımı kamu yararını da ilgilendirmektedir¹⁹. Ayrıca borçlunun veya mirasçılarının sonsuza kadar alacaklının alacağını talep edebileceği olasılığıyla karşı karşıya bırakılması da uygun olmayacaktır²⁰.

Diğer yandan bir alacağın üzerinden uzun bir süre geçmesi, zamanın aşındırma etkisinin sonucu olarak borçlunun delil ikame etme ve hakkını ispat edebilme imkanını azaltır²¹. Mahkemelerin bu şekilde sonucu çoğu zaman tesadüflere bağlı olan, aydınlatılması imkânsız derecede zor davalarla uğraşması iş yükünün artmasına da sebep olacaktır. Ayrıca çok eski bir talep hakkı ileri sürüldüğünde olağan hayat tecrübelerine göre, bu hakkın hiç doğmamış veya sonradan düşmüş olması büyük bir olasılıktır²².

Sonuç olarak yukarıda belirtilen gerekçelerle, Kanun talep (alacak) haklarının zamanaşımına uğramasını kabul etmiş ve zamanaşımı ile hukuk düzeni, zamana iyileştirici ve düzeltici bir rol yüklemiştir²³.

¹⁷ Eren, s. 1307.

¹⁸ Erdem'e göre, zamanaşımı kamu düzenine ile ilgili değildir (M. Erdem, s. 12).

¹⁹ Von Tuhr, s. 687; Tekinay ve diğerleri, s. 1030-1031; Kocayusufpaşaoğlu, s. 46; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 583; Eren, 1307; Kılıçoğlu, s. 873; M. Erdem, s.9; Akçay, s. 11.

²⁰ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 518-519; Tekinay ve diğerleri, s. 1031; At. Aybay ve diğerleri, s. 431; M. Erdem, s. 9.

²¹ Bu nedenle *Kılıçoğlu*'nun da ifade ettiği gibi, zaman hakkın varlığı üzerinde etki yapmamakta, ancak alacağı dava ve takip hakkını aşındırmaktadır (Kılıçoğlu, s. 872).

²² Von Tuhr, s. 687; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 519; Tekinay ve diğerleri, s. 1030-1031; Kocayusufpaşaoğlu, s. 47; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 582; Zeyneloğlu, s. 152; Eren, s. 1308; Kılıçoğlu, s. 873; At. Aybay ve diğerleri, s. 431; M. Erdem, s. 9; Akçay, s. 12.

²³ Von Tuhr, s. 687; Eren, s. 1308.

C. Zamanaşımının Şartları

1. Hakkın Zamanaşımına Tabi Olması

Türk Borçlar Kanunu'nun 146. maddesine göre, "*Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça her alacak on yıllık zamanaşımına tabidir.*". Bu hükümden de görüldüğü üzere zamanaşımına tabi hakların, kişisel hak niteliğindeki alacak hakları olduğu görülmekte ve kural olarak tüm alacak haklarının zamanaşımına tabi olduğu kabul edilmektedir²⁴. Diğer yandan Kanunda bazı alacak hakları için hak düşürücü süre de kabul edilmiş olabilir²⁵.

Ancak bazı alacak hakları için zamanaşımı kabul edilmediği gibi, her alacak hakkının da zamanaşımı süresi aynı değildir. Örneğin, taşınmaz rehni ile teminat altına alınmış bir alacak için zamanaşımı işlemez (TMK m. 864)²⁶. Aynı şekilde aciz vesikası verilmiş bir borç içinde zamanaşımı işlemez (İİK m. 143/6). Taşınır rehni ise, zamanaşımı işlemekle birlikte, alacaklının zamanaşımına rağmen alacağını rehinden alması mümkündür (TBK m. 159). Ayrıca zamanaşımına tabi olmakla birlikte, zamanaşımını durduran bir sebebin varlığı halinde zamanaşımı işlemeyecektir²⁷.

İşlemeye başlamış olan zamanaşımı, alacağın miras veya temlik şeklinde yeni bir alacaklıya devri halinde de işlemeye devam eder²⁸.

Kural alacak hakkı dışındaki hakların zamanaşımına uğramaması olsa da, bazı yenilik doğuran davaların zamanaşımına tabi tutulması bu durumun istisnası oluşturur. Ayrıca Kanun bir yenilik doğurucu hakkı da zamanaşımına tabi tutabilir. Bu durumda yenilik doğuran hak değil, bu hakkın kullanılmasından doğan alacak hakları zamanaşımına uğrar²⁹.

²⁴ Von Tuhr, s. 688; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 534; Tekinay ve diğerleri, s. 1034-1035; Reisoğlu, s. 429; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 584; Eren, s. 1310; Kılıçoğlu, s. 877; M. Erdem, s. 16. Ayrıca borç zaten geçerli olarak doğmamışsa zamanaşımı söz konusu olmayacaktır. Yani zamanaşımı için geçerli bir borcun varlığı gerekir (Kılıçoğlu, s. 877).

²⁵ Eren, s. 1309; Örneğin, Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesi (Aşağıda bakınız; Dördüncü Bölüm I B)

²⁶ Bu kural sadece taşınmaz rehni ile güvence altına alınmış alacaklar için geçerlidir.

²⁷ Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 584.

²⁸ Von Tuhr, s. 698.

²⁹ Eren, s. 1309; M. Erdem, s. 18.

2. Kanunlarda Düzenlenen Sürelerin Dolması

Zamanaşımına tabi bir alacak için zamanaşımının dolup dolmadığını anlayabilmek için; alacağın tabi olduğu zamanaşımı süresinin, bu sürenin başlangıç tarihinin, sürenin nasıl hesaplanacağı ve zamanaşımını durduran ve kesen sebeplerin bilinmesi gerekmektedir.

a. Zamanaşımının Başlangıcı

Daha öncede bahsedildiği üzere zamanaşımının kabul gerekçelerinden biri de alacaklının alacağını uzun süre takip etmemesi ve alacağına karşı ilgisiz davranmasıdır. Alacaklının alacağını talep edebilmesi ve ilgi gösterebilmesi için borcun muaccel olması şarttır. Diğer bir ifadeyle alacağın talep ve dava edilebilir olması gerekir³⁰. Bu açıdan Türk Borçlar Kanunu'nda da zamanaşımının alacağın muaccel olmasıyla işlemeye başlayacağı düzenlenmiştir (m. 149/1)³¹. Eğer aynı borç ilişkisi değişik zamanlarda muaccel olacak alacaklar içeriyorsa, bu alacakların her biri kendi muaccel olduğu tarihten itibaren zamanaşımı işlemeye başlar³².

Ayrıca kanun koyucu dönemsel edimler için özel bir düzenleme yoluna giderek zamanaşımının başlangıcını ifa edilmemiş ilk dönemsel edimin muaccel olduğu tarihten itibaren başlayacağını düzenlemiştir (TBK m. 150/1). Bu hüküm ile dönemsel edimlerden biri hakkında zamanaşımı süresi dolduğunda, bunu takip eden irat veya taksitlerinde zamanaşımına uğradığı kabul edilecektir.

Alacağın muacceliyeti bir bildirimle bağlı ise, bu durumda zamanaşımı bu bildirim yapılabileceği tarihte işlemeye başlar (TBK m. 149/2)³³. Burada dikkat

³⁰ Von Tuhr, s. 693; Feyzioglu, Cilt: 2, s. 535; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 587; Eren, s. 1311; Kılıçoğlu, s. 878; At. Aybay ve diğerleri, s. 433; Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

³¹ Sözleşmeden kaynaklanan ifa taleplerinde zamanaşımı temerrüdün gerçekleştiği anda değil, borcun muaccel olduğu anda işlemeye başlar. Temerrüdün gerçekleşmesine gerek yoktur. Sözleşmeden kaynaklanan tazminat taleplerinde ise, tazminat talebi, asıl edimin yerine geçip, onun devamından bir şey olmadığından zamanaşımı, asli edime ilişkin ifa talebinin muaccel olduğu anda işlemeye başlar; Von Tuhr, s. 693; Tekinay ve diğerleri, s. 1043; Eren, s. 1311; M. Erdem, s. 162; Yarg. HGK, 26.02.1975, 1973/409, 1975/242 (Kazancı İçtihat Bankası).

³² Von Tuhr, s. 694; Reisoğlu, s. 431; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 588.

³³ Özellikle sürekli edim doğuran sözleşmeler bildirim ile sona erer. Ancak bu sözleşmelerde bildirim yapılması ile sadece sözleşme sona ermemekte, aynı zamanda bu sözleşmelerden doğan alacaklarda muaccel hale gelir. Bu nedenle sürekli borç doğuran sözleşmelerden doğan alacaklarda zamanaşımı, sözleşmenin sona ermesinin bildirilebileceği zamanda işlemeye başlar (Eren, s. 1313).

edilmesi gereken nokta, zamanaşımının bildirim yapıldığı tarihte değil, yapılabileceği tarihte işlemeye başlayacak olmasıdır. Yani Kanun bildirim fiilen yapılmasını değil, bildirim yapılmasının uygun olduğu anı esas almaktadır³⁴. Kanunda belirtilmese de doktrinde bu hükmün, muacceliyet bildirimının alacaklıya ait olması halinde uygulanabileceği, borçlunun bildirimine bağlı alacaklarda genel kuralın uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Çünkü alacaklı bu bildirim yapılmayarak zamanaşımı süresinin işlemeye başlamasını istediği kadar geciktirebilecektir³⁵.

Zamanaşımının başlaması için alacaklının alacağın varlığından veya alacağın muaccel olmasından haberdar olması gerekli değildir³⁶. Ancak haksız fiillerde iki yıllık zamanaşımı süresi zararı ve faili öğrenme tarihinden, sebepsiz zenginleşmede iki yıllık kısa zamanaşımı süresi ise malvarlığındaki eksilmenin ve zenginleşmenin öğrenildiği tarihten işlemeye başlar. Haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmede on yıllık uzun zamanaşımı süresi ise olay tarihinden başlar (TBK m. 72/1 ve 82/1). Ayrıca hukuka aykırı durum süreklilik oluşturuyorsa, hukuka aykırılık devam ettiği sürece zamanaşımı işlemeye başlamaz³⁷.

Buradan görülmektedir ki, zamanaşımı süresinin doğru hesaplanması açısından ilk kural, sürenin başlangıç tarihinin doğru tespit edilmesidir. Bunun içinde her somut olayda alacağın muaccel olduğu tarih, yani ifa zamanı (TBK m. 90 vd.) doğru tespit edilmelidir. Ayrıca ayırık bir durum varsa buna da dikkat edilmelidir³⁸.

³⁴ Von Tuhr, s. 696; Tekinay ve diğerleri, s. 1043; Reisoğlu, s. 433; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 589; Eren, s. 1312; M. Erdem, s. 232; Yarg. HGK, 26.02.1975, 1973/409, 1975/242 (Kazancı İçtihat Bankası).

³⁵ Von Tuhr, s. 696; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 542; Tekinay ve diğerleri, s. 1043; Reisoğlu, s. 433; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 589.

³⁶ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 543; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 589; Eren, s. 1311; Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

³⁷ Kılıçoğlu, s. 879; Bu doğrultuda Yargıtay aynı zamanda haksız fiil teşkil eden haksız rekabet hallerinde (TTK m. 54 vd.), haksız rekabet oluşturan eylemlerin son bulunduğu tarihten itibaren zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağına karar vermektedir; Yarg. 11. HD, 03.12.2007, 2006/12923, 2007/15181; Yarg. 11. HD, 29.03.2007, 2005/10616, 2007/4944 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

³⁸ Örneğin, geciktirici şarta bağlı borçlarda şartın gerçekleştiği yani alacaklının borcun ifasını talep edebileceği tarihten itibaren zamanaşımı işler. Ancak bozucu şarta bağlı sözleşmelerde, şarta rağmen zamanaşımı işler (Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 538; Reisoğlu, s. 432; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 588; Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı)).

b. Zamanaşımı Süresi

(1) Genel Olarak

Zamanın alacaklar üzerindeki aşındırma etkisine bağlı olarak, Kanunda her bir alacak için muaccel olmasından itibaren belirlenmiş olan zamanaşımı süresinin dolması ile alacak zamanaşımına uğrar. Her alacak türünün özellikleri ve yapısı aynı olmadığı için bazı alacak türlerinin zamanaşımı özel olarak düzenlenmiştir.

Türk Borçlar Kanunu'nda haksız fiil, sebepsiz zenginleşme ve sözleşmeden doğan borçlar olmak üzere, üç borç kaynağına göre ayrı ayrı zamanaşımı süreleri düzenlenmiştir. Ancak bu hükümler dışında çok sayıda farklı zamanaşımı süreleri bulunmakta olup, biz sadece genel ayrımı belirteceğiz.

Haksız fiiller ve sebepsiz zenginleşmede zamanaşımı süresi, iki yıl ve on yıl olmak üzere kısa ve uzun zamanaşımı süreleri olarak belirlenmiştir (TBK m. 72/1 ve 82/1). Ancak haksız fiil aynı zamanda suç teşkil ediyorsa ve bu süre daha uzunsa ceza zamanaşımı uygulanır (TBK m. 72/1).

Sözleşmeden kaynaklanan borçlarda ise zamanaşımı süresi kural olarak on yıldır (TBK m. 146). Türk Borçlar Kanunu'nun 146. maddesi "*Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça*" ifadesiyle başladığı için tüm kanunlardaki alacaklar haklarını kapsadığı kabul edilmektedir³⁹. Yine Türk Borçlar Kanunu 147. maddede on yıllık sürenin istisnaları genel hükümler içinde tek tek düzenlemiştir.

(2) Zamanaşımı Süresinin Sözleşmeyle Değiştirilememesi

Türk Borçlar Kanunu'na göre, borcu sona erdiren sebepler içinde düzenlenen zamanaşımı sürelerinin (TBK m. 146, 147, 156/2) sözleşmeyle değiştirilmesi geçersizdir (TBK m. 148). Yani bu süreler tarafların anlaşmasıyla ne uzatılabilir ne de kısaltılabilir; emredici kuraldır. Zamanaşımı süresinin uzatılmaması kamu düzeni ile ilgili bir kural olup, hem borçluyu korurken hem de mahkemelerin bu süre içinde açılacak davalarla iş yükünün artmasını önlemektedir. Zamanaşımının

³⁹ Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 585; Kılıçoğlu, s. 880; M. Erdem, s. 41. Ayrıca alacak geçersiz bir sözleşmeden kaynaklansa dahi, sözleşmeden uyumsuzluklarda on yıllık zamanaşımı uygulanır; Yarg. HGK, 19.06.2015, 2013/22-2310, 2015/1729 (Kazancı İçtihat Bankası).

kısaltılmaması da alacaklının talep hakkını koruma amacıyla koyulmuştur⁴⁰. Aynı şekilde zamanaşımı süresinin işlemlerini güçleştiren, özellikle kanunda yer almayan zamanaşımının kesilme veya durma sebeplerine yer veren sözleşmeler de geçersizdir⁴¹. Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen bu yasağın bir benzeri de Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) bulunur. Bu hükme göre, aksine hüküm yoksa ticari hükümler koyan kanunlarda belirlenen zamanaşımı süreleri sözleşme ile değiştirilemez (TTK m. 6). Diğer yandan burada taraflar, alacağı istedikleri gibi süreye bağlanabileceği gibi, ifa zamanını uzatma sözleşmesi de (TBK m. 95) yapabilirler⁴².

Kanunda sözleşme ile değiştirilmesi yasaklanan zamanaşımı süreleri dışındaki sürelerin, kural olarak taraflar anlaşarak değiştirebilirler. Ancak doktrindeki ağırlıklı görüşe göre bu süre, Türk Borçlar Kanunu'nun 146. maddesinde düzenlenen on yıllık süreyi aşacak şekilde belirlenemez⁴³. Diğer yandan süre kısaltılacaksa, bu süre hiçbir zaman alacaklının hukuki talepte bulunmasını zorlaştıracak kadar kısa olamaz⁴⁴. Ayrıca zamanaşımı süresi, ancak süre işlemeye başlamadan veya işlerken değiştirilebilir. Zamanaşımı süresinin dolmasından sonra ise, zamanaşımı def'inden feragat söz konusu olabilir⁴⁵.

⁴⁰ Von Tuhr, s. 692; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 582; Eren, s. 1313.

⁴¹ Von Tuhr, s. 692; Tekinay ve diğerleri, s. 1072; Reisoğlu, s. 438; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 582; Eren, s. 1313; M. Erdem, s. 376.

⁴² Von Tuhr, s. 695; Tekinay ve diğerleri, s. 1072; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 582; M. Erdem, s. 237. Ayrıca borçlu ile borcun ödenme zamanı ile ilgili erteleme anlaşması yapılması zamanaşımını kesen bir sebep oluşturur (Von Tuhr, s. 695; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 594; M. Erdem, s. 163). Ancak Eren'e göre borcu uzatma sözleşmesi sadece alacak muaccel olmadan önce yapılabilir. Borç muaccel olduktan sonra zamanaşımı süresi işlemeye başlayacağı için böyle bir şey yapılması sürenin uzatılması anlamına gelecektir (Eren, s. 1313). Eren, uzatma anlaşmasıyla borcun ertelenmesini, zamanaşımını kesen bir sebep olarak görmektedir (Eren, s. 1318).

⁴³ Von Tuhr, s. 693; Tekinay ve diğerleri, s. 1071; Reisoğlu, s. 438; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 583; Eren, s. 1314; M. Erdem, s. 374. Erdem'e göre, on yılı aşan zamanaşımı süresi belirlenmesi halinde, bu sözleşme kısmi hükümsüz sayılmalı ve zamanaşımı süresi, on yıl üzerinden uygulanmalıdır (M. Erdem, s. 375). Feyzioğlu'na göre ise, 148. madde kapsamı dışında kalan zamanaşımı sürelerinin değiştirilebilmesi için kamu düzenini ilgilendiren bir husus olmaması gerekir (Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 531).

⁴⁴ Von Tuhr, s. 693; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 583; Eren, s. 1314.

⁴⁵ M. Erdem, s. 374.

c. Zamanaşımı Süresinin Hesabı

(1) Genel Olarak

Zamanaşımına uğramış bir borcun tespitinde en önemli adımlardan biri de sürenin doğru hesaplanmasıdır. Buna göre, zamanaşımı süresi ve sürenin başlangıç tarihi tespit edildikten sonraki en önemli aşama sürenin hesaplanmasıdır. Bu süre hesaplanırken, sürenin başladığı gün hesaba katılmaz (TBK m. 151/1); yani alacağın muaccel olduğu tarih tespit edildikten sonra, bu tarihin ertesi gününden itibaren hesaplamaya başlanacaktır. Hesaplama yapılırken borçların ifasına ilişkin sürelerin hesaplanmasında kullanılan hükümler (TBK m. 92 vd.) kıyasen kullanılır (TBK m. 151/2).

Yapılan hesaplamaya göre, zamanaşımının son günü de hak talep edilmeden geçirilirse, borç zamanaşımına uğramış olur (TBK m. 151/1). Ancak zamanaşımı süresinin son günü bir tatil gününe rastlarsa, zamanaşımı bugünü izleyen ve tatil olmayan ilk günde dolmuş olur⁴⁶; ancak bu durumun aksi kararlaştırılabilir (TBK m. 93 kıyasen)⁴⁷.

Zamanaşımı süresinin hesaplanmasında dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan birisi de sürenin durması veya kesilmesi durumudur. Bazı durumlarda alacaklı veya borçlunun fiilleri, aralarındaki ilişkisinin devam ettiğini ve haklarının peşinde olduğunu gösterebilir. Bu nedenle bu gibi durumlarda zamanaşımı süresinin devam ettiğini ve alacağın zamanaşımına uğradığını kanun koyucu kabul etmemiştir⁴⁸. Bu durumların varlığı halinde ya sürenin işlemesi duracak veya süre kesilerek yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır.

⁴⁶ Örneğin, bir borç iki yıllık zamanaşımına tabi olup muaccel olduğu tarih 22.12.2016 ise, zamanaşımının başlangıcı 22.12.2016'dir. Ancak hesaplama yapılırken başlangıç tarihi hesaba katılmayacağından, ertesi gün olan 23.12.2016 tarihinden başlayarak hesaplama yapılır. Bu tarihten itibaren iki yıllık süre hesaplaması ise, Türk Borçlar Kanunu'nun 92/1-3. bendi kıyasen uygulanarak iki yıl sonra bu günü karşılayan tarih olan 23.12.2018 tarihinde dolmuş olur; ancak bu gün pazar gününe rastladığı için, tatil olmayan ertesi gün olan 24.12.2018 tarihine kadar hak kullanılmazsa, borç zamanaşımı uğramış olacaktır.

⁴⁷ Von Tuhr, s. 698; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 565; Tekinay ve diğerleri, s. 1047; Reisoğlu, s. 432; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 589; Eren, s. 1314; M. Erdem, s. 231; "Zamanaşımının başladığı gün hesaba katılmaz, ay ve yıl olarak belli edilen sürelerin hesaplanması kuralı zamanaşımının hesabında da uygulanır. Sürenin son günü zamanaşımı da göz önünde tutulur. Son gün bir tatile rastlıyorsa onu kovalayan gün dava açılmazsa zamanaşımı süresi dolmuş olur." Yarg. HGK, 03.03.1965, 1964/730, 1965/88 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁴⁸ Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı)

(2) Zamanaşımı Süresinin Durması

Kanun koyucu bazı hallerde toplumsal ilişkiler veya somut olay itibarıyla bir alacağın talep edilmesinin çok güç olabileceğini düşünerek, Kanun'da belirtilen hallerde zamanaşımı süresinin durmasını düzenlemiştir. Bu açıdan Türk Borçlar Kanunu'ndaki durma sebepleri incelendiğinde; bu sebeplerin ya alacaklı ve borçlu arasında yakın bir bağ veya bağımlılık ilişkisi olmasına ya da alacaklının bazı objektif sebeplerle borçlu aleyhine mahkeme önünde dava açamamasına dayandığı görülmektedir⁴⁹.

Zamanaşımını tatil eden sebepler olarak da geçen bu haller; zamanaşımının işlemeye başladığı sırada bulunuyorsa, zamanaşımı işlemeye başlamaz; zamanaşımı işlerken ortaya çıkarsa zamanaşımının işlemesi durur. Yani zamanaşımının durması ya sürenin işlemeye başlamasını önler ya da işlemekte olan süreyi durdurur⁵⁰. Burada zamanaşımı durduğu sürece uzamış olmaktadır. Zamanaşımının kesilmesinden farklı olarak daha önceden işlemiş olan süre, durmada borçlu aleyhine kaybolmaz; yani geri kalan zamanaşımı süresi, durma halinin ortadan kalkmasından sonra, kaldığı yerden işlemeye devam eder⁵¹. Zamanaşımını durduran sebeplerin ortadan kalktığı günün bitiminde zamanaşımı işlemeye başlar (TBK m. 153/2)⁵². Zamanaşımı süresinin durduğu hallerde durma hali sadece ilgili borçlu için kabul edilecek olup, durma sebebinin gerçekleşmediği diğer (özelikle müteselsil) borçlular için zamanaşımı durmuş olmaz⁵³.

Zamanaşımını durduran genel sebepler Türk Borçlar Kanunu'nun 153/1. fıkrasında sayılmıştır. Bu sebepler;

1. *Velayet süresince, çocukların ana ve babalarından olan alacakları için.*
2. *Vesayet süresince, vesayet altında bulunanların vasiden veya vesayet işlemleri sebebiyle Devletten olan alacakları için.*
3. *Evlilik devam ettiği sürece, eşlerin diğerinden olan alacakları için.*

⁴⁹ Von Tuhr, s. 699; Tekinay ve diğerleri, s. 1052; Reisoğlu, s. 432; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 589-590; At. Aybay ve diğerleri, s. 436; M. Erdem, s. 235.

⁵⁰ Von Tuhr, s. 699; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 567; Reisoğlu, s. 432; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 590; Eren, s. 1317; M. Erdem, s. 235; Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

⁵¹ Von Tuhr, s. 699; Tekinay ve diğerleri, s. 1048; Reisoğlu, s. 432; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 590; Eren, s. 1317; Kılıçoğlu, s. 884; At. Aybay ve diğerleri, s. 437; M. Erdem, s. 266; Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365; Yarg. HGK, 13.06.2001, 8-480/519 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁵² Burada Türk Borçlar Kanunu'nun 151. maddesinde belirtilen, süre hesaplanırken zamanaşımının başladığı gün sayılmaz hükmü tekrardan dikkate alınmaz (Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 577).

⁵³ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 596.

4. Hizmet ilişkisi süresince, ev hizmetlilerinin onları çalıştıranlardan olan alacakları için⁵⁴.

5. Borçlu, alacak üzerinde intifa hakkına sahip olduğu sürece.

6. Alacağı, Türk Mahkemelerinde ileri sürme imkânının bulunmadığı sürece⁵⁵.

7. Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesinde, birleşmenin ileride geçmişe etkili olarak ortadan kalkması durumunda, bu durumun ortaya çıkmasına kadar geçecek sürece.”⁵⁶

Bunun dışında diğer kanunlarda özel durma sebepleri de düzenlenmiş olabilir (İİK m. 194, 289, TMK m. 625). Kanunda sayılanlar dışında, zamanaşımını durduran bir sebep belirlenmesi, yukarıda belirtildiği üzere zamanaşımı sürelerinin değiştirilemezliğine aykırı olacağından geçersiz olacaktır. Ancak zamanaşımının değiştirilemezliği kuralı dışında kalan zamanaşımı süreleri için taraflar anlaşarak zamanaşımını durduran sebep belirleyebilirler⁵⁷.

(3) Zamanaşımı Süresinin Kesilmesi

Zamanaşımının kesilmesi, Kanunda sayılan sebeplerin somut olayda gerçekleşmesi halinde, işlemekte olan zamanaşımının işlemiş kısmının etkisini yitirmesidir⁵⁸. Yani zamanaşımını kesen sebebin gerçekleşmesinden itibaren baştan yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar (TBK m. 156). Zamanaşımı süresinin kesilebilmesi için, zamanaşımının işlemekte olması gerekir; zamanaşımı süresi zaten

⁵⁴ Bu hükmün düzenlenme amacı, ev işlerinde çalışan kişiler ile işveren arasındaki sıkı ilişki nedeniyle çalışanın işvereninden alacağını dava etmesindeki zorluktan kaynaklanır. Bu nedenle bu hüküm sadece ev hizmetlerinde çalışanları kapsamakta olup, diğer işçi ve yardımcılarını kapsamaz; Von Tuhr, s. 700; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 571; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 591; Eren, s. 1318; M. Erdem, s. 252; Yarg. İBGK, 03.02.1954, 1953/21, 1954/4 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁵⁵ Bu hüküm doğal afetler, isyan gibi adli işlerin durması veya Devletler Özel Hukukuna göre dava açma imkanının olmaması gibi, dava açma imkanının objektif olarak bulunmadığı hallerde uygulanmalıdır. Alacaklının, ani hastalık veya alacağın varlığını bilmemesi gibi şahsından kaynaklanan sebepler zamanaşımının durmasına neden olmaz (Von Tuhr, s. 701; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 574; Reisoğlu, s. 433; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 592-593; M. Erdem, s. 256).

⁵⁶ Ayrıca ayırt etme gücüne sahip olmayan ve kanuni temsilcisi de bulunmayan kişilerin alacak hakkı için de zamanaşımı duracaktır. Ayrıca yine yazara göre, uzatma anlaşmasıyla borcun ertelenmesi de durma sebebidir (Eren, s. 1318; M. Erdem, s. 237, 261). Yine doktrinde kabul edilen diğer haller için bakınız; M. Erdem, s. 258-265.

⁵⁷ Ancak bu halde hadi on yıllık üst sınırın aşılmamasına dikkat edilmelidir (M. Erdem, s. 237).

⁵⁸ Von, Tuhr, s. 702; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 577; Tekinay ve diğerleri, s. 1052; Reisoğlu, s. 434; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 594; Eren, s. 1318; Kılıçoğlu, s. 888; M. Erdem, s. 272; Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

dolmuşsa⁵⁹ veya henüz işlemeye başlamamışsa zamanaşımının kesilmesi söz konusu olmaz. Bunun yanında zamanaşımının durduğu zaman aralığında zamanaşımı kesilebilir⁶⁰.

Zamanaşımını kesen genel sebepler Türk Borçlar Kanunu'nun 154. ve 157. maddesinde düzenlenmiştir. Zamanaşımını kesen sebepler genel olarak bakıldığında, alacağın istenmesi, dava edilmesi veya ödenmesi gibi sebeplere dayanır. Burada alacaklının alacağına karşı ilgisiz kalmamasının bir sonucu olarak sürenin kesilmesine olanak tanınmaktadır. Diğer yandan zamanaşımını durdursan sebepler ise genel olarak alacağın istenmesine veya dava edilmesine engel sayılan olaylardan oluşmaktadır⁶¹. Zamanaşımı kesen sebepler borçlunun fiilleri, alacaklının fiilleri ve adli makamların fiilleri olmak üzere üç gruba ayrılabilir⁶². Kanunda düzenlenen sebepler dışında, tarafların zamanaşımını kesen sebep belirlemesi, zamanaşımı süresinin kesinliği kuralına (TBK m. 148) aykırı olacağından geçersizdir. Ancak bu kurala tabi olmayan zamanaşımı süreleri için taraflar anlaşarak zamanaşımını kesen sebep belirleyebilir⁶³.

(i) Zamanaşımının Borçlunun Fiilleri İle Kesilmesi

Zamanaşımını kesen borçlunun fiilleri, ikrar olarak düzenlenmiştir (TBK m. 154/1-1). Burada anlaşılması gereken borçlunun, borçlu olduğunu kabul ettiğini gösteren bir davranışta bulunmasıdır⁶⁴. Bu duruma örnek olarak, faiz ödenmesi, kısmi ifa, rehin veya kefalet gösterme sayılmıştır⁶⁵.

İkrarı, borçlu veya yetkili temsilcisinin yapmış olması yeterlidir⁶⁶. İkrarın zamanaşımını kesebilmesi için zamanaşımı süresi içinde yapılmış olması gerekir;

⁵⁹ Tekinay ve diğerleri, s. 1056; Reisoğlu, s. 434; M. Erdem, s. 272; Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁰ M. Erdem, s. 269.

⁶¹ Tekinay ve diğerleri, s. 1052.

⁶² Reisoğlu, s. 434; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 594.

⁶³ M. Erdem, s. 273.

⁶⁴ Von Tuhr, s. 702; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 594; M. Erdem, s. 278; Yarg. HGK, 18.12.2002, 15-1061/1070 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

⁶⁵ Diğer örnekler için bakınız; M. Erdem, s. 278-284. Ayrıca belirtmek gerekir ki, borcu uzatma anlaşması da zamanaşımını kesen bir sebeptir (Von Tuhr, s. 695; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 594; M. Erdem, s. 163).

⁶⁶ Eren, s. 1319; İkrar borçlunun onayıyla üçüncü bir kişi tarafından yapılırsa, zamanaşımı yine kesilmiş sayılır; Von, Tuhr, s. 703; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 581; Reisoğlu, s. 434; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 594; M. Erdem, s. 278; Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat

zamanaşımı süresinin dolmasından sonra yapılan ikrar, zamanaşımını kesmez⁶⁷. İkrar açık veya örtülü yapılabileceği gibi yazılı veya sözlü de yapılmış olabilir. Ancak ikrarın her halde alacaklı veya yetkili temsilcisine yöneltilmiş olması gerekir⁶⁸. Ayrıca borçlunun, borcunu ikrar ederken bu durumun zamanaşımı keseceğini bilip bilmemesi önemli değildir⁶⁹.

(ii) Zamanaşımının Alacaklının Fiilleri İle Kesilmesi

Zamanaşımını kesen alacaklı fiilleri, alacaklının alacağını talep etmek için yaptığı adli işlemlerdir⁷⁰. Alacaklının dava veya def'i yoluyla mahkeme veya hakeme başvurması⁷¹, icra takibi başlatması ya da iflas masasına başvurması bu kapsamdadır (TBK m. 154/1-2). Burada davanın açılması, dava dilekçesinin kaydı ile olur (HMK m. 118). Davanın açılması ile zamanaşımı kesilmiş olur; burada ayrıca dava dilekçesinin davalıya tebliği gerekmez⁷². İcra takibinde, icra memuruna yapılacak takip talebi (İİK m. 58) ile zamanaşımı kesilir. İflas masasına başvuru ise, süresi içinde alacağın masaya kaydettirilmesi ile olur (İİK m. 218, 236). Alacaklı,

Programı). Ancak borçlunun onayı olmasa bile, kesilmenin birlikte borçlulara etkisi hallerinden biri mevcutsa (TBK m. 155), borçlulardan biri tarafından yapılan ikrar diğer borçlular içinde zamanaşımını keser (Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 594).

⁶⁷ Tekinay ve diğerleri, s. 1056; Reisoğlu, s. 436; Yarg. İBGK, 09.10.1946, 6/12 (Kazancı İctihat Bankası). Ancak borçlu zamanaşımının dolmasından sonra borcunu ikrar etmişse, zamanaşımı def'inden zımnen vazgeçmiş sayılacaktır; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 582; Yarg. HGK, 23.02.2000, 15-71/116 (Kazancı İctihat Bankası).

⁶⁸ Von Tuhr, s. 703; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 581; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 595, Eren, s. 1319; M. Erdem, s. 277; Yarg. HGK, 18.12.2002, 15-1061/1070 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı). *Tekinay ve Diğerleri*'ne göre, borçlu üçüncü bir kişiye ikrarda bulunurken, bu ikrarın alacaklıya ulaşacağını ciddi olarak öngörmüş sayılabilirse, zamanaşımı yine kesilmiş sayılmalıdır (Tekinay ve diğerleri, s. 1053; Aksi yönde, M. Erdem, s. 277).

⁶⁹ Von Tuhr, s. 702; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 581; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 595; Eren, s. 1319.

⁷⁰ Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 595. Adli işlemler dışındaki alacaklının fiilleri zamanaşımını kesmez. Ancak alacaklının fiili sonucu (örneğin, ihtar) borçlu borcunu ikrar ederse zamanaşımı kesilmiş olur (Von Tuhr, s. 703-704).

⁷¹ Buna karşılık hakem-bilirkişiye başvurmak zamanaşımını kesmez; İsmail Doğanay, "Hakem-Bilirkişi Raporları Zamanaşımı Süresini Keser mi?", *Sigorta Hukuku Dergisi*, Cilt: I, Sayı: 2, Ağustos 1982, ss. 141-152 (Hakem-bilirkişi), s. 152; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 585; Hakan Pekcanitez ve Ali Yeşilirmak, *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 2602.

⁷² Hakan Pekcanitez, *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 1170; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz ve Sema Taşpınar Ayvaz, *Medeni Usul Hukuku*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 322.

zamanaşımını kesen talebini yaptıktan sonra vazgeçip geri alırsa, bu vazgeçme zamanaşımının kesilmiş olmasını engellemez⁷³.

Zamanaşımının kesilmiş sayılabilmesi için, dava veya takibin, alacaklı veya yetkili temsilcisi tarafından açılmış olması ve borçlu veya yetkili temsilcisine karşı yöneltilmiş olması gerekir⁷⁴. Davalının yanlış gösterilmesi halinde, gerçek borçlu için zamanaşımı kesilmiş olmaz⁷⁵.

Dava veya takip alacağın bir kısmı için yapılmışsa, zamanaşımı sadece bu kısım için kesilir⁷⁶. Dava veya takip konusu yapılmayan geri kalan kısım için zamanaşımı süresi işlemeye devam eder. Alacaklı daha sonra ıslah ile talebini arttırmak isterse, ıslah dilekçesinin verildiği tarih itibariyle zamanaşımının kesilip kesilmediği belirlenir⁷⁷. Eğer ıslah tarihinde arttırılan miktar için zamanaşımı süresi dolmuşsa, bu kısım için borçlu zamanaşımı def'inde bulunabilir⁷⁸. Aynı şekilde bakiye kısım için ikinci bir takip başlatılacaksa veya dava açılacaksa, ikinci takibin veya davanın açıldığı tarih itibariyle zamanaşımı süresinin dolup dolmadığına bakılır⁷⁹. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 107. maddesinde düzenlenen belirsiz alacak davası bu durumun istisnası olup; dava açıldığı tarihte talep edilen tutar üzerinden değil, dava sırasında belirlenecek tüm tutar üzerinden

⁷³ Von Tuhr, s. 706; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 595.

⁷⁴ Pekcanitez, s. 1170. İradi taraf değişikliği yoluyla davaya yeni davalı veya davacı katılmışsa, bunların katıldığı tarih itibariyle zamanaşımının kesilip kesilmediği konusunda değerlendirme yapılmalıdır (Pekcanitez, s. 1171-1172).

⁷⁵ Feyzioglu, Cilt: 2, s. 592.

⁷⁶ Von Tuhr, s. 704; Tekinay ve diğerleri, s. 1065; Reisoğlu, s. 435; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 595; Kılıçoğlu, s. 889; Baki Kuru, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku**, Legal Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 219; Pekcanitez, s. 1008; Arslan ve diğerleri, s. 322; Süha Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku**, Cilt: 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 578; M. Erdem, s. 297; "*Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca benimsenmiş ilkeye göre, kısmi davada fazlaya ilişkin hakların saklı tutulmuş olması, saklı tutulan kesim için zamanaşımını kesmez, zamanaşımı, alacağın yalnız kısmi dava konusu yapılan miktar için kesilir.*" Yarg. HGK, 06.05.2015, 2013/9-2193, 2015/1208; Yarg. HGK, 09.10.2013, 9-1559/1461 (Kazancı İçtihat Bankası). Eğer alacaklı kısmi dava ile birlikte, alacağın geri kalanının tespitini isterse alacağın tümü için zamanaşımı kesilmiş sayılır (Pekcanitez, s. 1069).

⁷⁷ Reisoğlu, s. 435; Kuru, s. 596; Pekcanitez, s. 1008; Arslan ve diğerleri, s. 515; Tanrıver, s. 578; M. Erdem, s. 310; Yarg. HGK, 06.03.2013, 4-824/305 (Pekcanitez, s. 1009-1010); Kılıçoğlu, s. 889. Islah edilen kısım için zamanaşımının davanın açıldığı tarihte kesilmiş sayılacağına ilişkin bakınız; Yarg. 4. HD, 12.09.2013, 15797/14037 (Kazancı İçtihat Bankası). Ancak haksız fiilden doğan alacaklarda zarar, bilirkişi incelemesinden sonra belirlenmişse, belirlenen kısım için zamanaşımı süresi bu tarihten itibaren işlemeye başlar; Pekcanitez, s. 1013; Yarg. HGK, 06.03.2016, 4-896/332 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁷⁸ Kuru, s. 596; Muhammet Özkes, **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 1549-1550; Arslan ve diğerleri, s. 515; Yarg. HGK, 06.03.2016, 4-896/332 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁷⁹ Pekcanitez, s. 1008; Tanrıver, s. 578.

zamanaşımı kesilmiş sayılır⁸⁰. Yani zamanaşımı süresi belirsiz alacak davasının açılması ile tüm alacak için kesildiğinden, davacının belirleyemediği kısım için zamanaşımına uğrama riski yoktur⁸¹. Bunun yanında müspet tespit davası zamanaşımını keserken, menfi tespit davası zamanaşımını kesmez⁸². Doktrinde tartışmalı olmakla birlikte ihtiyati tedbir kararının zamanaşımını keseceği kabul edilmektedir⁸³.

Ayrıca açılan bir davada alacaklının alacağının varlığına dair bir def'i de (örneğin, ödemezlik def'i, takas def'i) bulunursa yine zamanaşımı kesilmiş sayılır⁸⁴. Ancak burada da zamanaşımı, def'i yoluyla ileri sürülen miktar kadar kesilmiş olur⁸⁵.

Son olarak belirtmek gerekir ki, ancak usulüne uygun açılan dava veya ileri sürülen def'i zamanaşımını keser; dava veya def'i reddedilirse, zamanaşımı kesilmiş sayılmaz⁸⁶. Yine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre davanın açılmamış sayılmasına karar verilirse, zamanaşımı kesilmiş olmaz⁸⁷.

(iii) Zamanaşımının Adli Makamların Fiili İle Kesilmesi

Türk Borçlar Kanunu'nun 157. maddesine göre, bir dava veya def'i ile kesilmiş olan zamanaşımı, dava sürecindeki her iki tarafın yargılama ile ilgili her işleminden veya hakimin her kararından sonra kesilir. Burada yargılama ile ilgili

⁸⁰ Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 595; Eren, 1319-1320; Pekcanitez, s. 1066-168; Arslan ve diğerleri, s. 296; Tanrıver, s. 639; Yarg. HGK, 06.03.2013, 2012/4-824, 2013/305 (Kazancı İçtihat Bankası); aksi yönde görüş için bakınız Kılıçoğlu, s. 893-895.

⁸¹ Pekcanitez, s. 1020; Arslan ve diğerleri, s. 296.

⁸² Pekcanitez, s. 1177; Arslan ve diğerleri, s. 322; Tanrıver, s. 569; "Kural olarak menfi tespit davası açılması ile zamanaşımı kesilmez. Zira, zamanaşımının kesilmesi alacaklı lehine getirilmiş bir müessese olup, ancak alacaklının yok olduğunu iddia edilen alacağın varlığını cevap olarak ileri sürmesi ile kesilir..." Yarg. HGK, 09.10.2002, 19-710/782 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁸³ Özekes, s. 2498-2499. Buna karşılık delil tespiti talebi zamanaşımını kesmez; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 593; Özekes, s. 2569. Feyzioğlu'na göre, ihtiyati haciz talebi zamanaşımını kesmez (Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 593). Yargıtay'a göre, ihtiyati haciz kararı zamanaşımı kesmez; ancak kararın icra memuru tarafından uygulanması keser; Yarg. HGK, 22.06.1968, 1967/805, 1968/575 (Zeyneloğlu, s. 183).

⁸⁴ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 585; Reisoğlu, s. 435; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 595; Kılıçoğlu, s. 896; Tanrıver, s. 569; M. Erdem, s. 319; Yarg. İBKG, 19.01.2007, 2005/1, 2007/1; Yarg. HGK, 09.10.2002, 19-710/782 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁸⁵ Kılıçoğlu, s. 896.

⁸⁶ Von Tuhr, s. 707; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 584; Tekinay ve diğerleri, s. 1067; Reisoğlu, s. 435; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 596; Kılıçoğlu, s. 902; Pekcanitez, s. 1177; M. Erdem, s. 321; Ancak dava esastan reddedilmemiş olup, Türk Borçlar Kanunu'nun 158. maddesindeki durumlardan biri mevcutsa alacaklı ek süreden yararlanabilir; Yarg. HGK, 18.09.2013, 15-169/1365 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁸⁷ Kılıçoğlu, s. 897; Özekes, s. 1483.

işlem ve hakimin her kararından anlaşılması gereken davanın sonuçlandırılmasına ve yargılamayı bulunduğu aşamadan daha ileri bir aşamaya götürmeye yönelik işlemlerdir⁸⁸. Aynı şekilde zamanaşımı icra takibi ile kesilmişse alacağın takibine yönelik ve takibi sonuca doğru ilerleten her işlem ile zamanaşımı yeniden kesilir (TBK m. 157/2)⁸⁹. Ayrıca zamanaşımı iflas masasına başvuru nedeniyle kesilmişse, iflasa ilişkin hükümlere göre alacağın yeniden istenmesi olağanının oluşması ile zamanaşımı tekrar kesilir (TBK m. 157/3).

(iii) Zamanaşımının Kesilmesinin Sonuçları

Zamanaşımı süresinin kesilmesi ile kesilme tarihinden itibaren yeni bir süre işlemeye başlar (TBK m. 156/1). Kural olarak kesilmeden önce işleyecek zamanaşımı süresi, kanun tarafından belirlenen eski zamanaşımı süresinin aynısıdır. Ancak istisna olarak borç bir senetle tanınmış⁹⁰ veya kesinleşmiş bir mahkeme ya da hakem kararıyla sabit olmuşsa, kesilen süreden kısa süre olsa bile, yeni zamanaşımı süresi daima on yıldır (TBK m. 156/2). Burada ayrıca vurgulamak gerekir ki, borç ikrarı zamanaşımını keser ve tekrardan aynı zamanaşımı süresi işlemeye başlar; ancak ikrar, senet ile yapılırsa yeniden işleyecek zamanaşımı süresi on yıl olacaktır.

Zamanaşımı süresi kural olarak zamanaşımını kesen işlemi yapan veya kendisine karşı işlem yapılan borçluya karşı kesilir. Ancak burada da istisna olarak zamanaşımı; müteselsil borçlulardan (TBK m. 61) birine karşı kesilmişse diğer borçlular içinde kesilmiş sayılır (TBK m. 155/1). Doktrinde ve Yargıtay kararlarında, bu hükmün sadece tam teselsülde (aynı hukuki sebebe dayanan sorumluluk) uygulanacağı, eksik teselsül halinde (farklı hukuki sebeplere dayanan sorumluluk) uygulanmayacağı ifade edilmektedir⁹¹. Kanımızca hakkaniyet açısından bu yorum

⁸⁸ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 587; Tekinay ve diğerleri, s. 1066; Reisoğlu, s. 436.

⁸⁹ Yarg. 11. HD, 07.03.2011, 9163/2302 (Gönen Eriş, **Taşıma Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015 (Taşıma), s. 297-298).

⁹⁰ Burada istisna olarak on yıllık sürenin uygulanabilmesi için, borcun varlığı yanında miktarının da senetle tanınmış olması gerekir (Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 599; Tekinay ve diğerleri, s. 1063; Reisoğlu, s. 437; M. Erdem, s. 276). Ayrıca bir alacak için daha zamanaşımı süresi başlamadan senet verilmişse, işleyecek ilk zamanaşımının da on yıl olması gerekir (Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 596). Borç kambiyo senedi ile ikrar edilmişse, on yıl değil, kambiyo senedinin zamanaşımı süresinin uygulanacağı yönünde görüş için bakınız; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 600.

⁹¹ Tekinay ve diğerleri, s. 1060-1061; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 598; M. Erdem, s. 342; Yarg. HGK, 26.06.2013, 2012/9-1924, 2013/882; Yarg. HGK, 23.02.2000, 4-103/124; Yarg. HGK, 07.03.1986, 1984/10-250, 1986/205 (Kazancı İçtihat Bankası),

daha yerindedir. Ayrıca doktrinde bu hükmün dar yorumlanması ve dışarıdan bir etki ile, yani sadece alacaklının fiilleri nedeniyle (TBK m.154/1-2) kesilen zamanaşımında uygulanması gerektiği de ifade edilmektedir. Çünkü borçlunun ikrarı ile zamanaşımının kesilmesinin diğer borçlular içinde zamanaşımı kesmesi, “*Kanun veya sözleşme ile aksi belirtilmedikçe, borçlulardan biri kendi davranışıyla diğer borçluların durumunu ağırlaştıramaz.*” (TBK m. 165) hükmü ile bağdaştırılamamaktadır⁹². Ancak kanımızca Türk Borçlar Kanunu’nun 155. maddesini aksine bir hüküm olarak değerlendirmek daha yerinde olacaktır⁹³.

Bölünemeyen bir borcun ortak borçlularından birine karşı kesilmişse diğer borçlular içinde kesilmiş sayılır (TBK m. 155/1).

Borcun kefilinin bulunduğu durumlarda, asıl borçluya karşı kesilen zamanaşımı, kefile karşı da kesilmiş sayılır (TBK m. 155/2); ancak kefile karşı kesilen zamanaşımı asıl borçlu için kesilmiş sayılmaz (TBK m. 155/3). Çünkü fer’i bir hak olan kefaletin, asıl borca tabi olması genel kuraldır. Buna karşılık, asıl borcun, fer’i hakka tabi olması olağan bir durum değildir⁹⁴.

D. Zamanaşımının Hüküm ve Sonuçları

1. Zamanaşımının Hak Üzerindeki Etkisi

a. Borçlunun Def’i Hakkını Kullanmasından Önceki Aşamada

Yukarıda da açıklandığı gibi zamanaşımı hakkın kendisi üzerinde bir etkide bulunmamakta olup, sadece hakkın talep edilebilirliğini zayıflatmaktadır. Yani hakkın zamanaşımına rağmen talep ve dava hakkı halen bulunmakta olup, alacaklının def’i hakkını kullanması halinde bu hak etkisiz hale gelmektedir. Eğer def’i hakkı kullanılmazsa, zamanaşımına uğramış bile olsa alacak, dava edilebilir bir olacaktır⁹⁵. Zamanaşımı def’inde bulunmak tamamen borçlunun inisiyatifinde olup, ileri

⁹² Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 595; Tekinay ve diğerleri, s. 1058; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 598.

⁹³ Aynı yönde bakınız; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 595; M. Erdem, s. 341.

⁹⁴ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 597.

⁹⁵ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 527; Tekinay ve diğerleri, s. 1031; Kocayusufpaşaoğlu, s. 47-48; Eren, s. 1323; Kılıçoğlu, s. 900; Pekcanitez, s. 925; M. Erdem, s. 352.

sürülmedikçe hâkim tarafından da resen dikkate alınamaz (TBK m. 161) ve bu konuda davalıya bir hatırlatmada bulunulamaz.

Sonuç olarak hak zamanaşımına uğramış olmasına rağmen eğer zamanaşımı def'i ileri sürülmezse, hak, talep ve dava yetkisi de olmak üzere tüm varlığını sürdürür. Yani zamanaşımı, alacağın dava edilebilme hakkını kendiliğinden etkisizleştirmemekte, bunu borçlunun iradesine bağlı kılmaktadır⁹⁶.

b. Borçlunun Def'i hakkını Kullanmasından Sonraki Aşama

Zamanaşımına uğramış borcun borçlusunun, zamanaşımı def'inde bulunması ile alacaklının talep hakkı zayıflatılır ve etkisiz bırakılır. Böylece dava veya cebri icra yolu ile elde edilemeyecek bir alacak kalır. Bu durum borçlu açısından bir eksik borç niteliği taşır. Bununla birlikte borçlunun zamanaşımı def'inde bulunmasına rağmen borç hala varlığı sürdürür; ancak dava yolu ile talep edilemez⁹⁷. Bu nedenle zamanaşımı def'inde bulunmasına rağmen daha sonradan borçlu rızasıyla borcunu ödemek isterse bu geçerli bir ifa olup, bir bağışlama olmayacağı gibi sebepsiz zenginleşmeye neden olmaz⁹⁸. Alacaklı, Türk Borçlar Kanunu'nun 97. maddesine göre, kendi alacağı zamanaşımına uğramış olsa bile ödemezlik def'ini ileri sürebilir⁹⁹. Ayrıca zamanaşımına uğramış bir alacağın takası ancak takasın yapılabileceği anda henüz zamanaşımına uğramamış olması koşuluyla mümkündür (TBK m. 139/3).

2. Borçlunun Zamanaşımı Def'ini İleri Sürme Hakkı

a. Genel Olarak

Zamanaşımının geçmesinin en önemli sonucu, borçlunun def'i hakkına sahip olması ve bu hakkını kullanması halinde borcunu ifadan kaçınma olanağına sahip

⁹⁶ Tekinay ve diğerleri, s. 1032; Pekcanitez, s. 925; M. Erdem, s. 351.

⁹⁷ Von Tuhr, s. 709; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 602; Tekinay ve diğerleri, s. 1032; Kocayusufpaşaoğlu, s. 48-49; Reisoğlu, s. 440; Eren, s. 1323; Kılıçoğlu, s. 901.

⁹⁸ Von Tuhr, s. 710; Tekinay ve diğerleri, s. 1031; Kocayusufpaşaoğlu, s. 48-49; Eren, s. 1324; M. Erdem, s. 351.

⁹⁹ Von Tuhr, s. 711; Eren, s. 1324; M. Erdem, s. 359.

olmasıdır. Zamanaşımı def'i, tam ve kesin def'iler içinde yer alır¹⁰⁰; zamanaşımı savunması ilk itiraz niteliğinde değildir¹⁰¹. Açılan bir davada zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi, yenilik doğurucu bir hakkın kullanılması değildir¹⁰². Borçlu def'iyi ileri sürerse hakim davayı reddeder; ancak ileri sürmezse hakim zamanaşımını re'sen dikkate alamayacağı için (TBK m. 161) diğer şartları da varsa davayı kabul eder.

Dava sırasında zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi belli bir kurala bağlanmıştır. Zamanaşımı def'i, dava sırasında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağına uygun bir şekilde ileri sürülmezse dikkate alınmaz. Borçlu zamanaşımı def'ini yargılama esnasında ileri süreceksa bunu en geç dilekçeler aşamasının sonuna kadar yapmalıdır. Çünkü zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı kapsamında kalır. İddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı ise dilekçelerin verilmesi aşamasından sonra başlar (HMK m. 141)¹⁰³. Ön inceleme aşamasında karşı tarafın açık muvafakati ile zamanaşımı def'i ileri sürülebilir; ancak davalı ön inceleme duruşmasına mazeretsiz gelmezse bu izne ihtiyaç yoktur. Tahkikat aşamasında ise karşı tarafın açık muvafakati ile zamanaşımı def'i ileri sürülebilir. Açık muvafakatin bulunmaması halinde ileri sürülen zamanaşımı def'i hakim tarafından dikkate alınmaz. Bununla beraber davalının açık muvafakatinin bulunmaması halinde, tahkikat aşamasının sonuna kadar ıslah yolu ile zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi mümkündür¹⁰⁴.

Borçlu zamanaşımı def'ini mutlaka mahkeme önünde ileri sürmek zorunda değildir. Borçlu dava veya takip başlatılmadan önce mahkeme dışı savunmasında da zamanaşımı def'inde bulunabilir. Burada akla gelebilecek sorun, açılan davada zamanaşımı def'inin ileri sürülmemesine rağmen, hakim borçlunun def'i hakkını daha önceden kullandığını dosya kapsamında anlarsa zamanaşımını resen dikkate alıp alamayacağıdır. Bu konuda *Kocayusufpaşaoğlu*'na göre, borçlunun daha önceden def'i hakkını kullanarak borcu zayıflatmış olması nedeniyle hakim dosya kapsamından anlaşılması halinde, borçlunun susmasına rağmen zamanaşımı def'ini

¹⁰⁰ Eren, s. 1323; M. Erdem, s. 357.

¹⁰¹ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 529; Özekes, s. 1308; Tanrıver, s. 640; Yarg. HGK, 25.11.1972, 135/440 (Zeyneloğlu, s. 151).

¹⁰² Kocayusufpaşaoğlu, s. 50; M. Erdem, s. 355.

¹⁰³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız; Pekcanitez, s. 1265 vd; Arslan ve diğerleri, s. 345 vd; Tanrıver, s. 677-686.

¹⁰⁴ Kuru, s. 603; Özekes, s. 1534; Yarg. HGK, 12.06.2013, 10-1633/11538 (Özekes, s. 1500-1501).

re'sen dikkate alması gerektiği yönündedir¹⁰⁵. Ancak kanımızca bu durumda borçlunun zamanaşımı def'inden sonradan vazgeçip geçmediği belirsizdir; Bu nedenle hakimin aydınlatma ödevi gereğinde (HMK m. 31), bu konuyu borçluya sorması daha yerinde olacaktır¹⁰⁶.

Zamanaşımı def'inin usulüne uygun olarak ileri sürülmesi halinde hakim tarafından öncelikle incelenir. Bu konuda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre, ön inceleme duruşması tamamlandıktan sonra tahkikat aşamasına geçmeden önce, hakim hak düşürücü süreler ve zamanaşımı hakkındaki itiraz ve def'ileri inceleyerek karara bağlar (m. 142)¹⁰⁷. Dava zamanaşımı nedeniyle reddedilir ve bu karar kesinleşirse, bu uyuşmazlık nedeniyle bir daha dava açılmaz¹⁰⁸.

Zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi halinde, zamanaşımı süresinin dolduğunu ispat yükü, bunu ileri süren davalıdadır. Buna karşılık zamanaşımı süresinin durduğu veya kesildiği ileri sürülüyorsa, ispat yükü bunu ileri süren tarafın üzerindedir¹⁰⁹.

b. Zamanaşımı Def'ini İleri Sürme Hakkının Kötüye Kullanılması

Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenen dürüstlük kuralına göre, herkes haklarını kullanırken dürüstlük kuralına uymak zorunda olup, bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz (m. 2). Zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi de borçlu için bir hak olup, bu hakkın dürüstlük kuralı sınırları içinde kullanılması gerekir. Ancak bazı durumlarda zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılması oluşturabilir. Bu durumda zamanaşımı def'i hakkı hukuk düzenince korunmaz ve dikkate alınmaz. Örneğin, borçlunun alacaklıyı oyalayarak ve çelişkili davranışlarda bulunarak (Venire Contra Factum Proprium)¹¹⁰ zamanaşımı süresinin geçmesini sağladıktan sonra bu def'i hakkını kullanmasıdır. Eğer

¹⁰⁵ Kocayusufpaşaoğlu, s. 49-50.

¹⁰⁶ Aynı yönde M. Erdem, s. 354.

¹⁰⁷ Yarg. HGK, 27.11.2013, 12-657/1600 (Özekes, s. 1310-1311); Ayrıntılı bilgi için bakınız; Özekes, s. 1307-1312.

¹⁰⁸ At. Aybay ve diğerleri, s. 438; Murat Atalı, **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 1974.

¹⁰⁹ Oğuz Atalay, **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 1697.

¹¹⁰ Bu ilke hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Şener Akyol, **Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı**, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2006, s. 57 vd.

alacaklının zamanaşımı süresi içinde dava açmaması, borçlunun tutumuna bağlanabilirse, sürenin geçmesinden sonra borçlunun zamanaşımı def'inde bulunması hakkın kötüye kullanılması teşkil edecektir¹¹¹.

Hakim şartları taşıyorsa, zamanaşımı def'inin hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olduğunu kendiliğinden dikkate alır¹¹².

3. Zamanaşımının Bağlı Haklar Bakımından Hükümleri

Asıl alacağın zamanaşımına uğraması, ona bağlı olan faiz ve diğer alacaklarında zamanaşımına uğraması sonucunu doğurur (TBK m. 152). Bu hükmün pratik bir sonuç doğurabilmesi için bağlı alacakların, asıl alacaktan önce zamanaşımına uğramamış olması gerekir. Bağlı alacaklar daha önce zamanaşımına uğramışsa, asıl alacağın zamanaşımına uğraması yeni bir durum oluşturmaz. Ancak bu hüküm sonucu, kendi zamanaşımı sürelerini tamamlamamış bağlı alacaklar varsa, asıl alacak ile birlikte bunlarda zamanaşımına uğrar¹¹³. Hatta alacağın zamanaşımına uğramasından sonra doğan bağlı alacaklar (örneğin, faiz) zamanaşımına uğramış olarak doğar¹¹⁴.

Diğer yandan Türk Borçlar Kanunu'nun 152. maddesi sadece bağlı alacakların zamanaşımına uğrayacağını düzenlemiş olup, bütün bağlı haklar (örneğin, bağlı aynı haklar) zamanaşımına tabi değildir¹¹⁵. Örneğin, aynı hak niteliğinde olan taşınır rehni, alacak zamanaşımına uğramış olmasına rağmen devam eder (TBK m. 159). Alacaklı zamanaşımına uğramış alacağını, rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takip yaparak alabilir.

¹¹¹ Von Tuhr, s. 709; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 606; Tekinay ve diğerleri, s. 1076; Reisoğlu, s. 428; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 603; Eren, s. 1324; M. Erdem, s. 390-391. Yarg. HGK, 03.11.1982, 1981/11-34, 1982/870; Yarg. HGK, 08.05.1987, 1986/14-679, 1987/358 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹¹² Reisoğlu, s. 428; M. Erdem, s. 392; Yarg. 14. HD, 04.10.2005, 5637/8623 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹¹³ Von Tuhr, s. 712; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 602; M. Erdem, s. 368.

¹¹⁴ Von Tuhr, s. 712; Reisoğlu, s. 440; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 602.

¹¹⁵ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 605; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 602; M. Erdem, s. 368.

4. Davanın Reddedilmesi Halinde Ek Süre

Yukarıda da açıklandığı üzere, mahkemeye başvurularak dava açılması zamanaşımını kesen bir sebeptir. Ancak açılan bu dava çeşitli sebeplerle reddedilebilir ve bu durumda zamanaşımı kesilmiş olmaz¹¹⁶. Davanın, alacağın bulunmadığına ilişkin esastan reddi halinde, artık ortada bir alacak olmadığı için zamanaşımı da söz konusu olmaz. Fakat davanın usulden reddine ilişkin bazı hallerde alacaklıya ek süre tanınmıştır.

Türk Borçlar Kanunu'na göre, dava veya def'i, mahkemenin yetkili veya görevli olmaması ya da düzeltilebilecek bir yanlışlık yapması yahut vaktinden önce açılmış olması sebebiyle reddedilmiş ve bu süre içinde zamanaşımı veya hak düşürücü süre dolmuşsa, alacaklı hakkını kullanmak için altmış günlük ek süreden yararlanabilir (m. 158)¹¹⁷. Altmış günlük süre ret kararının kesinleşmesinden itibaren başlar. Ek süreden yararlanabilmek için, mutlaka zamanaşımı süresi içinde dava açılmış olmalı ve ret kararının kesinleştiği tarihe kadar da zamanaşımı süresi dolmuş olmalıdır¹¹⁸. *Fezyioğlu*'na göre, ek süreden birden fazla kez yararlanmak mümkündür¹¹⁹.

Bu hükmün icra takipleri açısından da uygulanabilmesi için bir engel bulunmamakta olup, icra takipleri içinde kıyasen uygulanması yerinde olacaktır¹²⁰. Ayrıca ilk derece mahkemesinin kararından sonra davaya tahkimde devam edilmesi halinde de altmış günlük süreden yararlanılabilir¹²¹.

Alacaklıya tanınan bu altmış günlük sürenin niteliği Kanun'da açıkça belirtilmese de, zamanaşımı süresi olduğu kabul edilmelidir¹²².

¹¹⁶ Von Tuhr, s. 707; Fezyioğlu, Cilt: 2, s. 562; Tekinay ve diğerleri, s. 1067; Reisoğlu, s. 435; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 598; Kılıçoğlu, s. 902.

¹¹⁷ Ayrıca davalının yanlış gösterilmesi sonucu davanın reddedilmesi halinde, gerçek borçluya karşı zamanaşımı kesilmez. Davanın bu nedenle reddi halinde, alacaklı altmış günlük ek süreden yararlanamaz; Yarg. HGK, 16.12.1967, 3-413/623 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹¹⁸ Fezyioğlu, Cilt: 2, s. 562.

¹¹⁹ Fezyioğlu, Cilt: 2, s. 563.

¹²⁰ Tekinay ve diğerleri, s. 1069; M. Erdem, s. 325.

¹²¹ Mine Akkan, **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 254-255; M. Erdem, s. 316. Bunun yanında yargı yolu bakımından hatalı olarak idare mahkemesinde dava açılmış olması halinde de altmış günlük hak düşürücü süreden yararlanmak mümkündür (Akkan, s. 260).

¹²² Kılıçoğlu, s. 904; *Erdem*'e göre, bu süre hak düşürücü süredir (M. Erdem, s. 317).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 20. maddesine göre, görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi halinde, taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten, süresi içinde kanun yoluna başvurulmadan kesinleşmişse kararın kesinleştiği tarihten; kanun yoluna başvurulmuşsa bu başvurunun reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak, dava dosyasının görevli veya yetkili mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerekir. İki hafta içinde mahkemeye başvuru yapılması halinde, görevli veya yetkili mahkemede görülen dava, yeni bir dava olmayıp önceki davanın devamı olduğundan¹²³ Türk Borçlar Kanunu'nun 158. maddesini uygulamaya gerek yoktur. Ancak iki haftalık süre içinde başvurulmaması halinde, davanın açılmamış sayılmasına karar verilir (HMK m. 20/1) ve davanın açılması tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkar. İki haftalık süreden sonra tekrardan dava açıldığında zamanaşımı veya hak düşürücü sürenin dolmuş olması halinde ise, Türk Borçlar Kanunu'nun 158. maddesinden faydalanılabilecektir. Davanın görevsizlik veya yetkisizlik sebebiyle reddi halinde altmış günlük süre, ret kararının kesinleşmesinden değil, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 20. maddesinde düzenlenen iki haftalık mahkemeye başvuru süresinin dolmasından sonra işlemeye başlar¹²⁴.

Yabancı bir ülkede açılan davanın zamanaşımını kesip kesmeyeceği konusu tartışmalıdır¹²⁵. Ancak burada yabancı ülkede açılmış olmasına rağmen, davanın yetkisizlik nedeniyle reddi halinde, alacaklının Türkiye'de dava açmak için ek süreden yararlanabilmesi gerekir¹²⁶.

Eski Borçlar Kanunu'nda bu hükmün karşılığı olan 137. maddede, altmış günlük ek sürenin hak düşürücü süreler için uygulanacağı düzenlenmemiştir. Bu nedenle bu sürelerin hak düşürücü süreler içinde uygulanıp uygulanamayacağı tartışması bulunuyordu ve Yargıtay, hak düşürücü süreler için bu sürenin

¹²³ Kuru, s. 242; Akkan, s. 251; Arslan ve diğerleri, s. 228.

¹²⁴ Akkan, s. 253; Kerim Atamer, "Taşınanın, Yükün Zararından Doğan Sorumluluğunda Hak Düşürücü Süre (TTK m. 1067)", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIII**, Ankara, 1996, ss. 117-150, s. 143; Yarg. 11. HD, 03.12.1979, 5531/5500; Yar. 11. HD, 03.04.1979, 1196/1705 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹²⁵ Yabancı bir ülke mahkemesinde açılan davanın zamanaşımını keseceği yönünde görüş için bakınız; Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman Figanmeşe, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, s. 102; kesmeyeceği yönünde görüş için bakınız; Ergin Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, 21. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, s. 214.

¹²⁶ Nomer, s. 214; Pekcanitez, s. 1177; M. Erdem, s. 316.

uygulanmayacağına karar veriyordu¹²⁷. Ancak yürürlükteki Türk Borçlar Kanunu, ek sürenin hak düşürücü süreler içinde uygulanacağını açıkça düzenleyerek tartışmaları sona erdirmiştir¹²⁸.

5. Zamanaşımından Feragat

Zamanaşımı def'i borçluya tanınmış bir hak olup, her hak gibi kural olarak borçlunun bu hakkından feragat etmesi mümkündür. Ancak Türk Borçlar Kanunu, borçlunun zamanaşımı def'inden feragat hakkına bir sınırlama getirmiş ve zamanaşımından önceden feragat edilmesini geçersiz saymıştır (TBK m. 160/1). Zamanaşımından önceden feragat etmekten kastedilen, sözleşme yapılmadan önce veya sözleşme yapılırken zamanaşımı def'inden, feragat anlaşması veya tek yanlı feragat beyanıyla vazgeçmektir¹²⁹. Zamanaşımı süresinin dolmasından sonra doğmuş bir def'i hakkı bulunduğu için, bu hakkın doğması ile zamanaşımı def'inden feragat edilebilir¹³⁰. Zamanaşımından feragat açık bir beyanla olabileceği gibi, borcun zamanaşımına uğradığını bilerek borcu tanıma veya teminat gösterme şeklinde de olabilir. Ayrıca borçlunun zamanaşımı def'ini kullandıktan sonra dönmesi, zamanaşımından feragat gibi sonuç doğurur¹³¹. Zamanaşımından feragat borcun zamanaşımına uğramasını engelleyen bir durum değildir; sadece borçlu def'i hakkını kullanamaz. Feragat süreye bağlı olarak da açıklanabilir¹³². Zamanaşımından feragat borcun dava veya icra edilebilirliğini etkilediği için, borçlunun zamanaşımı def'inden

¹²⁷ Yarg. HGK, 14.04.1976, 1974/9-522, 1976/1241 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹²⁸ Akkan, s. 253; Yargıtay'ın bu yöndeki kararları için bakınız; Yarg. 14. HD, 25.05.2015, 3454/5769 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹²⁹ Reisoğlu, s. 438; Eren, s. 1321; Yarg. HGK, 18.12.2002, 15-1061/1070 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı). *Tekinay ve Diğerleri*'ne göre, zamanaşımı süresi işlemeye başlamadan veya henüz işlerken zamanaşımından feragat edilememesi, zamanaşımı süresinin uzatılamayacağı hakkındaki kuralın (TBK m. 148) doğal bir sonucudur (Tekinay ve diğerleri, s. 1072).

¹³⁰ Von Tuhr, s. 708; Tekinay ve diğerleri, s. 1072; Reisoğlu, s. 439; Eren, s. 1321; Kılıçoğlu, s. 900; At. Aybay ve diğerleri, s. 439; Yarg. HGK, 23.02.2000, 15-71/116; Yarg. 22. HD, 11.09.2014, 2013/16028, 2014/23556 (Kazancı İçtihat Bankası). Ancak doktrinde borcun doğmasından sonra, fakat zamanaşımı süresi geçmeden önce zamanaşımı def'inden feragat edilebileceği de savunulmaktadır (Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 601; M. Erdem, s. 379). *Eren*'e göre ise, zamanaşımı süresi içinde feragat zamanaşımı süresinin uzatılmaması yasağına aykırı düşer. Bu nedenle zamanaşımı süresini değiştirme yasağı olmayan hallerde bu süreler işlerken en fazla on yıla zamanaşımını mümkün olduğu görüşündedir (Eren, s. 1322; M. Erdem, s. 379). *Feyzioğlu*'na göre, zamanaşımı def'inden önceden yapılan feragat zamanaşımının sonsuza kadar uzatılması anlamı taşıyacaktır (Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 531).

¹³¹ Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 601.

¹³² Eren, s. 1321; M. Erdem, s. 385.

feragat edebilmesi için fiil ehliyetinin yanında tasarruf ehliyetinin de bulunması gerektiği kabul edilmektedir¹³³.

Borçlunun zamanaşımı süresi içindeki ikrarı zamanaşımını kesen bir sebep olarak düzenlenmiştir (TBK m. 154/1-1). Borçlunun, ikrarının veya borcu için faiz ödemesinin ya da kefil göstermesinin zamanaşımı süresinin dolmasından sonra yapılması halinde ise, bu durum zamanaşımı definden örtülü feragat olarak yorumlanmaktadır¹³⁴.

Müteselsil borçlulardan veya bölünemez bir borcun borçlularından birinin zamanaşımı definden feragat etmiş olması diğerlerine karşı ileri sürülemez (TBK m. 160/2-3)¹³⁵. Aynı şekilde asıl borçlunun zamanaşımından feragat etmesi, kefile karşı ileri sürülemez (TBK m. 160/4).

E. Milletlerarası Özel Hukukta Zamanaşımı

5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 8. maddesine göre, "*Zamanaşımı, hukuki işlem ve ilişkinin esasına uygulanan hukuka tabidir*". Türk Hukuku'nda zamanaşımının maddi hukuku ilgilendiren bir husus olarak görülmesi nedeniyle, zamanaşımı, hukuki işlem veya ilişkinin esasına uygulanan hukuka (lex causae) tabi kılınmıştır¹³⁶.

Bu durumda talep edilen alacak için zamanaşımı, kanunlar ihtilafı kurallarına göre belirlenecek hukukta öngörülen hükümlere göre belirlenecektir¹³⁷. Örneğin, eşya taşıma sözleşmelerinden kaynaklanan alacaklar için zamanaşımı süresi, somut olaya uygulanacak uluslararası sözleşme bulunmaması halinde, Kanun'un 29. maddesine göre belirlenecek hukuktaki zamanaşımı süresi olacaktır.

¹³³ Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 602; M. Erdem, s. 385. Bu nedenle müflisin feragati, tasarruf yetkisi kısıtlandığı için iflas masası yönünden hükümsüz sayılmaktadır (Von Tuhr, s. 708; Eren, s. 1322).

¹³⁴ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 532; Tekinay ve diğerleri, s. 1056; Reisoğlu, s. 439; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 601; M. Erdem, s. 389; Yarg. HGK, 23.02.2000, 15-71/116 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. HGK, 18.12.2002, 15-1061/1070 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı). Ayrıca açılan davada borçlunun bilerek zamanaşımı defini ileri sürmemesi de örtülü feragat sayılabilir (Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 531).

¹³⁵ Aksi halde müteselsil borçlulardan biri tarafından yapılan feragat diğer borçlulara da sirayet etseydi, bu hüküm borçlulardan birinin kendi fiiliyle diğer borçluların durumunu ağırlaştırması anlamı taşıyacaktı ve Türk Borçlar Kanunu'nun 165. maddesine aykırı olabilecekti (Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 532; Tekinay ve diğerleri, s. 1072).

¹³⁶ Nomer, s. 213; Şanlı ve diğerleri, s. 101; Tanrıver, s. 640; M. Erdem, s. 393.

¹³⁷ Şanlı ve diğerleri, s. 102; M. Erdem, s. 393; Yarg. 8. HD, 21.06.2012, 5781/5961 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı); Yarg. 19. HD, 17.05.2002, 2001/6649, 2002/3760 (Kazancı İçtihat Bankası).

Kanunlar ihtilafı kurallarına göre belirlenen hukuk; zamanaşımı süresi ve bu sürenin başlangıcı ve hesaplanması, durma ve kesilme nedenleri, zamanaşımı süresinin değiştirilmesi ve zamanaşımından feragat ile zamanaşımının hükümleri hakkında uygulanır¹³⁸. Bununla beraber, zamanaşımı def'inin davanın hangi aşamasında ve nasıl ileri sürülebileceği usul hukukuna ait bir konu olduğundan hakimin hukukuna göre çözümlenir¹³⁹.

Zamanaşımını maddi hukuk kurumu olarak gören tüm hukuk sistemlerinde aynı sonuca ulaşmakla birlikte, zamanaşımı bazı hukuk sistemlerinde (Common Law) usul hukukuna ait bir kurum olarak görülerek hakimin hukukuna (lex fori) tabi kılınmıştır. Bu durumda uygulanacak yabancı hukukun Common Law sistemine dahil olması halinde ihtilaflar yaşanabilir. Bu konuda zamanaşımı, Türk Hukuku'nda maddi hukuk bir müessesesi olması nedeniyle, bu vasıflandırma kanunlar ihtilafı kuralları bakımından da geçerlidir. Bu çerçevede talebe uygulanacak yabancı hukukun (lex causae), zamanaşımını usul hukukuna ilişkin bir kurum olarak görmesi önemli değildir. Yabancı hukukta zamanaşımının hakimin hukukuna (lex fori) göre belirleneceği dikkate alınmaksızın, yabancı hukuk, hukuki işlemin veya ilişkinin esasına uygulanacak hukuk (lex causae) olarak uygulanır¹⁴⁰.

Zamanaşımı, milletlerarası hukukta doğrudan Türk Hukuku'nun uygulanmasını gerektiren bir kurum değildir. Kanunlar ihtilafı kurallarına göre belirlenen yabancı hukukta öngörülen zamanaşımı süresinin Türk Hukuku'ndan farklı olması kural olarak kamu düzeninin müdahalesini gerektirmez¹⁴¹. Ancak hiç zamanaşımı öngörmeyen veya aşırı uzun zamanaşımı süresi öngören yabancı hukukların uygulanması kamu düzenine aykırılık oluşturabilir¹⁴².

¹³⁸ Nomer, s. 213; Şanlı ve diğerleri, s. 102; M. Erdem, s. 394.

¹³⁹ M. Erdem, s. 395.

¹⁴⁰ Nomer, s. 214; M. Erdem, s. 394.

¹⁴¹ Yarg. 19. HD, 17.05.2002, 2001/6649, 2002/3760 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. 11. HD, 28.05.1998, 383/3945 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

¹⁴² Nomer, s. 214; Şanlı ve diğerleri, s. 103-104; Yarg. 13. HD, 15.06.1993, 2112/5075 (Kazancı İçtihat Programı).

II. HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRE

A. Hak Düşürücü Süreye İlişkin Genel Bilgiler

Hak düşürücü süre¹⁴³, hak sahibinin belli bir süre içinde hakkını ileri sürmemesi veya yapması gerekli olan işlemleri yapmaması nedeniyle hakkının sona ermesi sonucunu doğuran süre olarak tanımlanabilir¹⁴⁴. Burada önemle vurgulanması gereken nokta, belirtilen sürenin hareketsiz geçirilmesi ile hakkın artık ortadan kalkmasıdır. Zamanaşımında ise, zamanaşımı süresinin geçmesi ile hak sona ermemekte, sadece borçlunun def'i hakkını kullanması halinde alacağın dava ve cebri icra yoluyla ileri sürülmesine engellenebilmektedir. Yani zamanaşımına uğramış bir hak, etkisi zayıflatılmış halde varlığını sürdürmektedir¹⁴⁵.

Hak düşürücü sürelerin ortaya çıkma sebebi öğretide, kamu düzeni veya kamu yararı gerekçesine dayandırılmaktadır¹⁴⁶. Kanun koyucu hak düşürücü süre ile hak sahibinin süre içinde harekete geçmesini ve uyuşmazlığın kesin bir çözüme kavuşmasını istemektedir¹⁴⁷. Ayrıca hak düşürücü sürelerin bir an önce aydınlatılmasında yarar bulunan hallerde öngörüldüğü ve bu nedenle hak düşürücü sürelerin daha kısa olduğu da ifade edilmektedir¹⁴⁸.

Hak düşürücü sürenin düzenlendiği durumlarda, hak sahibinin hakkını koruyabilmesi veya kullanıp tüketebilmesi için belirli süre içinde harekete geçmesi ve bu hareketin Kanunun öngördüğü şekilde yapılması şarttır. Kanunun aradığı bu davranışlar iki şekilde olabilir. İlk olarak bu davranış, hak sahibinin kaybedilmesini önlemek istediği hakkını kullanması ve böylece tüketmesi şeklinde belirebilir.

¹⁴³ Hak düşürücü süre kavramı yerine ayrıca "*hak düşümü*" (Tekinay ve diğerleri, s. 1031) veya "*sukutu hak müddeti*" (Von Tuhr, s. 633), "*sukutu hak süresi*" [Yarg. İBGK, 19.01.2007, 2005/1, 2007/1 (Kazancı İçtihat Bankası)] kavramları da kullanılmaktadır.

¹⁴⁴ Von Tuhr, s. 633; Kocayusufpaşaoğlu, s. 51; Tekinay ve diğerleri, s. 1032; Reisoğlu, s. 424; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 580; Kılıçoğlu, s. 874; Yargıtay İBGK da benzer olarak hak düşürücü süreyi şöyle tanımlamıştır, "*Hak düşürücü süre, doğrudan doğruya hakim tarafından kendiliğinden göz önünde tutulması gereken, davada "itiraz" olarak başvurulması zorunlu olan ve zamanaşımı gibi "kesme" ve "durma" hükümlerine bağlı olmayan, uyulmama halinde "hakkın" kaybına yol açan yani hakkın özünü ortadan kaldıran süredir.*" Yarg. İBGK, 02.04.2004, 2003/1, 2004/1 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁴⁵ Kocayusufpaşaoğlu, s. 48; Eren, s. 1318; At. Aybay ve diğerleri, s. 432; Akçay, s. 13.

¹⁴⁶ Tekinay ve diğerleri, s. 1033; Eren, s. 1313; M. Erdem, s. 25; Özellikle hak düşürücü sürelerin durmayacağı, kesilmeyeceğinin ve hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınacağı kabul edilmesinde kamu düzeninin korunması düşüncesi ön plandadır (Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 524).

¹⁴⁷ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 521.

¹⁴⁸ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 524, Tekinay ve diğerleri, s. 1032-1033.

Örneğin, yanıltma, aldatma ya da korkutma altında sözleşme yapan bir kişi bir yıl içinde iptal hakkını kullanmalıdır (TBK m. 39); aksi halde iptal hakkı düşer. İkinci olarak ise hak sahibinin davranışı, bazı hakların düşmesini önlemek amacıyla doğrudan doğruya bu hakların kullanılmasıyla ilgili olmayan başka hukuki fiillerin yerine getirilmesi şeklinde olabilir. Örneğin, alıcının, satıcıya karşı satılan maldaki ayıplardan doğan haklarını koruyabilmesi için Türk Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinde öngörülen süreler içinde malı incelemesi ve ayıp ihbarında bulunması gerekir; aksi halde alıcının ayıptan doğan hakları düşecektir¹⁴⁹.

Hak düşürücü süre kural olarak alacaklar dışındaki diğer haklar ve özellikle yenilik doğurucu haklar için öngörülmüştür. Türk Borçlar Kanunu'nda hak düşürücü süreler incelendiğinde de görülmektedir ki, bu süreler çoğunlukla doğrudan veya sadece bir alacak hakkına değil, hukuki bir durumun meydana gelip gelmemesine ya da hukuki bir ilişkinin kurulup kurulmamasına ilişkin bulunmaktadır¹⁵⁰. Bunun yanında normalde zamanaşımına tabi olması gereken bazı hakların, bunların ileri sürülmesinin bir ön şartı olarak, alacaklının belirlenen süre içerisinde yapması gereken işlemleri veya yerine getirmesi gereken külfetleri ihmal ettiği için sona ermesi de öngörülmüş olabilir¹⁵¹.

Ayrıca belirtmekte yarar var ki, süreye bağlı hak¹⁵² ile hak düşürücü süre birbirine karıştırılmaması gereken iki ayrı kavramdır. Süreye bağlı hak, belirlenen süre içinde varlığını sürdürmekte ve bu sürenin geçmesi ile hak ortadan kalkmaktadır. Yani süreye bağlı hakta öngörülen süre, hakkın varlığının ölçüsüdür. Süreye bağlı haklarda hak sahibinin bir harekette bulunmasına gerek olmaksızın öngörülen süre içinde hak kendiliğinden varlık gösterir¹⁵³. Örneğin, TMK m. 836/1; "*Üst hakkı, bağımsız bir hak olarak en çok yüz yıl için kurulabilir.*". Ayrıca süreye bağlı hak daha çok fikri mülkiyet hukukunda görülmektedir.

Kanun da düzenlenen hak düşürücü süreler dışında, tarafların sözleşmeyle hak düşürücü süre kararlaştırması Türk Borçlar Kanunu'nun 127. maddesinde

¹⁴⁹ Kocayusufpaşaoğlu, s. 52; Bazı durumlarda hak düşürücü süre ile zamanaşımı süresi birlikte işleyebilir. Örneğin, *Von Tuhr*'a göre, Türk Borçlar Kanunu'nun 223. maddesindeki malın ayıplarında dolayı satıcıya yöneltilecek ihbara ilişkin hak düşürücü süre, 231. maddede düzenlenen ayıba karşı sorumluluktan doğan dava zamanaşımı ile birlikte işlemektedir (Von Tuhr, s. 635).

¹⁵⁰ Tekinay ve diğerleri, s. 1033.

¹⁵¹ Kocayusufpaşaoğlu, s. 53; M. Erdem, s. 26.

¹⁵² *Kılıçoğlu* bu kavramı "*yasal koruma süresi*" şeklinde ifade etmektedir (Kılıçoğlu, s. 875)

¹⁵³ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 525; Kocayusufpaşaoğlu, s. 51-52; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 580; Kılıçoğlu, s. 875-876.

düzenlenen sürelerin kesinliği hükmünün emredici niteliği ve kamu düzeninden olması gereği geçersiz kabul edilmektedir. Ancak istisnai olarak Türk Borçlar Kanunu'nun 128/2 hükmü gereğince tarafların hak düşürücü süre kararlaştırabileceği kabul edilmektedir¹⁵⁴.

B. Hak Düşürücü Sürelere Uygulanacak Hükümler

Zamanaşımından farklı olarak, hak düşürücü sürelere ilişkin kanunlarımızda genel hükümler niteliğinde bir düzenleme bulunmamaktadır. Durum böyle olunca da hak düşürücü sürelere ilişkin genel kuralların, öğreti ve mahkeme kararlarıyla ortaya koyulması gerekmiştir¹⁵⁵.

Burada ilk akla gelebilecek çözüm, zamanaşımına ilişkin hükümlerin hak düşürücü sürelere kıyas yoluyla uygulanmasıdır. Ancak bu düşünce kural olarak öğretide kabul görmemiştir¹⁵⁶. Bu nedenle hak düşürücü sürelerde durma ve kesilme söz konusu olmaz¹⁵⁷. Fakat Kanun tarafından bazı durumlarda hak düşürücü sürelerinde duracağı düzenlenmiştir¹⁵⁸. Ayrıca zamanaşımının genel hükümleri içinde düzenlenen sürelerin hesaplanmasına ilişkin Türk Borçlar Kanunu'nun 151. maddesi¹⁵⁹ ve sürelerin kesinliğine ilişkin Türk Borçlar Kanunu'nun 148. maddesinin hak düşürücü süreler içinde uygulanabileceği ileri sürülmektedir¹⁶⁰.

¹⁵⁴ Eren, s. 1313; M. Erdem, s. 31.

¹⁵⁵ M. Erdem, s. 27.

¹⁵⁶ Tekinay ve diğerleri, s. 1033-1034; Eren, s. 1309; M. Erdem, s. 28.

¹⁵⁷ Von Tuhr, s. 634; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 522; Tekinay ve diğerleri, s. 1033; Zeyneloğlu, s. 184; Reisoğlu, s. 424; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 581; Eren, s. 1309; Kılıçoğlu, s. 874; Akçay, s. 12; "Hak düşürücü süre, doğrudan doğruya hakim tarafından kendiliğinden göz önünde tutulması gereken, davada "itiraz" olarak başvurulması zorunlu olan ve zamanaşımı gibi "kesme" ve "durma" hükümlerine bağlı olmayan, uyulmama halinde "hakkın kaybına yol açan yani hakkın özünü ortadan kaldıran süredir." Yarg. İBKG, 02.04.2004, 2003/1, 2004/1 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁵⁸ Örneğin; Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'na göre, "Arabuluculuk sürecinin başlamasından sona ermesine kadar geçirilen süre, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin hesaplanmasında dikkate alınmaz." (m. 16/2), Bankacılık Kanununa göre "Bu Kanunun 107. maddesi uyarınca bir bankanın, borçlarının, taahhütlerinin yüklenilmesi veya alacaklarının devralınması halinde, bu borç, taahhüt ve alacaklarla ilgili olarak açılmış veya açılacak dava veya icra takiplerinde kanunlarda yazılı zamanaşımı ve hak düşürücü süreler dahil her türlü süre, alacağın devralındığı veya borcun, taahhüdün yüklenildiği tarihten itibaren Fon bakımından dokuz ay süre ile durur." (m. 138/2). Ayrıca İcra İflas Kanunu'nun 179/b. ve 194. maddelerinde açıkça hak düşürücü sürelerin duracağı düzenlenmiştir.

¹⁵⁹ M. Erdem, s. 231; "Bu süre hak düşürücü nitelikte olup, hakim tarafından yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınır. Türk Medeni Kanunu'nun 571. maddesindeki süre, maddi hukukun tayin ettiği süre olup, Borçlar Kanunu'nun zamanaşımı konusunda benimsediği ilkelerden kıyas yoluyla yararlanılarak, sürenin başlangıç ve bitiş günü belirmelidir. Borçlar Kanunu'nun 130. Maddesinin yollamasıyla aynı yasanın 76/3. ve 77. maddeleri gereğince, sürenin son günü tatil olarak

Hak düşürücü sürenin konusunu oluşturan hakkın talebi için dava açılması ile hak düşürücü süreler korunmuş olur¹⁶¹. Kısmi dava ile alacağın bir kısmı için dava açılmış ise, sadece dava konusu yapılan tutar için hak düşürücü süre korunmuş olur¹⁶². Ancak davanın açılmamış sayılmasına karar verilirse, davanın açılması bakımından doğan sonuçlar ortadan kalkacağından, hak düşürücü sürenin korunması bakımından da etki de ortadan kalkar¹⁶³.

Türk Borçlar Kanunu'nun açıkça düzenlemesi ile 158. maddede düzenlenen davanın reddi halinde ek sürenin hak düşürücü süreler içinde uygulanacağı konusunda tereddüt yoktur¹⁶⁴.

Zamanaşımı sürelerine ilişkin olarak kabul edilen zamanaşımı def'inin ileri sürülme hakkının kötüye kullanılması kuralının hak düşürücü süreler için de geçerli olduğunu kabul etmek gerekir. Çünkü söz konusu kuralın dayanağı dürüstlük kuralı olup, çelişki davranışlar ile talepte bulunan oyalanarak hak düşürücü sürenin kaçırılmasını hukuk düzeni korumaz¹⁶⁵. Bu nedenle hukuki temellerini dürüstlük kuralında bulan çelişkili davranış yasağı çerçevesinde oyalayıcı davranışlar ile hak sahibine hak düşürücü süre kaçırılmışsa hak düşürücü süre itirazından yararlanılamaz¹⁶⁶. Bu durumda hak düşürücü sürenin çelişkili davranışların hak

kabul edilen güne tesadüf ederse, tatili, takip eden günde son bulur.“ Yarg. 2. HD, 11.05.2009, 3560/9328 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁶⁰ Eren, s. 1313; M. Erdem, s. 28; Yarg. 4. HD, 19.12.1964, 1963/11089, 1964/2980; Yarg. 21. HD, 30.09.1999, 6247/6346 (Kazancı İçtihat Bankası). *Tekinay ve Diğerleri*'ne göre, hak düşürücü süre kamu düzenine ilişkinse bu sürenin değiştirilmesi mümkün değildir. Ancak kamu düzenini ilgilendirmeyen hak düşürücü sürelerde, bu süre değiştirilebilir (Tekinay ve diğerleri, s. 1071). Yargıtay da hak düşürücü sürelerin kamu düzenine ilişkin olması nedeniyle değiştirilemeyeceği görüşündedir; Yarg. HGK, 05.11.1997, 5-654/878; Yarg. 5. HD, 10.06.1996, 8491/9392 (Kazancı İçtihat Bankası); *“Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 193/3 üncü maddesinde yazılı süre hak düşürücü süre niteliğindedir, yasada açıklık bulunmadıkça bu tür sürelerin şu veya bu nedenle uzatılması da olanaksızdır.”* Yarg. İBGK, 11.10.1976, 5/5 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁶¹ Kuru, s. 242; Pekcanitez, s. 1178; Arslan ve diğerleri, s. 322; Tanrıver, s. 640. Ayrıca ihtiyati tedbir kararı ile de hak düşürücü sürelerin korunacağı doktrinde ileri sürülmektedir (Özekes, s. 2499).

¹⁶² Kuru, s. 219.

¹⁶³ Özekes, s. 1483.

¹⁶⁴ Yarg. 14. HD, 25.05.2015, 3454/5769 (Kazancı İçtihat Bankası); Türk Borçlar Kanunu'nun Adalet Komisyonu Raporu'nda, düzeltilmesi mümkün bir hata nedeniyle davanın usulden reddedilmesi halinde, zamanaşımı için getirilen fırsatın hak düşürücü süreler içinde tanınmasının hem hakkın doğası hem de adil yargılanma hakkının doğal gereği olduğu ifade edilmiştir.

¹⁶⁵ Dürüstlük kuralına aykırılık oluşturan çelişkili davranış yasağı (Venire Contra Factum Proprium) hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Akyol, s. 57 vd.

¹⁶⁶ Bu yönde görüşler için bakınız; Atamer, Süre, s. 139-140; Vural Seven, **Taşıyanın Yüke Özen Borcunun İhlalinden (Yük Zıya ve Hasarından) Doğan Sorumluluğu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003 (Taşıyanın Sorumluluğu), s. 205. Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinde düzenlenen hak düşürücü süre açısından bu kural, 1189. maddede yasal dayanağa kavuşmuştur.

sahibi tarafından öğrenildiği tarihten itibaren işlemeye başlayacağını kabul etmek yerinde olacaktır¹⁶⁷.

Hak düşürücü süreler kural olarak yenilik doğurucu hakların varlığı halinde ortaya çıkar ve kanunda belirtilen süre içinde hak sahibinin üzerine düşen davranışları yapmaması halinde hakkı kesin olarak sona erer¹⁶⁸. Ancak Kanun bazı istisnai hallerde alacak hakkı için hak düşürücü süre düzenlemiş olabilir¹⁶⁹.

Hak düşürücü süre sonunda hakkın sona ermesinin sonucu olarak, hak düşürücü sürenin geçtiğinin ileri sürülmesi bir itiraz teşkil eder ve davanın her aşamasında ileri sürülebilir. Hak düşürücü sürenin dolduğu savunması itiraz teşkil ettiği içinde ayrıca dosya kapsamından anlaşılıyorsa¹⁷⁰ hâkim tarafından kendiliğinden dikkate alınır¹⁷¹. Bunun yanında itirazlar hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınmakla birlikte, ispatı yine de tarafa düşmektedir¹⁷². Hakim, ön inceleme duruşması tamamlandıktan sonra, tahkikat aşamasına geçmeden önce, hak düşürücü süreler hakkındaki itirazları inceleyerek karara bağlar (HMK m. 142).

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da hak düşürücü süreler açısından özel bir hükme yer verilmemiştir. Bu nedenle hak düşürücü sürelerin, zamanaşımı süreleri için kabul edildiği gibi, hukuki işlem veya ilişkinin esasına uygulanan hukuka (lex causae) tabi olması gerektiği söylenebilir¹⁷³.

¹⁶⁷ Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinde düzenlenen hak düşürücü süre için çelişkili davranışlarla hak sahibinin oyalanması halinde, hak düşürücü sürenin oyalayıcı davranışların öğrenilmesinden itibaren başlayacağı düzenlenmiştir (TTK m. 1189/2).

¹⁶⁸ Von Tuhr, s. 634; Kocayusufpaşaoğlu, s. 52; Reisoğlu, s. 425; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 581; Eren, s. 1308-1309; Yarg. İBGK, 19.01.2007, 2005/1, 2007/1 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁶⁹ Örneğin bir malvarlığının veya işletmenin devralınmasında borçlardan dolayı devralanla devredeni sorumlu tutan iki yıllık süre, bir alacak hakkı söz konusu olmasına rağmen hak düşürücü süredir (Kocayusufpaşaoğlu, s. 53.). Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinde de sözleşmeden doğan alacak hakkı söz konusu olmasına rağmen hak düşürücü süre öngörülmüştür, "*Eşyanın zıyı veya hasarı ile geç tesliminden dolayı taşıyana karşı her türlü tazminat istem hakkı, bir yıl içinde yargı yoluna başvurulmadığı takdirde düşer.*"

¹⁷⁰ Hakimin burada re'sen araştırma yapması söz konusu olmayıp, dosya kapsamından anlaşılıyorsa hak düşürücü süreyi re'sen dikkate alır (Kocayusufpaşaoğlu, s. 51; Kuru, s. 252; Pekcanitez, s. 1208).

¹⁷¹ Von Tuhr, s. 634; Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 521, Eren, s. 1308; Kılıçoğlu, s. 874; Kuru, s. 288; Pekcanitez, s. 1208; At. Aybay ve diğerleri, s. 432; Akçay, s. 13; Tanrıver, s. 641; Yarg. İBGK, 02.04.2004, 2003/1, 2004/1; Yarg. İBGK, 19.01.2007, 2005/1, 2007/1; Yarg. HGK, 20.02.1976, 6-103/247 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁷² Pekcanitez, s. 1208.

¹⁷³ Şanlı ve diğerleri, s. 101.

C. Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süre Arasındaki Farklar

Zamanaşımı ve hak düşürücü süreler nitelikleri itibariyle birbirlerine çok benzeyen kavramlardır. Bu nedenle bu nedenle bu iki kavram arasındaki farkların teker teker sayılması yerinde olacaktır¹⁷⁴;

- Hak düşürücü süreler kural olarak yenilik doğurucu haklarda söz konusu olurken, zamanaşımı alacak haklarının varlığında görülür.
- Hak düşürücü sürenin düzenlediği durumlarda sürenin geçmesi ile hak ortadan kalkar; zamanaşımında ise hak varlığını sürdürür ancak hakkın dava ve takip edilebilme imkânı zayıflar. Bunun sonucu olarak zamanaşımına uğramış borcun alacaklısı alacağını talep edebilir ve borçlunun def'i hakkını kullanmaksızın veya kullansa bile yapacağı ifa, geçerli bir ifa kabul edilir. Borçlu sonradan borcun zamanaşımına uğradığını ileri sürüp, sebepsiz zenginleşmeye dayanarak borcun ifasını isteyemez (TBK m. 78/2).
- Hak düşürücü süre hakkın düşmesine yol açtığından bu durumun ileri sürülmesi bir itiraz teşkil eder. Zamanaşımı süresinin dolması ise bir def'i hakkı verir.
- Hak düşürücü süre savunması bir itiraz oluşturduğu içinde dosya kapsamından anlaşılması halinde hâkim tarafından re'sen dikkate alınır. Hâkim zamanaşımı def'ini dosya kapsamından anlaşılrsa bile re'sen dikkate alamayacak olup, mutlaka borçlu tarafından ileri sürülmesi gerekir.
- Hak düşürücü süre, hakkın varlığını ortadan kaldırdığından bir kez işleyemeye başladığında kesilmesi ve durması söz konusu değildir. Zamanaşımı süresinin ise Kanun'da belirtilen hallerde kesilmesi ve durması söz konusudur.
- Hak düşürücü sürelerde, zamanaşımına kıyasla daha kısa süreler öngörülmüştür. Çünkü hak düşümü süreleri, süratle çözülmesi gereken hukuki durumların varlığı halinde düzenlenmiştir¹⁷⁵.

¹⁷⁴ Zamanaşımı ve hak düşürücü süre arasındaki farklar için bakınız: Von Tuhr, s. 634, Tekinay ve diğerleri, s. 1031; Reisoğlu, s. 424-425; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 581; Eren, s. 1308-1309; Kılıçoğlu s. 874; Yarg. İBKG, 02.04.2004, 2003/1, 2004/1; Yarg. İBKG, 30.11.1955, 14/20 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁷⁵ Tekinay ve diğerleri, s. 1031-1033; Reisoğlu, s. 424-425.

Son olarak bazı hallerde kanun, düzenlediği sürenin niteliğini açık olarak düzenlememiş olabilir. Bu gibi durumlarda sürenin zamanaşımı düresi mi yoksa hak düşürücü süre mi olduğunu baştan söylemek pek mümkün değildir. Bu gibi durumlarda özellikle düzenlemenin amacı ve yukarıda verilen ayrımlar dikkate alınarak bir sonuca varmak gerekecektir¹⁷⁶.

III. TAŞIMA HUKUKUNDA SÜRELERİN DEĞİŞTİRİLEMESİ

A. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesine göre, "*Ticari hükümler koyan kanunlarda öngörülen zamanaşımı süreleri, Kanunda aksine düzenleme yoksa, sözleşme ile değiştirilemez.*"¹⁷⁷. Zamanaşımının değiştirilemezliği kuralına tabi olan ticari hükümler, Türk Ticaret Kanunu veya diğer kanunlarda bulunabilir¹⁷⁸. Ticari Hüküm koyan kanundan sadece Türk Ticaret Kanunu'nun anlaşılmasında gerektiği "*Ticari hüküm koyan kanunlarda*" ifadesinden açıkça anlaşılmaktadır¹⁷⁹.

Zamanaşımı sürelerinin değiştirilemeyeceğine dair başka bir hüküm daha önce incelendiği üzere, Türk Borçlar Kanunu'nun 148. maddesinde bulunmaktadır. Ancak bu hükmün uygulama alanı sadece, Türk Borçlar Kanunu'nda borcu sona erdiren sebepler içinde düzenlenen zamanaşımı sürelerini kapsamaktadır. Bu nedenle

¹⁷⁶ Feyzioğlu, Cilt: 2, s. 524; Tekinay ve diğerleri, s. 1032; Reisoğlu, s. 425; Oğuzman ve Öz, Cilt: 1, s. 581; Eren, s. 1309; M. Erdem, s. 28.

¹⁷⁷ Bu hüküm 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesini karşılamakta olup, hükmün asıl kaynağı 1926 tarihli Ticaret Kanunu'nun 642. maddesidir (TTK m. 6 gerekçesi).

¹⁷⁸ Doktrinde bazı yazarlar, zamanaşımının değiştirilemeyeceği kuralının ticari işin bir sonucu olarak da değerlendirilmektedir (Sabih Arkan, **Ticari İşletme Hukuku**, 18. Baskı, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2013 (Ticari İşletme), s. 88; Sami Karahan, **Ticari İşletme Hukuku**, 21. Bası, Mimoza Yayınları, Konya, 2011, s. 53; Rıza Ayhan, Mehmet Özdamar ve Hayrettin Çağlar, **Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar**, 8. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 57; Oruç Hami Şener, **Ticari İşletme Hukuku Ders Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 60-66).

¹⁷⁹ 6762 Sayılı Kanun döneminde, madde metni yanlış anlaşılmaya müsait olması nedeniyle eleştirilmekteydi. Ancak önceki Kanun döneminde de ticari hükümler koyan kanunlardan kastın sadece Türk Ticaret Kanunu olmadığı ifade edilmekteydi (Bakınız; İrfan Baştuğ ve H. Ercüment Erdem, **Ticari İşletme Hukuku Ders Notları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1993, s. 67; İsmail Doğanay, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Cilt: 1, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2004 (Cilt: 1), s. 108; Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya ve N. Füsün Nomer Ertan, **Ticari İşletme Hukuku**, 4. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 110); Arkan, **Ticari İşletme**, s. 88; Ayhan ve diğerleri, s. 58. Ayrıca eski Türk Ticaret Kanunu'nun Adliye Encümeni Mazbatasında ticari hükümlerden kastın sadece Türk Ticaret Kanunu olmadığı ifade edilmiştir (www.tbmm.gov.tr).

Türk Ticaret Kanunu için ayrı bir hüküm getirilmesi gerekmiştir¹⁸⁰. Çünkü ticaret hayatının dinamik yapısı ve özellikle taşıma, banka, depo ve sigorta gibi bazı alanlarla genel şartlar niteliğindeki hükümlerin yaygın olarak kullanılması, Türk Ticaret Kanunu'nda da zamanaşımı sürelerinin değiştirilemezliği kuralının getirilmesine etken olmuştur¹⁸¹.

B. Türk Ticaret Kanunu'nun 6. Maddesinin Uygulama Alanı

1. Zamanaşımının Ticari Hüküm Koyan Kanunlarda Düzenlenmesi

a. Genel Olarak

Ticari hükmün ne olduğu Türk Ticaret Kanunu'nun 1. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre, *"Bu Kanundaki hükümlerle, bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiillere ilişkin diğer kanunlarda yazılı özel hükümler, ticari hükümlerdir."* (m. 1/1). Bu hükümden de görüldüğü üzere ticari hükümlerden kastedilen sadece Türk Ticaret Kanunu değildir. Bu hükme göre, bir hükmün ticari hüküm olabilmesinin iki ihtimali vardır; ya Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen bir hüküm olmalı ya da Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmese bile bir ticari işletmeyi ilgilendiren bir hüküm olmalıdır¹⁸².

İlk olarak Türk Ticaret Kanunu'ndaki hükümler başka hiçbir şart aranmaksızın ticari hükümdür. Bu hükümler bakımından ilgilinin tacir olması veya işlemin veya eylemin ticari işletme ile bağlantılı olması gerekmez¹⁸³. Bu konuda verilen klasik örneğe göre, iki öğrenci arasında bono düzenlenmesi halinde dahi, bono Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlendiği için uygulanacak hükümler ticari hüküm niteliğindedir. Ancak burada belirtmek gerekir ki, ticari hükmün kendisi,

¹⁸⁰ Şener, s. 60.

¹⁸¹ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Genel Gereğesi, Başlangıç Kısmı, 12, A (www.tbmm.gov.tr).

¹⁸² Baştuğ ve Erdem, s. 10; Ülgen ve diğerleri, s. 105; Arkan, Ticari İşletme, s. 88; Şener, s. 64. Karahan, Türk Ticaret Kanunu'ndaki hükümleri, mutlak ticari hüküm; diğer kanunlardaki ticari hükümleri ise, nispi ticari hüküm olarak adlandırmaktadır (Karahan, s. 54; ayrıca bakınız; Ayhan ve diğerleri, s. 58).

¹⁸³ Ülgen ve diğerleri, s. 105; Arkan, Ticari İşletme, s. 89; Reha Poroy ve Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, 14. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012, s. 78; Karahan, s. 54.

hükümün uygulanabilmesi için faaliyetin ticari işletme faaliyeti düzeyinde veya tarafların tacir olmasını öngörüyorsa bu şartların da sağlanması gerekecektir¹⁸⁴.

Ticari hüküm sayılmanın ikinci ihtimali ise, Türk Ticaret Kanunu dışındaki kanunlarda bulunan, bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlem veya fiillere ilişkin hükümlerdir. Bu hususun belirlenmesinde, kanun koyucunun açıkça veya hükümden çıkan bir iradesinin olması gerekir¹⁸⁵. Bu hükümlere örnek olarak; Türk Medeni Kanunu'nun 950/2. maddesi veya Türk Borçlar Kanunu'nun 107/2, 202, 547. maddeleri sayılabilir.

Ticari hüküm olmanın bu ikinci ihtimali ile Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesinde geçen "*Ticari hükümler koyan kanunlarda*" ifadesi birlikte değerlendirildiğinde, ticari hükümlerden anlaşılması gereken sadece Türk Ticaret Kanunu olmadığı bir kez daha görülmektedir.

Ticari hükümler, bir ticari işletmeyi ilgilendiren faaliyet olması şartıyla, kamu hukukuna ilişkin kanunlarda da bulunabilir¹⁸⁶.

b. Taşıma Hukuku Kuralları Açısından Değerlendirme

Yukarıda yapılan açıklamalara göre taşıma hukuku kurallarının ticari hüküm olup olmadığı belirlenmelidir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Taşıma Hukuku'nda, taşıma hukuku kuralları son derece dağınık yapıda bulunmaktadır¹⁸⁷.

İlk olarak Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen Taşıma Hukuku'nun genel hükümleri niteliğinde bulunan "Taşıma İşleri" Kitabı'nda düzenlenen hükümler ile yurtiçi deniz yolu taşımalarını barındıran "Deniz Ticareti" Kitabı hükümleri, zaten Türk Ticaret Kanunu içinde düzenlendiği için doğrudan başka bir koşul aranmaksızın ticari hüküm niteliğindedir.

Diğer kanunlarda yer alan ve yeri geldiğinde bahsedilecek olan taşıma hukuku kuralları ise, Türk Ticaret Kanunu 850/3. fıkrası gereği bir ticari işletmeyi ilgilendiren işler niteliğinde olduğu için, bunlar da ticari hüküm niteliğindedir. Çünkü Türk Ticaret Kanunu'nun 850 ve devamı hükümleri Taşıma Hukuku'nun

¹⁸⁴ Ülgen ve diğerleri, s. 105.

¹⁸⁵ Poroy ve Yasaman, s. 78.

¹⁸⁶ Arkan, Ticari İşletme, s. 89; Poroy ve Yasaman, s. 77.

¹⁸⁷ Vural Seven, **Taşıma Hukuku**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2010 (Taşıma), s. 5-18.

genel hükümleri niteliğindedir¹⁸⁸. Türk Ticaret Kanunu'nun 850/3. fıkrasına göre, "*Taşıma işleri ticari işletme faaliyetidir.*"¹⁸⁹. Kanun koyucu burada bir varsayımda bulunarak taşıma işlerini hangi büyüklükte olursa olsun ticari işletme faaliyeti saymıştır¹⁹⁰. Hatta taşıma işlerinin arizi olarak yapılması halinde bile Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygun düştüğü ölçü de uygulama alanı bulacaktır (TTK m. 851). Bu nedenle taşıma işlerinin adi iş sahası olmayıp¹⁹¹, taşıma işlerinin hepsi ticari işletme faaliyeti sayıldığı için de, Taşıma Hukuku kurallarının tümü ticari hüküm niteliğindedir¹⁹².

Taşıma Hukuku kurallarının ticari hüküm olmasının sonucu olarak da, Taşıma Hukuku kuralları içinde düzenlenen zamanaşımı sürelerinin tümü Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesi kapsamında olup, aksine bir düzenleme yoksa bu zamanaşımı sürelerini değiştirilebilmesi mümkün değildir.

Ayrıca taşıma hukukunun genel özelliklerinden olan taşıma hukuku kurallarının emredici niteliği gereği, özellikle taşıyıcının sorumluluğuna ilişkin olan taşıma hukuku kuralları emredici niteliktedir (TTK m. 854 ve 1243, TSHK m. 125, Varşova Sözleşmesi m. 23, Montreal Sözleşmesi, m. 26). Bu hükümler yanında taşıma hukuku kurallarının yeknesaklaştırılması amacıyla, taşıyıcının sorumluluğuyla ilgili olup olmadığına bakılmaksızın taşıma hukuku kurallarının emredici niteliği

¹⁸⁸ Özel düzenlemelerde hüküm bulunmaması veya yetersizliğinin söz konusu olması halinde genel hükümler olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 850. madde ve devamı hükümleri, tamamlayıcı hükümler olarak uygulanacaktır (Hüseyin Ülgen, "6102 Sayılı (Yeni) Türk Ticaret Kanunu'nda Taşıma Hukukuna Hakim İlkeler", *Ersin Çamoğlu'na Armağan*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013 (İlkeler), s. 226; Vural Seven, *Taşıma Hukukunda Gönderilen*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012 (Gönderilen), s. 21).

¹⁸⁹ Bu hükme benzer bir varsayım taşıma işleri komisyonculuğu için öngörülmüştür. Türk Ticaret Kanunu'nun 917/2. fıkrasına göre, "*Taşıma işleri komisyonculuğu bir ticari işletme faaliyetidir.*"

¹⁹⁰ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 12. maddesinin onuncu bendinde de "*Kara, deniz ve havada, nehir ve göllerde yolcu ve eşya taşımak,*" üzere kurulun işletmelerin ticarethane sayılacağı düzenlenmiştir. Bu nedenle önceki Kanun döneminde de, taşıma işleri ticari işletme faaliyeti sayılmakta ve ticari iş mahiyetinde kabul edilmekteydi (İsmail Doğanay, "Karada Eşya Taşıma Akdinden Dolayı Tazminata Mahkum Olan Birinci Taşıyıcının Kendi Yerine Geçen Diğer Taşıyıcılar Aleyhine Açacağı Rücu Davasının Zamanaşımı Başlangıcı Acaba Hangi Tarihtir?", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (BATIDER)*, Cilt: VII, Sayı: 1, Haziran 1973, ss. 87-101 (Rücu), s. 88).

¹⁹¹ Ticari işin tanımı Türk Ticaret Kanunu'nun 3. maddesinde yapılmıştır. Bu hükme göre, "*Bu Kanunda düzenlenen hususlarla bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticari işlerdendir.*" Taşıma işleri de Türk Ticaret Kanunu'nun 850/3. fıkrası gereği, doğrudan ticari işletme faaliyeti sayıldığı için taşıma işlerinin adi iş sahası bulunamayacaktır.

¹⁹² Ülgen ve Diğerleri ise, taşıma işlerine Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulanabilmesi için işin ticari işletme faaliyeti kapsamında yapılması gerektiği görüşündedir (Ülgen ve Diğerleri, s. 105-106). Ancak Türk Ticaret Kanunu'nun taşıma işlerini, herhangi başka bir şart aramaksızın ticari işletme faaliyeti sayması nedeniyle biz bu görüşe katılmıyoruz.

kabul edilmektedir (Varşova Sözleşmesi m. 32, CIM m. 5, CMR m. 40)¹⁹³. Taşıma hukuku kurallarında getirilen bu emredici hükümler çerçevesinde değerlendirme yapıldığında da zamanaşımı sürelerinin sözleşmeyle değiştirilmesi geçersiz sayılacaktır.

2. Açıkça Zamanaşımının Değiştirilebileceğine Dair Hüküm Olmaması

Kural olarak ticari hükümler koyan kanunlarda öngörülen zamanaşımı sürelerinin değiştirilememesi mümkün olmasa da, kanun özel olarak bazı sürelerin tarafların anlaşmayla değiştirmesine izin vermiştir. Burada zamanaşımının değiştirilemezliği kuralına istisnayı ancak bir kanun getirebilecektir. Kanun niteliğinde olmayan ikincil mevzuatla (tüzük, yönetmelik, tebliğ gibi) ya da genel şartlarla uzatma veya kısaltma suretiyle ticari hükümlerde zamanaşımı süreleri değiştirilemez¹⁹⁴.

Türk Ticaret Kanunu'nda zamanaşımı süresinin değiştirilemezliği kuralının bazı istisnaları vardır. Örneğin, Türk Ticaret Kanunu'nun 1270/3. fıkrasına göre, denizde yolcu taşınmasına ilişkin 1270. maddede düzenlenen zamanaşımı süreleri tarafların yazılı anlaşmasıyla uzatılabilir. Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun 1319/3. fıkrasına göre, denizde kurtarma faaliyetleri sonucunda doğan alacaklar için kendisine istemde bulunulan kişi, zamanaşımı süresi içinde istemde bulunana yapacağı beyanla zamanaşımını bir veya birden çok kez uzatabilir.

C. Zamanaşımı Sürelerinin Değiştirilememesinin Sonuçları

Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesinin sonucu olarak, ticari hüküm içeren kanunlarda getirilen zamanaşımı süreleri, eğer Kanunda aksine bir hüküm yoksa,

¹⁹³ Seven, Taşıma, s. 18.

¹⁹⁴ Ülgen ve diğerleri, s. 110. "Ne var ki, sigorta hukukundan kaynaklanan her türlü uyumsuzluklarda zamanaşımı süresini belirleyen TTK.nun 1268. maddesinde bu süre iki yıl olarak belirlenmiştir. TTK.nun 6. maddesi hükmü uyarınca da, bu hüküm emredici nitelikte olup, aksine sözleşme yapılması mümkün değildir. Yukarıda sözü edilen sigorta genel şartları da taraflar arasındaki akdi ilişkinin koşullarını belirleyen hükümlerden olduğundan, yasanın buyurucu hükmüne aykırı olarak kararlaştırılmış olması nedeniyle hükümsüzdür. Bu nedenle, bu husus mahkemece resen değerlendirilerek davanın, TTK.nun 1268. maddesinde öngörülen iki yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğu dikkate alınması zorunlu bulunmaktadır. Mahkemece, bu husus dikkate alınmadan, davalı sigorta şirketi aleyhindeki davanın zamanaşımı süresinin dolmuş olması sebebiyle reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir." Yarg. 11 HD, 03.04.1997, 1525/2449 (Kazancı İçtihat Bankası).

sözleşme ile değiştirilmesi yasaktır¹⁹⁵. Bu hüküm emredici nitelikte olduğu için aksine yapılacak sözleşmeler, Kanunda açıkça izin verilmemişse, Türk Borçlar Kanunu'nun 27. maddesine göre kesin olarak hükümsüz olacaktır. Bunun yanında zamanaşımı süresinin kamu düzeninden olması nedeniyle de bu sonuç doğmaktadır¹⁹⁶. Hatta *Ülgen ve Diğerleri*'ne göre, Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesinin emredici niteliği, Milletlerarası Özel Hukuk'a göre yabancı bir hukukun yetkili hukuk olarak uygulanması halinde de geçerlidir¹⁹⁷.

Ayrıca bu hükmün emredici karakterinin bir diğer sonucu olarak, zamanaşımı süresinin değiştirilmesi sonucunu doğurabilecek; zamanaşımının durmasını veya kesilmesini gerektirecek yeni sebepler veya zamanaşımı süresinin başlangıcını değiştiren anlaşmalar da kesin olarak hükümsüz olacaktır¹⁹⁸. Ancak kanunun zamanaşımı süresinin değiştirilebilmesine izin verdiği hallerde, tarafların anlaşmayla zamanaşımını durduran veya kesen sebep belirlemelerinde engel yoktur.

Bununla birlikte, tarafların yeni bir vade belirlemelerine veya sözleşme yapılırken başlangıçtaki muacceliyet tarihini uzatmaları, Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesine aykırılık oluşturmaz. Dolayısıyla taraflar, zamanaşımı sürelerini uzatma veya kısaltma suretiyle doğrudan değiştiremezler; ancak sözleşmeyle borcun muacceliyet tarihini serbestçe belirleyebileceği gibi¹⁹⁹ Türk Borçlar Kanunu'nun 95. maddesine göre vade süresini de uzatabilirler²⁰⁰.

D. Hak Düşürücü Süreler Açısından Değerlendirme

Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesinde sadece zamanaşımı düzenlenmiş olup, hak düşürücü süre düzenlenmemiştir. Bu nedenle bu hükmün hak düşürücü

¹⁹⁵ Baştuğ ve Erdem, s. 67; Doğanay, Cilt: 1, s. 108; Ülgen ve diğerleri, s. 110; Yarg. HGK, 01.12.1954, 41/95 (Doğanay, Cilt: 3, s. 3176).

¹⁹⁶ Baştuğ ve Erdem, s. 67; ayrıca bakınız; Eski Türk Ticaret Kanunu'nun Adliye Encümeni Mazbatası (www.tbmm.gov.tr).

¹⁹⁷ Ülgen ve diğerleri, s. 110.

¹⁹⁸ Ülgen ve diğerleri, s. 110.

¹⁹⁹ Bu konuda Yargıtay kararlarına yansıdığı şekliyle; sigorta sözleşmelerinde sigorta tazminatını veya bedelinin sigortalı yararına olacak şekilde değiştirilmesi mümkündür (TTK m. 1452/3 atfıyla 1427/2-5). Bu şekilde Yargıtay, sigorta tazminatının muacceliyet tarihinin sigortalı lehine değiştirilerek zamanaşımı süresinin dolaylı olarak uzatılabileceği görüşündedir (Yarg. 11 HD, 30.11.1979, 3501/5473 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı)); Ayrıca bakınız Arkan, Ticari İşletme, s. 88.

²⁰⁰ Ülgen ve diğerleri, s. 111; Arkan, Ticari İşletme, s. 88; Şener, s. 66. Şener, bu durumun dolaylı yoldan Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesini etkisizleştireceğini belirtmektedir (Şener, s. 66).

süreler içinde uygulanıp uygulanamayacağı sorusu akla gelebilir. Bu konuda Yargıtay'ın, Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesi ve Türk Borçlar Kanunu'nun 148. maddesini dayanak göstererek hak düşürücü sürelerin değiştiremeyeceği yönünde kararları vardır²⁰¹. Bunun yanında Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun hak düşürücü sürelerin kamu düzenine ilişkin olduğu için değiştirilemeyeceği yönünde kararları da bulunmaktadır²⁰². Ayrıca 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Adliye Encümeni Mazbatasında hak düşürücü sürelerin değiştirilemeyeceğinin bilimsel ve yargısal içtihatlarla benimsendiği için Kanunda ayrıca hüküm koymaya gerek olmadığı da belirtilmiştir²⁰³.

İleri de üzerinde durulacağı üzere, özellikle deniz ticareti hukuku öğretisinde hak düşürücü sürelerin değiştirilebileceğine dair görüşler bulunmaktadır²⁰⁴. Bu görüşlerin temel dayanağı ise, 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesinde (TTK m. 1188) öngörülen hak düşürücü sürenin kamu çıkarlarını ilgilendirmeyen, basit bir tazminat alacağına ilişkin olmasıdır. Ancak aynı niteliklere sahip ve kamu düzenini ilgilendirmeyen alacaklar için kabul edilen zamanaşımı sürelerinin bile değiştirilemeyeceği kural olarak düzenlenmiş iken, öğretilerde ve Yargıtay kararlarında genel olarak kamu düzeninden kabul edilen hak düşürücü sürelerin değiştirilmesi pek mümkün olmayacaktır. Hak düşürücü sürenin kamu çıkarlarını ilgilendirmeyen basit alacaklarda dahi değiştirilmesi kabul edilmemelidir. Çünkü o alacak için yerinde olarak zamanaşımı süresi öngörülmüş olsaydı, zaten Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesi gereği değiştirilemeyecekti²⁰⁵. Burada sorunun kanımızca hak düşürücü sürelerle ilişkin genel hüküm niteliğinde kuralların bulunmamasıdır. Hak düşürücü sürelerle ilişkin hukukumuzda genel düzenlemeler

²⁰¹ "Kaldı ki Türk Ticaret Kanununun 6. maddesi gereğince kanunda aksine hüküm olmadıkça ticari hükümler koyan kanunlarla tayin olunan zamanaşımı süreleri mukavele ile değiştirilemez. Borçlar Kanununun 127. maddesi de aynı doğrultudadır. Mahkemece hak düşürücü sürenin davalı tarafından uzatıldığının kabulü suretile hüküm tesisinde isabet görülmemiştir." Yarg. 11. HD, 18.06.1974, 1366/2002 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. TD, 16.04.1960, 850/1158 (Doğanay, Cilt: 1, s. 108); Yarg. TD, 29.06.1957, 2109/1377 (Doğanay, Cilt: 3, s. 2845). Baştuğ/Erdem'e göre de, hak düşürücü süreler evleviyetle Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesi kapsamındadır (Baştuğ ve Erdem, s. 67).

²⁰² "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 193/3 üncü maddesinde yazılı süre hak düşürücü süre niteliğindedir, yasada açıklık bulunmadıkça bu tür sürelerin şu veya bu nedenle uzatılması da olanaksızdır." Yarg. İBKG, 11.10.1976, 5/5; Yarg. HGK, 05.11.1997, 5-654/878; Yarg. 5. HD, 10.06.1996, 8491/9392 (Kazancı İçtihat Bankası).

²⁰³ Bakınız; (www.tbmm.gov.tr).

²⁰⁴ Bu konudaki açıklamalar için bakınız; Dördüncü Bölüm I B 5.

²⁰⁵ Örneğin, karayolu taşıma sözleşmelerinde taşıyıcının eşyanın zıya veya hasarı ile geç tesliminden kaynaklanan taleplere ilişkin süreyi düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinde sürenin niteliği zamanaşımı süresi olarak belirlenmiştir ve 6. madde gereği bu süre değiştirilemeyecektir.

olmaması nedeniyle, hak düşürücü sürelerin değiştirilip değiştirilemeyeceğine ilişkin hüküm de bulunmamaktadır. Bu durumda kamu çıkarlarını ilgilendirmeyen basit alacak hakları için kabul edilen zamanaşımı sürelerinin değiştirilemeyeceği düzenlenmiş iken (TBK m. 148 ve TTK m. 6), aynı nitelikteki alacak hakları için hak düşürücü süre öngörülmesi halinde kanımızca sürenin değiştirilemeyeceği kabul edilmelidir.

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde bakıldığında, Kanunda açıkça izin verilmedikçe, hak düşürücü sürelerin de hiçbir şekilde değiştirilemeyeceğinin kabulü gerekmektedir.

Bu noktada Türk Ticaret Kanunu'nda hak düşürücü sürenin açıkça değiştirilmesine izin verilen bir örnek bulunmaktadır. 1188/4. fıkrasına göre, bir yıllık hak düşürücü süre, tarafların dava sebebinin doğmasından sonra yapacakları bir anlaşmayla uzatılabilir. Bu ile verilen açık izin karşısında hak düşürücü sürenin uzatılması mümkündür²⁰⁶.

²⁰⁶ Bu konudaki açıklamalar için bakınız; Dördüncü Bölüm I B 5.

İKİNCİ BÖLÜM

KARAYOLUYLA YAPILAN EŞYA TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

I. ULUSAL KARAYOLU TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI

A. Genel Olarak

Türk Hukuku'nda ulusal karayolu taşımalarında uygulanacak kuralların kaynağını, Türk Ticaret Kanunu'nun Dördüncü Kitabı olan "*Taşıma İşleri*" Kitabı (m. 850-930) oluşturmaktadır. Ulusal karayolu taşımalarında uygulanacak zamanaşımı süreleri ise Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasına göre, "*Bu Kitap hükümlerine tabi taşımalarda, yolcunun bir kaza sonucu ölmesi veya bedensel bütünlüğü zedeleyen bir zarara uğraması halinde istem hakları on yılda; diğer zararlarda ise bir yılda zamanaşımına uğrar.*" Bu hüküm ile taşıma sözleşmesinden doğan talepler kısa bir zamanaşımı süresine tabi kılınmıştır.

Taşıma sözleşmesinde, diğer sözleşmelerden farklı olarak taşıyıcının sorumluluktan kurtulması daha zor şartlara bağlanmıştır²⁰⁷. Türk Borçlar Kanunu'na göre borçlunun, borcunu hiç veya gereği gibi ifa etmemesi halinde sorumluluktan kurtulabilmesi için, hiçbir kusurunun bulunmadığını ispat etmesi yeterlidir (m. 112). Ancak eşya taşımalarında eşyanın zıya, hasar veya geç teslimi nedeniyle oluşan zararlarda, taşıyıcının sorumluluktan kurtulabilmesi için ise en yüksek özeni göstermiş olmasına rağmen kaçınamayacağı ve sonuçlarını önleyemeyeceği sebeplerin meydana gelmesi gerekir (TTK m. 876). Aynı şekilde yolcu taşımalarında da yolcuların kaza nedeniyle zarara uğramaları halinde taşıyıcının sorumluluktan kurtulabilmesi için taşıyıcının, kazanın kendisinin veya yardımcılarının en yüksek özeni göstermelerine rağmen kaçınamayacakları ve sonuçlarını önleyemeyecekleri bir sebepten meydana geldiğini kanıtlaması gerekir (TTK m. 914/2).

²⁰⁷ Reşat Atabek, *Eşya Taşıma Hukuku (Deniz Hukuku Hariç)*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1960, s. 320; Sabih Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1982 (Taşıyıcının Sorumluluğu), s. 198-199; Seven, *Gönderilen*, s. 255.

Görüldüğü üzere taşıyıcının sorumluluktan kurtulabilmesi hiç de kolay değildir. Bunun yanında tazminat davasının eşyanın gönderilene tesliminden çok sonra açılması halinde, taşıyıcının ispat faaliyeti daha da zorlaşacak ve kusuru bulunmasa bile sorumluluktan kurtulması olanaksız hale gelebilecektir. Çünkü ticari hayat ve özelinde taşıma faaliyeti dinamik bir yapıya sahiptir. Taşıma işiyle uğraşanların her gün çok sayıda taşıma işi gerçekleştirdiği düşünüldüğünde, taşıyıcının, aradan uzun bir süre geçtikten sonra geçmişte yapılan bir taşıma sırasında zarara sebep olan nedeni bulup, en yüksek özeni gösterdiğini kanıtlaması çok zor olacaktır²⁰⁸. Burada hem delillerin zamanla kaybolması tehlikesinin önlenmesi hem de taraflar arasındaki uyuşmazlığın taşıma işinin niteliğine uygun bir şekilde hızlı çözülebilmesi büyük önem arz etmektedir. Tüm bu nedenledir ki, taşıma sözleşmesinde zamanaşımı süresi, genel zamanaşımı sürelerine kıyasla çok daha kısa tutulmuş ve kural olarak eşyanın gönderilene teslimi tarihinden başlamak bir yıl olarak düzenlenmiştir²⁰⁹. Bu şekilde bir yandan taşıyıcının sorumluluktan kurtulması zorlaştırılırken, diğer yandan kısa zamanaşımı süresi öngörülerek menfaat dengesi sağlanmak istenmiştir.

²⁰⁸ Bu güçlük karşısında Kanun koyucu tarafından, tazminat davasının açılıp açılmayacağını, eşyanın gönderilene teslimi anında hemen belli edilmesini sağlayıcı tedbirler ve bildirim şartları getirilmiştir. Böylece taşıyıcı, ileride aleyhine tazminat davası açılıp açılmayacağını veya açılacaksa hangi nedene bağlı olarak açılacağını öğrenme fırsatına sahip olacak ve buna göre tedbirlerini alabilecektir. Ayrıca bu şekilde bir inceleme yapılması, zararın teslimden önce ve taşıma sırasında gerçekleştiğini ortaya koyacaktır (Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 199; Vural Seven, **Yük Zıya ve Hasarının Tespit ve İhbarı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994 (İhbar), s. 21-23). Örneğin, eşyanın zıya veya hasara uğradığı açıkça görüyorsa, gönderen veya gönderilen en geç teslim anına kadar zıya veya hasarı bildirmezlerse, eşyanın sözleşmeye uygun olarak teslim edildiği varsayılır (TTK m. 889/1, istisna için bakınız m. 889/2). Görüldüğü üzere, eğer eşyanın teslim anında hasar veya zıya bildirim yapılmazsa eşyanın sözleşmeye uygun olarak teslim edildiği konusunda taşıyıcı lehine karine doğmaktadır. Bu durumda, eşyanın taşıma sırasında zıya ve hasar uğradığını gönderilenin veya gönderenin ispatlaması gerekecektir (Seven, İhbar, s. 22; Seven, Gönderilen, s. 142).

²⁰⁹ Atabek, s. 320; Zeyneloğlu, s. 160; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 198-199; Seven, Gönderilen, s. 255.

B. Taşıma Sözleşmesinden Kaynaklanan Talep Haklarının Tabi Olduğu Zamanaşımı Süreleri

1. Bir Yıllık Zamanaşımı Süresine Tabi Talepler

Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinde düzenlenen özel zamanaşımı süresine göre, "...yolcunun bir kaza sonucu ölmesi veya bedensel bütünlüğü zedeleyen bir zarara uğraması halinde istem hakları on yılda; 'diğer zararlar' ise bir yılda zamanaşımına uğrar." denilmektedir.

Maddenin düzenleniş biçimine bakıldığında, taşıma sözleşmesinden doğacak taleplerin kural olarak bir yıllık kısa zamanaşımına tabi olduğu söylenebilecektir. Taşıma sözleşmesinden kaynaklanan zamanaşımı süresi gerek taşıyıcının gerekse yükü ile ilgilerin talepleri açısından geçerlidir²¹⁰. Ancak hükme göre, ölüm veya bedensel bütünlüğü zedeleyen zarar dışındaki "tüm zararlar" bir yılın geçmesi ile zamanaşımına uğrayacaktır. Türk Ticaret Kanunu'nun Kanun Tasarısı'nın ilk halinde 855/1. fıkrası "*Bu Kitap hükümlerine Tabi taşımalarından doğan 'tüm istem hakları' bir yılda zamanaşımına uğrar.*" şeklinde düzenlenmişti²¹¹. Görüldüğü üzere fıkranın ilk halinde bir yıllık zamanaşımı süresinin taşıma sözleşmesinden kaynaklanan "tüm talepler"i kapsadığı açıkça düzenlenmiştir. Ancak tasarıda daha sonradan yapılan değişiklikle mevcut fıkra kabul edilmiştir. Tasarının eski ve kabul edilen son halini birlikte değerlendirdiğimizde, bu fıkranın kapsamına giren talep haklarının daraltıldığı²¹² ve artık sadece "zarar"ları kapsadığı anlaşılmaktadır²¹³.

Diğer yandan, 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 767/1. fıkrası "*Haksız olarak alınan taşıma ücretinin geri alınması ve taşıma ücreti dahil olmak üzere*

²¹⁰ Seven, Taşıma, s. 233.

²¹¹ Bakınız; www2.tbmm.gov.tr

²¹² Türk Ticaret Kanunu'nun 855/1. fıkrasının gerekçesi "*Dördüncü kitap hükümlerine tabi taşımadan doğan her türlü talep hakları bir yıllık zamanaşımına tabidir*" şeklinde düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere gerekçe metni, taşıma sözleşmesinden doğan her türlü talep hakkının bir yıllık zamanaşımına tabi olduğu şeklinde ifade edilmiştir. Ancak Kanun metnine bakıldığında, gerekçe metniyle uyum olmadığı görülmektedir. Burada büyük bir ihtimalle tasarıdaki kanun maddesinin sonradan değiştirilmesine rağmen gerekçesinin kabul edilen kanun maddesine göre tekrardan değiştirilmediği anlaşılmaktadır. Çünkü gerekçenin düzenleniş şekli, Kanun Tasarısı'nın ilk haliyle uyum içindedir. Bu nedenlerle Kanun Tasarısı'nın sonradan değişikliğe uğraması da dikkate alındığında, mevcut düzenlemenin gerekçesi ile birlikte yorumlanarak tüm talep hakları için bir yıllık zamanaşımı süresinin kabul edildiğinin kabulü kanımızca mümkün görülmemektedir.

²¹³ Seven, Gönderilen, s. 142-143.

taşıma mukavelesinden doğan bütün alacaklar bir yılda müruruzamana uğrar.” şeklinde düzenlenmişti. Bu hüküm gereği eski Türk Ticaret Kanunu döneminde, haksız olarak alınan taşıma ücretinin geri alınması ve taşıma ücreti de dahil olmak üzere gerek taşıyıcıya gerek gönderilen veya gönderilene karşı olan tüm talepler bir yıllık zamanaşımına tabi kabul ediliyordu²¹⁴. Bu eski hüküm ve mevcut düzenleme birlikte değerlendirildiğinde de, mevcut düzenleme ile sadece zarar taleplerinin bir yıllık zamanaşımına tabi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada zarar kavramı üzerinde durmakta yarar vardır. Zarar, bir kimsenin malvarlığında rızası dışında meydana gelen eksilmeleri ifade eder²¹⁵. Bu tanım gereği zararın oluşması için üç unsur gerekir. Bunlar; malvarlığı, malvarlığında azalma ve bu azalmanın zarar görenin iradesi dışında meydana gelmesidir²¹⁶. Konumuz açısından ise üzerinde durulması gereken unsur, “azalmanın zarar görenin iradesi dışında meydana gelmesi” unsurudur. Bir kimsenin malvarlığında rızası ile gerçekleşen azalma zarar değildir. Malvarlığındaki azalmanın ya zarar göreni rızası hilafına ya da rızası olmaksızın meydana gelmesi gerekir. Bu kapsamda bir sözleşme ile borç yüklenen kimsenin malvarlığının pasifinin artması, bir şeyin mülkiyetini devreden, bir hakkından feragat eden kimsenin malvarlığının aktifinin azalması, rıza ile gerçekleştiğinden zarar sayılmaz²¹⁷.

Bu çerçevede taşıma sözleşmesinden doğan bir yıllık zamanaşımına tabi zararların başında eşyanın ziyayı, hasarı ve geç teslimi nedeniyle uğranılan zararlar gelir. Bunun yanında taşıma sözleşmesine bağlı yan borçların yerine getirilmemesi nedeniyle oluşan zararlarda yıllık zamanaşımına tabidir. Örneğin; yükleme-boşaltmadan²¹⁸, ödemeli teslimde alacak tahsil edilmeksizin eşyanın tesliminden

²¹⁴ Atabek, s. 321; Necat Tüzün, **Kara ve Hava Taşıma Hukuku**, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara, 1968, s. 44; Sıtkı Akyazan, “Karada ve Denizde Taşıma Akitlerinden Doğan Hak ve Alacakların Zamanaşımı”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (BATIDER)**, Cilt: V, Sayı: 4, Aralık 1970, ss. 681-709, s. 680; Arkan, **Taşıyıcının Sorumluluğu**, s. 209; Seven, **Taşıma**, s. 233; Yarg. 11. HD, 23.12.2014, 11949/20319 (Eriş, **Taşıma**, s. 272-273); Yarg. 11. HD, 09.09.2014, 10385/13453 (Eriş, **Taşıma**, s. 276); Yarg. 11. HD, 24.02.2005, 3411/1659 (Eriş, **Taşıma**, s. 304-305).

²¹⁵ Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt: I, 2. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976 (Cilt: 1), s. 472; M. Kemal Oğuzman ve M. Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt: 2, 11. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014 (Cilt: 2), s. 38; Eren, s. 543.

²¹⁶ Eren, s. 543.

²¹⁷ Oğuzman ve Öz, Cilt: 2, s. 39; Eren, s. 547.

²¹⁸ Atabek, s. 321; Zeyneloğlu, s. 165; Akyazan, s. 693; Arkan, **Taşıyıcının Sorumluluğu**, s. 209; Burada ayrıca belirtilmesinde fayda var ki, Türk Ticaret Kanunu, eski Kanun’dan farklı olarak açıkça sözleşmeden, durumun gereğinden veya ticari teamülden aksi anlaşılmadıkça yükleme ve boşaltmanın gönderenin sorumluluğu kapsamında olduğunu düzenlemiştir (m. 863). Bu nedenle sayılan özel

(TTK m. 872)²¹⁹, taşıtın zamanında hazır bulundurulmamasından²²⁰, gümrük işlemlerinin yapılmamasından, beklemeden²²¹ ve gönderen tarafından verilen talimatlara uyulmaması nedeniyle²²² doğan zarar talepleri, bir yıllık zamanaşımına tabidir²²³.

Ayrıca taşıyıcılar arasında rücu haklarının kullanılmasına²²⁴ ve sigortacının halefiyet hakkına dayanarak rücu talebinde bulunmasına²²⁵ ilişkin zamanaşımı süresi de Türk Ticaret Kanunu'nun 855/1. fıkrasına göre bir yıldır²²⁶.

Buna karşılık taşıma sözleşmesinin teminatı amacıyla verilen ve sözleşmenin ifa edilmiş olmasına rağmen geri verilmemiş olan teminat mektubunun iadesi talebi bir yıllık zamanaşımına tabi değildir²²⁷. Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun 855.

durumlardan biri yoksa, yükleme ve boşaltma gönderenin sorumluluğunda olacağından taşıyıcının bu nedenle sorumluluğu doğmaz.

²¹⁹ Zeyneloğlu, s. 164; Yarg. 11. HD, 18.03.1986, 319/1542 (Zeyneloğlu, s. 164-165). *Atabek*'e göre, ödemeli teslimde alacak, taşıma sözleşmesinden ayrı bir sözleşmesinin konusunu oluşturduğu gerekçesiyle, bir yıllık zamanaşımına tabi değildir (Atabek, s. 322).

²²⁰ Zeyneloğlu, s. 164.

²²¹ Yarg. 11. HD, 21.05.1999, 3222/4260 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

²²² Yarg. 11. HD, 01.12.1987, 6433/6708 (Kazancı İçtihat Bankası).

²²³ Arkan, *Taşıyıcının Sorumluluğu*, s. 209.

²²⁴ Zeyneloğlu, s. 165; Arkan, *Taşıyıcının Sorumluluğu*, s. 212; Oğuz Yılmaz, *CMR Hükümlerine Göre Müteakip Taşıma*, Güncel Yayınevi, İzmir, 2008, s. 89; Burak Adıgüzel, *Karayoluyla Yapılan Taşımalarda Taşıyıcının Ziya ve Hasardan Doğan Sorumluluğu*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012 (Sorumluluk), s. 281; Mertol Can, *CMR ve Alman Ticaret Kanunu ile Mukayeseli Olarak Türk Taşıma Hukukunun Genel Esasları*, Cilt: 1, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 118; Yarg. 11. HD, 08.12.1992, 1991/4477, 1992/11239 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. TD, 07.03.1972, 5941/1109 (Gönen Eriş, *Kara Taşıma Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1996 (Kara), s. 191-192). Buna karşılık Alman Ticaret Kanunu'nda ise, rücu haklarına ilişkin zamanaşımı süresinin bir yıllık kısa zamanaşımı süresine tabi olmadığı açıkça düzenlenmiştir (HGB 439/1).

²²⁵ Atabek, s. 323; "...*bu haliyle uyumsuzluğun sigorta rücu davası mahiyetinde olup, gerek sigorta hukukunun halefiyete ve gerekse borçlar hukukunun alacağın temlikine ilişkin düzenlemeleri gereğince, bu tür davalara uygulanacak hükümlerin temel ilişki baz alınarak belirlenmesinin gerektiği ve bunun doğal sonucu olarak dava zamanaşımının da temel ilişki olan taşıma ilişkisine yönelik zamanaşımına tabi olduğu değerlendirilmeksizin, mülga 6762 sayılı TTK'nun 767'nci maddesinde düzenlenen taşıma işlerine ilişkin zamanaşımı hükümleri yerine, sigorta zamanaşımından bahsedilerek hüküm kurulması doğru görülmemiş ve kararın davalı yararına bozulması gerekmiştir.*" Yarg. 11. HD, 08.05.2013, 10044/9357 (Eriş, *Taşıma*, s. 281-282); Yarg. 11. HD, 07.03.2011, 9163/2302 (Eriş, *Taşıma*, s. 297-298).

²²⁶ Arkan, *Taşıyıcının Sorumluluğu*, s. 212.

²²⁷ Zeyneloğlu, s. 165; Arkan, *Taşıyıcının Sorumluluğu*, s. 210; "*Taşıma sözleşmesinin tarafları (taşıtan) ve (taşıyıcı); teminat mektubu ile taahhüt edilen garanti aktinin tarafları ise (taşıtan) ile (Banka) dir. Kendi fiili taahhüt edilen taşıyıcı, yaptığı banka muamelesinden dolayı banka ile bu konuda bir anlaşmaya girmiş ve o anlaşmaya uygun olarak komisyon ödemiş ve karşı garanti göstermiştir. Taşıma aktinin ifası sonunda bu mektubu alıp bankaya iade edecek, ona karşı mükellefiyetlerinden kurtulacaktır.*

Bu durumlar, banka teminat mektubunun taşıtana verilmesi ve bankanın taşıyıcının fiilini taahhüdü, taşıma aktinin dışında ve ondan tamamıyla ayrı olduğunu göstermektedir. Teminat mektubunun bankadan taşıyıcı tarafından alınıp taşıtana verilmesi fiili ne bu akte ve ne de mektubun taşıyıcı tarafından iadesinin istenilmesi olayına taşıma akti vasfını vermez. Bu itibarla teminat senedinin iade edilmesine dair davada Türk Ticaret Kanununun 767. ve değiştirilen Ticaret Kanununun 889.

maddesi taşıma sözleşmesinden kaynaklanan zararları kapsadığından, taşıma sözleşmesinin tarafı olmayan kişilerle ortaya çıkan uyuşmazlıklarda bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanmayacaktır. Örneğin; taşınan eşyanın gönderilenden başka birine teslim edilmesi halinde, teslim edilen kişiye karşı açılacak davalar sebepsiz zenginleşme zamanaşımı sürelerine tabi olacaktır²²⁸. Bunun yanında taşıma sözleşmesine dayanmayıp, ayrı bir ardiye sözleşmesine²²⁹ veya satım sözleşmesine dayanan talepler²³⁰ de bir yıllık zamanaşımı süresine tabi değildir.

Taşıma faaliyeti yerine getirilmesi sırasında oluşan zararın sözleşme dışı istemlere dayanarak ileri sürülmesi halinde Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesine göre bir yıllık zamanaşımı süresinin uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda sözleşme dışı istemlere ilişkin bir düzenleme bulunmamaktaydı. Doktrinde, sözleşme dışı istemlere dayanarak ileri sürülen taleplerde bir yıllık zamanaşımı süresinin uygulanmayacağı kabul ediliyordu²³¹. Yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu'nda ise, taşıyıcının sorumluluğunun yeknesaklaştırılması açısından 885. maddede sözleşme dışı istemlere ilişkin düzenleme yapılmıştır. 885/1. fıkrasına göre, eşya taşımalarını konu alan ikinci kısımda öngörülen sorumluluktan kurtuluş halleri ve sınırlamaları, gönderen veya gönderilenin zıya, hasar veya gecikme nedeniyle taşıyıcıya yöneltebileceği, sözleşme dışı istemler içinde geçerlidir²³². Bu hüküm gereği, yükle ilgililerin zıya, hasar veya

maddelerinde gösterilen zamanaşımaları tatbik edilemez." Yarg. İBGK, 13.12.1967, 1966/16, 1967/7 (Kazancı İçtihat Bankası); Aksi yönde bakınız; Akyazan, s. 695-696.

²²⁸ Atabek, s. 322; Akyazan, s. 682.

²²⁹ Zeyneloğlu, s. 165; "Eşyanın gideceği yere varması ve malların ardiyeye alınması ile nakil mukavelesi sona ermiş ve bundan sonra malların ardiyede kalması bir ardiye mukavelesine vücut vermiştir. Bu ardiye mukavelesi artık nakil mukavelesinden müstakil bulunduğu cihetle bu akde bir yıllık nakil mukavelesi zaman aşımının tatbiki mümkün değildir. ...Bu sebeple davaya bir senelik nakliye zamanaşımı değil ardiye ücretine ilişkin beş senelik zamanaşımının uygulanması gerekir." Yarg. TD, 17.11.1968, 334/49 (BATIDER, Cilt: V, Sayı: 2, Eylül 1969, ss. 303-304); Ayrıca Yargıtay bir kararında aynı zamanda saklama sözleşmesinin tarafı olan taşıyıcıdan, saklama sözleşmesine dayanarak talepte bulunulması halinde Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesine göre bir yıllık zamanaşımı süresinin uygulanmayacağına karar vermiştir; Yarg. 11. HD, 08.11.2004, 7435/10981 (Eriş, Taşıma, s. 305-306). Atabek burada ikili bir ayırım yapmaktadır. Eğer gönderilen eşyayı taşıyıcıdan teslim alıp, taşıyıcının ambarında muhafaza etmekte ise ayrı bir ardiye sözleşmesi olduğundan bir yıllık süre uygulanamaz. Ancak gönderilenin eşyayı teslim almamış olması nedeniyle taşıyıcı tarafından eşya ardiyeye teslim edilmiş ise bu durumda taşıma sözleşmesinin devamı nedeniyle bu sözleşmenin yapılmış olması gerekçesiyle bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanmalıdır (Atabek, s. 322-323).

²³⁰ Yarg. 19. HD, 22.05.2001, 138/3968 (Eriş, Taşıma, s. 308).

²³¹ Atabek, s. 321; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 210; O. Yılmaz, s. 88.

²³² Türk Ticaret Kanunu'nun 885/1. fıkrasında, hükmün, eşya taşımalarını konu alan ikinci kısımda düzenlenen sorumluluktan kurtuluş hallerini ve sınırlamalarını kapsadığı düzenlenmiştir. Ancak zamanaşımına ilişkin 855. madde ikinci kısımda yer almamakta olup, Taşıma İşleri Kitabı'nın birinci

gecikme nedeniyle taşıyıcıya yönelteceği sözleşme dışı istemler, 855. maddeye göre bir yıllık zamanaşımı süresine tabi olacaktır.

Taşıma işinin tamamen veya kısmen üçüncü bir kişi olan fiili taşıyıcı tarafından yerine getirilmesi sırasında bir zararın doğması halinde, gönderen veya gönderilenle arasında hiçbir sözleşme olmayan fiili taşıyıcının sorumlu olduğu zararların tabi olacağı zamanaşımı süresinin ne olacağı akla gelebilir. Bu konuda Türk Ticaret Kanunu'na göre fiili taşıyıcı tarafından yapılan taşıma sırasında ortaya çıkan zararlardan, fiili taşıyıcının asıl taşıyıcı gibi sorumlu olduğu düzenlenmiştir (m. 888/1). Bu nedenle fiili taşıyıcı ve diğer taşıyıcının yardımcısı konumunda olan şahıslar, taşıyıcı gibi sorumlu olduğundan, taşıma işi sırasında verdikleri zararlar nedeniyle ileri sürülen talepler bir yılda zamanaşımına uğrayacaktır²³³. Ayrıca fiili taşıyıcı, taşıma sözleşmesinden doğan asıl taşıyıcıya ait bütün def'i ileri sürebilme hakkına sahiptir (TTK m. 888/2). Bu hükme göre de fiili taşıyıcı asıl taşıyıcıya tanınan zamanaşımı def'i ileri sürme hakkını, doğrudan ileri sürme hakkı elde etmektedir.

Ayrıca belirtmelidir ki, Türk Ticaret Kanunu'nun 855/6. fıkrasında Karayolları Trafik Kanunu'ndaki zamanaşımı hükümlerinin saklı tutulduğu düzenlenmiştir. Ancak karayoluyla yapılan eşya taşımaları açısından bakıldığında saklı tutulan Karayolları Trafik Kanunu'nun 109. maddesinin eşya taşımalarında uygulama imkanı yoktur. Çünkü Karayolları Trafik Kanunu'nda bagaj ve benzeri eşya dışında araçta taşınan eşyanın uğradığı zararlardan dolayı araç işleticisinin ve bağlı olduğu teşebbüs sahibinin sorumluluğu genel hükümlere tabi kılınmıştır (m. 87/2)²³⁴.

kısımında düzenlenmiştir. Bu nedenle 885. maddenin lafzi olarak 855. maddeyi kapsamına almadığı söylenebilir. Kanımızca burada 885. maddenin düzenleme amacından yola çıkarak zamanaşımına ilişkin 855. maddenin de bu hükmün kapsamında olduğu kabul edilmelidir. Çünkü sözleşme dışı istemlere ilişkin 885. madde ile taşıyıcının sorumluluğunun yeknesaklaştırılması amaçlanmıştır. Bu açıdan yeknesaklığın sağlanması için sözleşme dışı istemlerde zamanaşımına ilişkin hükmünde uygulanması gerekmektedir. Ayrıca 885/1. fıkrasının kaynağını oluşturan CMR'nin 28/1. fıkrası, zamanaşımına ilişkin 32. maddeyi de kapsar niteliktedir. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nda sistematik hatanın olduğu kabul edilerek ve ayrıca yeknesaklığın sağlanması amacıyla, sözleşme dışı istemlere ilişkin olarak da 855. maddede düzenlenen bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanması gerektiği kabul edilmelidir. Sözleşme dışı istemlerde Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinin uygulanacağı yönünde görüş için bakınız; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 281.

²³³ Yarg. 11. HD, 24.11.2011, 4338/15835 (Eriş, Taşıma, s. 295-296).

²³⁴ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 210; Seven, Gönderilen, s. 257.

2. Türk Ticaret Kanunu'nda Düzenlenen Bir Yıllık Zamanaşımı Süresinin Uygulanmayacağı Talepler

Yukarıda da açıklanmaya çalışıldığı üzere Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinde düzenlenen bir yıllık zamanaşımı süresi sadece zararları kapsar niteliktedir. Bu nedenle taşıyıcının ücret alacağı başta olmak üzere taşıma sözleşmesi nedeniyle doğan alacak taleplerinin bu hüküm kapsamında bir yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Çünkü yukarıda da bahsedildiği üzere²³⁵ bir zararın oluşabilmesi için, malvarlığındaki eksilmenin zarar görenin rızası dışında gerçekleşmesi gerekir. Oysa taşıma ücreti, taşıma sözleşmesi kapsamında gönderenin veya gönderilenin kendi rızası ile üstlenmiş olduğu bir borçtur. Bu nedenle de taşıma sözleşmesinden kaynaklanan taşıma ücreti bir yıllık zamanaşımı süresine tabi değildir. Ayrıca eski Türk Ticaret Kanunu'nda zamanaşımı düzenlenirken açıkça taşıma ücreti sayılmış iken (m. 767/1) ve mevcut Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda tüm taleplerden bahsedilirken, tasarıda sonradan değişiklik yapılarak sadece zararları kapsayan bir düzenleme yapılmış olması bu görüşü destekler niteliktedir²³⁶.

Bu durumda taşıyıcının taşıma ücreti alacağının tabi olacağı zamanaşımının ne olacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Burada bir anlamda Türk Ticaret Kanunu'nda boşluk olduğu söylenebilir. Bu boşluğun ise genel hükümler dikkate alınarak doldurulması gerekecektir. Taşıma sözleşmesinin de esasında bir sözleşme olduğu düşünüldüğünde Türk Borçlar Kanunu'nun sözleşmeler için öngördüğü zamanaşımı sürelerine göre bir yorum yapmak gerekecektir. Taşıma sözleşmesinin, sözleşmeler hukukunda iş görme sözleşmeleri grubuna girdiği kabul edilmektedir²³⁷. Taşıma sözleşmelerinin bu grup içinde hangi sözleşme türü içine girdiği konusunda tartışmalar olsa da, genel itibariyle eser veya vekalet sözleşmesi olduğu kabul edilmektedir²³⁸. Bu durumda ise taşıma sözleşmesini Türk Borçlar Kanunu'nun 147. maddesinde düzenlenen istisna sözleşmeler içinde kabul edip, taşıma ücreti alacağının beş yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğunu söylemek mümkün

²³⁵ Bakınız; İkinci Bölüm I B 1.

²³⁶ Seven, Gönderilen, s. 256-257.

²³⁷ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 29; Seven, Taşıma, s. 233; Seven, Gönderilen, s. 256.

²³⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 29-30.

olacaktır. Taşıma sözleşmesinin kendine özgü bir sözleşme olduğu kabul edilmesi halinde ise, Türk Borçlar Kanunu'nun 146. maddesi gereği genel zamanaşımı süresi olan on yılda taşıma ücretinin zamanaşımına uğrayacağı söylenebilecektir. Ancak kanımızca burada tarafların menfaatler dengesi gereği taşıma ücretinin beş yıllık süreye tabi olduğunu kabul etmek daha yerinde olacaktır²³⁹.

Taşıma hukukunun temel özelliklerinden birisi de satış sözleşmesinin ifasına hizmet etmesidir. Bu nedenle satıcı ile alıcı arasında yapılan satış sözleşmesinde taşıma ücretinin alıcıya (gönderilene) ait olduğu düzenlenmiş olabilir. Bu gibi iddialarla satıcı (gönderen) tarafından alıcı aleyhine talepte bulunulması halinde taşıma ücretinin tabi olduğu zamanaşımı süresi satış sözleşmesine göre belirlenmelidir. Bu nedenle de bu gibi durumlarda taşıma ücretinin tabi olduğu zamanaşımı süresi, Türk Borçlar Kanunu'nun 146. maddesine göre on yıl olacaktır²⁴⁰. Taşıma ücretinin zamanaşımı süresinin başlangıç tarihi ise alacağın muaccel olduğu tarih olacaktır.

Burada ayrıca üzerinde durulması gereken konu, taşıma sözleşmesine göre taşıma işinin yerine hiç getirilmemesi halinde, taşıma ücretinin iadesine ilişkin talebin tabi olacağı zamanaşımı süresidir. Taşıma işinin ifa edilmemesi nedeniyle taşıma ücretinin iadesi talebi ile taşıma sözleşmesinin ifası sırasında tarafların yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle doğan tazminat hakkı ayrı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle taşıma sözleşmesinin hiç ifa edilmemesi halinde, Türk Borçlar Kanunu'nun 112 ve devamı maddeleri göz önüne alınarak sonuca varmak gerekmektedir²⁴¹.

²³⁹ Bu yönde bakınız; Seven, Gönderilen, s. 256.

²⁴⁰ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 210.

²⁴¹ Atabek, s. 330; Yargıtay ise bu konudaki bir kararında sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde sonuca gidileceğine karar vermiştir; *"Taraflar arasında kurulan taşıma sözleşmesi hiçbir biçimde yerine getirilmemiştir. Davacı da, bu sözleşmeyi açıkça fesih etmemekle beraber, taşıma bedelini geri istediğine göre, bu sözleşmenin fesih edildiğini benimsemiş ve davalı da haksız olarak alınan, başka bir değişle tahakkuk etmemiş bulunan bir nedene dayalı olarak alınan taşıma ücretini geri istemiş demektir. Bu durumda, genel kural olarak uygulanması gereken ve ilk hatırlanan kural, BK. nun 125 inci maddesidir. Ancak, bu madde yasada başka suretle hüküm mevcut olmayan haller için uygulanabilir. Az önce değinildiği üzere, taşıma bedeli, taşıma sözleşmesinin ifa edilmemesi nedeniyle davalı taşıyıcı da haksız olarak kalmış bulunduğundan, taşıma sözleşmesi zımnen fesih edilip, satış bedeli geri istendiğine göre, davada BK. nun 61 ve devamı maddelerinin uygulanması gerekir."* Yarg. 11. HD, 30.06.1992, 1068/8094 (Eriş, Kara, s. 208-209).

3. Üç Yıllık Uzamış Zamanaşımı Süresi

Türk Ticaret Kanunu'nun 855/5. fıkrasına göre, taşıyıcının kasıtlı veya pervasızca bir davranışıyla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlemiş olduğu bir fiilden veya ihmalden dolayı; eşya ziyaa, hasara uğramış veya geç teslim edilmişse ya da yolcu varacağı yere geç ulaşmışsa taşıyıcının sorumluluğu üç yılda zamanaşımına uğrar. Uzamış zamanaşımı süresinden faydalanabilmek için iki koşulun sağlanması gerekmektedir.

a. Taşıyıcının Nitelikli Kusurunun Varlığı

Bu konuda ilk olarak taşıyıcının nitelikli kusuru ortaya konulmalıdır. Taşıma hukukunda sağlanmak istenen menfaat dengesi gereğince, taşıyıcı ile ilgililer (gönderen, gönderilen veya yolcular) arasında menfaat paylaşımına gidilmektedir. Bu nedenle bazı noktalarda taşıyıcının menfaati üstün tutulurken, bazı noktalarda da dengeyi sağlamak amacıyla ilgililere büyük imkanlar sağlanmıştır. Kanun koyucu bu noktada taşıyıcının kusuruyla zarara sebebiyet vermesi halinde, menfaatler dengesini taşıyıcının kusurunun derecesine göre farklı düzeylerde ve taşıyıcı aleyhine değiştirmektedir. Yani eğer taşıyıcının kusurunun derecesi belli bir sınırı aşmışsa, bu durumda taşıyıcıya sağlanan imkanlardan vazgeçilmekte ve somut olaya daha uygun düşecek başka bir menfaatler dengesi kurulmaktadır²⁴².

Bu nedenlerle Türk Ticaret Kanunu'nun 855/5. fıkrasında da taşıyıcının kasıtlı veya pervasızca bir davranışıyla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle zarara sebep olması halinde bir yıl yerine üç yıllık²⁴³ zamanaşımı süresinin uygulanacağı düzenlenmiştir. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda taşıyıcının nitelikli kusurunu ifade etmek için "*hile veya ağır kusur*"

²⁴² Vural Seven, "Taşıma Hukukunda Taşıyıcının Kusur Derecesine Bağlı Sonuçlardan Kaynaklanan İspat Sorunları", *Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2005, ss. 51-87 (İspat Sorunları), s. 51-52; Seven, Gönderilen, s. 256; Bu konuda Türk Ticaret Kanunu'nda örnek hükümler için bakınız; m. 886, 887, 930, 1187, 1267.

²⁴³ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda uzamış zamanaşımı süresinin miktarı belirtilmemiştir. Bu nedenle Borçlar Hukuku'nda genel zamanaşımı süresi olan on yıl, uzamış zamanaşımı süresi olarak kabul ediliyordu: Bakınız; Atabek, s. 326; Akyazan, s. 688; Zeyneloğlu, s. 160; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 215; Hüseyin Ülgen, *Uluslararası Taşımacılık ve Hukuki Sorunları*, Can Matbaa, İstanbul, 1988 (Uluslararası Taşımacılık), s. 47; Doğanay, Cilt: 2, s. 2234; Seven, Taşıma, s. 233; Yarg. 11. HD, 18.04.1977, 1800/1971 (Zeyneloğlu, s. 160). Yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu ise uzamış zamanaşımı süresi olarak CMR'nin 32/1. fıkrasında belirlenen üç yıllık süreyi esas almıştır.

terimleri kullanılmaktaydı. Ancak doktrinde “hile” kelimesinin “kasıt” olarak anlaşılması gerektiği ifade edilmekteydi²⁴⁴. Mevcut Türk Ticaret Kanunu ise diğer Kanun maddeleriyle²⁴⁵ ve konuya ilişkin uluslararası sözleşmelerle terim birliği sağlamak amacıyla “*kasıtlı veya pervasızca bir davranışla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimali bilinciyle*” ifadesini kullanmıştır²⁴⁶.

Burada kasıtlı davranış, bilerek ve isteyerek zarara sebebiyet verilmesi olarak anlaşılmalıdır. Pervasızca davranış ise, zarar olasılığını hiçe sayan, bu olasılığı cür’etkarane ve düşüncesizce göze alan bir davranış olarak tanımlanabilir²⁴⁷. Adıgüzel ise pervasızca davranışı, kasta eşdeğer kusur olarak tanımlamıştır²⁴⁸. Bu açıdan “*pervasızca bir davranışla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimali bilinciyle*” şeklinde ifade edilen kusuru dolaylı kasta yakın; ancak ağır kusur ile dolaylı kast arasında yer alan bir kusur türü olarak kabul etmek uygun olacaktır²⁴⁹.

Ayrıca taşıyıcı, yardımcılarının ve taşımayı yerine getirmek için yararlandığı kişilerin fiil ve ihmallerinden kendi fiil ve ihmalleri gibi sorumlu olduğundan (TTK m. 879), bu kişilerin nitelikli kusurlarının bulunması halinde de uzamış zamanaşımı süresinden yararlanılabilir²⁵⁰. Ayrıca fiili taşıyıcı, asıl taşıyıcı gibi sorumlu olduğundan (TTK m. 888/1), taşıma işini yerine getirirken nitelikli kusuru ile zarara sebebiyet vermesi halinde aleyhine üç yıllık zamanaşımı süresi uygulanabilir²⁵¹. Madde metninde sadece taşıyıcının nitelikli kusuruna sonuç bağlandığından, yükle ilgililerin nitelikli kusuru halinde, taşıyıcı lehine zamanaşımı süresi üç yıla uzamaz; yine bir yıllık süre uygulama alanı bulur²⁵².

Taşıyıcının nitelikli kusurunun varlığını her somut olayın şartlarına göre ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Yargıtay kararlarına bakıldığında ise; taşıyıcının hırsızlık olaylarının yaygın görüldüğü yerde güvenlik tedbirlerini almayarak taşınan

²⁴⁴ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 215.

²⁴⁵ Taşıyıcının ve taşıyanın nitelikli kusurunun düzenlendiği diğer maddeler için bakınız; TTK m. 886, 887, 930 ve 1187, 1267.

²⁴⁶ Bakınız; Fıkra gerekçesi.

²⁴⁷ Emine Yazıcıoğlu, **Hamburg Kuralları’na Göre Taşıyanın Sorumluluğu Lahey/Visby Kuralları ile Karşılaştırmalı Olarak**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 171-172.

²⁴⁸ Adıgüzel, Sorumluluk, s. 288.

²⁴⁹ Atalay Özdemir, **Hava Taşıyıcısının Bagaj ve Yükün Kaybı, Hasarı ve Gecikmesinden Doğan Zararlar Nedeniyle Sorumluluğu**, Sanem Matbaacılık, Ankara, 1992, s. 119; Yazıcıoğlu, s. 173.

²⁵⁰ Atabek, s. 326; Akyazan, s. 686; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 215; Seven, İspat Sorunları, s. 59; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 288.

²⁵¹ Atabek, s. 326; Doğanay, Rücu, s. 101; Seven, İspat Sorunları, s. 59.

²⁵² Seven, İspat Sorunları, s. 60.

eşyayı çaldırtması²⁵³, taşıyıcının akaryakıt istasyonunda yakıt alırken aracın başından ayrılması sonucu eşyanın çalınması²⁵⁴, eşyanın gönderilen yerine meçhul bir kişiye teslim edilmesi²⁵⁵, taşınan malın gönderilene teslim edilmeyerek satılması²⁵⁶ taşıyıcının nitelikli kusuru olarak sayılmıştır²⁵⁷. Buna karşılık Yargıtay, taşıyıcının zararın meydana gelmesinde %50 kusurunun bulunmasını²⁵⁸, taşıyıcının taşıtan tarafından öngörülen taşıma planına uyulmamasını²⁵⁹ nitelikli kusur olarak kabul etmemiştir.

Taşıyıcının, taşıyıcının yardımcılarının veya taşımayı yerine getirmek için yararlanılan kişilerin nitelikli kusurunun bulunduğunu iddiasıyla uzamış zamanaşımından yararlanmak isteyen talep sahiplerinin, öncelikle ispat hukuku kurallarına göre taşıyıcının somut olayda nitelikli kusurunun bulunduğunu kanıtlamaları gerekmektedir²⁶⁰. Çünkü hem taraflardan her biri, hakkını dayandırdığı olguları ispatla yükümlü olduğu gibi (TMK m. 6) hem de ispat yükü kuralı gereği (HMK m. 190/2) taşıyıcının nitelikli kusurundan kendi lehine hak çıkartan talepte bulunan ilgilinin, bu nitelikli kusur vakiasını ispat etmesi gerekecektir. Bu nedenle talepte bulunan ilgililerin, taşıyıcının nitelikli kusuru ile zararın oluştuğunu iddia etmeleri, bu iddialarını somutlaştırmaları ve daha sonrasında delil ikame yükünü yerine getirerek yeterli delilleri sunmaları gerekir²⁶¹. Burada taşıyıcının nitelikli kusurun varlığının ispatlanması gerektiği gibi, nitelikli kusur ile zarar arasındaki illiyet bağı da ortaya koyulmalıdır²⁶². Bu şekilde talepte bulunan tarafından taşıyıcının nitelikli kusurunun mahkeme önünde ispatlanması halinde, talepte

²⁵³ Yarg. HGK, 20.06.1984, 1982/11-338, 1984/723 (Kazancı İçtihat Bankası).

²⁵⁴ Yarg. 11. HD, 12.10.1981, 4357/4161 (Eriş, Kara, s. 196).

²⁵⁵ Yarg. 11. HD, 22.09.1994, 2538/6645 (Eriş, Kara, s. 213-214); Yarg. 11. HD, 06.06.1994, 778/4782 (Eriş, Taşıma, s. 309). Buna karşılık Yargıtay, eşyanın gönderilenden başka, kimliği bilinen bir kişiye teslimi halinde uzamış zamanaşımı süresinin uygulanmayacağına karar vermiştir; Yarg. 11. HD, 30.01.1995, 6974/642 (Eriş, Kara, s. 215).

²⁵⁶ Yarg. 11. HD, 15.06.1981, 3089/3048 (Eriş, Kara, s. 195).

²⁵⁷ Yargıtay'ın taşıyıcının nitelikli kusuru olarak saydığı kusurlar için ayrıca CMR'ye göre taşıyıcının nitelikli kusuru sayılan hallere bakılabilir. Çünkü yine Yargıtay kararlarında görüldüğü üzere, Yargıtay, Türk Ticaret Kanunu'nda taşıyıcı için öngörülen nitelikli kusur hali ile CMR'nin 32/1. fıkrasında düzenlenen taşıyıcının nitelikli kusuru halini birbirine paralel görmektedir.

²⁵⁸ Yarg. 11. HD, 18.12.1995, 8431/9390 (Eriş, Taşıma, s. 309).

²⁵⁹ Yarg. 11. HD, 24.10.1994, 3370/7769 (Eriş, Taşıma, s. 309).

²⁶⁰ Seven, İspat Sorunları, s. 67; Kübra Yetiş Şamlı, **Uluslararası Kara, Hava ve Deniz Yoluyla Eşya Taşımalarında Taşıyıcının/Taşıyanın Sınırlı Sorumluluktan Yararlanma Hakkının Kaybı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2008 (Sınırlı Sorumluluk), s. 44; Seven, Gönderilen, s. 256; Yarg. 11. HD, 19.12.2011, 3662/14672 (Eriş, Taşıma, s. 294).

²⁶¹ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız; Seven, İspat Sorunları, s. 67 vd.

²⁶² Yetiş Şamlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 44.

bulunan nitelikli kusurun sonucu olan uzamış zamanaşımı süresinden faydalanabilecektir.

Taşıyıcının nitelikli kusuru, medeni usul hukukunda kabul edilen taraflarca getirilmesi ilkesi (HMK m. 25) gereği, hakimin kendiliğinden dikkate alamayacağı bir husus olduğundan, taşıyıcının nitelikli kusuru iddia edilmeden (somut olayda taşıyıcının nitelikli kusuru bulunsa ve dosya kapsamında anlaşılrsa dahi) hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınmaz²⁶³.

b. Zararın Eşyanın Zıya, Hasar veya Geç Teslimi Nedeniyle Oluşması

İkinci koşul ise zararın türüne ilişkindir. Uzamış zamanaşımı taşıyıcının nitelikli kusuruyla oluşan her zarar için uygulanmaz. Bu nokta da zararın; eşya taşımalarında zıya, hasar veya geç teslim nedeniyle oluşmuş olması veya yolcu taşımalarında yolcunun varacağı yere geç ulaşmış olmasından kaynaklanması gerekir.

Sayılan bu zararlar dışındaki taşıyıcının neden olmuş olduğu zararlar nedeniyle gönderen veya gönderilenin uzamış zamanaşımı süresinden faydalanması mümkün değildir²⁶⁴. Örneğin; taşıyıcının gönderenin talimatlarına uymaması²⁶⁵ veya ödemeli teslimin kararlaştırıldığı taşımalarda (TTK m. 872) kararlaştırılan bedelin teslim alınmadan eşyanın teslim edilmesi nedeniyle²⁶⁶ oluşan zararlar için nitelikli kusur bulunsa bile uzamış zamanaşımı uygulanamaz.

²⁶³ Seven, İspat Sorunları, s. 69; Seven, Gönderilen, s. 256-257.

²⁶⁴ Atabek, s. 326; Zeyneloğlu, s. 164.

²⁶⁵ "Anılan fıkra'ya göre (eşya, taşıyıcının hile veya ağır kusurundan dolayı zayi olmuş, noksanlaşmış veya bozulmuş yahut geç teslim edilmişse) taşıyıcının mesuliyeti birinci fıkrada öngörülen bir yıllık zamanaşımına tabi olmayacak, sayılan hallerde taşıyıcının sorumluluğuna on yıllık genel zamanaşımı uygulanacaktır. Ancak 5. fıkranın açık ifadesinden anlaşıldığı üzere taşıyıcının eşya taşımamasından doğan sorumluluğunun on yıllık zamanaşımına tabi olması için (taşıyıcının hile veya ağır kusuru)nun varlığı yeterli olmayıp zararın eşyanın zayi olması veya noksanlaşması veya bozulması yahut geç teslim edilmesi hallerinden birinden ileri gelmesi şarttır. Olayımızda ise sayılan hallerden hiç biri mevcut olmayıp zarar eşyanın gönderilene değil de taşıma senedinde taşımanın ihbar olunacağı kimse olarak gösterilen ithalatçıya tesliminden, diğer bir deyişle gönderenin talimatına uyulmamasından kaynaklanmıştır." Yarg. 11. HD, 01.12.1987, 6433/6708 (Kazancı İçtihat Bankası).

²⁶⁶ Yarg. 11. HD, 18.03.1986, 319/1542 (Eriş, Kara, s. 198-199).

C. Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı

1. Zamanaşımı Süresi Kural Olarak Gönderilene Teslim İle İşlemeye Başlar

Yurtiçi karayoluyla eşya taşımalarında zamanaşımının başlangıcı, Türk Ticaret Kanunu'nun 855/2. fıkrasında düzenlenmiştir. Hükme göre zamanaşımının başlangıcı, eşyanın gönderilene teslim tarihidir.

Görüldüğü üzere eşya taşımalarında, eşyanın hasara, kısmi ziyaa uğramasından, geç tesliminden²⁶⁷ veya yan borçlarının yerine getirilmemesinden kaynaklanan zararlarda zamanaşımının başlangıcı, eşyanın teslimi esas alınarak düzenlenmiştir²⁶⁸. Teslim, eşyanın zilyetliğinin gönderen veya gönderilene intikal ettirilmesi olarak ifade edilebilir²⁶⁹. Ayrıca eşyanın ardiyeye alınması ile taşıma sözleşmesi sona erer ve taşıma sözleşmesinden ayrı bir ardiye sözleşmesi akdedilirse, bu da zamanaşımının başlaması anlamında teslim sayılır²⁷⁰.

Eşyanın tek bir seferde taşınması konusunda anlaşıldığı durumlarda eşyanın parça olarak taşınması halinde, son parçanın teslim edildiği tarihten itibaren zamanaşımı işlemeye başlayacaktır²⁷¹. Bunun yanında eşyanın kısım kısım taşınması üzerinde anlaşılmış ise, her giden ve ulaşan parça için, ayrı zamanaşımı süreleri işleyecektir²⁷².

Taşıyıcının hapis hakkını kullanması halinde, mal henüz gönderilene teslim edilmediğinden zamanaşımı süresi işlemeye başlamaz²⁷³.

²⁶⁷ Alman Ticaret Kanunu'nda eşyanın geç tesliminden doğan tazminat taleplerinde zamanaşımının başlangıcı, eşyanın taşıma sözleşmesine göre teslim edilmesi gereken gün olarak düzenlenmiştir (HGB 439/2).

²⁶⁸ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 211; Eriş, Taşıma, s. 270.

²⁶⁹ Atabek, s. 324.

²⁷⁰ Adıgüzel, Sorumluluk, s. 281.

²⁷¹ Atabek, s. 324; Zeyneloğlu, s. 176; Doğanay, Rücu, s. 91; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 211; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 281; Yarg. TD, 13.11.1967, 2936/4025 (Eriş, Kara, s. 191); "Bir senelik zamanaşımının mebdei eşya taşınmasında eşyanın teslimi tarihi olarak tespit edilmiş ise de, bu teslim tarihinden hukuken vaki teslim manasını anlamak lazımdır. Taşıma sözleşmesi mucibinci nakliyat bir küll teşkil ettiği ve tecezzi ettirilmesi mümkün olmadığı takdirde teslimin mukavele ahkâmının yerine getirilmesini mucip olan son teslim muamelesinin tekemmül ettiği tarih olarak kabul etmek gerekir." Yarg. TD, 13.05.1960, 864/1505 (Doğanay, Rücu, s. 91); Yarg. TD, 13.11.1967, 2936/4025 (Zeyneloğlu, s. 176).

²⁷² Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 212; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 281.

²⁷³ Atabek, s. 324; *Akyazan*'a göre, taşıyıcının hapis hakkını kullanması zamanaşımının işlemesine engel olmaz. Ancak taşıyıcının hapis hakkı (TTK m. 891) taşınır rehni niteliğinde olduğundan

Taşıyıcının, taşıma veya teslim engelleri çıkması nedeniyle, eşyayı tasarruf hakkı sahibi hesabına saklaması için yediemine tevdi etmesi halinde (TTK m. 869/3), gönderilenin zararı öğrenmesi pek mümkün olmayacaktır. Bu durumda eşyanın gönderilene teslim edilmemesi ve gönderilenin zararı öğrenememiş olması nedeniyle, zamanaşımı süresinin de kısa olduğu düşünüldüğünde, zamanaşımı süresinin başlamayacağına kabulü gerekir. Bu noktada madde metninde açıkça “gönderilene teslim”den söz edilmiştir. Ancak eşyanın yediemine teslimi gönderilene bildirilmiş veya gönderilen tarafından başka bir şekilde öğrenilmişse, bu durumda eşyanın gönderilen tarafından incelenmesi mümkün olacağından, eşyanın yediemine teslimi veya durumun gönderilene ihbarı tarihi itibarıyla zamanaşımı süresi başlayacaktır²⁷⁴.

Gönderilen tarafından verilen bir talimatla taşımanın durdurulması ve eşyanın iadesi veya başka bir yere götürülmesi istenirse (TTK m. 868/1), zamanaşımının başlangıcı da, sözleşmedeki teslim tarihi değil, eşyanın gönderilene fiilen teslim edildiği veya edilmesi gereken tarih olmalıdır²⁷⁵. Ayrıca aynı kişiye ait değişik tür eşyaların birlikte taşınması durumunda, taşınan eşyalardan birinin zıyaa uğraması o eşya açısından tam zıya sayılacağından, zamanaşımı süresi kalanların teslimi tarihinden değil, zıyaa uğrayan eşyanın teslim edilmesi gereken tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır²⁷⁶.

Taşıyıcının hapis hakkını kullanması halinde, alacak hakları üzerinde zamanaşımı işlemeye devam etse bile alacağını hapis hakkını kullandığı eşyadan karşılayabilir (Akyazan, s. 684).

²⁷⁴ Akyazan, s. 683; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 281; *Atabek ve Arkan*’a göre ise, zamanaşımı süresinin başlangıç anı açısından zarara uğrayanın, tazminat alacağının varlığından veya alacağın muaccel olmasından haberdar olup olmamasının herhangi bir önemi bulunmamakta olup, eşyanın taşıyıcı tarafından yediemine teslimi ile zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır (Atabek, s. 325; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 211). Ancak madde metninde açıkça “gönderilene” teslimden söz etmesinden dolayı, biz bu görüşe katılmıyoruz.

²⁷⁵ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 211; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 281; “*Taşıyıcı davacı, yabancı ülkedeki gönderilenin malları teslim almaması nedeniyle TTK’nin 790’uncu maddesi uyarınca durumu davalıya bildirmiş, davalı da 25.12.1996 tarihli talimatı ile malların Türkiye’ye getirilmesini ve 2.1.1997 tarihli talimat ile de yeni teslim yerini Mersin olarak göstermiş, mallar 4.1.1997 tarihinde Kapıkule’ye ve 6.1.1997 tarihinde Mersine getirilmiş, davacı 7.1.1997 tarihli ihtar ile davalıya malların Mersin’e getirildiğini ancak navlun bedeli ödenmediğinden malın teslim edilemeyeceğini bildirmiştir. Bu durumda zamanaşımının başlangıcı mahkemenin kabulünün aksine Polonya’da malın teslim edilmesi gereken tarih değil, TTK’nin 790. madde uyarınca malın Mersin’e geliş tarihidir.*” Yarg. 11. HD, 21.05.1999, 3222/4260 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

²⁷⁶ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 212.

2. Tam Zıya Halinde Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı

Eşya taşımalarında zamanaşımının teslimle başlayacağı kuralının istisnasını ise tam zıya hali oluşturur. Tam zıya halinde zamanaşımı süresi, eşyanın teslim edilmesi gereken tarihten itibaren başlayacaktır (TTK m. 855/2). Tam zıya halinde teslim mümkün olamayacağından, doğal olarak bu hüküm konulmuştur. Örneğin, eşyanın gönderilenden başka bir kişiye teslimi halinde, eşya artık gönderilene teslim edilemeyeceğinden, zamanaşımı süresi eşyanın gönderilene teslimi gereken tarihten itibaren başlar²⁷⁷.

Öncelikle burada eşyanın teslim edilmesi gereken tarihin, zamanaşımı süresinin başlangıç tarihi olarak belirlenmesi kanımızca uygun olmamıştır. Çünkü hak sahibinin eşyayı zayi sayabilmesi, yani zıya karinesini işletebilmesi için taşıma sürenin üzerinden yirmi gün geçmesi gerekir (TTK m. 874). Yani eşyanın teslimi gereken tarihten itibaren yirmi gün geçmedikçe²⁷⁸, eşyanın zıyaa uğradığını gerekçesiyle taşıyıcıya başvurulamayacaktır. Bu durumda büyük bir olasılıkla zamanaşımı süresinin ilk yirmi gününün hak sahibi tarafından kullanılamayacağı anlamına gelmektedir. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nun, tam zıya halinde CMR ve CIM'de olduğu gibi zıya karinesindeki bekleme süresine uygun olarak zamanaşımı süresinin başlangıcını belirlemesi daha yerinde olurdu.

Burada özellikle tam zıyadan ne anlaşılması gerektiği açıklanmalıdır. Taşıma hukukunda net bir tanımı olmasa da, taşıyıcının eşyayı gönderilene teslim edemeyecek durumda olması, tam zıya olarak ifade edilebilir²⁷⁹. Eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesi halinde tam zıyadan söz edilip edilemeyeceği ise tartışmalıdır. Doktrinde eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen gönderilene teslim edilmiş olması halinde hasara uğradığını kabul eden görüşler bulunmaktadır²⁸⁰. Bu kapsamda, Türk Ticaret Kanunu'nun 855/2. fıkrasında tam zıya

²⁷⁷ Yarg. 11. HD, 30.01.1995, 6974/642 (Eriş, Kara, s. 215). Eşyanın yanlış kişiye teslimi halinde, eşyanın teslim edilmesi gereken tarih belirlenirken, yanlış kişiye teslim tarihi esas alınmamalıdır. Bu durumda gönderilene teslim edilmesi gereken tarihin ayrıca tespit edilerek sonuca varılması gerekir.

²⁷⁸ Burada belki hak sahibinin zıya vakıasını ispat edebileceği akla gelebilir ise de, taşıyıcının elindeki eşyanın zıya uğrayıp uğramadığını eşyayla ilgili hak sahiplerinin bunu öğrenmesi ve ispatlaması pek olası görünmemektedir.

²⁷⁹ Tam zıya hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 47-50; Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 82-85; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 72-75.

²⁸⁰ Alihan Aydın, *CMR'ye Göre Taşıyıcının Zıya, Hasar ve Gecikmeden Doğan Sorumluluğu*, 2. Bası, İstanbul, 2006, s. 53-54; Eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesi halinde zıyadan mı

halinde zamanaşımının başlangıç anı olarak “teslimi gereken tarih”in belirlenmesinden teslimin gerçekleşmediği hallerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Çünkü eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen teslim edilmesi halinde, zamanaşımı süresini “teslim edilmesi gereken” tarihten başlatmak, hükmün düzenleniş şekline ve hukuk mantığına uymamaktadır.

Bu nedenle kanımızca zamanaşımı süresinin başlangıcının belirlenmesi açısından “eşyanın tam zıya” kavramından, eşyanın hiç teslim edilmemesi anlaşılmalıdır. Bu bakımdan, eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen teslim edilmesi, ödenecek tazminatın belirlenmesi açısından tam zıya olarak kabul edilmekle birlikte, zamanaşımının başlangıcı açısından tam zıya olarak kabul edilmemelidir²⁸¹. Bu durumda eşyanın tam hasarlı olduğu ve teslim ile zamanaşımı süresinin başlayacağı kabul edilmelidir. Bu şekilde düşünülmesi Türk Ticaret Kanunu’nun 855/2. fıkrasının düzenleniş tarzına da daha uygun olacaktır²⁸².

Burada eşyanın teslim edilmesi gereken tarihin tespiti noktasında sorunlar yaşanabilir. Türk Ticaret Kanunu’na göre, taşıyıcı eşyayı, kararlaştırılan sürede, bir süre kararlaştırılmamışsa şartlar dikkate alındığında özenli bir taşıyıcıya tanınabilecek makul bir süre içinde, teslim etmekle yükümlüdür (m. 873). Bu durumda eğer taraflar taşıma sözleşmesinde taşıma süresi veya teslim tarihi belirlemişler ise bu tarih eşyanın teslim edilmesi gereken tarih olarak kabul edilecektir. Ancak tarafların teslim tarihi kararlaştırmamış olduğu hallerde, süre özenli bir taşıyıcıya tanınan makul süreye göre belirlenecektir²⁸³. Kanun bu şekilde

yoksa hasardan mı söz edileceğine ilişkin görüşler için bakınız; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 49-50;

²⁸¹ Bu konudaki görüşümüze benzer şekilde eşyadaki zıya veya hasarın tespit ve ihbarı açısından bakıldığında, eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen taşıyıcı tarafından bir teslimin yapılması halinde, tazminat ödemesi açısından eşyanın tam zıya uğradığı kabul edilip, buna göre tazminat ödenecektir. Ancak burada bir teslimin söz konusu olması nedeniyle, ihbara ilişkin hükümler açısından tam zıyan olmadığı kabul edilecektir (Seven, İhbar, s. 26).

²⁸² Bu konuda *Seven*, bizim de katıldığımız üzere, sürenin başlangıcında kullanılan tam zıyan, tazminat borcunun hesaplanmasındaki tam zıyadan farklı olduğunu belirtmiştir. *Yazar*’a göre tazminat hesaplaması anlamında eşyanın ekonomik olarak bir değer ifade etmemesine rağmen gönderilene teslim edilmesi halinde bir teslim söz konusu olduğundan teslim ile süre başlamalıdır (Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 203). Bu görüş, bizim savunduğumuz eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen teslim edilmesi halinde, hasarlı sayılması gerektiği görüşünü destekler niteliktedir. Aynı görüşte ayrıca bakınız; Aydın, s. 53-54; Can, s. 113. Ayrıca bu konuda Türk Ticaret Kanunu’nun denizyolu taşımalarına ilişkin bölümünde, eşyanın hiç teslim edilmemesi halinde, eşyanın teslim edilmesinin gerektiği tarihten itibaren sürenin işlemeye başlayacağı düzenlenmiştir (m. 1188/2). Bu hüküm çerçevesinde “tam zıya” kavramının anlamlandırılması halinde de tam zıyadan, eşyanın hiç teslim edilmediği hallerin anlaşılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

²⁸³ Atabek, s. 324; Zeyneloğlu, s. 176.

sürenin objektif olarak belirlenebilmesi için özenli bir taşıyıcıya tanınan sürenin göz önüne alınması gerektiğini düzenlenmiştir. Bu nedenle taşıyıcının kendi içinde bulunduğu sübjektif duruma göre teslim tarihi belirlenemez.

Hakim tarafından bu tarihin kesin olarak tespit edilemediği durumlarda, bu sürenin tespiti için araştırmalar veya bilirkişi incelemesi yapılması gerekecektir²⁸⁴. Taşıma hukukunda zamanaşımı süresinin kısa olarak belirlendiği düşünüldüğünde zamanaşımının başlangıcı olarak bu tarihin tespiti büyük bir önem taşımaktadır.

3. Rücu Haklarının Kullanılmasında Zamanaşımının Başlangıcı

Türk Ticaret Kanunu'na göre, taşımanın kısmen veya tamamen üçüncü bir kişi tarafından yerine getirilmesi mümkündür (m. 888/1). Bu şekilde birden fazla taşıyıcının bulunduğu taşıma işlerinde, ilk taşıyıcının tazminat talebine muhatap olması ve zararı karşılaması halinde, kendisine karşı talepte bulunulan taşıyıcının aradaki taşıyıcılara rücu etme hakkı zamanaşımının başlangıcı Türk Ticaret Kanunu'nun 855/3. fıkrasına tabi olacaktır²⁸⁵. Bu hükme göre rücu haklarında zamanaşımının başlangıcı; rücu alacaklısının, zararı ve rücu borçlusunu öğrendiği tarihten itibaren üç ay içinde zarar hakkında rücu borçlusuna bildirimde bulunmuş olması şartıyla, rücu alacaklısına karşı mahkeme kararının kesinleştiği gün, kesinleşmiş mahkeme kararı bulunmayan hallerde rücu alacaklısının borcu ifa ettiği tarih olacaktır.

Rücu hakkının kullanılması zamanaşımının başlayabilmesi için öncelikli olarak hem zararın hem de rücu borçlusunun öğrenilmiş olması gerekir. Rücu haklarının kullanımı için ödeme yapılmış olmasının ödemi yoktur; rücu hakkını kullanan kişi, henüz ödeme yapmamış olmasına rağmen rücu hakkını kullanabilir²⁸⁶.

²⁸⁴ Akyazan, s. 683; Doğanay, Rücu, s. 92; Eriş, Taşıma, s. 270.

²⁸⁵ Adıgüzel, Sorumluluk, s. 281; 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda rücu haklarının kullanımına ilişkin zamanaşımı süresinin hangi tarihte işleyemeye başlayacağı düzenlenmemiştir. Bu nedenle de eski Kanun döneminde Yargıtay'ın rücu haklarında zamanaşımı süresinin başlangıcına ilişkin farklı kararları bulunmaktaydı (Eski Kanun dönemindeki tartışmalar için bakınız; Atabek, s. 329-330; Zeyneloğlu, s. 176-177; Doğanay, Rücu, s. 98-101; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 212-213). Mevcut Türk Ticaret Kanunu'nun 855/3. fıkrasında düzenlenen rücu haklarına ilişkin zamanaşımı düzenlemesi, CMR m. 39/4 ve HGB 439/2 hükümleri doğrultusunda kaleme alınmıştır (Bakınız; TTK m. 855/3 gerekçesi). Bu konuda düzenleme yapılması, tartışmaların giderilmesi adına yerinde olmuştur.

²⁸⁶ Eriş, Taşıma, s. 270.

Burada özel olarak üzerinde durulması gereken konu, sigorta tazminatını hak sahibine ödeyen sigortacının, sigorta tazminatı haklarına halef olarak taşıyıcıya karşı bulunacağı taleplerde bir yıllık zamanaşımı süresinin ne zaman başlamış sayılacağıdır. Bu durumda halefiyette alacağın, işlemeye başlamış olan zamanaşımı süresi ile birlikte yeni alacaklıya (sigortacı) geçeceği kabul edilmektedir²⁸⁷. Bu nedenle de sigortacının alacağı, yukarıda genel kurala göre belirtilen zamanaşımı süresinin başlangıç tarihinden itibaren bir yılın geçmesi ile zamanaşımına uğrayacaktır.

D. Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması

Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesi, zamanaşımı süresinin hesaplanmasına ilişkin bir düzenleme yapmamıştır. Bu nedenle zamanaşımı süresinin hesaplanmasına ilişkin olarak Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin genel hükümler niteliğindeki kurallarını uygulamak gerekecektir. Çünkü Türk Ticaret Kanunu, Türk Medeni Kanunu'nun ayrılmaz bir parçası olup (TTK m. 1/1), Türk Borçlar Kanunu da Türk Medeni Kanunu'nun Beşinci Kitabı ve onun tamamlayıcısıdır (TBK m. 646). Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nda düzenleme olmayan bu konuda, Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulama alanı bulacaktır²⁸⁸. Ayrıca aynı sonuca Türk Medeni Kanunu'nun 5. maddesinde yapılan atıfla da ulaşmak mümkündür.

Sonuç olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesine tabi zamanaşımı süresinin hesaplanmasında Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımı hükümleri uygulanacaktır. Bu konuda birinci bölümde yaptığımız zamanaşımıyla ilgili genel açıklamalara bakılabilir²⁸⁹. Ancak yine de kısaca belirtmek gerekirse, zamanaşımında sürenin başladığı ilk gün hesaba katılmayacak olup, ertesi günden itibaren süre

²⁸⁷ Atabek, s. 323; Zeyneloğlu, s. 155; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 212; "Sonuç: Yukarıda yazılı sebeplerden dolayı sigorta tazminatını ödeyen sigortacının, zarara sebebiyet veren aleyhinde sigorta ettirenin halefi sıfatıyla açacağı davanın zamanaşımının, sigorta ettirenin aynı şahıs aleyhinde açabileceği davanın zamanaşımına tabi ve aynı tarihte başlayacağına, 17.1.1972 tarihindeki ilk toplantıda üçte ikiyi geçen çoğunlukla karar verildi." Yarg. İBGK, 17.01.1972, 1970/2, 1972/1 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı); 11. HD, 15.05.2003, 2002/13172, 2003/4981 (Hakan Karan, Karayolunda Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Konvansiyon CMR Şerhi, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s. 888-889).

²⁸⁸ Zeyneloğlu, s. 152; Seven, Gönderilen, s. 256; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 282; Yarg. 11. HD, 16.02.1973, 327/588 (Zeyneloğlu, s. 176).

²⁸⁹ Bakınız; Birinci Bölüm I C 2 c.

işlemeye başlayacaktır (TBK m. 151/1). Zamanaşımı, sürenin son günü de hak kullanılmaksızın geçirilince gerçekleşecek olup, son gün tatil gününe rastlarsa, tatilin bitimini izleyen ilk iş günü sonunda süre dolacaktır (TTK m. 151/2 atfıyla m. 93)²⁹⁰. Zamanaşımı süresinin durması ve kesilmesi²⁹¹ yönünden ise genel hükümlerde düzenlenen Türk Borçlar Kanunu'nun 153 ila 157. maddeleri uygulanacaktır²⁹². Ayrıca davanın reddinde ek süre (TBK m. 158)²⁹³, zamanaşımının ileri sürülmedikçe hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınamaması (TBK m. 161), zamanaşımından feragat (TBK m. 160) ve diğer zamanaşımına ilişkin hükümler, Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesi kapsamındaki zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasında uygulama alanı bulacaktır²⁹⁴. Bunun yanında sürelerin kesinliğine ilişkin Türk Borçlar Kanunu'nun 148. maddesinin burada uygulanmasına gerek yoktur; çünkü buradaki sürelerin değiştirilemeyeceği ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesi ile düzenlenmiştir. Bu nedenle bir yıllık zamanaşımının değiştirilmesi mümkün değildir.

Ayrıca belirtmelidir ki, taşıyıcı taşıma sözleşmesinden doğan alacaklarını taşınmaz rehni ile güvence altına almış ise zamanaşımı işlemeyecektir (TMK m. 864). Bunun karşılık alacakların taşınır rehni ile güvence altına alınması halinde, zamanaşımı işlemeye devam etmekle birlikte zamanaşımı süresi dolmuş olsa bile alacak rehinden alınabilir (TBK m. 159).

²⁹⁰ Zeyneloğlu, s. 181-182.

²⁹¹ "Dava, emtia nakliyat sigorta poliçesinden kaynaklanan rücuen alacak istemine ilişkindir. Yukarıda açıklandığı üzere taraflar arasındaki alacak bir yıllık zamanaşımı süresine tabi olup, zamanaşımını kesen fiiller BK'nın 133/2'nci maddesinde sayılmıştır. Kesilen zamanaşımının hangi hallerde yeniden işlemeye başlayacağı da BK'nın 136'nci maddesinde belirlenmiştir....Bu nedenle somut olaydaki alacaklının icra dosyasında 01.11.2006 tarihli son talebinin BK'nın 136/2'nci maddesinde belirtilen zamanaşımını kesen bir takip muamelesi olarak görülmesi gerekir." Yarg. 11. HD, 07.03.2011, 9163/2302 (Eriş, Taşıma, s. 297-298); "Ancak davacıya taşıyıcı TTK'nin 794. maddesi uyarınca hapis hakkını kullanmak üzere 10.1.1997 tarihinde Mersin 7. İcra Müdürlüğü'nün 1997/79 sayılı dosyası ile icra takibini yapmıştır. BK. 133, 135 ve 136/2 maddesi hükmü gereği kesilme icra takibinden ileri gelmiş ise zamanaşımı takibe ilişkin her muameleden itibaren yeniden işlemeye başlar." Yarg. 11. HD, 21.05.1999, 3222/4260 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı); "BK'nın 135/2'nci maddesine göre, borç ikrar edilmiş ise, yeni zamanaşımı süresi on yıldır" Yarg. 11. HD, 24.02.2005, 3411/1659 (Eriş, Taşıma, s. 304-305). Davanın açılmamış sayılmasına ilişkin karar, açılmış davayı tüm hukuki sonuçları ile ortadan kaldıracığından, anılan dava ile zamanaşımının kesildiği kabul edilemez; Yarg. 19. HD, 09.04.1996, 9133/3579 (Eriş, Kara, s. 220).

²⁹² Atabek, s. 325; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 213; İsmail Doğanay, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Cilt: 2, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2004 (Cilt: 2), s. 2239; Abuzer Kendigelen, **Hukuki Mütalaalar (Mahkeme Kararları ile Birlikte)**, Cilt: 1, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 371; Seven, Taşıma, s. 233; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 282; Can, s. 113.

²⁹³ Doğanay, Cilt: 2, s. 2232.

²⁹⁴ Bu konular hakkında daha ayrıntılı bilgi için; Birinci Bölüm I C ve D.

Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin hükümleri uygulanırken, alacaklı sıfatının sahibi taşıma hukukunda gönderen veya gönderilen olacaktır²⁹⁵. Borçlu sıfatından ise taşıyıcı anlaşılacaktır.

E. Zamanaşımı Süresinin Dolması

Zamanaşımı süresinin dolması ile asıl talep ve bu talebe bağlı fer'i talepler (kefalet, faiz gibi) zamanaşımına uğramış olur²⁹⁶. Zamanaşımı süresi içinde usulüne uygun olarak hakkın ileri sürülmemiş olması doğrudan hak kaybı sonucunu doğurmaz. Zamanaşımı süresinin geçmesine rağmen yapılan ifa geçerlidir.

Zamanaşımına uğramış talebin reddedilmesi halinde, dava açılmasında herhangi bir engel yoktur. Davalı zamanaşımından yararlanmak istiyorsa, Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre süresi içinde zamanaşımı def'inde bulunması gerekir. Aksi halde sonradan ileri sürülen zamanaşımı savunması, savunmanın genişletilmesi yasağıyla karşılaşabilir ve dikkate alınmayabilir²⁹⁷.

Davacı, taşıyıcının oyalayıcı davranışları nedeniyle zamanaşımı süresi kaçırdığını ileri sürüyorsa, bu iddiasını ispat etmesi gerekir²⁹⁸.

Zamanaşımı def'inin usulüne uygun olarak ileri sürülmesi halinde hakim öncelikle incelenerek karara bağlanır²⁹⁹.

F. Zamanaşımı Def'ini İleri Sürme Hakkının Kötüye Kullanılması

Taşıma sözleşmesi nedeniyle doğan talep için öngörülen zamanaşımı süresi, karşı tarafın oyalayıcı ve çelişkili davranışları nedeniyle hak kullanılmaksızın geçirilmişse, bu durumda zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılması niteliği taşıyacaktır. Bu konuda ilk bölümde açıklama yapılmış olmasına rağmen kısaca değinmek gerekirse, taşıyıcının veya eşyayla ilgili hak sahibinin zamanaşımı süresi içinde kendisinden talepte bulunulmasını engellemek amacıyla

²⁹⁵ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 213.

²⁹⁶ Doğanay, Cilt: 2, s. 2228; Yarg. 11. HD, 11.06.1986, 4153/5657 (Zeyneloğlu, s. 156).

²⁹⁷ Yarg. 11. HD, 31.05.2012, 2053/9504 (Eriş, Taşıma, s. 293).

²⁹⁸ Yarg. 11. HD, 30.09.1994, 4413/6956 (Eriş, Kara, s. 214); Yarg. 11. HD, 26.09.1980, 4338/4269 (Doğanay, Cilt: 2, s. 2240-2241).

²⁹⁹ Yarg. 4. HD, 04.06.1996, 3703/5028 (Eriş, Kara, s. 221); Yarg. 11. HD, 08.04.1987, 1577/2074 (Eriş, Kara, s. 202-203).

karşı tarafı oyalaması veya çelişkili davranışlarda bulunmasından sonra, zamanaşımı def'inde bulunması dürüstlük kuralına (TMK m. 2) aykırı oluşturur. Bu durumda bir yıllık süre dolmuş olmasına rağmen taşıyıcı zamanaşımı def'inde bulunarak borcunu ödemekten kurtulamaz³⁰⁰. Bu gibi durumlarda bir yıllık sürenin oyalayıcı ve çelişkili davranışların öğrenilmesinden itibaren başlayacağı kabul edilmelidir³⁰¹.

Burada taşıyıcının kötü niyetli ve çelişkili davranışlarının talepte bulunan ilgililer tarafından usul hukuku kurallarına göre ileri sürülmesi ve ispat hukuku kuralları çerçevesinde delileriyle ispatlanması gerekmektedir³⁰². Özellikle gönderen veya gönderilenin, taşıyıcı tarafından yapılan uzlaşma tekliflerine güvenerek zamanaşımı süresinin geçirmesi halinde, oyalama kastı ispat edilmelidir; aksi takdirde zamanaşımı süresinin dolduğu kabul edilecektir³⁰³. Eğer dosya kapsamında karşı tarafın kötü niyetli davranışları ortaya konulmuşsa, hakim bunu kendiliğinden dikkate alır.

G. Gönderen veya Gönderilenin Taleplerini Def'i Olarak İleri Sürmesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 855/4. fıkrasına göre, gönderen veya gönderilen taşıyıcıya karşı sahip olduğu haklarını, bir yıl içinde 18/3. fıkrasına uygun şekilde istemiş olması koşuluyla³⁰⁴, def'i olarak her zaman ileri sürebilir³⁰⁵. Bu şekilde gönderen veya gönderilen bir yıllık zamanaşımı süresi dolmuş olmasına rağmen, söz konusu şartın yerine getirilmiş olması halinde, taşıma sözleşmesinden doğan zararlarını taşıyıcının kendisinden talep edebileceği bir alacak ile (örneğin; taşıma

³⁰⁰ Atabek, s. 326; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 215; Kendigelen, s. 372; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 288; Yarg. 11. HD, 16.02.1973, 327/588 (Zeyneloğlu, s. 176).

³⁰¹ Atabek ve Arkan'a göre, oyalayıcı ve çelişkili davranışların bitiminden itibaren süre başlamalıdır (Atabek, s. 326; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 215).

³⁰² Yarg. 11. HD, 30.09.1994, 4413/6956 (Eriş, Taşıma, s. 309).

³⁰³ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 215; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 289.

³⁰⁴ Türk Ticaret Kanunu'nun 18/3. fıkrasında getirilen şekil şartının geçerlilik şekli mi yoksa ispat şekli mi olduğuna dair tartışmalar için bakınız; dipnot 314.

³⁰⁵ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 767/4. fıkrasında bu hüküm "...yılı içinde telgraf, taahhütlü mektup veya protesto ile istemiş olmak ve dava hakkı eşyanın kabulü ile düşmemiş bulunmak şartıyla..." şeklinde düzenlemiştir. Mevcut düzenlemede artık eşyanın kabulü ile davanın düşmesi düzenlenmediğinden buna hükümde yer verilmemiş olup, 18/3 fıkrasıyla uyum sağlamak amacıyla böyle bir düzenleme yapılmıştır (Bakınız; 855/4. fıkra gerekçesi). Ayrıca daimi def'i hakkında Türk Borçlar Kanunu'nun 72/2. fıkrasında da bir hüküm bulunmaktadır.

ücreti) takas edebilecektir³⁰⁶. Böyle bir durumda gönderen veya gönderilen, uğradığı zararlarına karşılık daimi olarak taşıyıcıya takas def'i ileri sürebilecektir.

Gönderen veya gönderilene tanınan daimi def'i hakkı, taşıma ücreti alacağı ve gönderen veya gönderilenin taleplerinin farklı zamanaşımı sürelerine tabi olduğu düşünüldüğünde büyük bir öneme sahiptir³⁰⁷. Bu hüküm zamanaşımına uğramış alacağın takasını engelleyen Türk Borçlar Kanunu'nun 139/3. fıkrasına bir istisna getirilmiş olmakta ve kısa zamanaşımının olumsuz etkisine karşı gönderen veya gönderilene bir imkan sunmaktadır. Çünkü aksi takdirde taşıma ücretinin zamanaşımı süresi, gönderen veya gönderilenin taleplerine göre daha uzun olduğundan, gönderen veya gönderilenin takas def'ine karşı, taşıyıcının zamanaşımı def'i isini sürmesi imkan dahilindedir. Bu hüküm sayesinde gönderen veya gönderilen haklarını def'i olarak her zaman ileri sürebilecektir³⁰⁸. Ancak daimi def'i hakkının Hukuk Muhakemeleri Kanunu çerçevesinde süresi içinde ileri sürülmüş olmasına ayrıca dikkat edilmelidir.

Def'i hakkı dışında, diğer talepler için 855/4. fıkrası hükmünün bir etkisi yoktur. Türk Ticaret Kanunu'nun 855/4. fıkrası, zamanaşımını kesen bir sebep değildir³⁰⁹. Bir yılın olmasından sonra gönderen veya gönderilenin davacı olarak talepte bulunmaları halinde taşıyıcının zamanaşımı def'inde bulunmasına bu hüküm engel olmaz³¹⁰. Ayrıca daimi def'i hakkı sadece gönderen ve gönderilene tanınmış olup, taşıyıcının gönderen veya gönderilene karşı böyle bir def'i hakkı yoktur³¹¹.

Taşıyıcıya karşı daimi def'i hakkının kullanılabilmesi için Kanun ayrıca bir şart getirmiştir. Bu şarta göre, gönderen veya gönderilenin taşıyıcıya karşı olan haklarını noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik

³⁰⁶ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 214; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 287.

³⁰⁷ Eski Türk Ticaret Kanunu döneminde taşıma ücreti alacağı ve gönderen veya gönderilenin talepleri aynı zamanaşımı süresine tabi olduğundan uygulamada büyük bir öneminin olmadığı düşünülmekteydi (Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 214)

³⁰⁸ Zeyneloğlu, s. 163; Seven, Gönderilen, s. 257-258; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 288.

³⁰⁹ Yarg. TD, 11.10.1971, 5617/6208 (Zeyneloğlu, s. 164).

³¹⁰ Akyazan, s. 685; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 288; "Öte yandan davacı (gönderen) malın teslimini izleyen yıl içinde davalıya gönderdiği 28.12.1983 tarihli yazıyla tazminat haklarını istemiş ise de, bu durum zamanaşımını kesmediği gibi davacıya daimi bir talep hakkı bahşetmez. Zira TTK. 'nun 767/f-4. maddesi bir yıl içinde hakkını telgraf, taahhütlü mektup veya protesto ile isteyen gönderene bu hakkını her zaman def'i olarak ileri sürebilme hakkını tanımakta olup zamanaşımı süresi dışında bir talep ve dava hakkı vermemektedir." Yarg. 11. HD, 01.12.1987, 6433/6708 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. 11. HD, 19.02.1986, 1985/986, 1986/790 (Zeyneloğlu, s. 163-164); Yarg. TD, 11.10.1971, 4617/6208 (Doğanay, Rücu, s. 92).

³¹¹ Atabek, s. 327; Akyazan, s. 686.

imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile (TTK m. 18/3) bir yıl içinde ileri sürmelidir³¹². Türk Ticaret Kanunu'nun 855/4. fıkrasına göre daimi def'i hakkının kullanılabilmesi için hakların 18/3. fıkrasına uygun bir şekilde ileri sürülmesi zorunludur. Bu nedenle 855/4. fıkrasında getirilen şekil şartı, def'i hakkının kullanılabilmesi için geçerlilik (sıhhat) şartıdır³¹³. Türk Ticaret Kanunu'nun 18/3. fıkrasında belirtilen şekle uygun olarak³¹⁴ hakkın ileri sürülmemiş olması halinde daimi def'i hakkı kullanılamaz³¹⁵.

Rücu alacaklısı, rücu haklarının korunması için Türk Ticaret Kanunu'nun 855/3. fıkrasına göre bildirimde bulunması halinde, (bildirimin 18/3. fıkrasına uygun şekilde olması şartıyla) aynı zamanda zamanaşımı yönünden daimi def'i hakkı elde eder³¹⁶.

Gönderen veya gönderilenin, daimi def'i hakkından yararlanmak için haklarını ileri sürmesi gereken bir yıllık sürenin, uzamış zamanaşımının uygulandığı hallerde üç yıl olarak uygulanması gerekir³¹⁷.

II. ULUSLARARASI KARAYOLU TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI

A. Uygulanacak Kurallar

Teknolojinin ve uluslararası ticaretin gelişmesi ile son yüzyılda uzun mesafeli ve ülkeler arası eşya taşımaları da yaygın hale gelmiştir. Buna bağlı olarak da uluslararası karayoluyla eşya taşımalarında ortaya çıkan sorunların önüne geçmek

³¹² Adıgüzel, şart olarak ayrıca, Türk Ticaret Kanunu'nun 889. maddesine göre eşyanın kabulü ile gönderen veya gönderilen aleyhine karinenin oluşmamış olmasını da eklemektedir (Adıgüzel, Sorumluluk, s. 287).

³¹³ Atabek, s. 327; Zeyneloğlu, s. 163; Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 214; Doğanay, Rücu, s. 92; Seven, Gönderilen, s. 257; Bu konuda 855/4. fıkrasının gerekçesinde bir açıklama olmasa da, 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda bu fıkraya karşılık gelen 767/4 fıkrasının Adliye Encümeni Mazbatasında açıkça söz konusu şeklin "muteberlik şartı" olduğu belirtilmiştir (s. 391, bakınız; www.tbmm.gov.tr).

³¹⁴ Mevcut Türk Ticaret Kanunu 18/3. fıkrasını düzenlerken eskisinden farkı olarak (eTTK m. 20/3), "muteber olması için" ifadesini kullanmamıştır. Bu nedenle 18/3. fıkrasındaki şekil şartı, ispat şartı olarak kabul edilmektedir (Poroy ve Yasaman, s. 160; Arkan, Ticari İşletme, s. 155; Seven, Gönderilen, s. 257; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 287; aksi yönde, Ülgen ve diğerleri, s. 288). Ancak 855/4. fıkrası hükmünde açıkça def'i hakkının kullanılmasını şartı, hakkın 18/3 fıkrasındaki şekle uygun olarak ileri sürülmesine bağlandığından bu fıkrada öngörülen şeklin geçerlilik şekli olduğu anlaşılmaktadır.

³¹⁵ Doğanay, Cilt: 2, s. 2230.

³¹⁶ Eriş, Taşıma, s. 270.

³¹⁷ Eriş, Taşıma, s. 270.

adına 19.05.1956 yılında Türkçe resmi tercümesindeki adıyla “Eşyaların Karayolunda Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi” (CMR) taraf Devletler arasında imzalanmıştır. Günümüzde karayoluyla yapılan uluslararası eşya taşımalarının temel kaynağını CMR oluşturmaktadır. Türkiye, CMR’ye kırk yıl gibi uzun bir süre sonra 07.12.1993 tarih ve 3939 Sayılı Kanun ile taraf olmayı uygun bulmuştur³¹⁸. CMR’nin uygulama alanı, Sözleşme’nin 1. ve 2. maddelerinde açıkça belirlenmiştir³¹⁹. CMR’nin uygulama alanına girmeyen karayoluyla uluslararası eşya taşıma sözleşmelerine, kanunlar ihtilafı kurallarına göre (MÖHUK m. 29) uygulanacak hukuk belirlenecektir.

Uluslararası karayoluyla yapılan eşya taşımalarında taşıma sözleşmesinden doğacak taleplerin tabi olduğu zamanaşımı süresi CMR’nin 32. maddesinde düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu’nun 855. maddesi gibi CMR de taşıma sözleşmesinden doğan talepleri kısa zamanaşımı süresine tabi tutmuş ve sözleşmeye göre yapılan taşımalarından doğacak davaların bir yıl içinde açılması gerektiğini hükme bağlamıştır. Ayrıca taşıyıcının sözleşmenin Türkçe çevirisinde “bilerek kötü hareket” olarak tanımlanan nitelikli kusurunun bulunması halinde zamanaşımı süresi üç yıla uzayacaktır.

Ancak CMR’nin 32. maddesi zamanaşımı süresinin uygulanmasına ilişkin her kuralı düzenlenmemiştir. CMR’de düzenlenmeyen konularda uyuşmazlığın görüldüğü hakimnin hukuka göre karar vermek gerekecektir. Bu nedenle CMR’ye tabi bir uyuşmazlığın Türk Mahkemeleri’nde görülmesi durumunda, eğer CMR’de düzenleme bulunmuyorsa, boşluğun Türk Hukuku’nda düzenlenen zamanaşımının genel hükümlerine göre doldurması gerekecektir. Böyle bir durumda öncelikle Türk Ticaret Kanunu’nun 855. madde hükmü ve burada da düzenlenmeyen durumlar için Türk Borçlar Kanunu’nun zamanaşımına ilişkin hükümlerine bakılabilir.

³¹⁸ RG, 14.12.1993/21788. Sözleşme metni için bakınız; 02.12.1994 tarih ve 94/6322 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG, 04.01.1995/22161).

³¹⁹ CMR’nin uygulama alanı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Ülgen, Uluslararası Taşımacılık, s. 29; Ziya Akıncı, **Karayolu İle Milletlerarası Eşya Taşımacılığı ve CMR**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1999, s. 21-35; Aydın, s. 5-28; Muharrem Gençtürk, **Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku (Genel Kavramlar, Gecikmeden Doğan Sorumluluk)**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2006, s. 45-55; Seven, Taşıma, s. 6-8.

B. CMR’de Düzenlenen Sürenin Hukuki Niteliği

Zamanın haklar üzerindeki etkisinin, zamanaşımı veya hak düşürücü süre şeklinde olabileceğini ilk bölümde açıklamıştır. Ayrıca zamanaşımı ve hak düşürücü süre arasındaki farklardan da bahsetmiştik.

CMR, 32. maddede düzenlenen sürenin niteliği konusunda bir açıklamaya yer vermemiştir. Ancak CMR’de düzenlenen sürenin, zamanaşımı süresi olduğu konusunda doktrinde³²⁰ ve Yargıtay kararlarında³²¹ görüş birliği vardır³²². Hükmün konuluş amacı, kamu düzenini ilgilendirmemesi, alacak haklarına ilişkin olarak düzenlenmesi ve sürenin durması ve kesilmesi gibi kıstaslar göz önüne alındığında, CMR’nin 32. maddesinde yer alan düzenlemenin zamanaşımı süresi olarak kabul edilmesi kanımızca da yerinde olacaktır.

Türk Hukuku açısından bakıldığında zamanaşımını, hak düşürücü süreden ayıran temel özelliği hakim tarafından re’sen dikkate alınamaması ve def’i olarak ileri sürülebilmesidir. CMR’ye bakıldığında ise zamanaşımının nasıl ileri sürüleceği ve hakim tarafından re’sen dikkate alınıp alınamayacağı düzenlenmemiştir. Bu nedenle zamanaşımı savunmasına ilişkin kurallar kanunlar ihtilafı kurallar uyarınca uyumsuzluğa bakan hakimın hukukuna göre belirlenecektir³²³. Bu durumda CMR’ye tabi uyumsuzluğun Türk Mahkemeleri’nde görülmesi halinde, Türk Borçlar Kanunu’na göre zamanaşımı hakim tarafından re’sen dikkate alınamayacak ve zamanaşımı def’i olarak ileri sürülebilecektir (m. 161).

³²⁰ Z. Akıncı, s. 166; Gençtürk, s. 269; Turkyay Özdemir, **Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku (Zıya ve/veya Hasar Sorumluluğu)**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2006, s. 309; Seven, Taşıma, s. 234; Karan, s. 859; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 282; Ercan Erdem, **CMR Konvansiyonu ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Karayolu Taşıma Hukuku**, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013, s. 389.

³²¹ Yarg. 11. HD, 14.01.2003, 2002/8504, 2003/260 (Karan, s. 887-888); Yarg. 11. HD, 21.10.2003, 3156/9673 (Karan, s. 889-990); Yarg. 11. HD, 12.01.2004, 2003/5174, 2004/51 (Muktedir Lale, **Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku ve CMR**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 1127-1128).

³²² Ancak maddenin ifade ediliş tarzı incelendiğinde ise bazı ifadelerin zamanaşımının özellikleriyle tam uyummadığı görülmektedir. Örneğin, son fıkrada “zamanaşımı ile düşen dava açma hakkı” ifadesi, bir yılın dolması ile talep hakkının sona ereceği gibi bir anlama gelmektedir. Halbuki zamanaşımı süresinin dolması ile talep hakkı sona ermez veya dava açma hakkı düşmez; sadece borçlunun zamanaşımı def’inde bulunması ile alacağın cebri icra yolu ile tahsil edilmesi imkanı ortadan kalkar. Borçlu zamanaşımı def’ini ileri sürmediği sürece, zamanaşımı süresinin dolmuş olmasının hak üzerinde hiçbir etkisi olmaz.

³²³ Z. Akıncı, s. 176; T. Özdemir, s. 316.

C. CMR'ye Göre Taşıma Sözleşmesinden Kaynaklanan Talep Haklarının Tabi Olduğu Zamanaşımı Süreleri

1. Bir Yıllık Zamanaşımı Süresi

CMR'nin 32/1. fıkrasına göre, CMR kapsamında yapılan taşımalarından doğan davaların bir yıl içinde açılması gerekmektedir³²⁴. Hükümden anlaşıldığı üzere, herhangi bir kısıtlama yapılmaksızın taşıma nedeniyle kaynaklanan tüm talepler bir yıllık zamanaşımı süresine tabi kılınmıştır. Türk Ticaret Kanunu gibi CMR'nin de bir yıllık kısa bir zamanaşımı süresi belirlemesinin amacı, geçici ve kısa bir hukuki ilişkiye giren tarafların birbirlerini uzun süre dava tehdidi altında bırakmalarını engellemek ve bu şekilde taşıyıcıların sorumluluklarını hafifleterek sigorta primlerinin düşürülmesini sağlamaktır³²⁵.

Bu hükme göre kısa zamanaşımı süresi; eşyanın ziya, hasar veya geç teslimi nedeniyle ileri sürülen talepler yanında, taşıyıcının talimatlara uymaması, ödemeli teslimde (CMR m. 21) teslimde ödeme tutarının tahsil edilmeksizin eşyanın teslim edilmiş olması³²⁶ gibi sözleşmeye aykırı diğer fillerden doğan talepler içinde uygulanır³²⁷. Taşıma sözleşmesi CMR kapsamında olduğu sürece, CMR'den kaynaklanmayan talep için dahi, 32. madde gereği bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır³²⁸. Örneğin, Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinden farklı olarak, 32. maddede davalara veya taleplere ilişkin bir sınırlama yapılmadığı için, taşıma ücreti³²⁹ ve diğer taşımadan doğan alacak talepleri ile bunların geç ödenmesi

³²⁴ CMR'ye tabi bir taşımalarda, mahkemelerin bazı kararlarında Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesini uygulayarak sonuca gittiği görülmektedir. Bu durum maddi hukukun hatalı uygulanması niteliğinde olup, Yargıtay'ın da kabul ettiği üzere bozmayı gerektirir; Yarg. 11. HD, 14.06.2007, 2006/1763, 2007/9041 (Lale, s. 1139-1140).

³²⁵ Karan, s. 861; Ayrıca Karan'a göre bir yıllık süre, gerekli delillere ulaşılması ve değerlendirmelerin yapılabilmesi için çoğu yetersiz kalmaktadır. Özellikle sigortacıların halefiyete dayanarak rücu taleplerinde sigortalının zamanında riziko ihbarını yapmaması ve delilerin toplanamaması nedeniyle bir yıllık sürenin yetersiz kaldığını savunmaktadır (Karan, s. 859).

³²⁶ Ecehan Yeşilova Aras, **Uluslararası Karayolu ile Yük Taşımacılığında Teslim Süresinin Aşılması ve Teslimde Ödeme**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010 (Teslimde Ödeme), s. 137.

³²⁷ Z. Akıncı, s. 167; Karan, s. 860; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 282.

³²⁸ Karan, s. 860.

³²⁹ Yarg. 11. HD, 18.12.2013, 10488/23123 (Lale, s. 1175-1176); Yarg. 11. HD, 14.06.2012, 705/10606 (Lale, s. 1158-1160); Yarg. 11. HD, 05.03.2007, 2006/669, 2007/3972 (Lale, s. 1137-1138).

nedeniyle oluşan faiz talepleri de CMR'nin 32. maddesi kapsamında bir yıllık zamanaşımı süresine tabi olacaktır³³⁰.

Buna karşılık taşıma ilişkisinden kaynaklanmayan ve taşıma ilişkisinin dışında kalan talepler için CMR'nin 32. maddesi uygulanmayacaktır. Örneğin, taşınan eşyanın gönderilenden başka bir kişiye teslimi halinde, eşyanın sebepsiz zenginleşmeye göre iadesi taşıma sözleşmesinden kaynaklanmadığı için CMR'nin 32. maddesi uygulama alanı bulmayacaktır. Uyuşmazlığın farklı hukuki ilişkilere dayandığı durumlarda da her bir talep için ayrı ayrı değerlendirme yapılarak, her talep için zamanaşımı süresinin belirlenmesi gerekecektir³³¹. Ayrıca Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'na yansıdığı üzere, taşıma sözleşmesi ile ilgili olarak yapılan garanti sözleşmeleri veya verilen teminat mektupları, taşıma sözleşmesinden farklı ve bağımsız bir sözleşme oldukları için CMR'nin 32. maddesinde düzenlenen zamanaşımı süresine tabi olmayacaktır³³². Bunun gibi taşıma sözleşmesinden ayrı bir ardiye sözleşmesine dayanan ardiye ücretleri³³³ de bir yıllık zamanaşımı süresine tabi değildir.

CMR'nin 32. maddesinde, CMR gereğince yapılan taşımadan doğacak davalardan bahsedildiği için, madde kapsamına sözleşmeye göre yapılan taşımadan kaynaklanan sebepsiz zenginleşme veya haksız fiile dayanan davaların da gireceği savunulmaktadır³³⁴. Ayrıca CMR'nin 28. maddesinde, taşıyıcının sözleşme dışı istemlerde kendisini sorumluluktan kurtaran veya ödeyeceği tazminatı belirlenen ya da sınırlayan CMR hükümlerinden yararlanabileceği düzenlenmiştir. Bu nedenle haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeye dayanan talepler hakkında da bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanmalıdır.

CMR'de düzenlenen bir yıllık zamanaşımı süresi, taşıma sözleşmesi nedeniyle hem taşıyıcının ileri sürdüğü hem de taşıyıcıya karşı ileri sürülen talepler hakkında uygulanır³³⁵.

³³⁰ Z. Akıncı, s. 167; O. Yılmaz, s. 86; Engin Erdil, *Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku İçtihatlı CMR Konvansiyonu Şerhi*, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015 (2015), s. 554; Yarg. 11. HD, 05.04.2005, 2004/6586, 2005/3280 (Karan, s. 893-894).

³³¹ Z. Akıncı, s. 168; O. Yılmaz, s. 86.

³³² Yarg. İBGK, 13.12.1967, 1966/16, 1967/7 (Kazancı İçtihat Bankası).

³³³ Yarg. TD, 17.11.1968, 334/49 (BATIDER, Cilt: V, Sayı: 2, Eylül 1969, ss. 303-304).

³³⁴ Arkan, *Taşıyıcının Sorumluluğu*, s. 210; Z. Akıncı, s. 167; Gençtürk, s. 269; O. Yılmaz, s. 86; Karan, s. 860; Erdil, 2015, s. 554; aksi görüşte bakınız; T. Özdemir, s. 316.

³³⁵ Z. Akıncı, s. 167; Gençtürk, s. 269; Karan, s. 860; Adıgüzel, *Sorumluluk*, s. 283.

Burada ayrıca üzerinde durulması gereken konu, taşıma sözleşmesine göre taşıma işinin yerine hiç getirilmemesi halinde doğacak tazminat hakkının tabi olacağı zamanaşımı süresidir. Taşıma işinin ifa edilmemesi nedeniyle doğan tazminat hakkı ile taşıma sözleşmesinin ifası sırasında tarafların yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle doğan tazminat hakkı ayrı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle taşıma sözleşmesinin hiç ifa edilmemesi halinde, CMR'nin 32. maddesi uygulanmayacak ve zamanaşımı süresi işin esasına uygulanan hukuka göre belirlenecektir. Bu noktada Türkiye'de görülen bir davada CMR'ye tabi bir taşıma sözleşmesi ifa edilmezse, Türk Borçlar Kanunu'nun 112 ve devamı maddeleri göz önüne alınmalıdır³³⁶.

2. Üç Yıllık Uzamış Zamanaşımı Süresi

CMR'ye tabi taşımalarda zamanaşımı süresi kural olarak bir yıl olmasına rağmen CMR, Türk Ticaret Kanunu'nda olduğu gibi taşıyıcının nitelikli kusurun varlığı halinde bir yıllık zamanaşımı süresinin üç yıl olarak uygulanacağını düzenlemiştir.

Hükme göre, “*bilerek kötü hareket veya mahkeme tarafından bilerek kötü hareket olarak kabul edilen kusurlarda*” zamanaşımı üç yıldır³³⁷. Burada nitelikli kusurun özünü oluşturan kavram olarak CMR'nin orijinal metninde “*wilful misconduct*” kavramı kullanılmıştır³³⁸. Ancak bu kavramın Türkçe'de tam karşılığı bulunmamaktadır. Diğer yandan bu kavramın uyuşmazlığa bakan hakimın hukukuna göre belirleneceği düzenlenmiştir³³⁹. Maddenin Türkçe çevirisinde ise bu kavram, “*bilerek kötü hareket*” olarak çevrilmiştir. Hukuki açıdan ise “*wilful misconduct*” kavramı, ağır kusur veya ağır kusurun özel ve yoğun hali olarak kabul edilmekte ve

³³⁶ Z. Akıncı, s. 168; Gençtürk, s. 269; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 283; Erdil, 2015, s. 554.

³³⁷ CMR'nin İngilizce orijinal metninde bu kısım “*Nevertheless, in the case of wilful misconduct, or such default as in accordance with the law of the court or tribunal seised of the case, is considered as equivalent to wilful misconduct, the period of limitation shall be three years.*” şeklinde ifade edilmiştir.

³³⁸ “*wilful misconduct*” kavramı ayrıca CMR'nin 29. maddesinde taşıyıcının sorumluluğunu kaldıran, sınırlayan veya ispat yükü kuralını değiştiren kusur olarak ifade edilmiştir. “*Wilful Misconduct*” kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Aksoy Yavaş, **Kara Yolunda Konteyner ile Yapılan Yük Taşımada Kayıp veya Hasardan Doğan Sorumluluk**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 200-203.

³³⁹ Yetiş Şanlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 33; Karan, s. 736; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 184; Gençtürk, s. 84; Yavaş, s. 202.

“kasta yakın kusur” veya “kasta eşdeğer kusur” olarak ifade edilmektedir³⁴⁰. *Karan* ise nitelikli kusuru, “kasıt ya da davaya bakan mahkemenin hukukuna göre kasta eşdeğer kabul edilen kusurlu davranış” şeklinde ifade etmektedir³⁴¹. Bu bakımdan CMR’nin metninde kullanılan terminoloji, Türkiye’de ve anlaşmaya taraf diğer devlet mahkemelerinde tereddütler oluşturmaktadır. Bu ise taraf ülkeler arasında yeknesak olmayan uygulamaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır³⁴². Türk Ticaret Kanunu, zamanaşımının uzamasına neden olan taşıyıcının nitelikli kusurunu ise “Taşıyıcının kastından veya pervasızca bir davranışıyla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle” şeklinde ifade etmiştir (m. 855/5).

Yargıtay CMR’de düzenlenen nitelikli kusuru kast ve ağır ihmalden oluşan ağır kusur şeklinde yorumlamaktadır³⁴³. Bu açıdan Yargıtay’ın Türk Ticaret Kanunu’nun 855/5. fıkrasında düzenlenen taşıyıcının nitelikli kusuruna paralel bir yorum yaparak CMR’de düzenlenen nitelikli kusuru ele aldığı söylenebilir³⁴⁴. Yani Yargıtay’ın Türk Ticaret Kanunu’nun 855/5. fıkrasına veya CMR’nin 32/1. fıkrasına dayanarak taşıyıcının nitelikli kusuruna karar verdiği durumlar paralellik oluşturmaktadır. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu veya CMR’nin biri için nitelikli kusur kabul edilen durum, diğeri içinde nitelikli kusur olarak kabul edilebilir. Yargıtay’ın nitelikli kusur olarak nitelendirdiği davranışlara örnek olarak; taşıyıcının zararın sebebi hakkında hiçbir açıklama getirememiş olması³⁴⁵, geçerli bir neden

³⁴⁰ Z. Akıncı, s. 154; Seven, İspat Sorunları, s. 55; Yetiş Şamlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 34.

³⁴¹ *Karan*, s. 861; bu yönde görüş için bakınız: Adıgüzel, Sorumluluk, s. 285.

³⁴² Bu konuda bakınız; Z. Akıncı, s. 170; *Karan*, s. 734; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 285. Madde metninde uyumsuzluğa bakan hakimin hukukuna göre, bu kavramın belirleneceğinin belirtilmesinden dolayı uygulama birliğinin sağlanma amacının bilinçli olarak terk edildiği ileri sürülmektedir (Yetiş Şamlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 33; Yavaş, s. 203). Buna karşılık bu kavramın ortak özelliği olarak sigortacının sigortalısına karşı tazminat ödeme yükümlülüğünden kurtaran kasıtlı davranış şeklini ifade etmesi gösterilmektedir. Yani sigortalının nitelikli kusurunun bulunması halinde sigortacının sigorta tazminatı ödemekten kurtulabileceği kabul edilmektedir (*Karan*, s. 734). Bu açıdan Türk Hukuku açısından bakıldığında, Türk Ticaret Kanunu’nun 1429. maddesine göre “Sigorta ettiren, sigortalı ve tazminat ödenmesini sağlamak amacıyla bunların hukuken fiillerinden sorumlu oldukları kişiler, rizikonun gerçekleşmesine kasten sebep oldukları takdirde, sigortacı tazminat borcundan kurtulur ve aldığı primleri geri vermez.”.

³⁴³ *Karan*, s. 734; Yarg. 11. HD, 25.06.2009, 2007/12693, 2009/7793 (E. Erdem, s. 388-389) Yarg. 11. HD, 08.04.2002, 2001/10866, 2002/3205 (*Karan*, s. 745-746); Yarg. 11. HD, 30.11.2007, 2006/4246, 2007/15161 (*Karan*, s. 765-767); Yarg. 11. HD, 18.02.2008, 2007/14854, 2008/1825 (*Karan*, s. 768-769).

³⁴⁴ Yarg. 11. HD, 04.04.2005, 2004/6554, 2005/3212 (*Karan*, s. 751-754); Yarg. 11. HD, 05.12.2006, 2005/12435, 2006/12818 (*Karan*, s. 758-760).

³⁴⁵ Yarg. 11. HD, 23.02.2015, 2014/16610, 2015/2401 (Lale, s. 1024-1025); Yarg. 11. HD, 26.01.1999, 1998/5499, 1999/136 (*Karan*, s. 741-743); Yarg. 11. HD, 12.06.2000, 4546/5446 (*Karan*, s. 743); Yarg. 11. HD, 04.04.2005, 2004/6554, 2005/3212 (*Karan*, s. 751-754); Yarg. 11. HD,

olmadan emtianın alıcısına teslim edilmemesi³⁴⁶, taşıyıcının açıkça gönderenin talimatlarına aykırı davranması³⁴⁷, taşınan eşyanın gönderilen yerine başka bir kişiye teslim edilmesi³⁴⁸, taşınan eşyanın tamamen veya uzun bir süre kaybedilmesi³⁴⁹, vesaik mukabili ödeme şartına rağmen ödeme makbuzu ve teslim belgesi ibraz olunmadan eşyanın teslimi³⁵⁰, taşıyıcının banka liberasyonu almaksızın malları alıcıya teslimi³⁵¹, araç sürücüsünün eşyayı ateşle ısıtılarak çözülmek istendiği sırada yakması³⁵², eşyanın taşınması gerekenden daha soğuk bir ortamda taşınması sonucu donması³⁵³ sayılabilir.

Buna karşılık taşıyıcının tam kusuru sonucu trafik kazasının meydana gelmesi tek başına nitelikli kusurun varlığı için yeterli değildir; talep eden tarafından ayrıca kazanın oluşumunda taşıyıcının nitelikli kusuru ortaya konulmalıdır³⁵⁴. Ayrıca

05.12.2006, 2005/12435, 2006/12818 (Karan, s. 758-760). Bu yöndeki kararlara yönelik getirilen eleştiriler için bakınız; Seven, İspat Sorunları, s. 79 vd.

³⁴⁶“Geçerli neden olmadan emtianın alıcısına teslim edilmemesi hali, bilerek kötü hareket sayılıp, açılacak dava CMR'nin 32. maddesi uyarınca üç yıllık zamanaşımına tabidir. Ancak, emtianın alıcısına teslim edilmemesi, gönderenin veya alıcının talimatı ile olmuş ise, bu durum, bilerek kötü hareket olarak kabul edilemez. Bunun ise, tarafların sunacaklara kanıtlara göre değerlendirilmesi gerekmektedir.” Yarg. 11. HD, 21.10.2002, 4923/9359 (Karan, s. 746-748); “...davalının yasal dayanağı bulunmadığı halde hapis hakkı olduğundan bahisle taşıdığı malları alıcıya teslim etmemesinin bilerek kötü hareket sayılacağı, ...” Yarg. 11. HD, 27.04.2015, 897/5842 (Lale, s. 1192-1193); Yarg. 11. HD, 15.12.2005, 2004/15359, 2005/12404 (Lale, s. 1129-1130).

³⁴⁷ Yarg. 11. HD, 05.03.2015, 2014/4857, 2015/2952 (Lale, s. 1191).

³⁴⁸ Yarg. 11. HD, 30.11.2007, 2006/4246, 2007/15161 (Karan, s. 765-767); Yarg. 11. HD, 27.01.2006, 2005/14405, 2006/612 (Lale, s. 1131).

³⁴⁹ Yarg. 11. HD, 21.01.2015, 2014/15326, 2015/803; Yarg. 11. HD, 01.04.2011, 2009/11067, 2011/3754 (Karan, s. 773).

³⁵⁰ Yarg. 11. HD, 17.12.2014, 13730/19928 (Lale, s. 1189-1190); Yarg. 11. HD, 10.09.2014, 10082/13515 (Lale, s. 1183-1185); Yarg. 11. HD, 06.01.2014, 2013/10475, 2014/103 (Lale, s. 1176-1178); Yarg. 11. HD, 16.06.2008, 2007/6237, 2008/7970 (Lale, s. 1149-1150); Yarg. 11. HD, 03.12.2007, 2006/12610, 2007/15265 (Karan, s. 900-901); Buna karşılık “Olayda davalı taşıyıcı şirket, gümrüğe teslim ettiği mallar için, ordinoyu banka yerine, alıcı adına düzenlemesi taşıyıcı için ağır kusur teşkil etmez. Zira hamule senedinde banka adı yazılı bulunmamaktadır.” Yarg. 11. HD, 25.04.1995, 1346/3779 (E. Erdem, s. 393).

³⁵¹ Yarg. 11. HD, 01.03.2007, 2005/12335, 2007/3830 (Karan, s. 899-990).

³⁵² Yarg. 11. HD, 31.10.2006, 2005/9798, 2006/10901 (Karan, s. 898-899).

³⁵³ Kendigelen, s. 388; Yarg. 11. HD, 04.10.1999, 5718/7479 (Kendigelen, s. 392-393).

³⁵⁴ “Dava konusu taşımayı gerçekleştiren (TIR) seyir sırasında takla atarak ters dönmüş olup, 19.04.2006 tarihli bilirkişi raporunda, ağır yüklü durumda aşırı süratle seyreden (TIR) sürücüsü tam kusurlu bulunmuştur. Bilindiği üzere (ağır kusur) kavramı bir özel hukuk kavramı olup kasıt olmamakla beraber kasta yakın bir kusurun mevcudiyetini ifade eder. Dava konusu olayda ise, tır sürücüsünün %100 kusurlu bulunması, başlı başına kasıtlı ya da ağır kusurlu olduğu anlamına gelmez. Yargılama sırasında taşımayı gerçekleştiren (TIR) sürücüsünün ağır kusurlu olduğu davacı tarafından kanıtilanamamış olup, bu durumda davalıların sorumluluklarının CMR'nin 25 ve 23 maddelerine göre belirlenmesi gerekir.” Yarg. 11. HD, 25.06.2009, 2007/12693, 2009/7793 (E. Erdem, s. 388-389); Yarg. 11. HD, 25.02.2008, 2007/602, 2008/2082 (Karan, s. 769-771); Yarg. 11. HD, 21.04.2008, 2007/3643, 2008/5334 (Karan, s. 771-772). Bunun karşın Kendigelen, şoförün direksiyon hakimiyetini kaybetmesi sonucu oluşan trafik kazası sonucu taşınan eşyanın zarar görmesi durumunda, taşıyıcının nitelikli kusurunun bulunabileceği kanaatine varmıştır (Kendigelen, s. 399).

Yargıtay'a göre, tek başına hasarlı teslim ya da hatalı istifleme³⁵⁵, malın kararlaştırılan sıcaklıkta taşınmaması³⁵⁶, aracın teknik kontrolünün yeterli olarak yapılmaması nedeniyle zararın oluşması³⁵⁷ nitelikli kusur sayılmamıştır.

CMR'nin madde metninde nitelikli kusurun kimde bulunması gerektiği açık olarak ifade edilmemiştir. Bu konuda öncelikle akla gelecek kişi doğal olarak taşıyıcıdır. Ancak Türk Ticaret Kanunu'ndan farkı olarak CMR'nin madde metninde taşıyıcının nitelikli kusurundan bahsetmediğinden, yükle ilgililerin nitelikli kusuru ile de zamanaşımı süresi uzayabilir³⁵⁸. Örnek olarak, gönderenin taşıma senedinin düzenlenmesinde kasti olarak gerçeğe aykırı beyanda bulunması sonucu zararın doğması gösterilebilir. Ayrıca taşıyıcı çalıştırdığı kişilerin veya taşımanın yapılması için yararlandığı diğer kişilerin taşımanın yapıldığı sıradaki kusurlarından kendi kusuru gibi sorumlu olduğundan (CMR m. 3), taşıyıcının yardımcılarının da nitelikli kusurunun bulunduğu hallerde talep edenin uzamış zamanaşımından yararlanabileceği kabul edilmelidir³⁵⁹.

Nitelikli kusurunun varlığını iddia ve ispat yükü, uzamış zamanaşımından yararlanmak isteyen talep sahibinin üzerindedir³⁶⁰. Türk Hukuku açısından taşıyıcının nitelikli kusuru, taraflarca getirilme ilkesi gereği (HMK m. 25) hakim in re'sen dikkate alabileceği bir husus olmadığından, dosya kapsamından taşıyıcının nitelikli kusuru anlaşılabilirse bile talep sahibi tarafından ileri sürülmedikçe hakim tarafından dikkate alınmaz³⁶¹. Bu nedenle talepte bulunan kişilerin, karşı tarafın nitelikli kusuru ile zararın oluştuğunu iddia etmeleri, bu iddialarını somutlaştırmaları ve daha sonrasında delil ikame yükünü yerine getirerek yeterli delilleri sunmaları

³⁵⁵ Yarg. 11. HD, 06.02.2013, 2012/428, 2013/1961 (Lale, s. 1008-1009); Yarg. 11. HD, 12.10.2006, 2005/9206, 2006/10203 (Lale, s. 1132-1133).

³⁵⁶ Yarg. 11. HD, 14.01.2015, 2014/14741, 2015/255 (Lale, s. 1190-1191); Yarg. 11. HD, 03.12.2014, 10288/18927 (Lale, s. 1186-1188); Yarg. 11. HD, 26.11.2012, 2011/12992, 2012/19154 (Lale, s. 1161-1163); Yarg. 11. HD, 17.12.2012, 2011/14445, 2012/21016 (Lale, s. 1163-1165).

³⁵⁷ Yarg. 11. HD, 30.04.2012, 2011/453, 2012/7005 (Lale, s. 997-999).

³⁵⁸ Seven, İspat Sorunları, s. 60; Seven, Taşıma, s. 234.

³⁵⁹ Seven, İspat Sorunları, s. 59; T. Özdemir, s. 309; Yetiş Şamlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 33; Karan, s. 861; Yarg. 11. HD, 05.07.2010, 2009/2211, 2010/7931 (Lale, s. 983-984).

³⁶⁰ Seven, İspat Sorunları, s. 67; Yetiş Şamlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 44; Karan, s. 861; Yarg. 11. HD, 16.11.2000, 6533/8976 (Lale, s. 1117-1118); Yarg. 11. HD, 05.02.2002, 2001/8877, 2002/890 (Karan, s. 743-745); Yarg. 11. HD, 08.04.2002, 2001/10866, 2002/3205 (Karan, s. 745-746); Yarg. 11. HD, 21.10.2002, 4923/9359 (Karan, s. 746-748); Yarg. 11. HD, 25.02.2008, 2007/602, 2008/2082 (Karan, s. 769-771).

³⁶¹ Seven, İspat Sorunları, s. 69; Yarg. 11. HD, 17.12.2007, 2006/8538, 2007/15892 (Lale, s. 964-966).

gerekir³⁶². Burada nitelikli kusurun varlığının ispatlanması gerektiği gibi, nitelikli kusur ile zarar arasındaki illiyet bağı da ortaya koyulmalıdır³⁶³. Bu şekilde talepte bulunan tarafından karşı tarafın nitelikli kusurunun mahkeme önünde ispatlanması halinde, talepte bulunan nitelikli kusurun sonucu olan uzamış zamanaşımı süresinden faydalanabilecektir.

CMR nitelikli kusur bulunması halinde, hangi zarar türleri için zamanaşımı süresinin uzayacağına ilişkin bir düzenleme yapmamıştır. Bu nedenle taşımadan doğan her türlü zarar için uzamış zamanaşımı süresinden yararlanılabilir. Türk Ticaret Kanunu'na göre ise, eşya taşımalarında zıya, hasar veya geç teslim halinde veya yolcu taşımalarında yolcunun geç varmasından doğan zararlar için uzamış zamanaşımı süresinden yararlanılabilir (m. 855/5).

CMR'ye tabi taşımadan kaynaklanan uyuşmazlığın Türk Mahkemeleri'nde görüldüğü hallerde, zarara sebebiyet veren fiilin aynı zamanda suç oluşturması durumunda Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesine göre ceza zamanaşımı süresinin uygulanıp uygulanmayacağı doktrinde tartışmalıdır. Burada ceza zamanaşımı sürelerinin uygulanmayacağını kabul etmek daha yerinde olacaktır. Çünkü taşıma hukukunun dinamik yapısı gereği süreler genel itibariyle kısa olarak düzenlenmiştir. Ayrıca madde metninde nitelikli kusurun varlığı halinde zamanaşımı süresinin en fazla üç yıla kadar uzayacağı düzenlenmiş olup, ulusal hukuka atıf yapılmamıştır³⁶⁴.

D. Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı

CMR'ye göre işleyecek zamanaşımı süresinin başlangıcı 32/1. fıkrasında düzenlenmiştir. Maddenin Türkçe'ye çevrilmesinde tercüme hatası yapıldığı görülmektedir. Zamanaşımının başlangıcını düzenleyen cümle ile üç yıllık zamanaşımını düzenleyen cümle birleştirilmiş ve sanki zamanaşımının başlangıcını düzenleyen haller, üç yıllık zamanaşımı süresini kapsar gibi bir anlam ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak maddenin orijinal metni de incelendiğinde, zamanaşımının başlangıç anının hem bir yıllık süre hem de üç yıllık sürenin

³⁶² Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız; Seven, İspat Sorunları, s. 67 vd.

³⁶³ Yetiş Şamlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 44.

³⁶⁴ Karan, s. 862; Aksi yönde görüş için bakınız: Z. Akıncı, s. 178-179.

başlangıcı için düzenlendiği anlaşılmaktadır³⁶⁵. CMR'ye göre zamanaşımı süresinin başlangıç anı dört kısımda incelenebilir:

1. Kısmi Zıya, Hasar veya Gecikme Hallerinde Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı

CMR'nin 32/1-a bendine göre, eşyanın kısmi zıya, hasar veya geç teslimi durumunda zamanaşımının başlangıcı eşyanın gönderilene teslim tarihi olacaktır. Bu bentten anlaşıldığı üzere, taşınan eşya eksik, hasarlı veya geç de olsa teslim edilmiş ise zamanaşımı süresi eşyanın bu şekilde teslimi ile başlayacaktır. Bu bent kapsamındaki hallerin ortak yönü, eşyanın gönderilene teslimi ile gönderilenin zıya, hasar veya gecikmeyi öğrenebilecek olmasıdır. Bu nedenle bentte kısmi zıyadan bahsetse de tam zıya rağmen eşya teslim edilmişse, zamanaşımının teslimle başladığı kabul edilecektir³⁶⁶. Eşyanın teslim tarihi CMR'nin 13/1. fıkrasına göre düzenlenecek tesellüm makbuzunun tarihine göre belirlenebilir.

Burada teslimden anlaşılması gereken eşyanın gönderilene rızasıyla teslim edilmesidir. Çünkü teslim ile zamanaşımı süresi başladığından gönderilenin zararın oluştuğunu tespit edebilmesi için eşyanın gönderilen veya temsilcisinin rızasıyla fiili hakimiyetine girmiş olması gerekir³⁶⁷. Özellikle eşyanın gönderilenin temsilcisi sıfatına sahip olmayan gümrük idaresine veya depoya teslim edilmesi, gönderilene teslim olarak kabul edilemez³⁶⁸. Bu durumda gönderilenin öğrenme tarihinden itibaren zamanaşımının başlayacağı kabul edilecektir³⁶⁹. Ayrıca taşıyıcının hapis hakkını kullanması halinde, mal henüz gönderilene teslim edilmediğinden zamanaşımı süresi işlemeye başlamaz³⁷⁰. Ancak taşıyıcının gönderilenden aldığı

³⁶⁵ Z. Akıncı, s. 171; Aydın, s. 176; Karan, s. 862; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 283; Yarg. 11. HD, 19.12.2003, 5193/12065 (Karan, s. 890-892).

³⁶⁶ Karan, s. 862.

³⁶⁷ Teslim ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız; Z. Akıncı, s. 80-86; Karan, s. 863.

³⁶⁸ T. Özdemir, s. 311.

³⁶⁹ Karan, s. 862; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 284; "...zamanaşımı süresinin başlangıcına İzmir Gümrük Müdürlüğü'nce noksansızlık kararının alındığı tarihten 1 gün sonrasının esas alınmasının CMR'nin 32/1 fıkrasının c bendinin 2.cümlesine uygun bulunmasına..." Yarg. 11. HD, 19.01.2006, 2005/13844, 2006/284 (Karan, s. 897-898); Yarg. 11. HD, 04.10.2010, 2009/3306, 2010/9698 (Lale, s. 1156-1157).

³⁷⁰ Atabek, s. 324; Z. Akıncı, s. 173.

talimata göre, eşyayı doğrudan depoya teslim etmesi halinde geçerli bir teslim olduğundan zamanaşımı süresi işlemeye başlar³⁷¹.

Taşıyıcı teslim yerine vardığında teslim engellerinin ortaya çıkması halinde gönderenin talimatlarına uyacaktır. Gönderilenin eşyayı kabul etmemesi halinde eşyanın taşıyıcı tarafından boşaltılması ile sorumluluğu sona ereceğinden zamanaşımına konu bir talep de ortaya çıkmayacaktır (CMR m. 15/1). Ancak gönderen eşyanın kendisine teslimini talep ederse, eşyanın gönderilen sıfatıyla gönderene teslim edildiği tarih zamanaşımı süresinin başlangıcı kabul edilir³⁷².

Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun uygulanmasında kabul edildiği gibi; eşyanın tek bir seferde taşınması konusunda anlaşıldığı durumlarda eşyanın parça olarak taşınması halinde, son parçanın teslim edildiği tarihten itibaren zamanaşımı işlemeye başlayacaktır. Bunun yanında eşyanın kısım kısım taşınması üzerinde anlaşılmış ise, her giden ve ulaşan parça için, ayrı zamanaşımı süreleri işleyecektir³⁷³.

2. Tam Zıya Halinde Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı

CMR'nin 32/1-b bendine göre, tam zıya halinde taşıma sözleşmesinde taşıma süresi belirlenmişse, taşıma süresinin³⁷⁴ bitiminden otuz gün sonra zamanaşımı süresi işlemeye başlar. Eğer taraflarca teslim süresi kararlaştırılmamışsa eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alınmasından sonraki altmışıncı günde zamanaşımı işlemeye başlayacaktır. Bu hükümdeki süreler, kayıp eşyanın zıyaa uğramış sayılmasını düzenleyen CMR'nin 20. maddesiyle uyumlu olarak düzenlenmiştir. CMR'nin 20. maddesine göre, kararlaştırılan taşıma süresinin sona ermesinden itibaren otuz gün içerisinde veya bir süre kararlaştırılmadığı durumlarda taşıyıcının eşyayı teslim aldığı andan itibaren altmış gün içerisinde eşyanın teslim edilmemesi, eşyanın zıyaa uğradığına kesin kanıt oluşturur ve talepte bulunma hakkına sahip kişi eşyayı kaybolmuş sayabilir³⁷⁵.

³⁷¹ Adıgüzel, Sorumluluk, s. 284.

³⁷² Z. Akıncı, s. 172; Karan, s. 863; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 284.

³⁷³ Arkan, Taşıyıcının Sorumluluğu, s. 212; Z. Akıncı, s. 172; Karan, s. 863; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 284; Yarg. 11. HD, 23.01.2013, 2012/704, 2013/1401 (Erdil, 2015, s. 564-565).

³⁷⁴ CMR'nin Türkçe çevirisinde kullanılan "*kararlaştırılan zaman limiti*" ifadesinin "*kararlaştırılan taşıma süresi*" şeklinde anlaşılması daha yerinde olacaktır.

³⁷⁵ T. Özdemir, eşyayla ilgili hak sahibinin taşıma sırasında eşyanın tam zıyaa uğradığını öğrenmesi halinde, dava ve talep hakkını hemen kullanabileceği; ancak zamanaşımı süresinin bu durumda henüz

Burada tam zıya halinde teslimin söz konusu olamayacağı düşünülerek, Türk Ticaret Kanunu'nun da olduğu gibi zamanaşımı süresinin başlangıç anı için teslimden farklı bir kural belirlenmiştir. Kanımızca burada da ulusal karayolu taşımalarında olduğu gibi, tam zıyadan eşyanın gönderilene teslim edilememesi halleri anlaşılmalıdır³⁷⁶. Çünkü dikkat edilirse 32/1-b bendindeki zamanaşımı süresinin başlangıç anı, 20. maddede düzenlenen zıya karinesinin oluşması gereken bekleme süresiyle uyumlu düzenlenmiştir. Bu açıdan da bakıldığında 32/1-b bendindeki zamanaşımı süresinin başlangıç anının eşyanın teslim edilememesi sonucu zıya karinesinin doğması ile başladığı söylenebilir. Diğer yandan ulusal karayolu taşımaları bölümünde belirtildiği üzere³⁷⁷, zamanaşımı süresinin başlangıcı açısından, eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen teslim edilmesi, tam zıya olarak kabul edilmemelidir. Eğer eşya ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen gönderilene teslim edilmişse, eşya tam hasarlı olarak kabul edilmeli ve 32/1-a bendine göre teslim ile süre başlamış kabul edilmelidir³⁷⁸.

Refakat belgelerinin zıyaa uğraması nedeniyle gönderilene teslim edilememesi halinde de bu bent uygulanmalıdır³⁷⁹.

başlamayacak olması nedeniyle düzenlemeyi eleştirmektedir. *Yazar*'a göre, bu durumda hakkın talep edilebilirliği mevcut iken zamanaşımı süresi başlamamış olmaması nedeniyle borçlar hukukuna (TBK m. 149/1) aykırı bir durum oluşmaktadır (T. Özdemir, s. 312-313). Kanımızca *Yazar* eleştirilerinde haklı olmakla birlikte, taşıyıcıya teslim edilen eşyanın tam zıyaa uğradığının eşyayla ilgili hak sahibi tarafından öğrenilmesi çok düşük bir ihtimaldir. Sonuçta aleni bir kaza veya olay olmadığı sürece, hak sahibi eşyanın tam zıyaa uğradığını ispatlayabilmesi çok zor olacaktır. Bu durumda çoğu zaman eşyayla ilgili hak sahibinin zıya karinesini işletebilmesi için CMR'nin 20. maddesindeki süreyi beklemesi gerekecektir. Bu durumda alacağın henüz talep edilemediği zamanda zamanaşımı süresinin işlemesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle CMR'de eşyanın tam zıya durumunda zıya karinesi için beklenilmesi gereken süreye uygun bir şekilde sürenin başlangıcının belirlenmesi kanımızca yerinde olmuştur.

³⁷⁶ Aydın, s. 53-54; Karan, s. 863; Can, s. 113. Ayrıca *Karan*, tam zıya halinde zamanaşımı süresinin başlangıcını düzenleyen CMR'nin 32/1-b bendinin, eşyanın bir kısmının teslim edilmediği kısmı zıya halinde de uygulanması gerektiğini belirtmektedir (Karan, s. 863). Ancak CMR'nin 32/1-a bendinde kısmi zıya açıkça sayıldığı için kanımızca kısmi zıya halinde eşyanın geri kalanın teslim edildiği tarihte zamanaşımı süresi başlamış kabul edilmelidir.

³⁷⁷ Bu bölümde yapılan açıklamalar için bakınız; İkinci Bölüm I C 2.

³⁷⁸ Aydın, s. 53-54.

³⁷⁹ Karan, s. 864.

3. Taşıyıcılar Arasındaki Rücu Davalarında Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı

Taşıyıcılar arasındaki taleplerde zamanaşımının başlangıcı açısından CMR'nin 39/4. fıkrasında özel bir düzenleme yapılmıştır. Bu hükme göre rücu taleplerinde zamanaşımının başlangıcı, ödenmesi gereken tazminat miktarını belirleyen mahkeme kararı tarihinden³⁸⁰; böyle bir karar yoksa ödeme tarihinden³⁸¹ itibaren işlemeye başlar³⁸². Bu kural haricinde taşıyıcılar arasındaki rücu taleplerinin zamanaşımı hakkında 32. madde hükümleri uygulanır. Rücu taleplerinde de zamanaşımı süresi bir yıldır³⁸³.

CMR'nin 39/4. fıkrasındaki zamanaşımı süresinin başlangıcı ile ilgili düzenleme, eşyanın zıya, hasar veya geç teslimi nedeniyle doğan zararlarda zamanaşımı süresinin başlangıcını belirler. Zıya, hasar veya gecikmeden kaynaklanan talepler dışındaki taşıyıcıların kendi aralarındaki ücret alacağına ilişkin zamanaşımı süresinin uygulanmasında, CMR'nin 32/1-c bendi dikkate alınarak hesaplama yapılmalıdır³⁸⁴.

4. Geriye Kalan Hallerde Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı

CMR yukarıda verilen kuralları düzenledikten sonra, geriye kalan durumlar için boşluk doldurucu mahiyette 32/1-c bendini düzenlemiştir. Hükme göre, diğer bütün durumlarda taşıma sözleşmesinin yapıldığı tarihten itibaren üç ay sonra

³⁸⁰ Bu durumda zamanaşımı süresi, bu kararın kesinleşme tarihinden itibaren başlar; Yarg. 11. HD, 09.06.2014, 2079/10920 (Eriş, Taşıma, s. 277-278); Yarg. 11. HD, 25.05.2016, 2015/15249, 2016/5655 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

³⁸¹ Yarg. 11. HD, 05.07.2005, 2004/9332, 2005/7233 (Engin Erdil, **Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku İçtihatlı CMR Konvansiyonu Şerhi**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2007 (2007), s. 498-499); Yarg. 11. HD, 24.04.2005, 2004/7385, 2005/4197 (Erdil, 2007, s. 490-491).

³⁸² Talepte bulunan hak sahibi, talepte bulunduğu taşıyıcıya karşı elinde bir mahkeme kararı yoksa ve ayrıca bu taşıyıcı, rücu hakkının kullanımı için öngörülen zamanaşımı süresi içinde ödeme yapmamış ise 37. maddeye göre rücu hakkını kullanamayacaktır. Çünkü taşıyıcının rücu hakkının doğabilmesi için, talep edilen tazminatın rücu hakkının kullanım zamanaşımı süresinde alacaklıya ödenmiş olması gerekir (Ecehan Yeşilova, **Taşıyıcının CMR Hükümlerine Göre Yardımcı Şahıslarının ve Müteakip Taşıyıcılarının Eylemlerinden Doğan Sorumluluğu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004 (Müteakip Taşıyıcı), s. 174).

³⁸³ Yeşilova, **Müteakip Taşıyıcı**, s. 173; O. Yılmaz, s. 85; Can, 118; Yarg. 11. HD, 25.05.2016, 2015/15249, 2016/5655 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. 11. HD, 08.07.2010, 2008/9683, 2010/8097 (Lale, s. 1155-1156); Yarg. 11. HD, 05.07.2005, 2004/9332, 2005/7233 (Erdil, 2007, s. 498-499).

³⁸⁴ Yeşilova, **Müteakip Taşıyıcı**, s. 174; O. Yılmaz, s. 87.

zamanaşımı süresi işlememeye başlayacaktır. Taşıma sözleşmesinin yapıldığı tarih, taraflar açıkça belirlemişse bu tarih olacaktır. Böyle bir tarih belirlenmemişse CMR'nin 6/1-a bendine göre sevk mektubunda yazılı düzenleme tarihi, sözleşmenin yapıldığı tarih olarak dikkate alınabilir³⁸⁵.

Kısmi zıya, hasar veya gecikme halinde zamanaşımının başlangıcının teslim ile başlayacağı düzenlenmiştir (CMR m. 32/1-a). Ancak kısmi zıya, hasar veya gecikme durumlarında teslimin gerçekleşmemesi halinde CMR'nin 32/1-c bendinin uygulanması gerekecektir³⁸⁶. Ayrıca Yargıtay kararına da yansıdığı üzere vesaik mukabili teslim kayıtlı taşımalarda ödeme makbuzu ve teslim belgesi ibraz olunmadan eşyanın teslimi halinde³⁸⁷ ve teslimde ödeme tutarı tahsil edilmeksizin eşyanın teslim edilmesi halinde³⁸⁸ zamanaşımının başlangıç anı 32/1-c bendine göre belirlenir.

Söz konusu talepler, taşıyıcıya karşı yöneltilecek talepler olabileceği gibi, gönderene karşı yönetilecek talepler de olabilir. Örnek olarak; taşıyıcının gönderilenden taşıma ücretinin tahsili talebi³⁸⁹ veya gönderilenin, refakat belgelerini hatalı kullanımından doyalı taşıyıcıya karşı açacağı dava gösterilebilir³⁹⁰.

³⁸⁵ T. Özdemir, s. 312; Yarg. 11. HD, 14.06.2012, 705/10606 (Lale, s. 1158-1160).

³⁸⁶ Z. Akıncı, s. 172; Yarg. 11. HD, 23.01.2013, 2012/704, 2013/1401 (Erdil, 2015, s. 564-565); Yarg. 11. HD, 14.06.2012, 705/10606 (Lale, s. 1158-1160).

³⁸⁷ Yarg. 11. HD, 03.12.2007, 2006/12610, 2007/15265 (Karan, s. 900-901).

³⁸⁸ Yeşilova Aras, Teslimde Ödeme, s. 137. Burada ayrıca teslimde ödeme tutarının tahsil edilmeden eşyanın teslim edilmesi ile zararın oluşacağı ileri sürülerek zamanaşımının CMR'nin 32/1-a bendine göre teslimle işlemesi gerektiği de ileri sürülmektedir (Yeşilova Aras, Teslimde Ödeme, s. 137).

³⁸⁹ "Mahkemece, alacağın CMR Konvansiyonu kapsamında yapılan taşıma sözleşmesinden kaynaklandığı, CMR taşımasından doğan navlun alacağı için zamanaşımı süresinin bir yıl olup bu sürenin CMR 32/1-c bendine göre mukavelenin akdedildiği tarihten sonraki üç aylık dönemin sonunda başlayacağı, somut olayda taraflar arasında taşıma sözleşmesinin 02.11.2010 tarihinde yapıldığı, navlun alacağı yönünden zamanaşımı süresinin üç aylık sürenin sonu olan 02.02.2011 tarihinde başlayacağı, buna göre bir yıllık zamanaşımı süresinin 02.02.2012 tarihinde dolduğu, davanın zamanaşımına uğradığı gerekçesiyle, davanın reddine karar verilmiştir.

Karar, davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir." Yarg. 11. HD, 01.07.2016, 2015/14965, 2016/7010 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. 11. HD, 14.06.2012, 705/10606 (Lale, s. 1158-1160); Yarg. 11. HD, 05.03.2007, 2006/669, 2007/3972 (Lale, s. 1137-1138).

³⁹⁰ Karan, s. 864.

E. Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması

CMR, zamanaşımı süresinin nasıl hesaplanacağı konusunda bazı düzenlemeler yapmıştır. Ancak düzenleme yapılmayan noktalarda bulunmaktadır. Düzenleme yapılmayan konularda uyuşmazlığa bakan hakimin hukukuna göre karar verilmesi gerekecektir.

Zamanaşımı süresinin hesaplanmasında tespiti gereken ilk husus, sürenin başlangıç anıdır. Yukarıda zamanaşımı süresinin başlangıç anından bahsedilmiştir. CMR'ye göre zamanaşımını süresinin işlemeye başlayacağı ilk gün, hesaplama dahil edilmez (CMR m. 32/1); süre ertesi günden itibaren hesaplanmaya başlanır³⁹¹.

Zamanaşımı süresinin dolması ise, hesaplanan sürenin son gününün de hak kullanılmaksızın geçilmesi ile gerçekleşmiş olur. CMR'de bir düzenleme olmamakla birlikte Yargıtay'ın da kabul ettiği üzere, zamanaşımı süresinin son günü resmi tatil gününe denk gelirse, zamanaşımı süresi tatilin bitimini izleyen ilk iş gününe kadar uzar³⁹².

F. Zamanaşımı Süresinin Durması ve Kesilmesi

1. Genel Olarak

CMR'nin 32/3. fıkrasına göre, ikinci fıkra hükümleri saklı kalmak üzere zamanaşımı süresinin durması veya kesilmesi konusunda davaya bakan mahkemenin hukukunun uygulanacağını düzenlemiştir. Bu durumda anlaşıldığı üzere CMR'de düzenlenen zamanaşımı süresinin durması ve kesilmesi halleri için hakimin hukukuna bakmamız gerekecektir³⁹³.

Burada CMR'nin çevirisinden kaynaklanan bazı sorunlara değinmekte fayda vardır. CMR'nin İngilizce orijinal metninde *“the extension of the period of*

³⁹¹ “Somut olayda hasar gören yükün teslim tarihi 18.08.2008 olup yukarıda açıklanan kurallar gereğince zamanaşımı süresi 19.08.2008 tarihinde başlamış ve görülmekte olan dava ise 19.08.2009 tarihinde harcin yatırılması suretiyle açılmış olduğuna göre, davanın zamanaşımı süresi geçtiğinden bahisle reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, davacı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile hükmün bozulmasına karar vermek gerekmiştir.” Yarg. 11. HD, 29.11.2011, 2010/5292, 2011/16086 (Lale, s. 1157-1158).

³⁹² T. Özdemir, s. 317; Karan, s. 864; Yarg. 11. HD, 16.11.2000, 6685/8974 (Karan, s. 878-879).

³⁹³ Karan, s. 867; Yarg. 11. HD, 24.01.2013, 2011/12619, 2013/1079 (Lale, s. 1165-1169).

limitation” ifadesi kullanılmıştır. CMR’nin Türkçe resmi tercümesinde ise bu ifade “zamanaşımı limitinin uzatılması” olarak tercüme edilmiştir. Ancak bu ifadenin resmi tercüme ile zamaşaşımı süresinin uzatılması şeklinde tercüme edilmesi hukuki ve akademik açıdan hatalı ve anlamsız kabul edilmektedir. Bu nedenle resmi tercümede zamaşaşımının uzatılması ifadesinin “zamaşaşımın durması” şeklinde anlamak gerekmektedir³⁹⁴. Bu konuda *Aydın* ve *Karan* yapmış olduğu akademik tercümede, zamaşaşımının durması ifadesini kullanmışlardır³⁹⁵. Ayrıca yine aynı fıkranın Türkçe resmi tercümesinde “*yeniden dava açma hakkı*” ifadesi kullanılmıştır. Yine bu çeviri de hukuki ve akademik açıdan bir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle bu ifadenin “zamaşaşımının kesilmesi” olarak anlaşılması yerinde olacaktır³⁹⁶.

CMR’den kaynaklanan bir uyuşmazlığın Türk Mahkemeleri’nde görülmesi halinde zamaşaşımı süresinin durması veya kesilmesi hükümleri, Türk Borçlar Kanunu’nun 153 ilâ 157. maddelerine tabi olacaktır³⁹⁷. İlk bölümde zamaşaşımı süresinin durması ve kesilmesine dair yaptığımız açıklamaların hepsi, CMR’den kaynaklanan uyuşmazlığın Türk Mahkemeleri önünde görülmesi halinde uygulama alanı bulabilecektir.

Burada üzerinde özel olarak durulması gereken konu, davanın reddi halinde ek süresidir. Mahkemenin yetkisiz³⁹⁸ veya görevsiz olması ya da düzeltilebilir bir yanlışlık veya vaktinden önce dava açılmış olması nedeniyle dava reddedilmiş olursa ve bu arada zamaşaşımı süresi dolması halinde CMR’de talepte bulunana ek süre verilip verilmeyeceği konusunda bir düzenleme yapılmamıştır. Bu konuda Türk

³⁹⁴ Ayrıca 32/3. fıkrasının başında, “*Yukarıdaki 2 inci paragraf hükümlerine bağlı olarak*” ifadesi kullanılmıştır. 32/2. fıkrada ise zamaşaşımı süresinin durmasını düzenleyen özel bir duruma yer verilmiştir. Bu açıdan da değerlendirme yapıldığında “*the extension of the period of limitation*” ifadesinin akademik ve hukuki açıdan zamaşaşımının durması olarak anlamak gerekmektedir. Fakat doktrinde bazı yazarlar bu ifadeyi resmi tercümeye bağlı kalarak zamaşaşımı süresinin uzatılması olarak değerlendirmiştir (Z. Akıncı, s. 171; O. Yılmaz, s. 90; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 284-285; E. Erdem, s. 394-395).

³⁹⁵ Aydın, s. 177; Karan, s. 858.

³⁹⁶ Aydın, s. 177; Karan, s. 858; Yetiş Şamlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 23.

³⁹⁷ Kendigelen, s. 398; Seven, Taşıma, s. 234; “*Öte yandan, CMR’nin 32/3. maddesi gereğince, zamaşaşımının kesilmesi ve durması hususları ile ilgili olarak davanın açıldığı mahkemenin hukuku uygulanacak olup, bu durumda 818 sayılı BK’nun 132, 133 ve 136. maddeleri hükümlerinin de bu çerçevede gözetilmesi gerekecektir.*” Yarg. 11. HD, 06.06.2016, 798/6249 (Kazancı İctihat Bankası); Yarg. 11. HD, 24.01.2013, 2011/12619, 2013/1079 (Lale, s. 1165-1169); Yarg. 11. HD, 10.03.2008, 2007/1543, 2008/2910 (Lale, s. 1146); Yarg. 11. HD, 15.10.2012, 2011/9215, 2012/16250 (Lale, s. 1160-1161).

³⁹⁸ CMR’ye tabi taşımalarda uyuşmazlık halinde açılacak davaların yetki kuralları CMR’nin 31. maddesinde düzenlenmiştir.

Mahkemeleri'nde talepte bulunulması halinde, davacının Türk Borçlar Kanunu'nun 158. maddesinde düzenlenen altmış günlük süreden faydalanabileceği kabul edilmelidir³⁹⁹.

2. CMR'de Düzenlenen Özel Durma Hali

Hakimin hukukuna göre belirlenecek zamanaşımı süresinin durma halleri dışında, CMR'de ayrıca özel bir durma haline yer verilmiştir. CMR'nin 32/2. fıkrasına göre, talep sahibi ilgililerin yazılı bir istem ile taşıyıcıya başvurmaları halinde zamanaşımı süresi yazılı istemin reddedilip, isteme ilişkin belgelerin iade edilmesine kadar durur⁴⁰⁰. Madde metninden anlaşıldığı üzere, CMR'de düzenlenen bu özel durma hali sadece taşıyıcıya yöneltilecek tazminat taleplerinde söz konusu olacaktır. Taşıyıcının yükle ilgililere karşı yöneteceği istemler zamanaşımı süresini durdurmaz⁴⁰¹. Burada yükle ilgileri korumaya yönelik bir düzenleme yapılmıştır. Ayrıca taşıyıcıların kendi aralarındaki tazminat istemlerinde de bu durma hali uygulanır⁴⁰².

Zamanaşımı süresini durduran istemin, gönderen veya aleyhine zamanaşımı süresi işleyen dava açma hakkı olan diğer ilgililer tarafından yapılması mümkündür⁴⁰³. İstem, mutlaka yazılı şekilde olmalıdır. Buradaki yazılı şekil, istemin geçerlilik (sıhhat) şartı niteliğindedir. İstem ilgililer tarafından her zaman yapılabilir. Ancak zamanaşımı süresinin durabilmesi için işlemeye başlamış bir süre olması gerekir. Eğer zamanaşımı süresi işlemeye başlamadan istemde bulunulmuşsa, bu durumda zamanaşımı süresi de durmayacaktır⁴⁰⁴.

CMR'de istemin mahiyeti hakkında bir açıklama yapılmamıştır. Ancak istemin mutlaka CMR'ye dayanan bir tazminat talebini içermesi gerekir⁴⁰⁵. Bu

³⁹⁹ Z. Akıncı, s.176; Karan, s. 867.

⁴⁰⁰ Yarg. 11. HD, 19.01.2006, 2005/13844, 2006/284 (Karan, s. 897-898).

⁴⁰¹ Z. Akıncı, s. 174; Gençtürk, s. 275; Karan, s. 867; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 285.

⁴⁰² Z. Akıncı, s. 174; Gençtürk, s. 275; T. Özdemir, s. 314; Can, s. 119.

⁴⁰³ Z. Akıncı, s. 175; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 286,

⁴⁰⁴ Karan, s. 866.

⁴⁰⁵ Yarg. 11. HD, 06.11.2000, 8660/8576 (Karan, s. 877-878); "Mahkemece davacının faizin başlangıcının belirlenmesine yönelik ödeme ihtarı nazara alınarak (CMR md.27/1) zamanaşımı def'inin reddine karar verilmiştir. Oysa; zamanaşımı ve değişen olgulara göre süreler CMR 32 nci madde de düzenlenmiştir. Mahkemece, bozma kararına uyulduğuna göre, yapılacak iş; tarafların olay tarihinde Türkiye henüz CMR sözleşmesi tarafı olmamasına karşın, tarafların benimsenmesiyle konvansiyon hükmü olarak uygulanması gerektiği nedeniyle, CMR'nin 32 nci madde ve fıkralarının

kapsamda talepte bulunan ilgilinin, taşıyıcının sorumluluğunu doğuran olayı öğrenebilecek ve isteme karşı cevap verebilecek bilgilere istemde yer vermesi gerekir⁴⁰⁶. İstemi haklı gösteren tam bir delil listesinin eklenmesine de gerek yoktur. Söz konusu belgelerin istemin davaya dönüşmesi halinde mahkemeye sunulması yeterlidir. İstemde, tazminat miktarının belirtilmesinin gerekip gerekmediği konusunda doktrinde tartışma vardır. Kanımızca burada sorumluluk sebebi ile zararın miktarı hakkında taşıyıcının değerlendirme yapabileceği bilgilerin ortaya koyulması yeterli olup, tazminat miktarının belirtilmesine gerek yoktur⁴⁰⁷. Gönderilenin zıya, hasar veya gecikme nedeniyle yapmış olduğu ihbar veya müşterek kontrol tutanağına koymuş olduğu çekince ya da gereği gibi ifa talebi zamanaşımını durduran talep kapsamında değerlendirilmez⁴⁰⁸.

Yazılı istemin sonuç doğurabilmesi için taşıyıcıya tebliğ edilmiş olması gerekir. Tebliğ tarihi itibariyle zamanaşımı süresi durur⁴⁰⁹. Ayrıca taşıyıcı adına yetkili temsilcisine ya da acentesine⁴¹⁰ de tebliğ edilebilir. Müteselsil olarak sorumlu olan taşıyıcılardan birine karşı yapılmış istem, diğerlerine karşı da yapılmış sayılır⁴¹¹.

Zamanaşımının duracağı süre, ilgili tarafından taşıyıcıya yazılı istemin yapılması ile başlar ve taşıyıcının istemi yazılı olarak reddettiğinin ilgiliye ulaştığı tarihte sona erer. Zamanaşımı süresinin durması, sadece başvuruya konu talep için söz konusu olacak olup, daha sonra ileri sürülebilecek diğer talepler için zamanaşımı süresi durmuş olmaz⁴¹². İstem reddi açık olmalıdır. Eğer isteme verilen cevapta iddiaların reddini içeren bir beyan yoksa, bu cevap 32/2. fıkrası anlamında bir geri

göz önünde bulundurularak, bir sonuca varılmaktan ibarettir.” Yarg. 11. HD, 15.02.2001, 2000/10149, 2001/1242 (Lale, s. 1118-1119).

⁴⁰⁶ Z. Akıncı, s. 174; Karan, s. 865; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 286; “Mahkemece, ihtarın geçersiz olduğu kabul edilmiş ise de, ihtarnamede olay tarihi, vasıta plaka numarası ve hasarlı mallara ilişkin faturalardan bahsedilmiş olup ana hatları ile zararın bildirildiği anlaşıldığından bu ihtarnamenin geçerli olduğunun kabulü ile...” Yarg. 11. HD, 03.02.2014, 2013/11872, 2014/1837 (Lale, s. 1180-1182).

⁴⁰⁷ Karan, s. 866; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 286; Yarg. 11. HD, 03.02.2014, 2013/11872, 2014/1837 (Lale, s. 1180-1182). Aksi yönde görüş için bakınız: Z. Akıncı, s. 174.

⁴⁰⁸ Karan, s. 866.

⁴⁰⁹ Seven, Taşıma, s. 234.

⁴¹⁰ Türk Ticaret Kanunu'nun 105/1. fıkrasına göre “Acente, aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili adına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir.”

⁴¹¹ Karan, s. 865.

⁴¹² Gençtürk, s. 275

çevirme sayılmaz ve zamanaşımı süresi durmaya devam eder⁴¹³. Ayrıca madde metninde isteme ilişkin belgelerin iadesinin de yapılacağı belirtilmiştir. Bu nedenle zamanaşımı süresinin tekrar işleyebilmesi için, taşıyıcının istemi reddederken isteme ilişkin belgeleri de iade etmesi gerekecektir⁴¹⁴. CMR’de iade edilmesi gereken belgelere ilişkin bir açıklama olmamakla birlikte, bu belgelerden taşımayı ilgilendiren veya bilgi veren belgeler anlaşılması gerekir⁴¹⁵. Bu belgeler içinde taşımaya ait asıl belgelerin verilmesi şart değildir⁴¹⁶.

İstemin reddedilmesi ve belgelerin iadesi ile zamanaşımı süresi (durmadan önce işlemiş süre eklenerek) kaldığı yerden işlemeye devam eder. İstemin kısmi olarak kabul edilmesi halinde⁴¹⁷, reddedilen kısım için zamanaşımı süresi ret cevabı ile tekrardan işlemeye başlar.

Taşıyıcıya karşı birden fazla yazılı istemde bulunulması halinde, sadece ilk yazılı istem zamanaşımı süresini durdurabilir. Aynı amaçla yapılan diğer istemler zamanaşımı süresini durdurmaz. Bu nedenle talebi reddedilen hak sahibinin tekrar yazılı başvuru yapmak yerine dava açması daha yerinde olacaktır.

Yazılı istemin gönderildiğini, tebliğ edildiğini veya isteme cevap verildiğini ispat yükü, bu vakıalara dayanan tarafın üzerindedir (CMR m. 32/2).

G. Zamanaşımı Süresinin Dolması ve Def’inin İleri Sürülmesi

1. Genel Olarak

Zamanaşımı süresi içinde dava açmak, talep hakkı sahibi açısından bir hak olduğu kadar aynı zamanda bir külfettir. Eğer talep hakkı sahibi zamanaşımı süresi içinde dava açarak hakkını ileri sürmezse, sürenin dolmasından sonra zamanaşımı savunmasıyla karşı karşıya kalabilecektir. Dava açabilmek için bir ön şart olmayıp, talep sahibi doğrudan dava açarak hakkını ileri sürebilir. Davanın ne zaman açılmış

⁴¹³ Adıgüzel, Sorumluluk, s. 286; Eğer taşıyıcı tarafından verilen cevapta talebi kabul iradesi varsa, bu durum ikrar anlamı taşıyacağından Türk Borçlar Kanunu’nun 154/1-1 bendine göre zamanaşımı süresi kesilmiş olur. Ayrıca ikrar anlamı taşıyan cevap senet niteliğine sahipse yeni zamanaşımı süresi on yıl olacaktır (TBK m. 156/2).

⁴¹⁴ Karan, s. 866; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 286.

⁴¹⁵ Z. Akıncı, s. 175; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 286.

⁴¹⁶ Karan, s. 866; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 286.

⁴¹⁷ Talebin kabulü aynı zamanda, zararın tazminat talebinin ikrarı anlamı taşıyacağından, Türk Borçlar Kanunu’nun 154/1-1 bendine göre zamanaşımı süresi kesilmiş de olur.

sayılacağı, uyuşmazlığa bakan hakimin hukukuna göre belirlenecektir⁴¹⁸. Türk Hukuku'na göre, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte dava açılmış sayılacaktır (HMK m. 118/1). Tahkime başvurulması halinde ise, tahkim talebinin yapıldığı tarih, davanın açıldığı tarih olarak kabul edilebilir.

Süresi içinde dava açılmamış olması doğrudan hak kaybı sonucunu doğurmaz. Zamanaşımı süresinin geçmesine rağmen yapılan ifa geçerlidir. Davalı zamanaşımından yararlanmak istiyorsa, uyuşmazlığa bakan hakimin hukukuna göre süresi içinde zamanaşımı savunmasında bulunması gerekir. Aksi halde sonradan ileri sürülen zamanaşımı savunması savunmanın genişletilmesi yasağıyla karşılaşabilir⁴¹⁹. Zamanaşımı savunmasının usulüne uygun olarak ileri sürülmesi halinde hakim öncelikle incelenerek karara bağlanır⁴²⁰.

Zamanaşımı def'inin mahkemece reddi halinde, sürenin hangi tarihte başladığı, hangi tarihte ertelendiği, ileri sürülmesi halinde nitelikli kusurun olup olmadığı ve buna bağlı olarak zamanaşımı süresinin dolup dolmadığı açıkça gerekçeleriyle belirtilmelidir⁴²¹.

CMR'ye tabi taşımalarda zamanaşımının ispatında, uyuşmazlığa bakan hakimin hukukunun ispat yükü kurallarına göre karar verilir⁴²².

Zamanaşımı savunmasından tarafların önceden anlaşarak feragat edip edemeyeceği sorusu akla gelebilir. Bu konuda CMR'de herhangi bir düzenleme yoktur. Ancak Türk Mahkemeleri'nde görülen uyuşmazlıklarda Türk Borçlar Kanunu'nun 160. maddesine göre tarafların önceden anlaşarak zamanaşımından feragat etmesi geçersiz sayılmalıdır⁴²³.

⁴¹⁸ Karan, s. 864.

⁴¹⁹ "Her ne kadar zamanaşımı savunması bir itiraz değil, defî niteliğinde olduğundan cevap süresi geçtikten sonra dahi ileri sürülebilir olsa bile, bu ileri sürme, karşı tarafın savunmanın genişletildiği itirazında bulunmaması halinde dinlenebilir. Oysa, davacı vekili, zamanaşımı define karşı savunmanın genişletildiği itirazında bulunduğu için artık zamanaşımı savunmasının dinlenebilme imkanı kalmamıştır." Yarg. 11. HD, 25.10.2001, 6940/8239 (Karan, s. 882-883); Yarg. 11. HD, 31.05.2012, 2053/9504 (Eriş, Taşıma, s. 293).

⁴²⁰ Yarg. 11. HD, 28.01.2002, 2001/8383, 2002/557 (Lale, s. 1121-1122); Yarg. 11. HD, 17.01.2006, 2005/12168, 2006/202 (Karan, s. 894-896).

⁴²¹ Yarg. 11. HD, 21.10.2003, 3664/9633 (Eriş, Taşıma, s. 306).

⁴²² Adıgüzel, Sorumluluk, s. 283.

⁴²³ Z. Akıncı, s. 177; O. Yılmaz, s. 90; Adıgüzel, Sorumluluk, s. 285.

2. Zamanaşımı Def'ini İleri Sürme Hakkının Kötüye Kullanılması

Taşıyıcının zamanaşımı süresi içinde kendisinden talepte bulunulmasını engellemek amacıyla karşı tarafı oyalaması veya çelişkili davranışlarda bulunmasından sonra, zamanaşımı savunmasında bulunması dürüstlük kuralına (TMK m. 2) aykırı oluşturur. Bu durumda bir yıllık süre dolmuş olmasına rağmen dürüstlük kuralı gereği taşıyıcı zamanaşımı def'inde bulunarak borcunu ödemekten kurtulamaz⁴²⁴. Bu gibi durumlarda bir yıllık sürenin oyalayıcı ve çelişkili davranışların öğrenilmesinden itibaren başlayacağı kabul edilmelidir⁴²⁵.

Taşıyıcının kasten oyalayıcı davranışlarının bulunması nedeniyle zamanaşımı süresi geçirtmesi halinde Yargıtay, zamanaşımını süresinin üç yıla uzayacağını kabul etmektedir⁴²⁶. Ancak kanımızca taşıyıcının dürüstlük kuralına aykırı oyalayıcı davranışlarında zamanaşımı süresinin değişmeyeceğini kabul edip, zamanaşımı süresinin başlangıç tarihini oyalayıcı davranışların zarar gören tarafından öğrenilmesinden itibaren başlatmak daha yerinde olacaktır.

Dürüstlük kuralına aykırı davranışların varlığını talepte bulunanın kanıtlaması gerekmektedir⁴²⁷. Taşıyıcının kötü niyetli davranışları dosya kapsamında anlaşıldığı sürece hakim tarafından re'sen dikkate alınabilir.

H. Karşı Dava veya Takas Def'inde Zamanaşımı

CMR'nin 32/4. fıkrasına göre, zamanaşımı def'iyle engellenen alacağın ifasını talep hakkı, karşı dava, takas veya mahsup def'iyle ileri sürülemez. Bu hüküm ile alacağını zamanaşımı def'i nedeniyle talep edemeyen alacaklının bu durumu karşı dava, takas veya mahsup def'i ile dolanması önlenmek istenmiştir⁴²⁸. Zamanaşımına uğramış borcu ödemek borçlunun inisiyatifinde olduğundan, alacaklı

⁴²⁴ Yarg. 11. HD, 01.04.2010, 2008/7888, 2010, 3598 (Lale, s. 1151-1152). Dürüstlük kuralına aykırılık oluşturan çelişkili davranış yasağı (Venire Contra Factum Proprium) hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Akyol, s. 57 vd.

⁴²⁵ Karan'a göre, oyalayıcı veya çelişkili davranışların bitiminden itibaren zamanaşımı süresi başlamalıdır (Karan, s. 864).

⁴²⁶ Yarg. 11. HD, 22.10.2002, 6257/9437 (Karan, s. 886-887).

⁴²⁷ Yarg. 11. HD, 25.02.2008, 2007/602, 2008/2082 (Karan, s. 901-903).

⁴²⁸ Karan, s. 868. Ayrıca belirtilmelidir ki, Türkiye'nin CMR'ye taraf bir Devlet olması nedeniyle Anayasa'nın 90/5. fıkrası gereği, CMR Türk Hukuku açısından kanun hükmündedir. Bu nedenle uluslararası karayolu taşımaları açısından uygulanacak düzenleme CMR olup, CMR'nin düzenlediği konularda Türk Ticaret Kanunu uygulanamaz.

alacağını zamanaşımı def'ine rağmen dava edemeyeceği gibi, alacağı karşı dava veya takas def'inde de bulunamayacaktır.

Bu konuda CMR'den farklı olarak Türk Ticaret Kanunu'nda, gönderen veya gönderilenin taşıyıcıya karşı olan haklarını, bir yıl içinde Kanun'da belirtilen şekilde ileri sürmesi halinde def'i olarak her zaman ileri sürebileceği düzenlenerek gönderen veya gönderilene daimi def'i hakkı tanınmıştır (m. 855/4). Ancak CMR'nin 32/4. fıkrası ile bu konuda özel bir hüküm getirildiğinden, Türk Hukuku'nun uygulanacağı hallerde uluslararası karayoluyla eşya taşımalarında Türk Ticaret Kanunu'nun 855/4. fıkrası uygulama alanı bulmaz⁴²⁹.

İ. Sigortacının Kanuni Halefiyeti Halinde Zamanaşımı

Emtea nakliyat sigortalarında sigortacının sigorta tazminatını ödedikten sonra, halefiyet hakkına dayanarak bulunacağı rücu talepleri de bir yılda zamanaşımına uğrar⁴³⁰. Çünkü sigortacı kanuni halefiyet kuralı gereği sigortalının CMR hükümleri çerçevesinde sahip olduğu haklarını kanunen halef olmaktadır.

Zamanaşımı süresinin başlangıç anı bakımından ise, halefiyette alacağın, işlemeye başlamış olan zamanaşımı süresi ile birlikte yeni alacaklıya (sigortacı) geçeceği kabul edilmektedir⁴³¹. Bu nedenle de sigortacının alacağı, yukarıda genel

⁴²⁹ Gençtürk, s. 278.

⁴³⁰ Yarg. 11. HD, 20.05.2002, 1396/4899 (Erdil, 2015, s. 572).

⁴³¹ Akıncı s. 174; Karan, s. 868; "Sonuç: Yukarıda yazılı sebeplerden dolayı sigorta tazminatını ödeyen sigortacının, zarara sebebiyet veren aleyhinde sigorta ettirenin halefi sıfatıyla açacağı davanın zamanaşımının, sigorta ettirenin aynı şahıs aleyhinde açabileceği davanın zamanaşımına tabi ve aynı tarihte başlayacağına, 17.1.1972 tarihindeki ilk toplantıda üçte ikiyi geçen çoğunlukla karar verildi." Yarg. İBGK, 17.01.1972, 1970/2, 1972/1 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı); "...olayda uygulanacak zamanaşımı süresinin CMR'nin 32/1. maddesinde belirtilen 1 yıllık zamanaşımı olması gerekmesine ve zamanaşımı süresinin davacının sigortalısına (selef) ödeme tarihi değil, CMR'nin 32/1-a madde gereğince, hasarlı emtianın gönderilene teslim tarihinden başlayarak olması karşısında,..." Yarg. 11. HD, 22.11.2001, 6654/9196 (Lale, s. 1120-1121); "Dava, CMR taşımasına dayalı, üst taşıyıcının nakliyat emtia sigortacısına ödediği hasar bedelinin fiili taşıyıcı olan davalıdan rücuen tahsili istemine ilişkindir. CMR 39/4 maddesinde "taşımacılar arasındaki davalarda madde 32 hükümlerinin uygulanacağı, bununla beraber zamanaşımı ya bu anlaşma gereğince ödenmesi gereken tazminatın miktarını tayin eden son mahkeme kararı tarihinden yahut da böyle bir karar yoksa ödeme tarihinden başlayacağı" düzenlenmiştir. Somut uyuşmazlıkta, davacı aleyhindeki 1. Sulh Hukuk Mahkemesi kararı 4.4.2013 tarihinde kesinleşmiş, eldeki dava 24.3.2014 tarihinde açılmıştır. Bu halde CMR 32 maddesinde öngörülen 1 yıllık zamanaşımı süresi davada gerçekleşmediğinden davalının zamanaşımı def'inin reddi ile davanın esasına girilmesi gerekirken yazılı şekilde CMR hükümlerinin gözardı edilerek hüküm kurulması doğru görülmemiştir." Yarg. 11. HD, 25.05.2016, 2015/15249, 2016/5655 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. 11. HD, 20.03.2001, 10996/2183 (E. Erdem, s. 574-575); Yarg. 11. HD, 15.05.2003, 2002/13172, 2003/4981 (Karan, s. 888-889); Yarg. 11. HD, 31.10.2006, 2005/9798, 2006/10901 (Karan, s. 898-899).

kurala belirtilen zamanaşımı süresinin başlangıç tarihinden itibaren bir yılın geçmesi ile zamanaşımına uğrayacaktır. Yani sigortacı işlemiş zamanaşımı süresi ile birlikte alacağa halef ve sigortalı hakkındaki zamanaşımı süresine tabi olmaktadır.

Sigorta Hukuku açısından bakıldığında, sigorta sözleşmesinden doğan bütün istemler, alacağın muaccel olduğu tarihten başlayarak iki yıl ve sigorta tazminatı ve bedeline ilişkin istemler her halde rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren altı yıl geçmekle zamanaşımına uğrar (TTK m. 1420). Bu nedenle emtea nakliyat sigortalarında sigortalıların taşıma hukukundan kaynaklanan bir yıllık zamanaşımı süresinin sonuna doğru veya bu süre geçtikten sonra sigortacıya talepte bulunduğu görülmektedir. Bu durum ise çoğu zamana sigortacının halefiyete dayanan rücu haklarını zayıflatmakta veya engellemektedir. Bu nedenle sigortalı ihmali bir davranışla sigortacıya geç bildirimde bulunması halinde, sigortacıya karşı sorumlu olabilir ve sigortacı ödeme yapmaktan kaçınabilir (TTK m. 1481)⁴³².

⁴³² Karan, s. 868.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMİRYOLUYLA YAPILAN EŞYA TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER

I. ULUSAL DEMİRYOLU TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER

A. Genel Olarak

Türk Taşıma Hukuku'nda, taşıma hukukuna ilişkin genel hükümler Türk Ticaret Kanunu'nun Dördüncü Kitabı olan "Taşıma İşleri" Kitabı'nda düzenlenmiştir. Ancak saklı tutulan hükümleri belirleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 852. maddesinde deniz, demir ve havayoluyla taşıma ile posta idaresine ilişkin özel hükümler saklı tutulmuştur⁴³³. Bu hüküm ile demiryolu taşımalarında öncelikle özel hükümlerin, düzenleme bulunmayan konularda Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulanması yoluna gidilmiştir.

Hukukumuzda ulusal demiryolu taşımalarına ilişkin temel mevzuat metni olarak Osmanlı Devleti Dönemi'nden günümüze ulaşan 18.05.1872 tarihli "*Rumeli Demiryollarının Umur-u Nakliyesi Hakkında Nizamname*" (Rumeli Demiryolları İşletme Nizamnamesi)⁴³⁴ bulunmaktadır⁴³⁵. Bu Nizamname, Padişah Fermanı ile yürürlüğe girmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde de çeşitli değişikliklerle

⁴³³ Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda 852. maddenin ilk hali şu şekildeydi; "*Deniz ve havayoluyla taşıma ile posta idaresine ilişkin özel hükümler saklıdır.*". Yani demiryoluna ilişkin hükümler saklı tutulmamıştı. Bu şekilde demiryolu taşımaları içinde Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulanması amaçlanmıştı. Ancak Tasarı'da sonradan yapılan değişikliklerle demiryoluna ilişkin özel hükümlerin de saklı tutulması yoluna gidilmiştir (Ülgen, İlkeler, s. 226).

⁴³⁴ Çalışma içinde sadece "Nizamname" şeklinde kısaltılarak kullanılacaktır.

⁴³⁵ Nizamname'nin Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde de yürürlükte olduğuna dair bakınız; 1042 Sayılı Kanun'un 4. maddesi (RG, 31.05.1927/598). Ayrıca Nizamname'de 1937 ve 1942 yıllarında değişiklik yapılmış ve 22.07.1953 tarih ve 6186 Sayılı Devlet Demiryolları İşletme Kuruluş Kanunu'nun (RG, 29.07.1953/8470) 28. maddesi ile yürürlükten kaldırılan hükümler arasında Nizamname sayılmamış ve içtihatlarla da Nizamname'nin yürürlükte olduğu teyit edilmiştir. Nizamname metni için bakınız; Tertip I, Cilt: 4, Sayfa 483 vd. Nizamnamede 14.06.1937 tarih ve 3259 Sayılı Kanun (RG, 24.06.1937/3639) ve 25.12.1942 tarih ve 4341 Sayılı Kanun (RG, 31.12.1942/5294) ile değişiklikler yapılmıştır.

yürürlükte kalmayı başarmıştır⁴³⁶. Padişah iradesiyle yürürlüğe giren bu Nizamname, Türkiye Cumhuriyeti Mevzuatı açısından kanun hükmünde kabul edilmektedir⁴³⁷.

Nizamname yürürlüğe konduğu dönem itibariyle ileri bir mevzuat metni niteliği taşımakla birlikte, günümüz koşulları ve taşıma hukukunda gelişmeler dikkate alındığında şu anda ihtiyaçları karşılamaktan çok uzaktır. Ayrıca Nizamname’de kullanılan dil, günümüz Türkçesine göre anlaşılabilir olup taşıma hukukunun terminolojisine de uymamaktadır. Bu durum Türk Hukuku açısından ulusal demiryolları taşımalarına gerekli önemin verilmediğini göstermektedir. Diğer taşıma hukuku kurallarına göre çok ilkel olan bu düzenlemenin yerini, modern bir mevzuatın alması demiryoluyla yapılan taşımaların gelişmesi açısından yerinde olacaktır.

Nizamname’de hüküm bulunmayan hallerde, karayolu taşımalarına ilişkin Türk Ticaret Kanunu’nun 850. maddesi ve devamı hükümleri uygulanacaktır⁴³⁸.

Nizamname’de sürelerle ilişkin düzenlemeye 17. maddede yer verilmiştir. Söz konusu maddede, taşıyıcının sorumluluğunun kapsamı ve süresi bir arada düzenlenmiştir. Madde metni incelendiğinde, günümüz ihtiyaçlarına cevap vermediği ve taşıma hukukunun terminolojisine uymaması nedeniyle anlaşılabilir olduğu görülmektedir.

B. Taşıma Sözleşmesinden Kaynaklanan Talep Haklarının Tabi Olduğu Süreler

1. Nizamname’de Süreye Bağlanan Talepler ve Sürenin Özellikleri

a. Genel Olarak

Nizamname incelendiğinde taşıyıcının sorumluluğuna ilişkin olarak 17. maddede zıya veya hasardan sorumluluğun ve 21. maddede gecikmeden kaynaklanan

⁴³⁶ Örneğin; Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nın 852. maddesinde sonradan yapılan değişiklikle “demir” kelimesi eklenmeseydi, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile ulusal demiryolu taşımalarına Türk Ticaret Kanunu’nun Dördüncü Kitap hükümleri uygulanacak ve demiryoluna ilişkin taşımalarda Rumeli Demiryolları İşletme Nizamnamesi uygulama alanı bulmayacaktı.

⁴³⁷ Seven, Taşıma, s. 8.

⁴³⁸ Seven, Taşıma, s. 8; Ülgen, İlkeler, s. 226.

sorumluluğun düzenlendiği görülmektedir. Ancak Nizamname’de taşıyıcının sorumluluk süreleri sadece 17. maddede düzenlenmektedir. Bu nedenle Nizamname’de düzenlenen sürenin sadece taşıyıcının eşyanın zıya ve hasarı nedeniyle kaynaklanan sorumluluğunu düzenlediğini görülmektedir. Nizamname’de eşyanın zıya için ayrı, hasarı için ayrı süreler belirlenmiştir⁴³⁹. Gecikmeden kaynaklanan sorumluluk için Nizamname’de herhangi bir sorumluluk süresi belirlenmemiştir.

Nizamname’nin 17. maddesinde düzenlenen sürelerin niteliği incelendiğinde, madde metninde sürelerin niteliği konusunda bir ifadeye yer verilmemiştir. Doktrinde, burada düzenlenen sürelerin zamanaşımı süresi olduğu kabul edilmektedir⁴⁴⁰. Ancak Nizamname’nin 17/4. fıkrası incelendiğinde, hükümde düzenlenen sürelerin, dava açma süresi şeklinde düzenlendiği görülmektedir⁴⁴¹. Bunun yanında sürelerin uzunluğuna bakıldığında ise dört hafta ve altı ay olduğu görülmektedir. Yani süreler zamanaşımından ziyade hak düşürücü sürelerle benzer şekilde çok kısa olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle hükümde dava açma süresinin düzenlenmiş olması ve sürelerin çok kısa olması dikkate alındığında kanımızca Nizamname’de düzenlenen sürelerin, hak düşürücü süre olarak kabul etmek gerekmektedir.

b. Eşyanın Hasarı Halinde Hak Düşürücü Süre

Nizamname’nin 17/4. fıkrası, “*Emtia ve eşyaca vuku bulacak sakatat için tazminat eşyanın teslimi tarihinden itibaren dört haftaya kadar dava edilmek lazım gelir.*” şeklinde düzenlenerek, eşyanın hasara uğraması nedeniyle taşıyıcının sorumluluğunu dört haftalık çok kısa bir hak düşürücü tabi kılmıştır⁴⁴². Yargıtay kararlarına bakıldığında, dört haftalık sürenin taşıyıcının sorumluluğunu hafiflettiği gerekçesiyle, 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 766. maddesine aykırı (TTK m. 854) olduğu yönünde kararlar bulunmaktadır. Bu nedenle de Nizamname’ye göre

⁴³⁹ Atabek, s. 331; Zeyneloğlu, s. 179; Ülgen, Uluslararası Taşımacılık, s. 51.

⁴⁴⁰ Atabek, s. 331; Akyazan, s. 691; Ülgen, Uluslararası Taşımacılık, s. 51; Burak Adıgüzel, **Multimodal Taşımalarda Taşıyıcının (MTO) Sorumluluğu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015 (Multimodal), s. 161.

⁴⁴¹ Hüküm “...dört haftaya kadar dava edilmek lazım gelir.” ve “...altı maha kadar ikame edilmek lazım gelir.” şeklindedir.

⁴⁴² Atabek, s. 331; Ülgen, Uluslararası Taşımacılık, s. 51.

dört haftalık hak düşürücü sürenin değil, Türk Ticaret Kanunu'na göre bir yıllık zamanaşımı süresinin uygulanmasına karar verilmiştir⁴⁴³. Kanımızca Yargıtay'ın kararı yerinde değildir. Çünkü söz konusu madde kanun niteliğinde kabul edilen Nizamname'ye uygulanabilecek bir hüküm değildir.

Sürenin başlangıç anı ise, taşıyıcının eşyayı teslim tarihidir⁴⁴⁴. Teslim, eşyanın zilyetliğinin gönderen veya gönderilene intikal ettirilmesi olarak ifade edilebilir. Bu madde kapsamında teslimden anlaşılması gereken eşyanın gönderilene rızasıyla teslim edilmesidir. Çünkü teslim ile hak düşürücü süre başladığından gönderilenin zararın oluştuğunu tespit edebilmesi için, eşyanın gönderilen veya temsilcisinin rızasıyla fiili hakimiyetine girmiş olması gerekir. Hak düşürücü sürenin dört hafta olduğu da düşünüldüğünde, gönderilenin eşyayı incelemesi, hasar bildiriminde bulunması ve davayı açması için dört haftalık sürenin yeterli olup olmayacağı bile şüpheli bir durumdur. Bu nedenle gönderilen veya onun temsilcisi sıfatını taşımayan kişilere yapılacak teslim ile hak düşürücü süre başlamış sayılmamalıdır.

Tek bir taşıma sözleşmesine konu olan eşyaların kısım kısım teslim edilmesi halinde, son teslim tarihi itibariyle hak düşürücü süre işlemeye başlar⁴⁴⁵.

Taşınan eşyada meydana gelen zıya veya hasarın, eşyanın teslimini müteakiben araştırılması⁴⁴⁶ ve talepte bulunan tarafından zararın, eşyanın taşıyıcının hakimiyet alanında bulunduğu sırada meydana geldiğinin kanıtlanması gerekir. Aksi halde açılan dava reddedilir (Nizamname m. 17/4).

c. Eşyanın Zıya Halinde Hak Düşürücü Süre

Nizamname'nin 17/4. fıkrasına göre, "*Emtia ve eşya zayıatı davası emtianın teslim olunması lazım gelen tarihten altı maha kadar ikame edilmek lazım gelir.*". Görüldüğü üzere, eşyanın zıyaa uğraması nedeniyle teslim edilememesi halinde hak düşürücü süre altı ay olarak belirlenmiştir⁴⁴⁷. Bu hükmün eşyanın zıyaa uğraması

⁴⁴³ Yarg. 11. HD, 31.12.1976, 4838/5738 (Zeyneloğlu, s. 169).

⁴⁴⁴ Atabek, s. 331; Zeyneloğlu, s. 179.

⁴⁴⁵ Atabek, s. 331.

⁴⁴⁶ Madde metni açık olmadığından, bu araştırmanın yapılmamış olması dava hakkının düşmesi olarak kabul edilmemektedir (Atabek, s. 316; Seven, İhbar, s. 15).

⁴⁴⁷ Atabek, s. 331; Ülgen, Uluslararası Taşımacılık, s. 51.

nedeniyle teslim edilememesi nedeniyle “teslim olunması gereken” tarihten itibaren hak düşürücü süreyi başlattığı görülmektedir. Çünkü eşya zaten teslim edilmişse, “teslim olunması gereken” tarihe göre hak düşürücü süreyi başlatmak hükmün amacına ve düzenleniş tarzına uymamaktadır. Bu nedenle burada zıya kavramından eşyanın teslim edilemediği hallerin anlaşılması daha yerinde olacaktır. Eşya ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen teslim edilmişse, bu durumda eşyanın hasarlı olduğu kabul edilmeli ve teslim gerçekleştiği için, yukarıda yapılan açıklamalar gereği teslimden itibaren dört haftalık süre içinde dava açmak gerekeceği kabul edilmelidir.

Bu kapsamda Nizamname’de eşyanın kısmi zıyana ilişkin talepler için bir düzenleme yapılmamıştır. Bu durumda kanımızca hasara ilişkin düzenlenen dört haftalık sürenin uygulanması daha yerinde olacaktır⁴⁴⁸. Çünkü eşyanın kısmi zıya halinde bir teslim gerçekleşeceğinden, teslim ile birlikte başlayan dört haftalık sürenin uygulanması gerekecektir.

Taşıyıcıya teslim edilen eşya, teslim yerine ulaştıktan sonra gönderilene verilmesi ve teslimi için belirli olan sürenin sona ermesi tarihinden itibaren dört hafta geçmedikçe eşya zayi olmuş sayılmaz (Nizamname m. 17/3). Bu dört haftalık sürenin dolması ile eşya zayi olmuş sayılır ve zayi nedeniyle tazminat davası açılabilir.

Tam zayi nedeniyle ileri sürülerek taleplerde hak düşürücü sürenin başlangıç anı, eşyanın teslim edilmesi gereken tarih olacaktır. Bu tarihin tespiti ise, Nizamname’nin 11. maddesinde belirlenen teslim sürelerine göre yapılabilir.

d. Eşyanın Zıya veya Hasarı Nedeniyle Açılacak Davaların Görüleceği Süre

Nizamname’nin 17/5. fıkrasında, taşıma hukukunda başka bir örneği olmayan farklı bir düzenlemeye yer verilmiştir. Hükme göre, “*Dermeyan olunduğu tarihten itibaren bir seneye kadar bir guna netice verilmeyen zarar ve ziyan davaları keenlemeyekün hükmünde addolunub hiç bir hüküm ve tesiri olamıyacaktır.*”. Yani bu hüküm ile eşyanın zıya ve hasarına dayanan davalar belirli bir süreye

⁴⁴⁸ Atabek, s. 331.

bağlanmıştır. Bu hükme göre, açıldığı tarihten itibaren bir yıl içinde sonuçlandırılmayan zıya ve hasar davaları yok hükmünde olup, hiçbir hüküm doğurmayacaktır.

Bu hükmün günümüz koşullarında değerlendirildiğinde, taşıyıcının zıya veya hasar nedeniyle tazminat ödemesini imkansız kılacağı açıktır⁴⁴⁹. Eşyanın zıya veya hasarı nedeniyle açılacak davaların yapılacak incelemeler ve yargıdaki iş yükü ve kanun yolu aşamaları da düşünüldüğünde bir yılda sonuçlandırılması imkansız görünmektedir. Ayrıca bu durum taşıyıcıların kendilerine karşı açılacak davalarda bu sürenin geçirilmesi için her türlü yolu denemeye itebilir. Diğer yandan açılacak davaların bir yılda sonuçlandırılmasını istemek acele, özensiz ve yeterince inceleme yapılmadan yargılama yapılmasına sebebiyet verebilecektir⁴⁵⁰.

Taşıyıcının nitelikli kusurunun bulunması halinde, dört haftalık hak düşürücü sürenin uzamasına ilişkin Nizamname'de bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle kanımızca eşyanın zıya veya hasarı nedeniyle Nizamname'de düzenlenen hak düşürücü sürenin uygulandığı durumlarda, taşıyıcının nitelikli kusurunun bulunduğu hallerde de dört haftalık süre uygulanacaktır⁴⁵¹.

e. Hak Düşürücü Sürelerin Hesaplanması

Nizamname'de yukarıda verilen hak düşürücü süreler düzenlenmekle birlikte, bu sürelerin nasıl hesaplanacağı konusunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. İlk bölümde de belirtildiği üzere⁴⁵², hukukumuzda hak düşürücü sürelerle ilişkin genel hüküm niteliğinde yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle hüküm

⁴⁴⁹ Akyazan, s. 692; Zeyneloğlu, s. 167.

⁴⁵⁰ Akyazan, s. 692.

⁴⁵¹ Atabek, s. 332; Yargıtay eski tarihli bir kararında, taşıyıcının nitelikli kusurunun bulunması halinde Türk Ticaret Kanunu'na göre uzamış zamanaşımı süresinin uygulanacağına karar vermiştir; "Olayımızda, davalı TCDD'nin dayandığı Demiryolları İşletme Nizamnamesinde, hile ve ağır kusurdan söz edilmek suretiyle, bu hususlar meskut bırakılmış olduğuna göre, anılan yasalardaki ayrık hükümlerin TCDD İşletmesi ile yapılan sözleşmelere de uygulanabileceğinin kabulü gerekir. Zira, TTK. nun 1 inci maddesinin 1 inci fıkrasında TTK. nun, Türk Medeni Kanununun ayrılmaz bir cüzü olduğu açıklandıktan sonra, ikinci fıkrasında, hakkında ticari hüküm bulunmayan ticari işlerde umumi hükümlere gidilebileceği ifade edilmiştir. Nitekim, Yargıtay'ın konu ile ilgili kökleşmiş içtihatları da bu doğrultudadır." Yarg. 11. HD, 27.12.1983, 5414/5477 (Eriş, Kara, s. 197). Kanımızca bu konuda Nizamname'de bir boşluk bulunmayıp, Türk Ticaret Kanunu'nun uygulanmasını gerektirecek bir durum yoktur. Nizamname'de demiryolu taşıyıcısının zıya ve hasardan doğan sorumluluğu için sadece dört haftalık hak düşürücü süre kabul edilip, uzamış süre düzenlenmemiştir.

⁴⁵² Bakınız, Birinci Bölüm II B.

bulunmayan hallerde, zamanaşımına ilişkin hükümlerin, hak düşürücü sürelerin niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanması kabul edilecektir.

Hak düşürücü sürelerin hesaplanması konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamasından dolayı zamanaşımı ilişkin düzenlemelerin kıyasen uygulanması yoluyla bir sonuca gitmek gerekecektir. Bu noktada esas alınacak hükümler ise, Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin 151. maddesi ve onun atfı ile sürelerin hesabına ilişkin 92 ve 93. maddeler olacaktır. Bu hükümlere göre, hak düşürücü sürenin başladığı gün hesaba katılmaz ve sürenin son günü de yargı yoluna başvurulmaksızın geçirilirse, hak düşmüş olur. Sürenin son günü resmi tatil gününe rastlarsa, sürenin son günü tatil olmayan ilk güne geçer.

Hak düşürücü sürelerin durması veya kesilmesi söz konusu olmadığından, zamanaşımı süresinin durmasına veya kesilmesine ilişkin hükümler burada uygulanamaz.

Sürelerin taraf iradeleriyle değiştirilmesi, ilk bölümde yaptığımız açıklamalar çerçevesinde⁴⁵³ kanımızca mümkün değildir.

2. Nizamname'de Süreye Bağlanmayan Talepler

Nizamname incelendiğinde taşıma sözleşmesinden doğan taleplerden sadece taşıyıcıya karşı ileri sürülebilecek eşyanın zıyaı ve hasarına ilişkin sürelerin düzenlendiği görülmektedir. Nizamname'de eşyanın zıyaı veya hasarı nedeniyle ileri sürülebilecek talepler dışında taşıma sözleşmesinden doğan taleplere ilişkin bir süre belirlenmemiştir.

Bu durumda Nizamname'de süreye bağlanmayan taşıma sözleşmesinden doğan talep hakları konusunda Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulanması gerekecektir⁴⁵⁴. Bu talepler için Türk Ticaret Kanunu'nda uygulanacak hüküm ise, taşıma hukukuna ilişkin genel kuralların düzenlendiği Taşıma İşleri Kitabı'nda yer alan 855. madde olacaktır⁴⁵⁵. Demiryolu taşımalarında gecikmeden kaynaklanan

⁴⁵³ Bakınız; Birinci Bölüm III D.

⁴⁵⁴ Çünkü Türk Ticaret Kanunu'nun 852. maddesinde demiryolu taşımalarına ilişkin özel hükümler saklı tutulmuş olup, düzenleme yapılmayan konularda taşıma hukukunun genel hükümleri niteliğinde olan Türk Ticaret Kanunu'nun Taşıma İşleri Kitabı hükümlerinin uygulanması gerekecektir.

⁴⁵⁵ Atabek, s. 331; Bu hükme ilişkin açıklamalar ulusal karayolu taşımalarında zamanaşımı incelenirken yapılmıştır.

talepler ve taşıma sözleşmesinden kaynaklanan yan borçların yerine getirilmemesi nedeniyle oluşan diğer zararlarda Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesi gereği bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır. Türk Ticaret Kanunu'nun 855/5. fıkrasında düzenlenen uzamış zamanaşımı süresinin burada uygulama alanı bulabilmesi sadece eşyanın geç teslimden kaynaklanan zararlar için olabilir. Çünkü uzamış zamanaşımı için zararın zıya, hasar veya gecikmeden kaynaklanması gerekmekte olup, demiryolu taşımaları açısından eşyanın zıya ve hasarı talepleri için Nizamname'de düzenlenen süre uygulandığından, 855/5. fıkrasının uygulama alanı bakımından geriye sadece gecikme zararları nedeniyle ileri sürülen talepler kalmaktadır⁴⁵⁶.

Diğer taraftan Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesi sadece taşıma sözleşmesinden kaynaklanan zararları kapsar nitelikte olduğundan, demiryolu taşımalarında taşıma sözleşmesinden kaynaklanan taşıma ücreti ve diğer alacak talepleri hakkında 855. madde hükmü uygulanamayacaktır⁴⁵⁷. Bu nedenle demiryolu taşımalarında taşıma sözleşmesinden doğan taşıma ücreti ve diğer alacak talepleri hakkında ulusal karayolu taşımalarında olduğu gibi beş yıllık zamanaşımı süresinin geçerli olacağı kabul edilmelidir.

II. ULUSLARARASI DEMİRYOLU TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI

A. Uygulanacak Kurallar

Uluslararası demiryoluyla yapılan eşya taşımalarında uygulanacak kurallar, Türkçe çevirideki adıyla “*Uluslararası Demiryolu Taşımalarına İlişkin Konvansiyon*” (COTIF) in B Eki’ni oluşturan “*Uluslararası Demiryolu Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Tektip Kurallar*” (CIM) içerisinde düzenlenmiştir⁴⁵⁸. CIM’in

⁴⁵⁶ Atabek de, taşıyıcının eşyanın zıya veya hasarından kaynaklanan sorumluluğunun Nizamname’de düzenlenmesi ve Nizamname’nin taşıyıcının nitelikli kusuruna ilişkin bir düzenlemeye yer vermemesi nedeniyle, zıya veya hasara ilişkin taleplerin taşıyıcının nitelikli kusuruna dayansa dahi, Nizamname’de öngörülen kısa sürelerin uygulanacağı görüşündedir (Atabek, s. 332).

⁴⁵⁷ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde, demiryolu taşıma sözleşmelerinden kaynaklanan taşıma ücreti taleplerinin, maddede açıkça taşıma ücreti sayıldığı için 767. madde gereği bir yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğu kabul ediliyordu (Doğanay, Cilt: 2, s. 2232).

⁴⁵⁸ Konvansiyon’un mevcut şekli 30.04.1980-09.05.1980 tarihleri arasında yapılan VIII. Revizyon Konferansı’nda daha önceki Konvansiyonlarda yapılan esaslı değişikliklerle kabul edilmiştir. 09.05.1980 yılında imzalanan Konvansiyon (COTIF), 01.05.1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarih itibarıyla de 07.02.1970 tarihli CIM Konvansiyonu yürürlükten kaldırılmıştır (1980 tarihli Konvansiyon m. 24). 1980 Konvansiyon, Türkiye tarafından 01.05.1985 tarihinden itibaren yürürlüğe

uygulama alanı, Sözleşme'nin 1. maddesinde belirlenmiştir⁴⁵⁹. CIM'in uygulama alanına girmeyen demiryoluyla uluslararası eşya taşıma sözleşmelerine, kanunlar ihtilafı kurallarına göre (MÖHUK m. 29) uygulanacak hukuk belirlenecektir.

CIM, demiryolu ile yapılan uluslararası eşya taşımalarda zamanaşımına ilişkin düzenlemeyi 48. maddesinde yapmıştır⁴⁶⁰. CIM'in 48. maddesine göre, taşıma sözleşmesinden doğan davalar kural olarak bir yılda zamanaşımına uğrar. Ancak aynı maddede belirlenen istisnai hallerde ise uzamış süre olarak iki yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır.

CIM'in 48. maddesi zamanaşımı süresinin uygulanmasına ilişkin bazı kuralları düzenlemiş olmasına rağmen her konuda düzenleme yapmamıştır. CIM'in zamanaşımına ilişkin düzenleme yapmadığı konularda, 1999 Tarihli COTIF'in 8/2. fıkrasına göre ulusal hukuk uygulanacaktır. Ulusal hukuktan anlaşılması gereken ise hak sahibinin, yasa uyumsuzluklarına ilişkin kurallar dahil olmak üzere, hakkını ileri sürdüğü devlet hukukudur (COTIF m. 8/3).

Bu nedenle CIM'e tabi bir uyumsuzluğun Türk Mahkemeleri'nde görülmesi durumunda, eğer CIM'de düzenleme bulunmuyorsa, boşluğun Türk Hukuku'nda düzenlenen zamanaşımının genel hükümlerine göre doldurması gerekecektir. Böyle bir durumda öncelikle Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin hükümlerine göre karar vermek gerekecektir.

girmek üzere 21.03.1985 tarihli ve 3172 Sayılı Kanunla uygun bulunmuştur (RG, 27.03.1985/18707). Sözleşmenin metni için bakınız; 08.05.1985 tarihli ve 85/9458 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG, 01.06.1985/18771); Sami Aksoy, **Taşıma Hukuku Mevzuatı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012 (Mevzuat), s. 907-927. 1980 Tarihli Konvansiyon'da da 03.06.1999 Tarihli Vilnius Protokolü ile bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu Protokol de Türkiye tarafından 06.10.2005 tarihli ve 5408 Sayılı Kanunla uygun bulunmuş ve 24.11.2005 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanması kararlaştırılmıştır (RG, 24.12.2005/26033 Mükerrer). 1999 Tarihli Vilnius Protokolü taraf Devletler arasında 01.07.2007 tarihinden itibaren geçerlilik kazanmıştır. Uluslararası demiryoluyla eşya taşımalarına ilişkin kuralların tarihi gelişimi hakkında bilgi için bakınız; Sabih Arkan, **Demiryoluyla Yapılan Uluslararası Eşya Taşımaları**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987 (Demiryolu), s. 5-24.

⁴⁵⁹ CIM'in uygulama alanı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Gençtürk, s. 55-62; Seven, Taşıma, s. 9-10.

⁴⁶⁰ 1999 Tarihli Vilnius Protokolü ile son şeklini alan CIM Konvansiyonu çalışma içinde kısaca "CIM" olarak adlandırılacaktır. 1980 Tarihli CIM'de zamanaşımına ilişkin hüküm 58. maddede düzenlenmiştir.

B. CIM'e Göre Taşıma Sözleşmesinden Kaynaklanan Talep Haklarının Tabi Olduğu Zamanaşımı Süreleri

1. Bir Yıllık Zamanaşımı Süresi

CIM'in 48/1. fıkrası, taşıma sözleşmesinden doğan davaların bir yılda zamanaşımına uğrayacağını düzenleyerek, CIM'e tabi taşıma sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar için kural olarak bir yıllık kısa zamanaşımı süresi öngörmüştür. Bu hüküm ile CIM'in taşıma sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların kısa bir sürede süratle çözüme kavuşturulmasını amaçlamıştır⁴⁶¹.

CIM'in 48. maddesinde taşıma sözleşmesinden doğan tüm talep ve davalardan söz edildiğinden, gerek taşıyıcıya karşı gerekse gönderen veya gönderilene karşı ileri sürülecek talepler bir yılda zamanaşımına uğrayacaktır. Ayrıca 48. madde taşıma sözleşmesinden kaynaklanan tüm talepleri kapsadığı için, CIM'de düzenlenmemiş bir yan borcun yerine getirilmemesi halinde de, taşıyıcının taşıma sözleşmesinden doğan ve ulusal hukuka göre şekillenen sorumluluğu hakkında da 48. maddede düzenlenen zamanaşımı hükümleri uygulanacaktır⁴⁶². Bu kapsamda zıya, hasar veya gecikme nedeniyle ileri sürülen talepler yanında, taşıyıcının talimatlarla uymaması, ödemeli teslimde eşya bedelini tahsil etmemiş olması gibi sözleşmeye aykırı diğer fillerden doğan talepler ile taşıma ücreti gibi gönderen veya gönderilene karşı ileri sürülebilecek talepler bir yıllık zamanaşımı süresine tabidir.

Buna karşılık CIM'in 48. maddesinden hareketle, taşıma sözleşmesinden kaynaklanmayan talepler hakkında bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanamayacaktır⁴⁶³. Örneğin, taşıma sözleşmesinden bağımsız olarak akdedilen garanti veya ardiye sözleşmeleri ya da verilen teminat mektupları 48. maddenin kapsamında değildir.

Ayrıca taşıma sözleşmesine dayanmayan ve doğrudan CIM'de düzenlenen bir hakka dayanan talepler için 48. madde uygulanamayacaktır. Bu tür taleplerde zamanaşımı süresi ulusal hukuka göre belirlenecektir⁴⁶⁴. Örneğin; gönderen hamule

⁴⁶¹ Arkan, Demiryolu, s. 207.

⁴⁶² Arkan, Demiryolu, s. 207; T. Özdemir, s. 310.

⁴⁶³ T. Özdemir, s. 310.

⁴⁶⁴ Arkan, Demiryolu, s. 208; Gençtürk, s. 270.

senedinin ikinci nüshasını taşıyıcıya ibraz etmesi şartıyla, eşyayı tasarruf etmeye ve sonraki talimatlarla taşıma sözleşmesini değiştirmeye yetkilidir (CIM m. 19/1). Ancak taşıyıcı hamule senedinin ikinci nüshası ibraz edilmeden gönderinin sonraki talimatlarına uyarsa, gönderilenin bu nedenle doğan zararlarından sorumlu olur (CIM m. 19/7). Gönderilenin bu nedenle ileri süreceği talepleri hakkında 48. madde uygulama alanı bulmaz. Çünkü burada gönderilenin talep hakkının kaynağı doğrudan CIM'in 19/7. maddesinden kaynaklanmakta olup, gönderenin taşıyıcıya talimat verme yetkisinin olduğu dönemde gönderilenin taşıma sözleşmesinden doğan haklarını kullanma yetkisi yoktur⁴⁶⁵.

Uluslararası demiryolu taşımalarında haksız fiile veya sebepsiz zenginleşmeye dayanarak ileri sürülen talepler için CIM'de düzenlenen bir yıllık zamanaşımı uygulanmayacaktır. Çünkü CIM'in 41.maddesine göre, CIM'e uygulandığı durumlarda, niteliği ne olursa olsun bütün sorumluluk davaları, bu hükümlerin koşul ve sınırlandırmaları dahilinde sadece taşıyıcıya karşı açılabilir⁴⁶⁶. Haksız fiile dayalı sorumluluk davalarında zamanaşımı süresi ulusal hukuka göre belirlenir⁴⁶⁷.

CIM'e tabi taşımalarda birden fazla taşıyıcının bulunması halinde, taşıyıcılar arasındaki rücu ilişkilerinde uygulanacak zamanaşımına ilişkin bir hüküm yoktur. Bu nedenle taşıyıcılar arasındaki talepler için zamanaşımı, talebin ileri sürüldüğü ülkenin ulusal hukukuna göre⁴⁶⁸ belirlenecektir⁴⁶⁹.

⁴⁶⁵ Arkan, Demiryolu, s. 207-208.

⁴⁶⁶ Arkan, Demiryolu, s. 208; Gençtürk, s. 270; T. Özdemir, s. 310. Ayrıca *Arkan*'a göre, zamanaşımı süresinin dolması, talep hakkının düşmesine sebep olmayıp def'i hakkı tanıdığından, CIM'in 41. maddesi talep hakkının şartı niteliğinde değildir (Arkan, Demiryolu, s. 208). Ancak *Gençtürk*, aynı sonuca varmakla birlikte bu gerekçeye katılmamaktadır (Gençtürk, s. 270).

⁴⁶⁷ T. Özdemir, s. 310.

⁴⁶⁸ Rücu davalarında yetki CIM'in 51/4-5. fıkralarında düzenlenmiştir. Rücu haklarını kullanmak isteyen taşımacı, taşımaya katılan taşıyıcılardan birinin merkezinin veya şubesinin ya da taşıma sözleşmesini akdetmiş olan acentenin bulunduğu toprak üzerindeki Devletin Mahkemelerini kullanabilir (CIM m. 51/4). Davanın birden çok taşıyıcıya karşı açılması gerektiği zaman, rücu hakkı sahibi taşıyıcı yetkili mahkemelerden istediği birini seçebilir (CIM m. 51/5).

⁴⁶⁹ *Gençtürk*'e göre, yeknesaklığın sağlanması açısından rücu davası zamanaşımının, CIM kapsamındaki taşımalardan doğan diğer davalar gibi, 48. madde hükmüne tabi olması daha uygun olacaktır (Gençtürk, s. 287).

2. İki Yıllık Uzamış Zamanaşımı Süresi

CIM, taşıma sözleşmesinden doğan talepler hakkında kural olarak bir yıllık zamanaşımı süresi öngörmekle birlikte, bazı özel durumlarda zamanaşımının uzayarak iki yıl⁴⁷⁰ olacağını düzenlemiştir. Bu özel durumlar şunlardır:

a. Gönderilenden Tahsil Edilen Rambursmanın Ödenmesi Talebi

CIM'in 48/1-a bendine göre, taşıyıcı tarafından gönderilenden tahsil edilen bir rambursmanın ödenmesi⁴⁷¹ ile ilgili dava iki yıllık zamanaşımına tabi olacaktır. Bu hüküm ile gönderilenden tahsil edilen rambursmanın iadesi için bir kısa sürenin geçirilmesi halinde taşıyıcının, gönderen aleyhine haksız kazanç elde etmesi engellenmesi amaçlanmıştır.

Buna karşılık taşıyıcının rambursman bedelini tahsil etmeden eşyayı teslim etmesi halinde bu bent uygulanamaz. CIM'in 17/6. fıkrasına göre, taşıma sözleşmesinde kararlaştırılan rambursmanın tahsil edilmeden, eşyanın teslim edilmesi halinde, taşıyıcı rambursman bedeli kadar gönderenin zararını karşılamak zorundadır. Bu durumda tahsil edilen bir rambursman olmadığından zamanaşımı süresi genel kurala göre gene bir yıl olacaktır⁴⁷².

b. Taşıyıcı Tarafından Yapılan Bir Satıştan Elde Edilen Gelirin Ödenmesi Talebi

Taşıyıcı taşımaya veya teslim engeli durumlarının varlığı halinde, CIM'in 22/3. fıkrası hükmüne göre taşınan eşyanın satışını yaptırabilir. Eşya satılmış ise, satış geliri, eşyaya yüklenen masraflar düşüldükten sonra hak sahibinin tasarrufuna verilmelidir (CIM m. 22/4). İşte satış gelirinin taşıyıcı tarafından hak sahibine ödenmemesi halinde, iade talebi iki yılda zamanaşımına uğrayacaktır. Bu bent ile

⁴⁷⁰ CIM'in önceki düzenlemelerinde uzamış zamanaşımı süresi olarak üç yıllık süre belirlenmişti. Ancak 1970 tarihli VII. Revizyon Konferansı'nda üç yıllık süre indirilerek iki yıl olarak belirlenmiştir.

⁴⁷¹ Taşıma sözleşmesinde, taşıyıcıdan eşyanın teslimi sırasında gönderen hesabına belirli bir miktar parayı (satış bedeli) gönderilenden tahsil etmesinin kararlaştırılması halinde, taşıyıcı tarafından gönderilenden tahsil edilmesi gereken bu tutara rambursman denir (Arkan, Demiryolu, s. 155).

⁴⁷² Arkan, Demiryolu, s. 208-209.

amaçlanan da, rambursmanın iadesinde olduğu gibi, taşıyıcının haksız kazanç elde etmesine engel olmaktır.

Satıştan elde edilen gelirin ödenmesi talebi çoğunlukla gönderilen tarafından yapılacaktır. Buna karşılık gönderilenin taşıyıcıya talimat vererek taşıma sözleşmesinde değişiklik yaptığı hallerde (CIM m. 18/3) satıştan elde edilen geliri talep hakkı da gönderilene geçer⁴⁷³.

c. Nitelikli Kusur Nedeniyle İleri Sürülen Tazminat Talepleri

CIM'in 48/1-d bendine göre, *"gerek böyle bir zararı teşvik etmek niyetiyle, gerekse sonucu düşünmeden ve bu tür bir zararın muhtemel doğabileceği bilinci ile yapılan bir eylem veya ihmalden doğan zarar nedeni dava"*lar iki yılda zamanaşımına uğrayacaktır⁴⁷⁴. Bu şekilde nitelikli kusur ile zarara sebep olunması halinde kısa zamanaşımı ile sorumluluktan kurtulmanın önüne geçilmek istenmiştir. Buradaki nitelikli kusurun, ağır kusur ile dolaylı kast arasında yer alan bir kusur hali olduğu söylenebilir. Bu nedenle somut olayda, kasıtlı ya da ağır kusur veya ağır kusurun özel ve yoğun olduğu davranışlarla zarara sebebiyet verilmesi halinde uzamış zamanaşımından yararlanılabilir⁴⁷⁵.

Bent metninde nitelikli kusurun kimde bulunması gerektiği belirtilmemiştir. Bu kusur ilk akla gelecek kişi olarak taşıyıcıda bulunabileceği gibi gönderen veya gönderilenin de nitelikli kusuruyla verdiği zararlar için iki yıllık zamanaşımı süresi uygulanabilecektir⁴⁷⁶. Ayrıca taşıyıcının, CIM'in 40. maddesi kapsamında taşımanın yapılması sırasında yararlandığı yardımcılarının nitelikli kusuruyla verdiği zararlar nedeniyle sorumluluğu da iki yılda zamanaşımına uğrar.

Nitelikli kusurun varlığından yararlanmak isteyen taraf bunu medeni usul hukuku kuralları çerçevesinde iddia ve ispat yükü altındadır. Hakim taraflarca

⁴⁷³ Arkan, Demiryolu, s. 209.

⁴⁷⁴ Bu bendin karşılığı olarak 1980 Tarihli CIM'in 58/1. fıkrasının, "c" bendinde *"Bir hilenin nedeni olduğu bir zarar için açılan dava"* ve "d" bendinde *"Bir sahtekarlığa dayanan dava"*larda zamanaşımının iki yıl olacağı düzenlenmişti.

⁴⁷⁵ Seven, İspat Sorunları, s. 55.

⁴⁷⁶ Arkan, Demiryolu, s. 209; Seven, İspat Sorunları, s. 60.

getirilme ilkesi gereği (HMK m. 25) taraflarca ileri sürülmediği sürece, kendiliğinden nitelikli kusurun varlığını inceleyemez⁴⁷⁷.

d. Tekrar Sevkten Önceki Taşımadan Kaynaklanan Tazminat Talebi

CIM'e göre sevk edilen bir taşıma, aynı hükümlere tabi bir tekrar sevke konu olması ve bu tekrar sevkten sonra kısmi zıya veya hasar tespit edilmesi halinde, eğer gönderi taşıyıcının koruması altında kalmış ve tekrar sevk yerine geldiği gibi tekrar sevk edilmişse, son taşıma sözleşmesinin etkisiyle kısmi bir zıya veya hasarın olduğu karinesi vardır (CIM m. 28/1). İşte 28/1. fıkrasındaki karineye dayanarak ikinci taşıma sözleşmesinin gönderileni tarafından ileri sürülen tazminat talebi, bu karinenin aksinin ispat edilmesi suretiyle çürütülebilir. Bu karinenin aksinin ispatı ile birinci taşıma sözleşmesindeki gönderilenin dava açması gerekecektir.

Görüldüğü gibi tekrar sevk durumunun söz konusu olduğu hallerde, dava açmaya yetkili olan kişinin tespiti uzun sürebilmekte ve çoğu zaman bu süreçte bir yıllık zamanaşımı süresi dolmuş olmaktadır. İşte bu gerekçelerle 28/1. fıkradaki karinenin aksinin ispat edilmesi halinde, ilk taşıma sözleşmesinden kaynaklanan taleplerin iki yılda zamanaşımına uğrayacağı kabul edilmiştir. Ancak tekrar sevkten önceki taşıma sözleşmesine dayanan talep, tekrar sevkten önce tespit edilmişse, bu durumda yukarıda açıklanan karine ve uzun süreç yaşanmayacağından bu talepler için bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır⁴⁷⁸.

CIM'in 28/1. fıkrasındaki karine sadece kısmi zıya veya hasar için kabul edildiğinden, sadece ilk taşıma sırasında meydana gelen kısmi zıya veya hasar için iki yıllık zamanaşımı uygulanacaktır. Bu durumda örneğin, ilk taşıma sırasında meydana gelen geç teslim dolayısıyla iki yıllık zamanaşımı süresine dayanılmaz⁴⁷⁹. Ayrıca ilk taşıma sözleşmesi CIM hükümlerine tabi değilse, doğal olarak CIM hükümleri uygulanmayacak ve taşıma sözleşmesinin tabi olduğu hukuka göre zamanaşımı hükümleri belirlenecektir⁴⁸⁰.

⁴⁷⁷ Nitelikli kusurun ispat hukuk çerçevesinde değerlendirilmesi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız; Seven, İspat Sorunları, s. 67 vd.

⁴⁷⁸ Arkan, Demiryolu, s. 210.

⁴⁷⁹ Arkan, Demiryolu, s. 210; Gençtürk, s. 270.

⁴⁸⁰ Arkan, Demiryolu, s. 210.

CIM'in 48/1-d bendinde düzenlenen uzamış süresi, madde metninden de anlaşıldığı üzere, sadece tekrar sevkten önceki taşıma için uygulanabilecek olup, ikinci taşıma sözleşmesi ile ilgili talepler için bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır.

C. Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı

CIM hükümlerine tabi taşımalarda zamanaşımı süresinin başlangıcı 48/2. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu hükme göre zamanaşımı süresinin başlangıcı üç farkı ihtimale göre belirlenecektir⁴⁸¹.

1. Tam Zıya Halinde Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı

CIM'in 48/2-a bendine göre, eşyanın tam zıyaa uğraması halinde zamanaşımının süresi, teslim süresinin bitimini takip eden otuzuncu günde işlemeye başlar. Bu hüküm CIM'in 29. maddesinde düzenlenen eşyanın kayıp karanesiyle uyumlu düzenlenmiştir. 29/1. fıkrasına göre, eğer eşya gönderilene teslim süresinin bitimini izleyen otuz gün içinde teslim edilmemiş veya alıcının emrine verilmemişse hak sahibi eşyayı başka kanıtlar sunmak zorunda olmadan zayi olmuş sayabilir. Ancak gönderen veya gönderenin otuz gün geçmeden eşyanın zayi olduğunu ispat ederek talepte bulunma hakları vardır. Bu durumda henüz zamanaşımı süresi başlamadan talepte bulunmak söz konusu olsa da, zamanaşımı süresi yine de 48/2-a bendine göre, teslim süresini izleyen otuzuncu günün sonunda işlemeye başlayacaktır⁴⁸².

Tam zıya halinde teslimin söz konusu olamayacağı düşünülerek, CMR de olduğu gibi zamanaşımı süresinin başlangıç anı için teslimden farklı bir kural belirlenmiştir. Burada tam zıyadan eşyanın gönderilene teslim edilememesi halleri anlaşılmalıdır. Çünkü dikkat edilirse CMR'de olduğu gibi, CIM'in 48/2-a bendindeki zamanaşımı süresinin başlangıç anı, 29. maddede düzenlenen kayıp halinde zıya karanesinin oluşması gereken bekleme süresiyle uyumlu düzenlenmiştir. Bu açıdan

⁴⁸¹ 1980 Tarihli CIM'in 58/2. fıkrasında zamanaşımı süresinin başlangıç anı daha ayrıntılı olarak düzenlenmiş olmasına rağmen, 1999 Tarihli mevcut CIM'de üç bent halinde düzenleme yapılmıştır.

⁴⁸² Arkan, Demiryolu, s. 211.

da bakıldığında 48/2-a bendindeki zamanaşımı süresinin başlangıç anının eşyanın teslim edilememesi sonucu zıya karinesinin doğması ile başladığının düzenlendiği söylenebilir. Ayrıca daha öncede belirtildiği üzere, zamanaşımı süresinin başlangıcı açısından, eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen teslim edilmesi, tam zıya olarak kabul edilmemelidir. Eğer eşya ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen gönderilene teslim edilmişse, eşya tam hasarlı olarak kabul edilmeli ve 48/2-b bendine göre teslim ile süre başlamış kabul edilmelidir⁴⁸³.

Teslim süresinin belirlenmesi konusunda ise, öncelikle gönderen ile taşıyıcı bir teslim süresi kararlaştırmışsa, bu süre dikkate alınır. Teslim süresinin taraflarca kararlaştırılmamış olması halinde, CIM'in 16. maddesine göre teslim süresi tespit edilir.

2. Kısmi Zıya, Hasar veya Gecikme Hallerinde Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı

CIM'in 48/2-b bendine göre, kısmi zıya, hasar veya teslim süresinin aşılması halinde zamanaşımı süresi, teslimin yapıldığı gün işlemeye başlayacaktır.

Burada teslimden anlaşılması gereken eşyanın gönderilene rızasıyla teslim edilmesidir. Çünkü teslim ile zamanaşımı süresi başladığından gönderilenin zararın oluştuğunu tespit edebilmesi için eşyanın gönderilen veya temsilcisinin rızasıyla fiili hakimiyetine girmiş olması gerekir. Özellikle eşyanın gönderilenin temsilcisi sıfatına sahip olmayan gümrük idaresine veya depoya teslim edilmesi, gönderilene teslim olarak kabul edilemez. Bu durumda gönderilenin öğrenme tarihinden itibaren zamanaşımının başlayacağı kabul edilecektir. Ancak CIM'in 17/2. fıkrasına göre, teslim yerinde yürürlükte bulunan talimatlar uyarınca; eşyanın gümrük idaresine veya antrepoya verilmesi, taşıyıcı nezdinde ambarlanması ya da komisyoncu da veya genel bir ambarda depolanması halinde, eşyanın bu yerlere teslim tarihte zamanaşımı süresi işlemeye başlar. Çünkü bu hallerde gönderilene teslim yapılmış kabul edilir. Zıya karinesine göre zayi olduğu sanılan bir eşyanın sonradan bulunması ve

⁴⁸³ Eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesine rağmen teslim edilmesi halinde tam hasarlı kabul edilmesi yönündeki görüşler için bakınız; Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 203; Aydın, s. 53-54. Bu konuda ayrıca ulusal karayolu taşımalarına ilişkin kısımda yaptığımız açıklamalara bakılabilir; İkinci Bölüm I C 2.

gönderilen tarafından iadesinin istendiği durumlarda (CIM m. 29/3), eşyanın fiilen gönderilene teslim edildiği tarihte zamanaşımı işlemeye başlar⁴⁸⁴.

Taşımanın tek seferde yapılacağına kararlaştırılması halinde, eşyanın gönderilene teslimi kısım kısım yapılmışsa, zamanaşımı süresi, son kısmın tesliminden itibaren işlemeye başlar⁴⁸⁵. Eğer taşıma kısım kısım yapılacağına kararlaştırılmışsa, teslim edilen her kısım için ayrı ayrı zamanaşımı süresi işlemeye başlar.

Tekrar sevk söz konusu olduğu taşımalarda, tekrar sevkten sonra tespit edilen kısmi zıya veya hasardan doğan talepler için zamanaşımı süresi, ikinci taşıma sözleşmesinin gönderilene eşyanın teslimi ile işlemeye başlar. Ancak CIM'in 28/1. fıkrasındaki karinenin aksi kanıtlanarak zararın önceki taşımada olduğu tespit edilirse, iki yıllık zamanaşımı süresi (CIM m. 48/1-d) eşyanın yeniden taşımaya verildiği tarihte işlemeye başlar. Tekrar sevk halinde taşıma süresi aşılmışsa, CIM'in 28/1. fıkrasındaki karine uygulanamayacağından, zamanaşımının başlangıcı gecikmenin hangi taşımada meydana geldiğine göre belirlenir⁴⁸⁶.

3. Diğer Hallerde Zamanaşımının Başlangıç Anı

CIM'in 48/2-c bendine göre, diğer tüm hallerde hakkın kullanılabilmesi için, yani talebin muaccel olduğu tarihten itibaren zamanaşımı süresi işlemeye başlar⁴⁸⁷.

Bu bent kapsamındaki taleplere örnek olarak; 1980 Tarihli CIM'de açıkça düzenlenmiş iken⁴⁸⁸, 1999 Tarihli CIM'de sayılmamış olan taşıma ücreti ve diğer taşımayla ilgili masrafların ödenmesine veya fazladan yapılan ödemelerin iadesine ilişkin talepler, borçlu olmayan kişiden tahsil edilen ücretin iadesinden sonra yeniden ileri sürülen talepler, rambursman ile ilgili talepler, taşıyıcının yapmış olduğu satıştan elde edilen gelirin iadesine ilişkin talepler, gümrük veya diğer idari makamlara sonradan ek bir ödeme yapılması halinde ileri sürülecek talepler sayılabilir. Ayrıca taşıyıcının hatası ile gönderen veya gönderilen tarafından verilen

⁴⁸⁴ Arkan, Demiryolu, s. 211.

⁴⁸⁵ Arkan, Demiryolu, s. 211; Gençtürk, s. 274.

⁴⁸⁶ Arkan, Demiryolu, s. 212.

⁴⁸⁷ Bu hükmün yeterince açıklayıcı olmadığı ve yerine göre zamanaşımı süresinin başlangıcının belirlenmesinde karışıklıklara sebep olabileceği ifade edilmektedir (Arkan, Demiryolu, s. 214).

⁴⁸⁸ 1980 Tarihli CIM'in 58/2. fıkrasının "c" ilâ "g" bentleri.

talimatları yerine getirmemesi nedeniyle ileri sürülen talepler (CIM m. 19/6), taşıyıcıya teslim edilen belgelerin zıyaından kaynaklanan tazminat talepleri (CIM m. 15/3) gibi talepler için uygulanacak zamanaşımı süresinin başlangıç anı, 48/2-c bendine göre belirlenecektir⁴⁸⁹.

D. Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması

CIM, zamanaşımı süresinin nasıl hesaplanacağı konusunda bazı düzenlemeler yapmıştır. Ancak düzenleme yapılmayan noktalarda bulunmaktadır. Düzenleme yapılmayan konularda COTIF'in 8/2. fıkrası gereği ulusal hukuka, yani uyuşmazlığa bakan hakimin hukukuna (lex fori) göre karar verilmesi gerekecektir.

Zamanaşımı süresinin hesaplanmasında tespiti gereken ilk husus, sürenin başlangıç anıdır. Yukarıda zamanaşımı süresinin başlangıç anından bahsedilmiştir. CIM'e göre zamanaşımını süresinin işlemeye başlayacağı ilk gün, hesaplamaya dahil edilmez (CIM m. 48/2); süre ertesi günden itibaren hesaplanmaya başlanır.

Zamanaşımı süresinin dolması ise, hesaplanan sürenin son gününün de hak kullanılmaksızın geçilmesi ile gerçekleşmiş olur. CIM'de bir düzenleme olmamakla birlikte, Yargıtay'ın da genel hükümlere göre kabul ettiği üzere⁴⁹⁰, zamanaşımı süresinin son günü resmi tatil gününe denk gelirse, zamanaşımı süresi tatilin bitimini izleyen ilk iş gününe kadar uzar⁴⁹¹.

E. Zamanaşımı Süresinin Durması ve Kesilmesi

1. Genel Olarak

CIM'in 48/5. fıkrasına göre, zamanaşımı süresinin durması veya kesilmesi hükümleri ulusal hukuk tarafından belirlenecektir. Bu nedenle zamanaşımı süresinin durması ve kesilmesi halleri, ulusal hukuk gereği, hakkın ileri sürüldüğü devlet hukukuna tabi olarak belirlenecektir (COTIF m. 8/3). Bu durumda CIM hükümlerine tabi taşımalarda, Türkiye'de ileri sürülen taleplerde zamanaşımı süresinin durması

⁴⁸⁹ Arkan, Demiryolu, s. 214.

⁴⁹⁰ Yarg. HGK, 03.03.1965, 1964/730, 1965/88 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁴⁹¹ T. Özdemir, s. 317.

veya kesilmesi hükümleri olarak Türk Borçlar Kanunu'nun 153 ilâ 157. maddeleri uygulanacaktır⁴⁹². İlk bölümde zamanaşımı süresinin durması ve kesilmesine dair yaptığımız açıklamaların hepsi, CIM'den kaynaklanan uyuşmazlığın Türk Mahkemeleri önünde görülmesi halinde uygulama alanı bulabilecektir.

Mahkemenin yetkisiz veya görevsiz olması ya da düzeltilebilir bir yanlışlık veya vaktinden önce dava açılmış olması nedeniyle dava reddedilmiş olursa ve bu arada zamanaşımı süresi dolması halinde, CIM'de talepte bulunana ek süre verilip verilmeyeceği konusunda bir düzenleme yapılmamıştır. Bu konuda Türk Mahkemeleri'nde talepte bulunulması halinde, ulusal hukuk uygulanacağından, davacının Türk Borçlar Kanunu'nun 158. maddesinde düzenlenen altmış günlük süreden faydalanabileceği kabul edilmelidir.

2. CIM'de Düzenlenen Özel Durma Hali

Ulusal hukuka göre belirlenecek zamanaşımı süresinin durma halleri dışında, CIM'in 48/3. fıkrasında ayrıca özel bir durma haline yer verilmiştir. Bu özel hal uyarınca, 43. maddeye göre gönderen veya gönderilen tarafından taşıyıcıya yöneltilen talep, taşıyıcı tarafından reddedilinceye kadar zamanaşımı süresinin işlemesi durur.

CIM'in 43. maddesine göre, hak sahipleri taşıma sözleşmesi ile ilgili hak iddialarını, kendisine karşı hukuki dava açabileceği taşıyıcıya karşı yazılı olarak ileri sürülebilir. Bu hüküm tarafların dava yoluna gitmeden uyuşmazlığı çözüme kavuşturmasına yöneliktir. Hak sahibi doğrudan dava açabileceği gibi, dava açmadan yazılı talep ile taşıyıcıya karşı olan haklarını ileri sürebilir⁴⁹³.

CIM'in 43. maddesine göre talepte bulunabilecek hak sahipleri, taşıyıcıya karşı dava açma hakkına sahip olan kişilerdir (m. 43/2). Bu durumda 48/3. fıkraya göre zamanaşımını durdurabilecek yazılı talebin hak sahipleri tarafından taşıyıcıya karşı yapılması gerekmekte olup, taşıyıcının yapacağı talepler için zamanaşımı süresi durmaz. Ayrıca yetkili bir kişi tarafından yapılmayan taleplerde, zamanaşımını durdurmaz. Örneğin, talepte bulunma hakkı gönderende iken gönderilen tarafından yapılan başvurular zamanaşımını durdurmaz.

⁴⁹² Seven, Taşıma, s. 235.

⁴⁹³ Arkan, Demiryolu, s. 215.

Hak sahipleri tarafından yapılacak yazılı bildirimle ilgili olarak 43. maddede bazı kurallar belirlenmiştir. Gönderenin talepte bulunması halinde hamule senedinin ikinci nüshasını ibraz etmeli veya gönderilenin yetki belgesini ibraz etmeli ya da gönderilenin gönderiyi reddettiğini ispat etmelidir (m. 43/2). Gönderilenin talepte bulunması halinde ise, eğer hamule senedi teslim edilmişse bunu ibraz etmesi gerekir (m. 43/4). Taşıma belgelerinin asıllarının veya ulusal hukuka uygun şekilde onaylanmış kopyalarının ibraz edilmesi gereklidir (m. 43/5)⁴⁹⁴.

Zamanaşımı durduran ve 43. maddeye göre yapılan yazılı başvuruda, talep konusunun açıkça belirtilmesi gerekir. Bu kapsamda talepte bulunan ilgilinin, taşıyıcının sorumluluğunu doğuran olayı öğrenebilecek ve isteme karşı cevap verebilecek bilgilere istemde yer vermesi gerekir. Talep edilen zarar miktarının açıkça belirtilmesine gerekmez. İstemi haklı gösteren tam bir delil listesinin eklenmesine gerek yoktur. Ancak somut olayın özelliğine göre talebe hamule senedi veya bu senedin ikinci nüshasının, bu nüshanın gönderenin elinde bulunmadığı hallerde gönderilenin onayının ya da gönderiyi reddettiğinin ispatını ve ayrıca talep konusuyla ilgili iddiaların hukuki kaynağını oluşturan belgelerin eklenmesi gerekir⁴⁹⁵.

CIM'in 43. maddesinde yazılı talebin hangi sürede sunulacağına ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Yapılacak yazılı talebin zamanaşımı süresini durdurabilmesi için, zamanaşımı süresinin işlemeye başlamış olması ve sürenin henüz dolmamış olması gerekir⁴⁹⁶. Zamanaşımı süresi başlamadan önce yapılan başvurular, süre henüz işlemeye başlamadığı için, süreyi durdurmaz.

Hak sahiplerinin yapacağı başvuru, taşıma sözleşmesinden doğan tüm talepler hakkında olabilir. Söz konusu talebin yapıldığı tarih ile taşıyıcının yazılı olarak hak iddiasını reddettiği ve belgeleri iade ettiği tarih arasında zamanaşımı süresi duracaktır. Zamanaşımı süresinin durması, sadece başvuruya konu talep için söz

⁴⁹⁴ Ancak ileri sürülen talebin ödenmesi sırasında, taşıyıcı ödemenin tespitini üzerine kaydetmek amacıyla, hamule senedinin aslını, hamule senedinin ikinci nüshasını veya rambursman bültenini isteyebilir (CIM m. 43/6).

⁴⁹⁵ Arkan, Demiryolu, s. 216.

⁴⁹⁶ "Kaldı ki, olayda tam kayıp değil kısmi kayıp halinin mevcudiyeti anlaşıldığından 47. maddenin ikinci paragrafının (a) bendi gereğince zamanaşımının 07.09.1974 tarihinden başlamadığı ve bir yıllık zamanaşımı süresi bittikten sonra 18.09.1975 tarihinden müracaatın yapıldığı anlaşıldığına göre zamanaşımının durmasına ilişkin hükmün olayda uygulama olanağı bulunmamaktadır." Yarg. 11. HD, 10.11.1977, 4169/4883 (Zeyneloğlu, s. 172-173).

konusu olacak olup, daha sonra ileri sürülebilecek diğer talepler için zamanaşımı süresi durmuş olmaz⁴⁹⁷.

Sürenin durabilmesi için yazılı talebin taşıyıcıya usulüne uygun olarak tebliğ edilmiş olması gerekir. Talebin usulüne uygun olarak tebliğ edilmesi şartıyla, talebin gönderilmesi ile zamanaşımı süresi durur⁴⁹⁸. Ayrıca taşıyıcı adına yetkili temsilcisine ya da acentesine⁴⁹⁹ de tebliğ edilebilir. Müteselsil olarak sorumlu olan taşıyıcılardan birine karşı yapılmış istem, diğerlerine karşı da yapılmış sayılır ve diğer taşıyıcılar açısından da zamanaşımını durdurur. Çünkü aksinin kabulü halinde yazılı talebin yapıldığı taşıyıcı tarafından incelemenin uzun sürmesi ve bu arada bir yıllık zamanaşımı süresinin geçmesi halinde, hak sahibi açısından hak kayıpları yaşanacaktır. Bu durum ayrıca hak sahibinin kendisine karşı dava açabileceği taşıyıcıların (CIM m. 45) kapsamını CIM’de öngörülmeleyen şekilde kısıtlayacak ve hak sahibinin zararına bir sonuç doğuracaktır⁵⁰⁰.

Taşıyıcının başvuruya ret beyanının hak sahibine ulaşması ile birlikte, durmuş olan zamanaşımı süresi kaldığı yerden tekrar işlemeye başlar. İstem reddi açık olmalıdır. Eğer isteme verilen cevapta iddiaların reddini içeren bir beyan yoksa, bu cevap 48/3. fıkrası anlamında bir geri çevirme sayılmaz ve zamanaşımı süresi durmaya devam eder⁵⁰¹. Taşıyıcının talebi reddederken başvuru ile ilgili belgeleri de iade etmesi gerekir; aksi halde zamanaşımı süresi durmaya devam eder. Burada belgelerin iadesi, hak sahibinin dava hakkını kullanmasını sağlamaya yöneliktir. Bu nedenle ispat bakımından önemli olan veya hak sahibinin kendine ait dosyasından bir diğer kopyasını sağlayamayacağı belgelerin iadesi gerekir⁵⁰².

⁴⁹⁷ Arkan, Demiryolu, s. 217; Gençtürk, s. 275

⁴⁹⁸ T. Özdemir, s. 314. *Arkan* ise yazılı talebin taşıyıcıya ulaşması ile zamanaşımı süresinin duracağı görüşündedir (Arkan, Demiryolu, s. 217).

⁴⁹⁹ Türk Ticaret Kanunu’nun 105/1. fıkrasına göre “*Acente, aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili adına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir.*”

⁵⁰⁰ Arkan, Demiryolu, s. 218. *T. Özdemir*, bu görüşe katılmakla birlikte bazı çekincelerini de ileri sürmüştür. *Yazar*, başvuru sahibinin diğer taşıyıcılara karşı da talepte bulunmasının hakkaniyete uygun olacağını belirtmiştir. Çünkü aksinin kabulü halinde başvurunun muhatabı olmayan diğer taşıyıcılara karşı da zamanaşımı durmakta ve taşıyıcılar belirsiz bir durum içinde bırakılmaktadır (T. Özdemir, s. 315).

⁵⁰¹ Eğer taşıyıcı tarafından verilen cevapta talebi kabul iradesi varsa, bu durum ikrar anlamı taşıyacağından Türk Borçlar Kanunu’nun 154/1-1 bendine göre zamanaşımı süresi kesilmiş olur.

⁵⁰² Arkan, Demiryolu, s. 217.

Yazılı talebin kısmen kabul edilmesi halinde⁵⁰³, zamanaşımı süresi kabul edilmeyen kısım için tekrar işlemeye başlar. Aynı konuda birden fazla yazılı başvuru yapılması halinde, sonraki hak iddiaları zamanaşımı süresini durdurmaz (CIM m. 48/3). Bu nedenle talebi reddedilen hak sahibinin tekrar yazılı başvuru yapmak yerine dava açması daha yerinde olacaktır.

Yazılı talebin yapıldığının veya yazılı talebe cevap verildiğinin ve belgelerin iade edildiğinin ispatı, bu vakıaları ileri süren tarafın üzerindedir (CIM m. 48/3).

F. Zamanaşımı Süresinin Dolmasının Hüküm ve Sonuçları

CIM'in 48. maddesi zamanaşımı süresinin dolmasının hüküm ve sonuçlarının ne olacağını düzenlememiştir. Bu durumda zamanaşımı süresinin dolmasının hüküm ve sonuçları COTIF'in 8. maddesi gereği ulusal hukuka, yani hakkın ileri sürüldüğü Devlet hukukuna göre belirlenecektir⁵⁰⁴.

Bu durumda CIM'in 48. maddesine göre zamanaşımına uğramış bir talebin Türk Mahkemeleri önünde ileri sürülmesi halinde, zamanaşımı, def'i niteliğinde olduğundan, zamanaşımı def'i ileri sürülmedikçe hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınamaz (TBK m. 161). Ayrıca zamanaşımı def'inin yargılama sırasında süresi içinde ileri sürülmesi de büyük önem taşır. Aksi halde zamanaşımı def'i, iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı kapsamında reddedilebilir.

Zamanaşımı def'inin mahkemece reddi halinde, sürenin hangi tarihte başladığı, hangi tarihte ertelendiği, ileri sürülmesi halinde nitelikli kusurun olup olmadığı ve buna bağlı olarak zamanaşımı süresinin dolup dolmadığı açıkça gerekçeleriyle belirtilmelidir.

CIM'e tabi taşımalarda zamanaşımının ispatında, uyumsuzluğa bakan hakimin hukukunun ispat yükü kurallarına göre karar verilir.

Zamanaşımı savunmasından tarafların önceden anlaşarak feragat edip edemeyeceği sorusu akla gelebilir. Bu konuda CIM'de herhangi bir düzenleme yoktur; Bu nedenle COTIF'in 8. maddesi gereği, ulusal hukuka göre karar vermek

⁵⁰³ Talebin kabulü aynı zamanda, zararın tazminat talebinin ikrarı anlamı taşıyacağından, Türk Borçlar Kanunu'nun 154/1-1 bendine göre zamanaşımı süresi kesilmiş de olur. Ayrıca ikrar anlamı taşıyan cevap senet niteliğine sahipse yeni zamanaşımı süresi on yıl olacaktır (TBK m. 156/2).

⁵⁰⁴ T. Özdemir, s. 316.

gerekecektir. Türk Mahkemeleri'nde görülen uyuşmazlıklarda Türk Borçlar Kanunu'nun 160. maddesine göre tarafların önceden anlaşarak zamanaşımından feragat etmesi geçersiz sayılacaktır.

G. Zamanaşımı Def'ini İleri Sürme Hakkının Kötüye Kullanılması

Taşıyıcının zamanaşımı süresi içinde kendisinden talepte bulunulmasını engellemek amacıyla karşı tarafı oyalaması veya çelişkili davranışlarda bulunmasından sonra, zamanaşımı savunmasında bulunması dürüstlük kuralına (TMK m. 2) aykırı oluşturur. Bu durumda bir yıllık süre dolmuş olmasına rağmen dürüstlük kuralı gereği taşıyıcı zamanaşımı def'inde bulunarak borcunu ödemekten kurtulamaz.

Dürüstlük kuralına aykırı davranışların varlığını talepte bulunanın kanıtlaması gerekmektedir. Taşıyıcının kötü niyetli davranışları dosya kapsamında anlaşıldığı sürece hakim tarafından re'sen dikkate alınabilir.

H. Karşı Dava veya Def'i Davasında Zamanaşımı

CIM'in 48/4. fıkrasına göre, zamanaşımı def'iyle engellenen alacağın ifasını talep hakkı, karşı dava veya def'i davası yoluyla da ileri sürülemeyecektir. Bu hüküm ile alacağını zamanaşımı def'i nedeniyle talep edemeyen alacaklının bu durumu karşı dava veya def'i davası ile dolanması önlenmek istenmiştir. Zamanaşımına uğramış borcu ödemek borçlunun inisiyatifinde olduğundan, alacaklı alacağını zamanaşımı def'ine rağmen dava edemeyeceği gibi, alacağa karşı dava veya def'i davası şeklinde de ileri süremeyecektir. CIM'in 48/4. fıkrası ile bu konuda özel bir hüküm getirildiğinden, Türk Hukuku'nun uygulanacağı hallerde uluslararası demiryoluyla eşya taşımalarında Türk Ticaret Kanunu'nun 855/4. fıkrası uygulama alanı bulmaz⁵⁰⁵.

⁵⁰⁵ Gençtürk, s. 278.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DENİZYOLUYLA YAPILAN EŞYA TAŞIMALARINDA ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER

I. ULUSAL DENİZYOLU TAŞIMALARINDA SÜRELER

A. Genel Olarak

Türk Hukuku'nda ulusal denizyolu taşımalarında uygulanacak kuralların kaynağını, Türk Ticaret Kanunu'nun Beşinci Kitabı olan "*Deniz Ticareti*" Kitabı (m. 931-1400) oluşturmaktadır.

Türk Ticaret Kanunu'nda denizyoluyla eşya taşıma sözleşmelerine ilişkin süreler, diğer taşıma türlerinde olduğu gibi kısa süreler olarak düzenlenmiştir. Ancak kanun koyucu burada ikili bir ayırım yapmış ve taşıyanın eşyanın zıyı veya hasarı ile geç tesliminden doğan sorumluluğu için ayrı, denizde taşıma sözleşmelerinden doğan diğer alacaklar için ayrı türde süreler benimsemiştir.

Türk Ticaret Kanunu'na bakıldığında, taşıyanın eşyanın zıyı veya hasarı ile geç tesliminden doğan sorumluluk süresini bir yıllık hak düşürücü süre olarak düzenlemiştir (m. 1188). Taşıyanın eşyanın zıyı veya hasarı ile geç tesliminden doğan sorumluluğu dışında, gemi kira sözleşmeleri ile zaman çarteri sözleşmeleri ve navlun sözleşmelerinden veya konişmentodan veya onun düzenlenmesinden doğan bütün alacaklar için ise bir yıllık zamanaşımı süresi benimsenmiştir (TTK m. 1246).

Buradan şöyle bir sonuç çıkarılabilir; denizyoluyla eşya taşıma sözleşmelerinden kaynaklanan alacaklar kural olarak bir yıllık zamanaşımı süresine tabidir. Ancak bu durumun istisnasını eşyanın zıyı veya hasarı ile geç tesliminden dolayı taşıyan karşı yöneltilecek talepler oluşturur. Taşıyanın eşyanın zıyı veya hasarı ile geç tesliminden doğan talepler hakkında bir yıllık hak düşürücü süre uygulanır.

Çalışmamızda bu ikili ayırım göz önüne alınarak açıklamalar yapılacaktır.

B. Taşıyanın Eşyanın Zıyayı veya Hasarı ile Geç Tesliminden Doğan Sorumluluğunun Süresi

1. Genel Olarak

Eşyanın zıyayı veya hasarı ile geç teslimi halinde, hem taşıyan hem de eşyayla ilgili hak sahipleri hak ve menfaatlerini korumak için belirli hususları ispat etmek zorundadır. Bu nedenle tarafların üzerine düşen ispat külfetini yerine getirebilmeleri için bazı maddi vakıaların zamanında tespit ettirilmesi ve lehlerine olan delillerin zamanla kaybolmalarına veya elde edilmelerinin güç bir hal almasına fırsat vermeden toplanmaları gerekmektedir. Bunun yanında taşıyanın gemisi, çoğu zaman hareket halinde olup, yükleme-boşaltma faaliyetlerinin tamamlanması ile gecikmeksizin limandan ayrılmaktadır. Bu nedenlerle taşıyanın hakkında dava açılıp açılmayacağını bilmesi ve delillerin kaybedilmeden bir an önce toplanabilmesi için denizyolu taşımalarında diğer taşıma türlerinde olduğu gibi kısa talepler kısa sürelerle bağlanmıştır⁵⁰⁶.

Taşıyanın eşyanın zıyayı veya hasarı ile geç tesliminden doğan sorumluluğunun süresi, Türk Ticaret Kanunu'nun 1188 ve 1189. maddelerinde düzenlenmiştir. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda söz konusu süre, 1067. maddede tek fıkra halinde düzenlenmiş iken, geçmiş Kanun döneminde yaşanan tartışmaların önüne geçmek adına yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu'nda ayrıntılı bir düzenleme yapılmıştır. Söz konusu süreye ilişkin geçmiş Kanun ve şuan da yaşanan tartışmalara yeri geldikçe değinilecektir.

Öncelikle belirtmelidir ki, Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinde düzenlenen bir yıllık süre, taşıyanın yüke özen borcu (TTK m. 1178 vd.) veya taşıyanın gemiyi denize yola ve yüke elverişli bulundurma yükümlülüğü (TTK m. 1141) uyarınca eşyanın zıyayı veya hasarı ile geç tesliminden kaynaklanan sorumluluğuna ilişkin talepler için uygulanacak süredir. Ayrıca taşıyan aynı zamanda donatan ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1062/1. fıkrasından kaynaklanan talepler⁵⁰⁷ de

⁵⁰⁶ Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 206.

⁵⁰⁷ Türk Ticaret Kanunu'nun 1062/1. fıkrasına göre, donatan gemi adamlarının, zorunlu danışman kılavuzun veya isteğe bağlı kılavuzun görevlerini yerine getirirken işledikleri kusur sonucunda yolculara ve yükle ilgili kişilere verdiği zararlardan, taşıyanın gemi adamlarının kusurundan doğan sorumluluğuna ilişkin hükümlere göre sorumlu olur.

bir yıllık hak düşürücü süreye tabidir⁵⁰⁸. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesinde hak düşürücü sürenin sadece eşyanın zıyaı veya hasarından doğan talep hakları için uygulanacağı düzenlenmişti⁵⁰⁹; eşyanın geç tesliminden kaynaklanan talepler hakkında bir yıllık hak düşürücü uygulanmıyordu⁵¹⁰. Yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu'nda taşıyanın eşyanın geç tesliminden kaynaklanan sorumluluğunun düzenlenmesi ile 1188. madde kapsamına, geç teslimden dolayı taşıyana yöneltilecek tazminat talepleri de eklenmiştir.

Bu taleplerin dayanağı, navlun sözleşmesi olabileceği gibi konişmento veya diğer bir denizde taşıma senedi de olabilir. Taşıyanın, eşyanın zıyaı, hasarı veya geç teslimi dışında taşıma sözleşmesinden kaynaklanan diğer sorumluluklarının süresi, 1188. madde kapsamında değildir. Bu talepler hakkında aşağıda incelenecek olan 1246. madde hükmü uygulanacaktır.

Bir yıllık hak düşürücü süre, navlun sözleşmesine konu olan eşyanın zıya, hasar veya geç teslimi yüzünden, taşıyan aleyhine haksız fiil veya diğer bir sebebe dayanılarak açılacak bütün davalarda uygulanır (TTK m. 1190/1)⁵¹¹. Ayrıca böyle bir dava, taşıyanın adamlarından biri aleyhine yöneltirse, görevi veya yetkisi sınırları içinde hareket ettiğini ispat etmek şartıyla, taşıyanın adamı da bir yıllık hak düşürücü süreden yararlanabilir (TTK m. 1190/2).

⁵⁰⁸ Sami Akıncı, **Deniz Hukuku Navlun Mukaveleleri**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1968, s. 402; Tahir Çağa ve Rayegan Kender, **Deniz Ticareti Hukuku II Navlun Sözleşmesi**, 10. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 204.

⁵⁰⁹ S. Akıncı, s. 402; Çağa ve Kender, s. 204; İsmail Doğanay, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Cilt: 3, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2004 (Cilt: 3), s. 2842; Gönen Eriş, **Türk Ticaret Kanunu (Deniz Ticareti ve Sigorta)**, Cilt: 3, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1990 (Deniz Ticareti), s. 519; Rayegan Kender, "Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. Maddesinin Uygulaması", **Deniz Hukuku Dergisi**, Sayı: 1-4, Yıl: 6-7 (2001-2002), ss. 1-9, s. 1; Emre Cumalıoğlu, **Kırkambar Sözleşmesi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s. 241; Yarg. 11. HD, 18.10.1982, 4066/3972 (Kazancı İċtihat Bankası).

⁵¹⁰ Yarg. 11. HD, 08.01.2013, 2012/348, 2013/153 (Kazancı İċtihat Bankası). Eşyanın geç tesliminden kaynaklanan taleplerin 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1259. maddesine göre bir yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğu kabul ediliyordu; Çağa ve Kender, s. 204; M. Sami Okay, **Deniz Ticareti Hukuku**, Cilt: II, 2. Bası, İstanbul, 1971 (Deniz Ticareti), s. 210; Doğanay, Cilt: 3, s. 2842; Yarg. 11. HD, 18.10.1982, 4066/3972 (Doğanay, Cilt: 3, s. 2842).

⁵¹¹ 1924 tarihli Lahey Kuralları'nda sözleşme dışı istemlere ilişkin bir kural getirilmemişti. Bu nedenle de 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda da sözleşme dışı istemlere ilişkin bir hüküm bulunmamaktaydı. 1968 tarihli Lahey/Visby Kuralları'nın 4. maddesinde sözleşme dışı istemler hakkında da Lahey/Visby Kuralları'nın uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu hüküm, yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu'nun 1190. maddesi ile Türk Hukuku'na aktarılmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun "Sözleşme dışı istemler" başlıklı 1190. maddesi, yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu ile ilk defa düzenlenen bir hüküm olduğundan, 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde bir yıllık hak düşürücü sürenin haksız fiile dayanan talepler için de uygulanıp uygulanmayacağı konusunda doktrinde tartışmalar bulunmaktaydı (Uygulanacağı yönünde bakınız; Okay, Deniz Ticareti, s. 210; Atamer, Süre, s. 124. Uygulanmayacağı yönünde bakınız; Çağa ve Kender, s. 204; Kender, s. 1; Cumalıoğlu, s. 241).

Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinde nitelikli kusurun bulunması halinde sürenin uzatılması ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Bu nedenle taşıyanın 1187. maddeye göre sınırlı sorumluluğunun kalktığı hallerde de bir yıllık hak düşürücü süre uygulanacaktır⁵¹².

Sigorta şirketinin halefiyet haklarına dayanarak ödediği sigorta tazminatını talep edebileceği süre, sigortalının tabi olduğu süreyle aynı olup, bir yıllık hak düşürücü süredir⁵¹³. Bu durumda halefiyette alacağın, işlemeye başlamış olan hak düşürücü süre ile birlikte yeni alacaklıya (sigortacı) geçeceği kabul edilmektedir⁵¹⁴.

2. Sürenin Hukuki Niteliği

Türk Ticaret Kanunu'nun "*Hak düşürücü süre*" başlıklı 1188. maddesinin birinci fıkrasına göre, "*Eşyanın zıyaı veya hasarı ile geç tesliminden dolayı taşıyana karşı her türlü tazminat istem hakkı, bir yıl içinde yargı yoluna başvurulmadığı takdirde düşer.*". Hükümden açıkça anlaşıldığı üzere, taşıyanın eşyanın zıyaı veya hasarı ile geç tesliminden doğan sorumluluğu bir yıllık hak düşürücü süreye tabi kılınmıştır. Bu açıdan bir yıllık sürenin hukuki niteliğinin hak düşürücü süre olduğu konusunda bir tereddüt bulunmamaktadır.

Ancak bu bir yıllık sürenin niteliğine ilişkin geçmişte yaşanan tartışmalara kısaca değinmekte fayda vardır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinin kaynağını, 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesi oluşturmaktadır⁵¹⁵. Bu maddede, taşıyanın eşyanın zıyaı veya hasarı nedeniyle doğan sorumluluğu, bir yıl olarak düzenlenmişti. Ancak hükümden açıkça belirtilmediği için sürenin hukuki

⁵¹² Aynı şekilde Lahey/Visby Kuralları ve Hamburg Kuralları da, nitelikli kusurun bulunması halinde sürenin uzamasına ilişkin bir hükme yer vermemiştir (Seven, İspat Sorunları, s. 60).

⁵¹³ Yarg. 11. HD, 03.03.1980, 1154/977 (Zeyneloğlu, s. 184).

⁵¹⁴ "*Sonuç: Yukarıda yazılı sebeplerden dolayı sigorta tazminatını ödeyen sigortacının, zarara sebebiyet veren aleyhinde sigorta ettirenin halefi sıfatıyla açacağı davanın zamanaşımının, sigorta ettirenin aynı şahıs aleyhinde açabileceği davanın zamanaşımına tabi ve aynı tarihte başlayacağına, 17.1.1972 tarihindeki ilk toplantıda üçte ikiyi geçen çoğunlukla karar verildi.*" Yarg. İBGK, 17.01.1972, 1970/2, 1972/1 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı); Yarg. 11. HD, 20.04.2004, 2003/10570, 2004/4303; Yarg. 11. HD, 24.11.1983, 5142/5268 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. 11. HD, 15.03.1982, 1080/1045 (Tarık Başbuğuğlu, *Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu (Deniz Ticareti-Sigorta Hukuku)*, Cilt: 2, Özkan Matbaacılık, Ankara, 1988, s. 1413).

⁵¹⁵ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun "*Dava hakkının düşmesi*" başlıklı 1067. maddesi şu şekilde düzenlenmişti; "*Malların tesliminden (Madde 1066, fıkra 1, cümle 1) veya teslim edilmiş olmaları icabeden tarihten itibaren bir yıl içinde mahkemeye müracaat edilmediği takdirde, taşıyan aleyhine malların zıyaı veya hasarından dolayı her türlü mesuliyet davası hakkı düşer.*".

niteliği konusunda doktrinde tartışmalar bulunmaktaydı. 1067. maddede dava hakkının düşeceği ifade edilmesi ve bu hükmün kaynağını oluşturan 1924 tarihli Lahey Kralları'nın 3/6. fıkrası ve Alman Ticaret Kanunu'nun 612. maddesi hükümlerindeki sürenin hakim görüş olarak hak düşürücü süre kabul edilmesinden⁵¹⁶ yola çıkarak doktrinde ve Yargıtay kararlarında hakim görüş olarak bu sürenin hak düşürücü süre olduğu kabul edilmekteydi⁵¹⁷.

Bununla beraber ilk bölümde zamanaşımı süresi ve hak düşürücü sürelerin özellikleri çerçevesinde, doktrinde haklı olarak, bu sürenin zamanaşımı süresinin özelliklerini yansıttığı da belirtilmekteydi⁵¹⁸. Çünkü 1067. madde ve şuan yürürlükte bulunan 1188. maddede düzenlenen basit bir tazminat hakkı talebi olup, alacak hakkı niteliği taşımaktadır. Yani burada yenilik doğurucu bir hak söz konusu olmayıp, kamusal çıkarları ve gereksinimleri ilgilendiren bir durum da yoktur. Ayrıca karayolu taşımalarına ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinde aynı talepler için bir yıllık zamanaşımı süresi öngörülmüştür. Bu nedenle bu sürenin zamanaşımı süresi olduğunu savunan görüşler ve Yargıtay kararları da bulunmaktaydı⁵¹⁹. Kanımızca 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde savunulan bu görüş Borçlar Hukukunun genel kuralları açısından bakıldığında yerindedir. Ancak uluslararası alanda söz konusu talepler için hak düşürücü sürelerin öngörülmüş olması nedeniyle, genel kuralla bağdaşmamakla birlikte, bu sürelerin hak düşürücü süre olduğu kabul edilmiştir. Nitekim yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu da uluslararası eğilimler ve

⁵¹⁶ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesi ve 1924 tarihli Lahey Kuralları'nın 3/6. maddesinin tarihi gelişimi hakkında ayrıntı bilgi için bakınız; Atamer, Süre, s. 118-121.

⁵¹⁷ Haydar Arseven, **Deniz Ticareti Hukuku Dersleri**, Menteş Kitabevi, İstanbul, 1961, s. 128; S. Akıncı, s. 401-402; Akyazan, s. 706; Çağa ve Kender, s. 204; Başbuğoğlu, s. 1409; Doğanay, Cilt: 3, s. 2843; Eriş, Deniz Ticareti, s. 518; Atamer, Süre, s. 121-123; Kender, s. 1; Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 200; Seven, Taşıma, s. 236; Cumalıoğlu, s. 241; Yarg. HGK, 12.02.1964, 706/135 (Doğanay, Cilt: 3, s. 2844); Yarg. HGK, 10.10.1962, 64/34 (Başbuğoğlu, s. 1410-1411); Yarg. 11. HD, 23.11.1979, 5298/5363; Yarg. 11. HD, 19.10.2004, 358/10054; Yarg. 11. HD, 18.06.1974, 1366/2002 (Kazancı İçtihat Bankası). Diğer yandan 6762 Sayı Türk Ticaret Kanunu'nun Adliye Encümeni Mazbatasında bu sürenin "hak düşürücü müddet" olduğu ifade edilmiştir (www.tbmm.gov.tr).

⁵¹⁸ Eleştiriler için bakınız; Atamer, Süre, s. 121-123; Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 200-201;

⁵¹⁹ Okay, Deniz Ticareti, s. 211-212; Tekinay ve diğerleri, s. 1034; Bülent Sözer, **Deniz Ticareti Hukuku Ders Kitabı**, Cilt: 1, 3. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014 (Deniz Ticareti), s. 440; Yarg. TD, 28.02.1961, 1960/3013, 1961/686 (M. Sami Okay, **Deniz Ticareti Hukukuna İlişkin Yargıtay Kararları**, 2. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1963 (Yargıtay Kararları), s. 490-491); Yarg. TD, 25.11.1960, 2293/3202 (Eriş, Deniz Ticareti, s. 522-523). Yargıtay'ın 1067. maddede düzenlenen sürenin zamanaşımı süresi olduğu yönündeki içtihatları, 10.10.1962 tarihli Hukuk Genel Kurulu Kararı ile değişmiştir.

önceki uygulamayı dikkate almış ve tartışmaların giderilmesi adına bir yıllık sürenin açıkça hak düşürücü süre olduğu açıkça düzenlemiştir.

Sonuç olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinde düzenlenen süre zamanaşımı süresinin özelliklerini yansıtmakla birlikte, tarihi süreç içinde bu hüküm oluşurken hakim görüş olarak hak düşürücü süre olarak kabul edilmiştir. Yürürlükte bulunan Türk Ticaret Kanunu'nu da bu süreyi açıkça hak düşürücü süre olarak kabul ederek artık tartışmalara son vermiştir.

3. Bir yıllık Sürenin Başlangıç Anı

Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/2. fıkrasına göre, *“Bu süre taşıyanın eşyayı veya bir kısmını teslim ettiği veya eşya hiç teslim edilmemişse, onun teslim edilmesinin gerektiği tarihten itibaren işlemeye başlar.”* Bu hükümden görüldüğü üzere, hak düşürücü sürenin başlangıç anı, eşyanın tesliminin gerçekleşip gerçekleşmemesine göre iki farklı şekilde tespit edilecektir. Ayrıca 1189/2. fıkrası, hak düşürücü süre itirazlarından yararlanma hakkının kaybedilmesi halinde ayrı bir başlangıç anı belirlenmiştir.

Bunun yanında Türk Ticaret Kanunu'nun 1238/4. fıkrasında hak düşürücü sürenin işlemeye başlamasını engelleyen özel bir hüküm getirilmiştir.

a. Eşyanın Teslim Tarihi

Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/2. fıkrasına göre, eşyanın tamamının veya bir kısmının teslim edilmesi halinde hak düşürücü süre, teslim tarihinden itibaren işlemeye başlayacaktır. Bu hüküm ile eşyanın kısmi zıya veya hasarı halinde hak düşürücü sürenin teslim ile başlayacağı düzenlenmiştir.

Teslimden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin 1188. maddede bir açıklama yapılmamıştır. Madde metninde sadece *“taşıyanın eşyayı veya bir kısmını teslim ettiği”* ifadesine yer verilmiştir. Bu açıdan teslimin açıkça kime yapılacağı düzenlenmemiştir. Sadece taşıyanın eşyayı tesliminden söz edilmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/2. fıkrası anlamında teslimden ne anlaşılması gerektiği noktasında doktrinde tartışma vardır. Burada bizim de katıldığımız ilk görüşe göre teslim,

eşyanın taşıyanın hakimiyetinden çıktığı, yani taşıyanın zilyetliği devrettiği an dikkate alınarak belirlenmelidir. Çünkü taşınanın eşyayı teslimi, eşyanın taşıyanın hakimiyet alanından çıkması ile olacaktır. Eşyanın taşıyanın hakimiyet alanında olduğu zaman dilimi ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1178/3. fıkrasında ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Bu hükme göre eşyanın teslimi, yani taşıyanın hakimiyet alanından çıkması üç şekilde olabilir;

- Taşıyan tarafından eşyanın gönderilene teslim edildiği an (m. 1178/3-a),
- Gönderilenin eşyayı teslim almaktan kaçınması halinde, sözleşme veya kanun hükümleri ya da boşaltma limanında uygulanan ticari teamüle göre eşyanın gönderilenin emrine hazır tutulduğu an (m. 1178/3-b),
- Boşaltma limanında geçerli kanun ve düzenlemelere göre eşyanın kendilerine teslimi zorunlu makamlara veya üçüncü kişilere teslim edildiği an (m. 1178/3-c).

Taşıyanın yukarıda sayılan üç ihtimalden birine göre eşyayı hakimiyet alanından çıkarması ile eşya üzerindeki sorumluluğu sona erecektir. Bu şekilde taşıyan eşyayı teslim etmiş olacak ve hak düşürücü süre teslim tarihi ile işlemeye başlayacaktır⁵²⁰.

Ancak diğer görüşe göre, eşyanın kendilerine teslim edilmesi gereken makam ve üçüncü kişilere teslimini gönderilene teslim sayan 1178/3. fıkranın amacı farklıdır ve hak düşürücü sürenin başlangıcının belirlenmesinde uygulanmamalıdır. Bu durumda hak düşürücü süre, eşya kendilerine teslim edilen makam veya üçüncü kişilerin, eşyayı gönderilene teslimi ile başlamalıdır⁵²¹. Bu görüş kanımızca şu gerekçelerle yerinde değildir; öncelikle bildirim külfetine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 1185. maddesinde eşyanın "gönderilene" teslim edileceği açıkça

⁵²⁰ Kübra Yetiş Şamlı, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Taşıyanın Zıya, Hasar ve Geç Teslimden Sorumluluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013 (Taşıyanın Sorumluluğu), s. 236.

⁵²¹Rayegan Kender, Ergon Çetingil ve Emine Yazıcıoğlu, **Deniz Ticareti Hukuku Temel Bilgiler**, Cilt: 1, 14. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 227. Türk Ticaret Kanunu'nun yasalasmasından önce 1178/3. fıkrası düzenlemesi nedeniyle, 1188/2. fıkra da geçen "*taşıyanın eşyayı veya bir kısmını teslim ettiği*" düzenlemesine açıklık getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu fıkranın yazarlarında ifade ettiği gibi "*Bu süre eşyanın veya bir kısmının taşıyan veya adamları (1179/2) ya da boşaltma limanında geçerli Kanun veya düzenlemeler uyarınca zorunlu olarak eşya kendilerine teslim edilen makam ya da üçüncü kişiler tarafından gönderilene teslim edildiği andan itibaren ... işlemeye başlar.*" şeklinde düzenlenmesi daha yerinde olurdu (Ergon Çetingil, Rayegan Kender, Samim Ünan ve Emine Yazıcıoğlu, "TTK Tasarısı'nın 'Deniz Ticareti' Başlıklı 5. Kitabında Yer Alan Hükümler Hakkında", **Deniz Hukuku Dergisi**, Özel Sayı, Ocak 2006, ss. 1-297, s. 167-168).

düzenlenmiş iken, 1188. maddede ise sadece teslimden söz edilmiştir⁵²². Ayrıca 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesinde, "*Malların tesliminden*" ifadesinden sonra parantez içinde 1066/1. fıkrasının ilk cümlesine atıf yapılmıştır. Yani teslimin bildirim külfetine ilişkin 1066/1. fıkrasına göre gönderilene olacağı vurgulanmıştır⁵²³. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesinde teslimin açıkça gönderilene yapılması gerektiği düzenlenmiş iken, yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu'nda bu vurgu kaldırılarak sadece taşıyanın eşyayı tesliminden söz etmiştir. Diğer yandan karayolu taşıma sözleşmelerinden kaynaklanan zamanaşımı süresini düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 855/2. fıkrasında açıkça "gönderilene teslim" ile sürenin başlayacağı düzenlenmiştir. Bu nedenlerle Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/2. fıkrasında teslimin gönderilene yapılacağına açıkça düzenlenmemesi ve taşıyanın eşyayı teslim hallerinin 1178/3. fıkrasında ayrıntılı olarak düzenlenmesi, bu sonuca ulaşmamızı gerektirmektedir.

Belirli bir konişmentonun içeriğini oluşturan eşyalar tek seferde teslim edilmişse bu anda, kısım kısım teslim edilmişse eşyanın tamamının teslim edilmesi ile hak düşürücü sürenin işlemeye başlayacağı kabul edilmelidir. Her kısım için ayrı ayrı konişmento düzenlenmesi halinde ise, her konişmento içeriği bağımsız bir taşıma oluşturacağından sürenin başlama zamanı farklı olacak ve her konişmento içeriğinin tamamının teslimi ile sürenin başlayacaktır⁵²⁴. Yani konişmento içeriğindeki eşyalar kısım kısım teslim edilmiş olsa bile, sürenin başlaması için eşyanın tamamının teslim edilmiş olması gerekir⁵²⁵. Taşıyanın hapis hakkını kullandığı durumlarda henüz teslim gerçekleşmediğinden hak düşürücü süre işlemeye başlamaz.

Burada ayrıca sürenin başlangıcı açısından, 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda bulunmayan bir yenilikten özellikle bahsetmek gerekir. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesinde "*Malların tesliminden*" söz edilmişken, Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/2. fıkrası ise eşyanın "*veya bir kısmını*"n tesliminden

⁵²² Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 236.

⁵²³ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1066. maddesi, yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu'nun 1185. maddesine karşılık gelmektedir.

⁵²⁴ Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 202-203.

⁵²⁵ Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 237.

söz etmiştir⁵²⁶. Hükümde ve madde gerekçesinde bu kısmın alınma amacı belirtilmemekle birlikte, kısmi zıya halinde eşyanın zayi olan kısmının teslim edilemeyecek olması sebebiyle, teslim edilen kısım ile sürenin işleyeceğinin vurgulanmak istendiği düşünülebilir⁵²⁷. Diğer yandan madde metninde, eşya “hiç teslim edilmemişse” diyerek eşyanın hiçbir şekilde teslim edilmemesi halinde, teslim edilmesi gereken tarihin esas alınması gerektiği vurgulanmıştır.

b. Eşyanın Teslim Edilmesinin Gerektiği Tarih

Türk Ticaret Kanunu’nun 1188/2. fıkrasına göre, hak düşürücü süre, eşyanın hiç teslim edilmemesi halinde, teslim edilmesi gerektiği tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır.

Hükümde tam zıyadan söz edilmemiş olup, eşyanın hiç teslim edilmemesinden söz edilmiştir. Bu nedenle eşyanın tam zıya⁵²⁸ uğramasına rağmen gönderilene teslim edilmiş olması halinde, bir teslim söz konusu olduğu için teslim ile hak düşürücü süre işlemeye başlayacaktır⁵²⁹. Eşyanın teslim edilmesi gereken tarihin uygulanacağı durumun, “eşyanın hiç teslim edilmemesi” şeklinde ifade edilmesi yerinde olmuştur. Kanun’un bu ifadesi aynı zamanda, ulusal karayolu taşımalarında zamanaşımı süresinin başlangıcı açısından eşyanın tam zıyandan, eşyanın hiç teslim edilmemiş olmasının anlaşılması gerektiği görüşümüzü de destekler niteliktedir.

⁵²⁶ Türk Ticaret Kanunu’nun 1188. maddesinin gerekçesi incelendiğinde, ikinci fıkrada sürenin başlangıcı bakımından “eşyanın bir kısmının teslimi”nin de eklendiği özel olarak belirtilmiş ve bu kısmın 1978 tarihli Hamburg Kuralları’nın 20/2. fıkrasından alındığı açıklanmıştır.

⁵²⁷ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1067. maddesinin kaynağını oluşturan 1924 tarihli Lahey Kuralları’nın 3/6. fıkrasında kısmi ve tam zıya arasında bir ayırım yapılmaksızın 1067. maddede olduğu gibi eşyanın teslim edildiği veya teslim edilmiş olması gerektiği tarihten itibaren sürenin başlayacağı düzenlenmiştir. Bu nedenle Lahey Kuralları’nın uygulanmasında kısmi zıya durumunda da hak düşürücü sürenin başlangıcı açısından eşyanın teslim edilmesi gereken tarihin esas alınacağı ifade edilmektedir. Ancak Türk Ticaret Kanunu’nun 1188. maddesinin açık ifadesi karşısında kısmi zıya halinde hak düşürücü sürenin başlangıcı açısından teslim esas alınacaktır (Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 236). Bu kapsamda tartışmaların önüne geçmek adına eşyanın bir kısmının teslimi halinde, teslim ile hak düşürücü sürenin başlayacağını belirtilmesi yerinde olmuştur.

⁵²⁸ Burada tam zıya derken eşyanın ekonomik değerini tamamen yitirmesi ifade edilmek istenmiştir.

⁵²⁹ *Seven*, sürenin başlangıcında kullanılan tam zıyanın, tazminat borcunun hesaplanmasındaki tam zıyadan farklı olduğunu belirtmiştir. *Yazar*’a göre tazminat hesaplamalarında, niteliği gereği bölünemeyen eşyalarda genellikle kalan kısmın hiçbir ekonomik değer ifade etmemesi nedeniyle bu durum zararın hesaplanması bakımından tam zıya olarak değerlendirilmesine rağmen, konumuz bakımından gönderilene bir teslim yapılmışsa, süre teslim ile işlemeye başlar (*Seven*, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 203).

Karayolu taşımalarında da benzer şekilde belirttiğimiz üzere⁵³⁰, burada hak düşürücü sürenin başlangıcının teslim edilmesi gereken tarihe göre belirlenmesi kanımızca uygun olmamıştır. Çünkü eşyanın teslim edilmemesi halinde, hak sahiplerinin zıya karinesini işletip talepte bulunabilmeleri için, teslim süresinin dolmasından sonra altmış gün daha beklemeleri gerekmektedir (TTK m. 1178/5). Böyle bir durumda hak sahiplerinin zıya karinesini işletmeden eşyanın zıya uğradığını ispatlamaları pek mümkün görünmediğinden, hak düşürücü sürenin ilk altmış günü hak kullanılmaksızın geçirilmiş olacaktır. Yani hak düşürücü süre işlemesine rağmen, hak sahiplerinin ilk altmış günde talepte bulunmalarına imkan olmayacaktır. Burada CMR ve CIM'de düzenlendiği gibi, zıya karinesi için beklenen sürenin dolmasından sonra hak düşürücü sürenin işlemeye başlayacağını düzenlemek daha yerinde olurdu.

Eşyanın boşaltma limanında veya ara limanda, gönderilenden veya hak sahibinden başka bir kişiye teslimi, tam zıya kabul edilecektir. Çünkü bu durumda eşya, geçerli bir şekilde teslim edilmemiş sayılacak ve hiç teslim edilmemiş olacaktır⁵³¹. Bu gibi durumlarda da eşya hiç teslim edilmediğinden, taşıyanın eşyayı geçerli bir şekilde teslim edebileceği tarihe göre hak düşürücü sürenin başlangıcı belirlenmelidir⁵³². Burada gemi boşaltma limanına ulaşırsa, tüm boşaltmanın bittiği gün süre işlemeye başlamalıdır⁵³³.

Gemi süresi içinde boşaltma limanına ulaşmasına rağmen eşya bu anda teslim edilmemiş; ancak daha sonraki bir limanda veya geminin dönüş seferinde boşaltma limanında teslim edilmiş ise, bu durumda da teslim süresi, farazi teslim tarihine göre değil, gerçek teslimin tarihine göre hesaplanır⁵³⁴. Çünkü bu durumda eşya geçerli bir şekilde teslim edilmiştir⁵³⁵.

⁵³⁰ Bakınız; İkinci Bölüm I C 2.

⁵³¹ Bu yönde görüş için bakınız; Yarg. 11. HD, 30.01.1995, 6974/642 (Eriş, Kara, s. 215); Yarg. 11. HD, 26.02.1985, 1984/5948, 1985/458 (Doğanay, Cilt: 3, s. 2846).

⁵³² Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 237; Yarg. 11. HD, 19.10.2004, 358/10054 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁵³³ Çağa ve Kender, s. 205.

⁵³⁴ Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 203.

⁵³⁵ Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 237.

Tam zıya nedeniyle eşya teslim edilememesine rağmen gemi boşaltma limanına ulaşmış ise süre, tüm boşaltmanın bittiği gün işlemeye başlamalıdır⁵³⁶.

Teslim edilmesi gereken tarih, navlun sözleşmesinde gösterilen boşaltma limanında teslim için belirlenmiş süreye göre belirlenir. Eğer açıkça kararlaştırılmış bir süre yoksa, olayın özelliklerine göre tedbirli bir taşıyandan eşyanın tesliminin makul olarak istenebileceği süreye göre teslim edilmesi gereken tarih belirlenecektir (TTK m. 1178/4). Yani teslim edilmesi gereken tarih belirlenirken, somut olayın özellikleri ve tedbirli bir taşıyandan beklenen özen dikkate alınacaktır. Eşyanın kesin teslim tarihinin belirlenemediği hallerde, teslim edilmesi gereken tarihin, gümrük idaresinin görüşü veya bilirkişi incelemesi ile tespit edilmesi gerekecektir⁵³⁷.

c. Hak Düşürücü Süre İtirazından Yararlanma Hakkının Kaybedilmesi Halinde Sürenin Başlangıcı

Türk Ticaret Kanunu'na göre, tazminat isteminin muhatabı, talepte bulunanı dava açma süresini kaçırmaması sonucunu doğuracak şekilde çelişkili davranışlarıyla oyalaması halinde, hak düşürücü süre itirazlarından yararlanamaz (m. 1189/1). Böyle bir durumun varlığı halinde hak düşürücü süre, oyalayıcı davranışların talepte bulunan tarafından öğrenilmesi ile başlar (TTK m. 1189/2). Türk Ticaret Kanunu'nun oyalayıcı davranışların varlığı halinde, talepte bulunana tanıdığı bu özel imkan için hak düşürücü sürenin başlangıç tarihini ayrıca belirlemesi tereddütlerin giderilmesi açısından yerinde olmuştur.

4. Sürenin Hesaplanması

Türk Ticaret Kanunu, bir yıllık sürenin niteliğini açıkça hak düşürücü süre olarak düzenleyerek bu konudaki tartışmaları bitirmekle beraber, hak düşürücü

⁵³⁶ Çağa ve Kender, s. 205; Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 203. Ancak Yargıtay tam zıya halinde eşyanın gemiden çıkmadığının öğrenildiği tarihi, sürenin başlangıcı olarak esas almıştır; Yarg. 11. HD, 07.02.1980, 214/535 (Eriş, Deniz Ticareti, s. 525-526).

⁵³⁷ "Emtianın teslim edilmemesi halinde bu süre, emtianın teslim edilmesi gereken tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır. Malın teslim edilmesi mümkün olan tarihin ise, ilgili gümrük idaresinden sorularak belirlenmesi gerekmektedir. Mahkemece bu yönde bir araştırma yapılmadan, 15.11.2002 tarihli bilirkişi raporunda yazılı varsayıma dayalı olarak, bu sürenin hesaplanması doğru görülmüştür." Yarg. 11. HD, 19.10.2004, 358/10054 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. 11. HD, 25.12.1979, 5539/5914 (Başbuğoğlu, s. 1412).

sürelerin hesaplanmasına ilişkin konuda bir düzenleme yapmayarak bu konudaki tartışmaları devam ettirmektedir. Zira ilk bölümde de belirtildiği üzere, hukukumuzda hak düşürücü sürelerle ilişkin genel hüküm niteliğinde yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle hüküm bulunmayan hallerde, zamanaşımına ilişkin hükümlerin, hak düşürücü sürelerin niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanması kabul edilecektir⁵³⁸.

Hak düşürücü sürelerin hesaplanması konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamasından dolayı zamanaşımı ilişkin düzenlemelerin kıyasen uygulanması yoluyla bir sonuca gitmek gerekecektir. Bu noktada esas alınacak hükümler ise, Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin 151. maddesi ve onun atfı ile sürelerin hesabına ilişkin 92 ve 93. maddeler olacaktır. Bu hükümlere göre, hak düşürücü sürenin başladığı gün hesaba katılmaz ve sürenin son günü de yargı yoluna başvurulmaksızın geçirilirse, hak düşmüş olur. Sürenin son günü resmi tatil gününe rastlarsa, sürenin son günü tatil olmayan ilk güne geçer⁵³⁹.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinde düzenlenen hak düşürücü süre konusunda en çok tartışılan konulardan biri de, zamanaşımını durduran ve kesen sebeplerin hak düşürücü süreler içinde uygulanıp uygulanmayacağıdır. Bu konuda ilk bölümde de açıklandığı üzere doktrinde savunulan hakim görüş ve Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun görüşü, hak düşürücü sürelerin zamanaşımı süreleri gibi durma ve kesilme hükümlerine tabi olmadığıdır⁵⁴⁰. Bunun karşın deniz ticareti öğretisinde ise, Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımının durmasına ilişkin 153/1-6 bendinin ve zamanaşımının kesilmesine ilişkin 154. maddesinin hak düşürücü süreler

⁵³⁸ Atamer, Süre, s. 127-130; Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 234.

⁵³⁹ S. Akıncı, s. 403; Çağa ve Kender, s. 205; Doğanay, Cilt: 3, s. 2846; Eriş, Deniz Ticareti, s. 519; Atamer, Süre, s. 131; Kender, s. 2; Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 202; Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 237; "TTK.nun 1067 nci maddesi gereğince süre başlangıcı malların tesliminden itibaren işleyeceğinden BK.nun 130 ncu maddesi uyarınca sürenin başladığı gün nazarı itibara alınmayacağına teslim tarihi olan 27/1/1975 tarihi göz önünde tutularak sürenin son günü olan 27/1/1976 günü biteceği kabul edilmelidir. Bu nedenle bir yıllık süre geçmiş olduğundan davanın reddi doğrudur." Yarg. 11. HD, 20.10.1977, 4285/4425 (Doğanay, Cilt: 3, s. 2846).

⁵⁴⁰ Von Tuhr, s. 634; Başbuğoğlu, s. 1409; Çağa ve Kender, s. 205; Tekinay ve diğerleri, s. 1033; Reisoğlu, s. 424; Oğuzman ve Öz, s. 601; Eren, s. 1283; Kılıçoğlu, s. 874; Kender, s. 2; Ebru Ateş, Taşıyanın Sorumluluğunu Düzenleyen "Konişmentolu Taşımalar Hakkında Bazı Kuralların Birleştirilmesine Dair 1924 Brüksel (Lahey) Konvansiyonu'nun" Türk Hukukuna Etkisi (1924 Lahey Kuralları), Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s. 97; Yarg. İBGK, 02.04.2004, 2003/1, 2004/1; Yarg. 11. HD, 18.06.1974, 1366/2002 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. HGK, 10.10.1962, 64/34 (Başbuğoğlu, s. 1410-1411).

içinde uygulanması gerektiğini savunan görüşler bulunmaktadır⁵⁴¹. Kanımızca hak düşürücü sürelerin doktrinde ve Yargıtay kararlarıyla belirlenen niteliği ve özellikleri kapsamında 1188. maddede belirlenen hak düşürücü sürenin durmayacağını ve kesilmeyeceğini kabul etmek daha yerinde olacaktır. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nun 153 ilâ 157. maddelerinde düzenlenen zamanaşımının durması ve kesilmesi hükümleri bir yıllık hak düşürücü süre açısından uygulanmamalıdır. Kural bu olmakla birlikte aşağıda da üzerinde durulacağı üzere “yargı yoluna başvuru” ifadesi kapsamında Kanun koyucunun iradesi, Türk Borçlar Kanunu'nun 154/1-2 bendinin bir yıllık hak düşürücü süre için uygulanacağı yönündedir⁵⁴².

5. Taraf İradeleriyle Bir Yıllık Sürenin Uzatılması

Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/4. fıkrasına göre, bir yıllık hak düşürücü süre tarafların dava sebebinin doğmasından sonra yapacakları bir anlaşma ile uzatılabilir.

6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda sürenin değiştirilebileceğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktaydı. Doktrinde hakim görüş olarak, sürenin uzatılmasının eşyayla ilgililerin lehine olması nedeniyle mümkün olduğu⁵⁴³; ancak 1067. maddenin emredici hükümlerin kapsamında olması sebebiyle kısaltılmayacağı kabul ediliyordu⁵⁴⁴. Yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu bu konuda yasal bir düzenleme

⁵⁴¹ Atamer, Süre, s. 131-134. *Seven*'e göre, Türk Borçlar Kanunu'nun 153/1-6 bendinde alacağı bir Türk Mahkemesi önünde ileri sürmek imkanı bulunmaması mücbir sebebe dayanıyorsa, bu bent hak düşürücü süreler için de uygulanabilir (*Seven*, Taşyanın Sorumluluğu, s. 201).

⁵⁴² Bu konuda bakınız; Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinin gerekçesi. Diğer yandan Türk Borçlar Kanunu'nun 154/1-1 bendi kapsamında borçlunun ikrarı ile hak düşürücü sürenin kesilmeyeceğini kabul etmekle birlikte, borçlunun borcunu ikrar edip ödememesi çelişkili ve oyalayıcı davranışlar kapsamında değerlendirilebilecek (*Atamer*, Süre, s. 134) ve Türk Ticaret Kanunu'nun 1189. maddesine göre borçlu hak düşürücü süre itirazından yararlanma hakkını kaybedecektir.

⁵⁴³ Ancak Yargıtay sürenin uzatılmayacağı görüşündeydi: “*Kaldı ki Türk Ticaret Kanununun 6. maddesi gereğince kanunda aksine hüküm olmadıkça ticari hükümler koyan kanunlarla tayin olunan zamanaşımı süreleri mukavele ile değiştirilemez. Borçlar Kanununun 127. maddesi de aynı doğrultudadır. Mahkemece hak düşürücü sürenin davalı tarafından uzatıldığı kabulü suretile hüküm tesisinde isabet görülmemiştir.*” Yarg. 11. HD, 18.06.1974, 1366/2002 (Kazancı İçtihat Bankası). Ancak Yargıtay yakın tarihli bir kararında sürenin uzatılabileceğini kabul etmiştir; Yarg. 11. HD, 30.06.2011, 2009/8772, 2011/7971 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı). Bunun yanında Yargıtay'ın süre uzatım anlaşmasını geçersiz saymakla birlikte, uzatma anlaşmasına güvenerek bir yılın dolmasından sonra açılan davada hak düşürücü süre itirazının ileri sürülmesinin hakkın kötüye kullanılması niteliğinde sayılacağı yönünde kararları bulunmaktadır; Kerim Atamer, “Karar İncelemesi (TTK m. 1067 - Hak Düşürücü Süre – Sürenin Sonradan Uzatılması – Mali Mesuliyet Sigortacısının (P&I Club'ın) Temsil Yetkisi)”, *Deniz Hukuku Dergisi*, Sayı: 1-4, Yıl: 5 (2000), ss. 309-321 (Karar İncelemesi), s. 316-318.

⁵⁴⁴ Bu konuda bakınız; S. Akıncı, s. 402; Çağa ve Kender, s. 209; Eriş, *Deniz Ticareti*, s. 519; Atamer, Süre, s. 134-139; Ateş, s. 97; *Seven*, Taşyanın Sorumluluğu, s. 204-205; Hak düşürücü sürenin

yaparak konuyu açıklığa kavuşturmuştur. Sürenin sadece uzatılması mümkündür. Hükümde sürenin kısaltılmasına izin verilmediğinden, anlaşmayla sürenin kısaltılması mümkün değildir⁵⁴⁵. Diğer yandan sürenin kısaltılması emredici hükümlerin kapsamında olduğundan (TTK m. 1243) kısaltılması yine mümkün değildir⁵⁴⁶. Emredici hükümlerin istisnalarının bulunduğu hallerde de (TTK m. 1244) sürenin kısaltılmayacağını kabul etmek gerekir. Çünkü ilk bölümde de açıklandığı üzere zamanaşımı sürelerinin değiştirilemeyeceğine dair hükümlerin hak düşürücü süreler için de uygulanacağı kabul edilmektedir⁵⁴⁷. Her ne kadar 1188. maddede düzenlenen hak düşürücü süre basit bir tazminat alacağına ilişkin olsa da, yine aynı niteliklere sahip alacakların tabi olduğu zamanaşımı sürelerinin değiştirilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir. Bu durumda hak düşürücü süreler için genel hükümler niteliğinde kuralların olmaması nedeniyle değiştirilebileceğini kabul etmek kanımızca yerinde olmayacaktır. Ayrıca hak düşürücü süreler hakim görüş olarak kamu düzeninden kabul edilmekte ve Yargıtay tarafından Kanun'da izin verilmedikçe değiştirilemeyeceği kabul edilmektedir⁵⁴⁸.

Türk Ticaret Kanunu, hak düşürücü sürelerin uzatılması anlaşmalarının yapılacağı zaman dilimi bakımından bir kısıtlamaya gitmiştir. Hükme göre, taraflar anlaşmayı "*dava sebebinin doğması*"ndan sonra yapabilirler⁵⁴⁹. Daha önceden 1968 tarihli Lahey/Visby Kuralları'nın 3/6. fıkrası ve Alman Ticaret Kanunu'nun 612/1. fıkrasına dayanarak ifade edilen bu görüş Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/4.

zamanaşımı sürelerine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesinin uygulanması yoluyla değiştirilemeyeceği yönünde görüş için bakınız; Cumalıoğlu, s. 242.

⁵⁴⁵ Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 238.

⁵⁴⁶ İnci Deniz Kaner, **Deniz Ticareti Hukuku "Navlun Sözleşmeleri"**, Cilt: 2, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014 (Navlun), s. 77; Barış Günay, **Hazırlık Çalışmalarının Işığında Lahey/Visby Kuralları (Rotterdam Kuralları ile Karşılaştırmalı Olarak)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 203.

⁵⁴⁷ Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesinin kaynağını oluşturan 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesinin Adliye Encümeni Mazbatasında hak düşürücü sürelerin değiştirilemeyeceğinin bilimsel ve yargısal içtihatlarla benimsendiği için Kanunda ayrıca hüküm koymaya gerek olmadığı da belirtilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için İlk Bölüm'de yer verdiğimiz "*Taşıma Hukuku'nda Sürelerin Değiştirilememesi*" Başlığı altındaki açıklamalara bakılabilir.

⁵⁴⁸ "*Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 193/3 üncü maddesinde yazılı süre hak düşürücü süre niteliğindedir, yasada açıklık bulunmadıkça bu tür sürelerin şu veya bu nedenle uzatılması da olanaksızdır.*" Yarg. İBKG, 11.10.1976, 5/5; Yarg. HGK, 05.11.1997, 5-654/878; Yarg. 11. HD, 18.06.1974, 1366/2002 (Kazancı İctihat Bankası).

⁵⁴⁹ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesinde bu konuda açık bir açıklık olmadığından navlun sözleşmesi yapılırken de süreyi uzatma anlaşmasının yapılabileceği kabul ediliyordu (Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 239).

fikrasında açıkça düzenlenmiştir⁵⁵⁰. Hükümün konuluş amacı konusunda Türk Ticaret Kanunu'nda bir açıklama bulunmamakla birlikte, düzenlemenin kaynağını oluşturan Lahey/Visby Kuralları'nın 3/6. fıkrasının konuluş amacı olarak, süre uzatım anlaşmalarının genel işlem şartı haline gelmesini önlemek olduğu belirtilmiştir⁵⁵¹. Diğer yandan süre uzatma ihtiyacı, zararı doğuran olayın gerçekleşmesi ile ortaya çıkabileceğinden bu şekilde düzenleme yapıldığı da ileri sürülebilir⁵⁵². Türk Ticaret Kanunu bu şekilde bir sınırlama getirmekle birlikte dava sebebinin doğmasından önce yapılacak anlaşmaların geçerliliğine ilişkin bir düzenleme yapmamıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1243/4. fıkrası çerçevesinde değerlendirildiğinde, taşıyanın sorumluluğunu genişleten anlaşmalar geçerli kabul edilmiştir. Bu nedenle sürenin uzatılması taşıyanın sorumluluğunu genişleten bir durum olduğundan, süreyi uzatan anlaşmanın dava sebebinin doğmasından önce yapılması halinde de geçerli olacağı ileri sürülmektedir⁵⁵³. Ancak kanımızca dava sebebinin doğmasından önce yapılan anlaşmalar geçersiz kabul edilmelidir. Çünkü hak düşürücülerin kural olarak değiştirilemeyeceği kabul edilmekte olup, hak düşürücü sürelerin değiştirilmesi için Kanun'da açıkça bir düzenlemenin olması gerekir⁵⁵⁴. Bu bakımdan hak düşürücü sürenin uzatılmasına ilişkin olan 1188/4. fıkranın istisnai niteliği ve hak düşürücü sürelerin değiştirilemeyeceği kural olduğundan, bu sürelerin uzatılmasının da ancak Kanun'un izin verdiği şekilde ve şartlarda yapılması gerekir. Bu nedenle eşya zıya veya hasara uğramadan ya da teslimde gecikme meydana gelmeden yapılan, hak düşürücü süreyi uzatan veya bu sonucu doğuran anlaşmalar geçersizdir⁵⁵⁵.

Türk Ticaret Kanunu, hak düşürücü sürenin tarafların anlaşmasıyla en fazla ne kadar uzatılabileceği ile ilgili bir düzenleme yapmamıştır. Kanımızca sürenin on yılı aşmayacak şekilde belirlenmesi gerekir. Çünkü Borçlar Hukuku öğretisinde hakim görüş olarak savunulduğu üzere, tarafların anlaşmayla zamanaşımı süresi değiştirmesinin mümkün olduğu hallerde, bu süre genel zamanaşımı süresi olan on yılı geçemez⁵⁵⁶.

⁵⁵⁰ Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 205.

⁵⁵¹ Atamer, Süre, s. 138; Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 239.

⁵⁵² Bu yönde görüş için bakınız; Atamer, Süre, s. 136.

⁵⁵³ Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 239.

⁵⁵⁴ Yargıtay 11.10.1976 tarih ve 5/5 esas ve karar sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı bu yöndedir.

⁵⁵⁵ Kender ve diğerleri, s. 227.

⁵⁵⁶ Von Tuhr, s. 693; Tekinay ve diğerleri, s. 1071; Reisoğlu, s. 438; Oğuzman ve Öz, s. 603; Eren, s. 1288; M. Erdem, s. 374. Erdem'e göre, on yılı aşan zamanaşımı süresi belirlenmesi halinde, bu

Türk Ticaret Kanunu, sürenin anlaşmayla birden fazla kez uzatılıp uzatılamayacağı konusunda da bir açık bir düzenleme yapmamıştır. Bu konuda *Yetiş Şamlı*'ya göre, anlaşmayla sürenin birden fazla kez uzatılması mümkündür. *Yazar*, Hamburg Kuralları'nın 20/4. fıkrasına göre sürenin birden fazla kez uzatılmasının mümkün olduğunu, sürenin yalnızca bir kez uzatılmasını gerektiren bir durum olmadığını ve tarafların görüşmeleri devam ettirdiği sürece, süreyi uzatmalarının sorunun çözümü açısından yerinde olacağını gerekçe göstermektedir⁵⁵⁷. Ancak hukukumuzda genel kabul gören görüşe göre hak düşürücü süreler kamu düzeninden sayılmakta ve Yargıtay'ın da kabul ettiği üzere değiştirilmesine kural olarak izin verilmemektedir⁵⁵⁸. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/4. fıkrasının sürenin anlaşmayla değiştirilmesine izin vermesi istisnai bir durum olup, bunun açıkça birden fazla olabileceğini düzenlemediği için, kanımızca hak düşürücü sürenin anlaşmayla uzatılması en fazla bir kez mümkün olabilir. Diğer yandan Türk Ticaret Kanunu'nda sürelerin uzatılabileceğine ilişkin tek hüküm 1188/4. fıkrası değildir. Denizde kurtarma faaliyetleri ile enkazın kaldırılmasından doğan alacakların tabi olduğu zamanaşımı süresini belirleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 1319. maddede, sürenin bir "veya birden çok kez" uzatılabileceği açıkça düzenlenmiştir (m. 1319/3). Bu hüküm ile birlikte değerlendirme yapıldığında da, 1188/4. fıkrasında açıkça birden çok kez uzatmaya izin verilememesi karşısında kanun koyucunun iradesinin sürenin bir kez uzatılmasına izin verdiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Son olarak bir yıllık hak düşürücü süre dolduktan sonra sürenin uzatılması artık mümkün değildir. Çünkü hak düşürücü sürenin dolması hakkın sona ermesine yol açtığından, sona eren hakkın süre uzatımı ile tekrardan ihyası mümkün değildir⁵⁵⁹.

sözleşme kısmi hükümsüz sayılmalı ve zamanaşımı süresi, on yıl üzerinden uygulanmalıdır (M. Erdem, s. 375).

⁵⁵⁷ Yetiş Şamlı, Taşınanın Sorumluluğu, s. 238.

⁵⁵⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için İlk Bölüm'de yer verdiğimiz "*Taşıma Hukuku'nda Sürelerin Değiştirilememesi*" Başlığı altındaki açıklamalara bakılabilir.

⁵⁵⁹ Çağa ve Kender, s. 209; Seven, Taşınanın Sorumluluğu, s. 204; Yetiş Şamlı, Taşınanın Sorumluluğu, s. 239; Ateş, s. 97.

6. Hak Düşürücü Sürenin İşlemeye Başlamasını Engelleyen Özel Durum

Türk Ticaret Kanunu'nun 1238/4. fıkrasında hak düşürücü sürenin işlemesine engel olan farklı bir hükme yer verilmiştir. Konişmentonun içeriğini düzenleyen 1229/1-c bendine göre, konişmentoda taşıyanın adı ve soyadı veya ticaret unvanı ile işletme merkezinin belirtilmesi gerekir. Ancak yine de konişmentoda taşıyanın kim olduğunun açıkça anlaşılmadığı durumlarda, Türk Ticaret Kanunu'nun 1238. maddesinde düzenlenen konişmentonun taşıyanı ispat işlevi çerçevesinde taşıyan kim olduğunun tespiti yapılır. Bu hüküm kapsamında taşıyanın adı ve soyadı veya ticaret unvanı ile işletme merkezinin yanlış veya geç bildirilmiş olması halinde, bir yıllık hak düşürücü süre taşıyanın adı ve soyadı veya ticaret unvanı ile işletme merkezi doğru bildirilene kadar taşıyana yöneltilecek istemler hakkında işlemeye başlamaz (m. 1238/4).

Eşyayla ilgili hak sahibi, taşıyanın kim olduğunu bilmeden talep haklarını kullanması mümkün olamayacaktır. Bu nedenle hak kayıplarının yaşanmaması açısından taşıyanla ilgili bilgilerin hak sahiplerince elde edilmesine kadar hak düşürücü sürenin işlemeye başlamayacağı hükme bağlanmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1238/4. fıkrasında getirilen düzenleme, sonuçları itibariyle hak düşürücü sürenin durmasını sağlayan bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Çünkü zamanaşımının durmasını açıklarken belirttiğimiz gibi, sürenin durması, ya sürenin işlemeye başlamasını önler ya da işlemekte olan süreyi durdurur. Bu açıdan bakıldığında, Türk Ticaret Kanunu'nun 1238/4. fıkrasında hak düşürücü sürenin işlemeye başlamayacağı düzenlenerek, sürenin işlemeye başlamasının önlendiği görülmektedir. Bu nedenle 1238/4. fıkrası, hak düşürücü süreyi durduran özel bir düzenleme niteliğindedir.

7. Rücu Davalarında Hak Düşürücü Süre

Alt taşıma sözleşmeleri dolayısıyla birden çok taşıyanın taşıma faaliyetini yerine getirmesi halinde, fiili taşıyanın asıl taşıma sözleşmesine göre teslimi gerçekleştirmesi ile hak düşürücü süre tüm taşıyanlar için işlemeye başlayacaktır. Bu nedenle bir yıllık hak düşürücü sürenin sonlarına doğru zıya, hasar veya gecikmeye

dayalı taleplerin ileri sürüldüğü durumlarda, asıl taşıyanın fiili taşıyana rücu imkanı çoğu zaman kalmayacaktır⁵⁶⁰.

6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesi ve onun kaynağı olan 1924 tarihli Lahey Kuralları'nda taşıyanlar arasındaki rücu haklarının ileri sürülmesi açısından özel bir süre öngörülmemiştir. Yargıtay rücu davalarının da, eşyanın teslim veya teslim edilmesi gereken tarihten itibaren işleyecek bir yıllık hak düşürücü süre içinde açılacağına karar veriyordu⁵⁶¹. Bu boşluğun doldurulması amacıyla 1968 tarihli Lahey/Visby Kuralları'nın 3/6. fıkrasında düzenleme yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemeye göre rücu davası, davaya bakan hakimin hukukunun öngördüğü süreye uyulması şartıyla bir yıllık hak düşürücü sürenin dolmasından sonra da açılabilir. Ancak rücu davasının açılması için belirlenen süre üç aydan kısa olamaz.

Rücu haklarının kullanımına ilişkin 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde bulunan boşluk, Lahey/Visby Kuralları'nın 3/6. fıkrası doğrultusunda⁵⁶² 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/3. fıkrasıyla doldurulmuştur. Hükme göre sorumlu olan taşıyana karşı açılacak rücu davası bir yıllık hak düşürücü sürenin dolmasından sonra da açılabilir. Ancak rücu haklarını kullanacak taşıyan, istenen tazminat bedelini ödediği veya aleyhine açılan tazminat davasında dava dilekçesini tebellüğ ettiği tarihten itibaren doksan gün içinde rücu davasını açmalıdır. Aksi halde rücu hakkı düşer. Burada kanun koyucu tarafından rücu haklarının kullanılabilmesi için bir yıllık hak düşürücü süreden ayrı olarak, doksan günlük bir hak düşürücü sürenin düzenlediği görülmektedir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/3. fıkrası taşıyanın, taşıtan veya yükletene karşı ileri süreceği rücu taleplerinde uygulanamaz. Çünkü bu fıkradaki ek süre sadece taşıyanın eşyanın ziya veya hasarı ile geç tesliminden kaynaklanan sorumluluğuna ilişkin süre için (m. 1188/1) öngörülmüştür⁵⁶³.

⁵⁶⁰ Doğanay, Cilt: 3, s. 2842; Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 241.

⁵⁶¹ Kender, s. 4-8; "Anılan yasa maddesinde, malların tesliminden veya teslim edilmiş olmaları icap eden tarihten itibaren bir yıl içinde mahkemeye müracaat edilmediği takdirde, taşıyan aleyhine malların ziya ve hasarından dolayı her türlü sorumluluk davası açma hakkının düşeceği öngörülmüş olup, niteliği gereği, hak düşürücü sürenin taşıyanlar arasındaki rücu davalarında da gözetilmesi gerekir. Burada zamanaşımı süresi söz konusu olmadığından rücu davalarında zamanaşımının ödeme tarihinden itibaren başlaması kuralının uygulanma yeri yoktur." Yarg. 11. HD, 02.11.2004, 1315/10705; Yarg. 11. HD, 04.06.2002, 2461/5763 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁵⁶² Ayrıca bakınız; Hamburg Kuralları'nın 20/5. fıkrası.

⁵⁶³ Cüneyt Süznel, **Deniz Ticareti Hukukunda Taşıtan ve Yükleten**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 567.

Sorumlu tutulan taşıyanın, bir yıllık hak düşürücü süreyi anlaşmayla uzatması halinde, dolaylı olarak rücu talebinde bulunulacak taşıyanın da sorumluluğunun süresi uzatılmış olacaktır⁵⁶⁴.

8. Yargı Yoluna Başvuru

Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/1. fıkrasına göre, bir yıl içinde "yargı yoluna başvurulmadığı" takdirde istem hakkının düşeceği belirtilmiştir. Burada önceki Kanun döneminde bulunan tartışmaları da belirterek "yargı yoluna başvuru"nun açıklanması gerekmektedir.

6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesinde, bir yıl içinde "mahkemeye müracaat" edilmesi gerektiği ifade edilmişti. Ancak burada "mahkemeye müracaat" ifadesi tereddütlere yol açmaktaydı. Doktrin ve Yargıtay kararlarında genel olarak kabul edilen görüşe göre, "mahkemeye müracaat" ifadesinin "mahkemede dava açılması" ifadesinden daha farkı ve geniş bir anlamı vardır⁵⁶⁵. Mahkemeye müracaat ifadesinin, zamanaşımı sürelerine ilişkin 818 Sayılı Borçlar Kanunu'nun 133/1-2. bendi⁵⁶⁶ dikkate alınarak, icra yoluna başvurma, alacağın iflas masasına kaydettirilmesi veya delil tespiti için mahkemeye müracaat edilmesi hallerini kapsadığı ifade edilmekteydi⁵⁶⁷.

Türk Ticaret Kanunu da, bu tartışmaları ve Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarını dikkate alarak, 1188. maddede çok daha geniş kapsamlı olan "yargı yoluna başvuru"

⁵⁶⁴ Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 242.

⁵⁶⁵ "Uyuşmazlığın bu bölümünün çözümlenebilmesi için mezkur maddeyi dikkatli okumak gerekir. Gerçekten maddede aynen "...bir yıl içinde mahkemeye müracaat edilmediği takdirde.." ifadesi kullanılmış olup, (mahkemede dava açılması), deyimine yer verilmemiştir. Oysa, mahkemede dava açmanın anlamı başka, mahkemeye müracaat deyiminin ifade ettiği şey daha başkadır (İ. Doğanay, age, sh. 368 dip not 453). Mahkemeye müracaat deyiminin anlamı çok daha geniştir. Örneğin sadece tesbit veya eda davası değil bir delil tesbiti için dahi mahkemeye başvurmanın anılan deyimine içine giren bir durum olarak kabulü savunulabilir. Nitekim, yukarıda zikredilen YHGK.nun 10.10.1962 gün ve 64/34 sayılı kararında yabancı ve mehzaz kanun, doktrin ve uygulamadan da yararlanılarak alacaklının icraya başvurusu taşıyanın iflas masasına alacağını yazdırma isteğinde bulunması ile de TTK.nun 1067. maddesinde yazılı süreye riayet edilmiş olacağı açık bir şekilde, dayanakları gösterilerek belirtilmiş ve kabul edilmiştir. (Aynı görüşte, Haydar Arseven, Deniz Ticaret Hukuku Dersleri 1961)." Yarg. 11. HD, 23.11.1979, 5298/5363 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. 11. HD, 06.05.1985, 2544/2717 (Başbuğoğlu, s. 1413); Yarg. TD, 10.10.1973, 3017/3757 (Doğanay, Cilt: 3, s. 2844).

⁵⁶⁶ 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 154/1-2 bendinin karşılığıdır.

⁵⁶⁷ Arseven, s. 128; Çağa ve Kender, s. 206; Başbuğoğlu, s. 1409; Atamer, Süre, s. 133-134; Kender, s. 2; Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 201. Ayrıca hükmün kaynağını oluşturan 1924 tarihli Lahey Kuralları'nın 3/6. fıkrasında yer alan düzenlemenin ifadesi de bu yöndedir.

ifadesini kullanmıştır. 1188. maddede “Yargı yoluna başvuru” ifadesi ile anlatılmak istenen mahkemede dava açılması, karşı dava, icra takibi, tahkime müracaat, ceza davasına müdahale gibi Türk Hukuku’nda zamanaşımının kesilmesi için kabul edilmiş bütün yargı yollarıdır⁵⁶⁸. Bu şekilde Türk Ticaret Kanunu, önceki Kanun dönemindeki tartışmaları dikkate alarak kanun koyucunun iradesini açık bir şekilde ortaya koymuştur⁵⁶⁹.

6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Dönemi’nde bir diğer sorun olarak, süresi içinde açılan davanın usuli bir sebeple reddedilmesi ve bu arada dava açma süresinin dolması halinde hak düşürücü süreyi koruyan etkinin ortadan kalkması nedeniyle 818 Sayılı Borçlar Kanunu’nun 137. maddesinin uygulanıp uygulanmayacağı tartışılıyordu⁵⁷⁰. Türk Ticaret Kanunu’nun 1188. maddesi açısından bu tartışma, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 158. maddesi ile son bulmuştur. Türk Borçlar Kanunu’nun 158. maddesinde hükmün açıkça hak düşürücü süreler için de uygulanacağı düzenlenmiştir. Böylece dava veya def’i, mahkemenin yetkili veya görevli olmaması ya da düzeltilebilecek bir yanlışlık yapılması yahut davanın vaktinden önce açılmış olması sebebiyle reddedilmiş olup da bu arada hak düşürücü süre dolmuşsa, alacaklı altmış günlük ek süre içinde haklarını kullanabilecektir⁵⁷¹.

Bir yıllık hak düşürücü süre yargı yoluna başvurulmaksızın geçirilirse zıya, hasar veya gecikmeden doğan tüm haklar düşmüş olur. Yani söz konusu hakkın varlığı tamamen sona erer. Hak düşürücü sürenin geçmesi ile hak tamamen sona erdiğinden, hak düşürücü süre savunması bir itiraz teşkil eder. Bu nedenle zamanaşımı def’inden farklı olarak, her zaman ileri sürülebilir ve hakim tarafından da kendiliğinden dikkate alınabilir⁵⁷². Ayrıca hak düşürücü sürenin dolması ile hak sona erdiğinden hakkın takas yoluyla da ileri sürülmesi mümkün değildir⁵⁷³.

⁵⁶⁸ Bu konuda bakınız; Türk Ticaret Kanunu’nun 1188. maddesinin gerekçesi; Kender ve diğerleri, s. 227; Günay, s. 201.

⁵⁶⁹ Sami Aksoy, **Taşıma Hukukunda Fiili Taşiyıcı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015 (Fiili Taşiyıcı), s. 230; Yetiş Şamlı, **Taşıyanın Sorumluluğu**, s. 240.

⁵⁷⁰ Uygulanması gerektiği yönünde bakınız; Atamer, **Süre**, s. 144; Seven, **Taşıyanın Sorumluluğu**, s. 206.

⁵⁷¹ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için ilk bölümde “Davanın Reddi Halinde Ek Süre” başlığı altındaki açıklamalara bakılabilir.

⁵⁷² Akyazan, s. 707; Kender, s. 1; Ateş, s. 97; Yarg. 11. HD, 17.11.1981, 4401/4869 (Eriş, **Deniz Ticareti**, s. 527-528).

⁵⁷³ Çağa ve Kender, s. 205; Atamer, **Süre**, s. 134; Yetiş Şamlı, **Taşıyanın Sorumluluğu**, s. 239.

9. Hak Düşürücü Süre İtirazından Yararlanma Hakkının Kaybedilmesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 1189/1. fıkrasına göre, “*Tazminat isteminin muhatabı, zarar göreni dava açma süresini kaçırmaması sonucunu doğuracak şekilde oyalarsa, hak düşürücü sürenin geçmiş olduğu itirazından yararlanamaz.*”. Zamanaşımı süreleri açısından önceden beridir kabul edilen ancak yasal dayanağı olmayan “*venire contra factum proprium*” ilkesi, yani çelişkili davranış yasağı, bu hüküm ile hak düşürücü süreler açısından yasal dayanağa kavuşmuştur. Esas dayanağını dürüstlük kuralından alan çelişkili davranış yasağı kapsamında, bu kuralın hak düşürücü süreler için de uygulanması gerektiği zaten doktrinde ve Yargıtay kararlarında ifade edilmekteydi⁵⁷⁴.

Madde gerekçesinde, bu kuralın zamanaşımı süreleri için zaten geçerli olduğu; ancak hak düşürücü süreler açısından bu kuralın uygulanıp uygulanmayacağı noktasında tereddütler olması nedeniyle tereddütlerin giderilmesi için açık hükmün düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Dürüstlük kuralına dayanan bu ilkenin, gerek olmamakla birlikte, yasal dayanağa kavuşturulması tereddütlerin giderilmesi açısından yerinde olmuştur. Özellikle zarar görenin sulh görüşmeleriyle oyalanması veya borcun ikrar edilmesine rağmen⁵⁷⁵ ödenmemesi halinde çelişkili ve oyalayıcı davranışların bulunduğu açıktır. Ancak hükümde “*dava açma süresi*” ifadesi yerine “*yargı yoluna başvuru*” ifadesinin kullanılması, birinci fıkrayla birlikte değerlendirildiğinde daha yerinde olurdu⁵⁷⁶.

Buna karşın Türk Ticaret Kanunu'nun 1189. maddesinin isabetsiz olduğu yönünde görüşler de bulunmaktadır⁵⁷⁷. Bu görüşe göre, hak düşürücü sürenin varlık amacı ve sebebi gereği, oyalayıcı veya çelişkili davranışların varlığı halinde dahi, bir

⁵⁷⁴ Akyol, s. 59; Atamer, Süre, s. 139-140; Seven, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 205; Yarg. 11. HD, 01.07.1993, 1992/4514, 1993/4879 (Gündüz Aybay, **Deniz Ticareti Hukuku İle İlgili Notlandırılmış Yargıtay Kararları**, Aybay Yayınları, İstanbul, 2000, s. 421-427); Yarg. 11. HD, 30.01.1997, 1996/9075, 1997/402 (Deniz Hukuku Dergisi, Sayı: 1-4, Yıl: 5 (2000), ss. 309-314). Yargıtay özellikle hak düşürücü sürenin uzatılmasını kabul etmemesine rağmen, uzatma anlaşmasına güvenerek bir yıllık süreden sonra yargı yoluna başvurulmuş davacıya karşı ileri sürülen hak düşürücü süre itirazını, çelişkili davranış olarak nitelendirip, itirazı kabul etmiyordu; Bu konuda değerlendirme için bakınız; Atamer, Karar İncelemesi, s. 316-318.

⁵⁷⁵ Borçlunun borcunu ikrar etmesi hak düşürücü süreler açısından süreyi kesen bir sebep olarak kabul edilmese de, borcun ikrarına rağmen ödenmemesi, çelişkili ve oyalayıcı davranış niteliğinde olduğundan, borçlunun hak düşürücü süre itirazından yararlanamayacağı kabulü gerekir.

⁵⁷⁶ Günay, s. 204.

⁵⁷⁷ Çetingil ve diğerleri, s. 168; Kender ve diğerleri, s. 228.

yılın geçmesi ile hak düşürücü süre dolmuş olmalıdır. Çünkü bu davranışların varlığı halinde zarar gören, hak düşürücü sürenin dolacağını ile hak kaybına uğrayacağını bilmeli ve buna göre davranmalıdır. Kanımızca oyalayıcı ve çelişkili davranışların dürüstlük kuralına aykırı olması ve dürüstlük kuralına aykırı davranışların hukuk düzenince korunmayacağı (TMK m. 2) düşünüldüğünde, 1189. maddenin düzenlenmesi yerinde olmuştur.

Oyalayıcı davranışların varlığı halinde, bu hükümden yararlanabilmek için, bu davranışların zarar gören tarafından ispat edilmesi gerekir⁵⁷⁸.

Bu takdirde, dava açma süresi, hak sahibinin bu durumu öğrendiği tarihten itibaren işlemeye başlar⁵⁷⁹.

C. Taşıma Sözleşmesinden Doğan Diğer Alacakların Tabi Olduğu Zamanaşımı Süresi

Türk Ticaret Kanunu'nun 1246. maddesine göre; hak düşürücü süreye ilişkin 1188. madde saklı kalmak kaydıyla, gemi kira sözleşmeleri ile zaman çarteri sözleşmeleri ve navlun sözleşmelerinden veya konişmentodan veya onun düzenlenmesinden doğan bütün alacaklar bir yıllık zamanaşımına tabidir. Hükümden anlaşıldığı üzere, eşya taşıma sözleşmesinden doğan alacaklar kural olarak bir yılda zamanaşımına uğramaktadır. Diğer yandan taşıyanın eşyanın zıya, hasar ve geç tesliminden doğan sorumluluğuna ilişkin talepler saklı tutulmuştur. Yukarı ayrıntılı olarak görüldüğü üzere bu talepler için bir yıllık hak düşürücü süre uygulanacaktır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1246. maddesi, Kanun'da ayrı bir bölüm olarak yer almış ve bu şekilde maddenin önceki üç bölümde yer alan denizde eşya taşıma sözleşmelerine uygulanacağı tereddüde yer verilmeyecek şekilde düzenlenmiştir⁵⁸⁰.

6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, denizyolu taşımalarında zamanaşımına ilişkin kuralları 1259 ila 1262. maddelerde düzenlemiştir. 1262/5. fıkraya göre,

⁵⁷⁸ Günay, s. 203.

⁵⁷⁹ Çetingil ve diğerleri, Türk Ticaret Kanunu'nun yasalasmasından önce, öğrenme tarihinin belirsizlik oluşturduğunu belirtmiş ve rücu davalarında düzenlenen ek süreyle bağlantılı olarak, öğrenme tarihinden itibaren doksan günlük ek sürenin daha yerinde olacağını ifade etmiştir (Çetingil ve diğerleri, s. 169).

⁵⁸⁰ Sif (CIF) satımlara ilişkin olarak Türk Ticaret Kanunu'nda özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle sif satımlar hakkındaki taleplerde Türk Borçlar Kanunu'nun 146. Maddesi gereği on yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır (H. Ercüment Erdem, *Sif Satışlar (CIF Sales)*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 256-257).

denizde eşya taşıma sözleşmelerinden doğan bütün alacakların tabi olduğu zamanaşımı süresi bir yıl olarak belirlenmişti. 1259. maddeye göre ise, eşyayla ilgilerin gemi alacaklısı hakkı veren taleplerine ilişkin (m. 1235/1-7) zamanaşımı süresi bir yıl olarak düzenlenmişti. Önceki Kanun döneminde yer alan karmaşık düzenlemenin sadeleştirilmesi amacıyla yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu'nda denizyoluyla eşya taşıma sözleşmesinden kaynaklanan alacakların tabi olduğu zamanaşımı süresi tek maddede düzenlenmiştir. Diğer yandan bu tür alacaklar için gemi alacaklısı hakkından da vazgeçilmiştir. Ayrıca önceki Kanun döneminde olduğu gibi bir yıllık zamanaşımı süresi korunmuştur⁵⁸¹.

Bir yıllık zamanaşımına tabi talepler arasında; eşyanın hiç taşınmamasından veya eksik taşınmasından doğan zararlar, taşıtan veya yükletene karşı yöneltilen talepler, konişmentonun gerçeğe aykırı düzenlenmesinden veya geç düzenlenip devredilmesinden doğan zararlar, eşyanın tehlikeli cins veya niteliğinin bildirilmemesi nedeniyle taşıyanın uğrayacağı zararlar, navlun veya sürastarya ücretine⁵⁸² ilişkin talepler, taşıma sözleşmesinin gereği gibi yerine getirilmemesine ilişkin talepler⁵⁸³ sayılabilir⁵⁸⁴. Fazla ödenen sürastarya ücreti veya navlunun iadesi talebi ise bir yıllık zamanaşımına tabi olmayıp, Türk Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşme zamanaşımı hükümlerine tabi olacaktır⁵⁸⁵. Ayrıca denizde taşıma taahhüdü dolayısıyla, taşıyan tarafından taşıtana verilen teminat mektuplarının iadesi talebi hakkında da bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanmaz⁵⁸⁶.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1246/2. fıkrasına göre, bir yıllık zamanaşımı süresi alacağın muaccel olması ile işlemeye başlar. Burada oluşabilecek tereddütlerin

⁵⁸¹ Bu konuda bakınız; 1246. maddenin gerekçesi.

⁵⁸² Fehmi Ülgener, *Sürastarya Süresi ve Ücreti*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1993, s. 199.

⁵⁸³ Yarg. 11. HD, 18.10.1982, 4066/3972 (Fahiman Tekil, *Deniz Hukuku*, 6. Bası, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2001 (Deniz Hukuku), s. 491).

⁵⁸⁴ Arseven, s. 133; Akyazan, s. 707; Okay, *Deniz Ticareti*, s. 210; Doğanay, Cilt: 3, s. 2842; Atamer, *Süre*, s. 124; Süzel, s. 568.

⁵⁸⁵ Çağa ve Kender, s. 204; "*Davada navlun sözleşmesine dayanılmamış, aksine hataen ödeme iddiasında bulunulmuş olmasına göre davanın dayanağı haksız zenginleşmedir. Bu nedenle uyumsuzluk BK, 61 vd. hükümlerine göre çözümlenmelidir. Bu tür davalar bir yıllık zamanaşımına tabi olup zamanaşımının başlangıcı davacının verdiği istirdada hakkı olduğunu öğrendiği tarihtir.*" Yarg. 11. HD, 03.05.1986, 1985/7004, 1986/1361 (Tekil, *Deniz Hukuku*, s. 492).

⁵⁸⁶ Yarg. İBGK, 13.12.1967, 1966/16, 1967/7 (Kazancı İçtihat Bankası); Yarg. TD, 17.03.1972, 92/1321 (Tekil, *Deniz Hukuku*, s. 493).

giderilmesi adına, Türk Borçlar Kanunu'nun 149/1. fıkrasında düzenlenen genel kuralı tekrar eden bir düzenleme yapılmıştır⁵⁸⁷.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1246. maddesinde zamanaşımının başlangıcı belirlenmekle birlikte, sürenin hesaplanması ile hüküm ve sonuçlarına ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Bu nedenle zamanaşımı süresinin hesaplanmasına ilişkin olarak Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin genel hükümler niteliğindeki kurallarını uygulamak gerekecektir. Çünkü Türk Ticaret Kanunu, Türk Medeni Kanunu'nun ayrılmaz bir parçası olup (TTK m. 1/1), Türk Borçlar Kanunu da Türk Medeni Kanunu'nun Beşinci Kitabı ve onun tamamlayıcısıdır (TBK m. 646). Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nda düzenleme olmayan bu konuda, Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulama alanı bulacaktır⁵⁸⁸. Ayrıca aynı sonuca Türk Medeni Kanunu'nun 5. maddesinde yapılan atıfla da ulaşmak mümkündür.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1246. maddesindeki bir yıllık zamanaşımı süresinin hesaplanmasına ilişkin olarak, birinci bölümde yaptığımız zamanaşımıyla ilgili genel açıklamalara bakılabilir⁵⁸⁹. Ancak yine de kısaca belirtmek gerekirse, zamanaşımında sürenin başladığı ilk gün hesaba katılmayacak olup, ertesi günden itibaren süre işlemeye başlayacaktır (TBK m. 151/1). Zamanaşımı, sürenin son günü de hak kullanılmaksızın geçirilince gerçekleşecek olup, son gün tatil gününe rastlarsa, tatilin bitimini izleyen ilk iş günü sonunda süre dolacaktır (TTK m. 151/2 atfıyla m. 93). Zamanaşımı süresinin durması ve kesilmesi yönünden ise genel hükümlerde düzenlenen Türk Borçlar Kanunu'nun 153 ila 157. maddeleri uygulanacaktır. Ayrıca davanın reddinde ek süre (TBK m. 158), zamanaşımının ileri sürülmedikçe hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınmaması (TBK m. 161), zamanaşımından feragat (TBK m. 160) ve diğer zamanaşımına ilişkin hükümler, Türk Ticaret Kanunu'nun 1246. maddesi kapsamındaki zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasında uygulama alanı bulacaktır. Bunun yanında sürelerin kesinliğine ilişkin Türk Borçlar Kanunu'nun 148. maddesinin burada uygulanmasına gerek yoktur; çünkü buradaki sürelerin değiştirilemeyeceği ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesi ile düzenlenmiştir. Bu nedenle bir yıllık zamanaşımının değiştirilmesi mümkün değildir.

⁵⁸⁷ Bu konuda bakınız; 1246. maddenin gerekçesi.

⁵⁸⁸ Aynı yönde görüş için bakınız; Arseven, s. 125.

⁵⁸⁹ Bakınız; Birinci Bölüm I C 2 c.

Ayrıca belirtilmelidir ki, taşıyan taşıma sözleşmesinden doğan alacaklarını taşınmaz rehni ile güvence altına almış ise zamanaşımı işlemeyecektir (TMK m. 864). Bunun karşılık alacakların taşınır rehni ile güvence altına alınması halinde, zamanaşımı işlemeye devam etmekle birlikte zamanaşımı süresi dolmuş olsa bile alacak rehinden alınabilir (TBK m. 159).

Zamanaşımı süresinin dolması ile asıl talep ve bu talebe bağlı fer'i talepler (kefalet, faiz gibi) zamanaşımına uğramış olur (TBK m. 152). Zamanaşımı süresi içinde usulüne uygun olarak hakkın ileri sürülmemiş olması doğrudan hak kaybı sonucunu doğurmaz. Zamanaşımı süresinin geçmesine rağmen yapılan ifa geçerlidir.

II. ULUSLARARASI DENİZYOLU TAŞIMALARINDA SÜRELER

A. Uygulanacak Kurallar

Uluslararası denizyoluyla eşya taşıma sözleşmelerine uygulanacak birçok uluslararası sözleşme bulunmaktadır. Geçmişten bugüne uluslararası denizyolu taşımalarında kuralların yeknesaklaştırılması ve taşıyanlar ile eşyayla ilgililer arasındaki menfaat dengesinin sağlanması amacıyla bu alanda birçok çalışma ve konferans yapılmıştır.

Bu uluslararası sözleşmeler arasında ilk olarak, Türkiye'nin denizyoluyla eşya taşımalarına ilişkin taraf olduğu tek uluslararası sözleşme olan 25.08.1924 tarihli "*Konişmentolu Taşımalar Hakkında Bazı Kuralların Birleştirilmesine Dair Sözleşme*" (Lahey Kuralları) sayılabilir. Türkiye kısaca "Lahey Kuralları" olarak anılan bu Sözleşme'nin, 14.02.1955 tarih ve 6469 Sayılı Kanun ile onaylanmasını uygun bulmuştur⁵⁹⁰. Lahey Kuralları Türkiye açısından 04.01.1956 yılında yürürlüğe girmiştir. Lahey Kuralları'nın uygulama alanı 10. maddede belirlenmiştir. Bu hükme göre, sözleşmeye taraf Devletlerin sınırları içinde yapılan her konişmentolu taşımaya Lahey Kuralları uygulanacaktır⁵⁹¹.

Lahey Kuralları'nın zaman içerisinde gelişen ticari ve teknik ihtiyaçları karşılayamaması üzerine, Kuralların değişen ihtiyaçlara göre yeniden düzenlemesi

⁵⁹⁰ RG, 22.02.1955/8937.

⁵⁹¹ Seven, Taşıma, s. 12. Lahey Kuralları'nın hazırlanma süreci ve özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Ateş, s. 6-10.

amacıyla 19.02.1968-23.02.1968 tarihleri arasında Brüksel’de konferans yapılmış ve Visby Kuralları olarak anılan protokolle Lahey Kuralları’nda önemli değişiklikler yapılmıştır⁵⁹². Yapılan bu değişiklikler ile birlikte Lahey Kuralları, kısaca Lahey/Visby Kuralları olarak ifade edilmiştir. Lahey Kuralları’na taraf olan Devletlerin bir kısmı Visby Kuralları’na da taraf olurken, Türkiye Visby Kuralları’na taraf olmayı kabul etmemiştir⁵⁹³.

Lahey/Visby Kuralları’nın yürürlüğe girmesinden sonra, Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Komisyonu Kurallar’ın çağdaş gereksinimlere uygun biçime getirilmesi amacıyla çalışmalara başlamış ve 1978 yılının Mart ayında Hamburg’ta yapılan uluslararası konferansta “Hamburg Kuralları” adıyla anılan yeni kurallar kabul edilmiştir⁵⁹⁴. Hamburg Kuralları, taraf Devletler arasında 01.11.1992 tarihinde yürürlüğe girmekle birlikte, Türkiye ve diğer birçok Devlet Hamburg Kuralları’na taraf olmayı kabul etmemiştir⁵⁹⁵.

Son olarak 11.12.2008 tarihinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda Rotterdam Kuralları kabul edilmiştir. Rotterdam Kuralı’nın amacı, uluslararası deniz yoluyla eşya taşımalarında henüz oluşturulamamış olan yeknesaklığı sağlamak, hukuk güvenliği oluşturmak ve uluslararası deniz ticaretinde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak ihtiyaçlara cevap veren kapsamlı bir düzenleme oluşturmaktır⁵⁹⁶. Türkiye Rotterdam Kuralları’na da henüz taraf olmamıştır.

⁵⁹² Visby Kuralları’nın Türkçe çevirisi için bakınız; Fahiman Tekil, **Deniz Hukuku Uluslararası Konvansiyonlar**, Tekil Neşriyat, İstanbul, 1987 (Konvansiyonlar), s. 139-143.

⁵⁹³ Lahey/Visby Kuralları hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Günay, s. 25-33.

⁵⁹⁴ Hamburg kuralları hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Tahir Çağa, “Birleşmiş Milletler Denizde Eşya Taşıma Konferansı, 1978”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (BATIDER)**, Cilt: X, Sayı: 2, Aralık 1979, ss. 323-352, s. 323-328; Ateş, s. 15-18.

⁵⁹⁵ Hamburg Kuralları’nın Türkçe akademik tercüme metni için bakınız; Çağa, s. 329-352; Tekil, **Konvansiyonlar**, s. 149-163.

⁵⁹⁶ Rotterdam Kuralları hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Günay, s. 35-38; Kara, s. 23-32.

B. Uluslararası Sözleşmelerde Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Sürelere İlişkin Düzenlemeler

1. Lahey ve Lahey/Visby Kuralları

a. 1924 Tarihli Lahey Kuralları'nda Taşıyanın Sorumluluk Süresine İlişkin Getirilen Süre

Lahey Kuralları'nda taşıyanın sorumluluk süresine ilişkin düzenleme 3/6. fıkrasında yapılmıştır. Hükümün resmi tercümesine göre, “*Malların teslim edildiği veya teslim edilmek mecburiyetinde bulunduğu sene zarfında her hangi bir itiraz veya iddiada bulunulmadığı takdirde nakliyeciyeye veya gemiye, zarar veya ziyandan mütevellit bir sorumluluk terettüp etmez.*”. Hükümden anlaşıldığı üzere, taşıyanın zıya ve hasardan kaynaklanan sorumluluğu bir yıllık süreye tabi kılınmıştır. Taraf Devletler arasında sürenin niteliği konusunda tereddütler yaşanmış olsa da, hakim görüş olarak sürenin hak düşürücü süre olduğu kabul edilmektedir⁵⁹⁷. Bir yıllık hak düşürücü süre, sadece taşıyanın eşyanın zıya veya hasarı nedeniyle doğan sorumluluğuna ilişkin olup, taşıyanın, taşıtana yönelteceği talepler açısından bir süre düzenlenmemiştir⁵⁹⁸.

Bu hüküm, ilk önce Alman Ticaret Kanunu'na iktibas edilmiş (m. 612), buradan da 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesine aktarılmıştır. Yani 1067. maddenin kaynağını Lahey Kuralları'nın 3/6. fıkrası oluşturmaktadır⁵⁹⁹. Lahey Kuralları'nın 3/6. fıkrası, 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. maddesi gibi, sadece taşıyanın eşyanın zıya veya hasarı nedeniyle doğan sorumluluk süresine ilişkindir. Hak düşürücü süre, bir yıl olarak düzenlenmiştir. Süre başlangıcı, yine 1067. maddede olduğu gibi, eşyanın teslim tarihi veya teslim edilmesi gereken tarihe

⁵⁹⁷ Atamer, Süre, s. 122; T. Özdemir, s. 306; Yetiş Şamlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 123. Kuralın tarihçesi hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bakınız; Atamer, Süre, s. 118-121; sürenin zamanaşımı süresi olduğu yönünde görüş için bakınız, Tekil, Konvansiyonlar, s. 145-146. Sürenin, zamanaşımı süresi olarak kabul edilmesi gerektiğine dair görüş için bakınız; T. Özdemir, s. 307.

⁵⁹⁸ Süzel, s. 565.

⁵⁹⁹ S. Akıncı, s. 399; Çağa ve Kender, s. 203; Atamer, Süre, s. 120; Ateş, s. 97; Günay, s. 200.

göre belirlenecektir. Hak düşürücü sürenin hesaplanması konusunda bir düzenleme yapılmamıştır. Bu husus, yetkili ulusal hukuka göre belirlenecektir⁶⁰⁰.

Hak düşürücü sürenin korunması açısından, bir yıl içerisinde dava açma, icra takibinde bulunma veya delil tespiti talebinde bulunma gibi yargı yoluna başvurma şekillerinden biri kullanılmalıdır. Yargı yoluna başvurudan kastedilen eşyayla ilgili kişinin, taşıyana karşı yapacağı başvurudur. Taşıyanın rücu talepleri hakkında Lahey Kuralları'nda bir düzenleme olmadığı için, bir yıllık hak düşürücü süre rücu taleplerinde de uygulanır⁶⁰¹.

Bir yıllık hak düşürücü sürenin dolması ile hak tamamen sona erer ve bu durum hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınır⁶⁰².

b. 1968 Tarihli Visby Kuralları'nda Taşıyanın Sorumluluk Süresi Hakkında Yapılan Yeni Düzenlemeler

1968 yılında kabul edilen Visby Kuralları'nda, Lahey Kuralları'nın 3/6. fıkrasında getirilen taşıyanın sorumluluk süresine ilişkin kuralda bir değişiklik yapılmamakla birlikte, taşıyanın bir yılın geçmesi ile eşyaya ilişkin, niteliği ne olursa olsun, her türlü sorumluluktan kurtulacağı düzenlenmiştir⁶⁰³. Ayrıca sürenin işleyişi konusunda uygulamadaki ihtiyaçlardan kaynaklanan yenilikler yapılmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinin esas itibariyle kaynağını ise, 1968 yılında değiştirilerek oluşturulan Lahey/Visby Kuralları'nın 3/6. fıkrası oluşturmaktadır⁶⁰⁴. Hak düşürücü süre konusunda getirilen yenilikler şunlardır⁶⁰⁵;

- Hak düşürücü süre, dava sebebinin doğmasından sonra tarafların akdedeceği anlaşma ile uzatılabilir (Visby Kuralları, m. 1/2). Uzatma anlaşması için herhangi bir şekil şartı aranmamıştır. Hükmün ifadesinden dava sebebinin doğmasından önce yapılacak uzatma anlaşmalarına izin verilmediği anlamı çıkmaktadır⁶⁰⁶. Süreyi uzatma anlaşmalarının dava sebebinin doğmasından sonra yapılması gerektiğine dair düzenlemenin amacının süre uzatım

⁶⁰⁰ T. Özdemir, s. 316.

⁶⁰¹ T. Özdemir, s. 307.

⁶⁰² T. Özdemir, s. 307.

⁶⁰³ Atamer, Süre, s. 123.

⁶⁰⁴ Günay, s. 201.

⁶⁰⁵ Tekil, Konvansiyonlar, s. 139; Ateş, s. 11-14.

⁶⁰⁶ T. Özdemir, s. 307.

anlaşmalarının genel işlem şartı haline gelmesini önlemek olduğu belirtilmiştir⁶⁰⁷. Ancak hükümde süreyi uzatma anlaşmasının dava sebebinin doğmasından sonra yapılabileceği düzenlenmiş olsa da, yapılan anlaşma taşıyanın sorumluluğunu arttırıcı nitelikte olduğundan ve Lahey/Visby Kuralları'nın 5. maddesi kapsamında sayılmayacağından, navlun sözleşmesi yapılırken yapılan uzatma anlaşmalarının da geçerli olacağı ileri sürülmektedir⁶⁰⁸.

- Rücu davaları, davaya bakan hakimin hukukunun öngördüğü süreye uyulması şartıyla, bir yıllık hak düşürücü sürenin dolmasından sonra da açılabilir. Ancak rücu davasının açılması için belirlenen süre, rücu davası açan kişinin tazminatı ödediği veya aleyhine açılan tazminat davasında dava dilekçesinin kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren üç aydan az olamaz (Visby Kuralları, m. 1/3)⁶⁰⁹. Yetkili ulusal hukukta rücu davaları için belirlenen sürenin üç aydan az olması halinde, Konvansiyon'da belirlenen üç aylık sürenin uygulanması gerekecektir.
- Navlun sözleşmesine göre taşınan eşyanın zıya veya hasarının tazmini amacıyla taşıyana karşı açılacak her çeşit davada, ister akdi sorumluluk isterse akit dışı sorumluluğa dayanılsın, Konvansiyonca getirilmiş olan muafiyet ve sorumluluğun sınırlandırılması hakkındaki kurallar uygulanacaktır (Visby Kuralları, m. 3/1). Bu Kural ile haksız fiil veya sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanılarak açılan davalarda da bir yıllık hak düşürücü sürenin uygulanması sağlanmıştır⁶¹⁰. Ayrıca eşyanın zıya veya hasarından dolayı taşıyana karşı açılacak olan davanın taşıyanın adamlarına karşı açılması halinde, taşıyanın adamlarının da Konvansiyonca getirilmiş muafiyet veya sorumluluğun sınırlandırılması hükümlerinden yararlanabileceği düzenlenmiştir (Visby Kuralları, m. 3/2). Bu hüküm ile de, taşıyanın adamlarına karşı yöneltilebilecek davalarda, taşıyanın adamlarının bir yıllık hak düşürücü süreden yararlanabilmesi sağlanmıştır. Ayrıca

⁶⁰⁷ Yetiş Şamlı, Taşıyanın Sorumluluğu, s. 239.

⁶⁰⁸ Günay, s. 202. Bu kural Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/4. fıkrasının kaynağını oluşturmaktadır.

⁶⁰⁹ Bu kural Türk Ticaret Kanunu'nun 1188/3. fıkrasının kaynağını oluşturmuştur.

⁶¹⁰ 1924 tarihli Lahey Kuralları'nda sözleşme dışı taleplere ilişkin bir kural olmaması nedeniyle, bu taleplerin tabi olacağı süre konusunda tartışmalar bulunmaktaydı. Ancak doktrinde sözleşme dışı talepler için de bir yıllık hak düşürücü sürenin uygulanması gerektiği ileri sürülmekteydi (Atamer, Süre, s. 124). Aynı tartışma 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde de bulunmaktaydı.

taşıyanın sınırlı sorumluluğun kalktığı hallerde dahi bir yıllık hak düşürücü süre uygulanır⁶¹¹.

2. Hamburg Kuralları

Hamburg Kuralları'nda, Konvansiyon gereğince yapılacak eşya taşımalarına ilişkin her talep için, iki yıl içinde mahkemeye veya tahkim yoluna başvurulması gerektiği düzenlenmiştir (m. 20/1). Lahey/Visby Kuralları'ndan farklı olarak Hamburg Kuralları'nda iki yıllık süre belirlenmiştir. Sürenin zamanaşımı süresi mi, yoksa hak düşürücü süre mi olduğu doktrinde tartışmalıdır. Ancak hakim görüş bu sürenin zamanaşımı süresi olduğu yönündedir⁶¹².

Hamburg Kuralları'nda Konvansiyon gereğince “eşya taşımalarına ilişkin her dava”dan söz edildiği için, iki yıllık zamanaşımı süresi, Lahey Kuralları'ndan farklı olarak, hem taşıyana karşı açılan hem de taşıyanın taşıtana açacağı davalarda uygulanır⁶¹³. İki yıllık zamanaşımı süresi, taşıma sözleşmesinden doğan davalar ve ayrıca tazmini talep edilen zararın ziya, hasar veya gecikme kaynaklı olması şartıyla (Hamburg Kuralları, m. 7/1) haksız fiil veya diğer bir sebebe dayanarak açılan davalar için uygulanacaktır⁶¹⁴. Ayrıca eşyanın ziya, hasar veya geç tesliminden doğan talebin taşıyanın adamlarına yöneltilmesi halinde, taşıyanın adamı görevi sınırları içinde hareket ettiğini ispatlayarak iki yıllık zamanaşımı süresinden yararlanabilir (Hamburg Kuralları, m. 7/2). Eşyanın ziya, hasar veya geç tesliminden kaynaklı olmayan taleplerin sözleşme dışı bir sorumluluğa dayandırılması halinde zamanaşımı süresi, yetkili ulusal hukuka göre belirlenir⁶¹⁵.

Zamanaşımı süresinin başlangıcı, Hamburg Kuralları'nın 20/2. fıkrasında düzenlenmiştir. Hükme göre süre, taşıyanın eşyayı veya bir kısmını teslim ettiği gün ya da teslim hiç gerçekleşmemişse eşyanın teslim edilmesi gereken son gün işlemeye

⁶¹¹ T. Özdemir, s. 308.

⁶¹² Çağa, s. 343; Tekil, Konvansiyonlar, s. 194; Çağa ve Kender, s. 204; Yetiş Şamlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 134; Gençtürk, s. 271; T. Özdemir, s. 310; Seven, Taşıma, s. 13. İki yıllık sürenin hak düşürücü süre olduğu yönünde görüşler için bakınız; Süzel, s. 566; Aksoy, Fiili Taşıyıcı, s. 230.

⁶¹³ Süzel, s. 566.

⁶¹⁴ Gençtürk, s. 271.

⁶¹⁵ Gençtürk, s. 271.

başlar⁶¹⁶. Sürenin işlemeye başladığı gün, süreye dahil değildir (m. 20/3). Sürenin hesaplanması konusunda başka bir hükme yer verilmemiştir. Bu nedenle sürenin hesabına ilişkin diğer konular yetkili ulusal hukuka göre belirlenecektir. Bu kapsamda zamanaşımı süresinin durması ve kesilmesi, kural olarak yetkili ulusal hukuka göre belirlenecektir⁶¹⁷.

Talepte bulunan kişi, zamanaşımı süresi içinde, zarar görene yapacağı yazılı bir beyan ile zamanaşımı süresini uzatabilir (m. 20/4). Hükümde talepte bulunan tarafından yapılacak uzatma beyanının, zamanaşımı süresi içinde yapılacağı düzenlenmiştir. Bu nedenle uzatma beyanının zamanaşımı süresi başladıktan sonra ve iki yıllık süre dolmadan önce yapılması gerekmektedir. Ayrıca talepte bulunanın yazılı beyanıyla sürenin birden çok kez uzatılabilmesi mümkündür (m. 20/4). Burada sürenin uzatılması açısından tarafların anlaşması aranmamış olup, talepte bulunana yöneltilerek beyan (declaration) ile sürenin uzatılabileceği düzenlenmiştir.

Hamburg Kuralları'nın 20/5. fıkrasında, rücu davalarının tabi olacağı zamanaşımı süresine ilişkin düzenleme yapılmıştır. Hükme göre rücu davaları, davaya bakan hakimin hukukunun öngördüğü süreye uyulması şartıyla, iki yıllık zamanaşımı süresinin dolmasından sonra da açılabilir. Ancak rücu davasının açılması için belirlenen süre, rücu davası açan kişinin tazminatı ödediği veya aleyhine açılan tazminat davasında dava dilekçesinin kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren doksan günden az olamaz. Bu hüküm gereğince, davanın açıldığı ülkenin hukukunda rücu davası için düzenlenen süre doksan günden az olduğu takdirde, rücu davası süresi için, doksan günlük süre uygulanmalıdır⁶¹⁸.

Hamburg Kuralları'nda zamanaşımı süresinin hüküm ve sonuçları hakkında bir düzenleme yapılmamıştır. Bu hususun yetkili ulusal hukuka göre belirlenmesi gerekecektir.

⁶¹⁶ Hamburg Kuralları'nın 20/2. fıkrası, Türk Ticaret Kanunu'nun 1188. maddesinde hak düşürücü sürenin başlangıcını düzenleyen ikinci fıkranın kaynağını oluşturmaktadır.

⁶¹⁷ Gençtürk, s. 276; T. Özdemir, s. 316.

⁶¹⁸ Gençtürk, s. 271.

3. Rotterdam Kuralları

Rotterdam Kuralları'nın 62/1. fıkrasına göre, Konvansiyon kapsamında yapılan taşıma sözleşmesinden doğan talep ve uyuşmazlıkların, iki yıl içinde dava veya tahkim yoluyla ileri sürülmesi gerekmektedir. Hamburg Kuralları ile getirilen iki yıllık sürenin Rotterdam Kuralları'nda da benimsendiği görülmektedir. Özellikle Lahey/Visby Kuralları'nda belirlenen bir yıllık sürenin uygulamada kısa bulunması ve deniz ticaretinden kaynaklanan davaların karmaşık yapısı ve davaya birçok kişinin karışması nedeniyle bir yıllık sürenin yetersiz kalması, iki yıllık sürenin kabulünde etkili olmuştur⁶¹⁹.

Rotterdam Kuralları'nın 62. maddesinde sürenin hukuki niteliği konusunda açık bir düzenleme yapmaktan kaçınılmıştır. Bundaki amaç ise, Rotterdam Kurallarına taraf olacak Devletlere, sürenin hukuki niteliğini kendi hukuk sistemlerine uygun bir şekilde belirleyebilmesi için imkan tanımaktır⁶²⁰. Doktrinde, Türk Hukuku açısından bu sürenin hak düşürücü süre niteliğinde olduğu ileri sürülmektedir⁶²¹. Süre alacak haklarına ilişkin olmakla birlikte, 63. maddede sürenin durmayacağı ve kesilmeyeceğinin düzenlenmesi karşısında, sürenin hak düşürücü süre olarak kabulü daha yerinde olacaktır.

Rotterdam Kuralları'nın 62. maddesinde, Konvansiyon kapsamında yapılan taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklardan söz edildiği için, Hamburg Kuralları'nda olduğu gibi, iki yıllık zamanaşımı süresi, hem taşıyana karşı açılan hem de taşıyanın açacağı davalarda uygulanır⁶²². Rotterdam Kuralları'nda düzenlenen borç ve yükümlülükler aykırılığın, haksız fiile veya başka bir sorumluluk temeline dayandırılarak ileri sürülmesi halinde, 4. madde gereğince yine iki yıllık süre uygulanacaktır. Ayrıca taşıyan yanında denizde ifa eden, kaptan, gemi adamları veya gemide çalışan diğer kişiler ya da taşıyan ve denizde ifa edenin adamları da 62. maddede düzenlenen iki yıllık süreden yararlanabilir (m. 4).

İki yıllık süre, eşyanın taşıyan tarafından teslim edilmesi ile başlar. Ancak taşıyan eşya hiç teslim edilmemiş veya bir kısmı teslim edilmiş ise, iki yıllık süre

⁶¹⁹ Günay, s. 207.

⁶²⁰ Günay, s. 206-207.

⁶²¹ Günay, s. 207; Hacı Kara, *Rotterdam Kuralları'na Göre Taşıyanın Ziya, Hasar veya Gecikmeden Kaynaklanan Zararlardan Sorumluluğu*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 219.

⁶²² Günay, s. 207; Süzel, s. 566; Kara, s. 220.

eşyanın teslimi gereken son günden itibaren işlemeye başlar (m. 62/2). Burada dikkat edilirse sürenin başlangıcı konusunda Hamburg Kuralları'ndan farklı bir düzenleme yapılmıştır. Hamburg Kuralları'na göre, eşyanın bir kısmının teslimi halinde, süre teslim ile işlemeye başlar (m. 20/2). Rotterdam Kuralları'nda ise, eşyanın kısmen teslim edildiği hallerde, eşyanın teslim edilmesi gereken son gün süre işlemeye başlayacaktır. Kanımızca bu konuda Hamburg Kuralları'nda yer alan düzenleme daha yerindedir.

Sürenin başladığı gün, iki yıllık süreye dahil değildir (m. 62/2). Sürenin hesaplanması konusunda herhangi bir kurala yer verilmemiştir. Bu konuların uyuşmazlığın ileri sürüldüğü taraf Devlet Hukuku'na çözümlenmesi gerekecektir. Bununla birlikte Rotterdam Kuralları, süresinin durması ve kesilmesi hakkında açık bir düzenleme yapmış ve sürenin durmayacağını ve kesilmeyeceğini hükme bağlamıştır (m. 63).

Rotterdam Kuralları'nın 79. maddesine göre, taşıyanın sorumluluğunu doğrudan ya da dolaylı olarak kaldıran veya sınırlayan anlaşmalar geçersiz olduğundan, iki yıllık sürenin kısaltılamaz⁶²³. Buna karşın Rotterdam Kuralları, Hamburg Kuralları gibi, iki yıllık sürenin uzatılması konusunda taraflara imkan tanımıştır. Rotterdam Kuralları'nın 63. maddesine göre, kendisine talepte bulunulan kişi, iki yıllık sürenin işlediği dönem içerisinde, istem sahibine yapacağı yazılı beyan veya tarafların karşılıklı onay vermesi halinde elektronik iletişim yoluyla iki yıllık süreyi bir veya birden fazla kez uzatabilir⁶²⁴. Hükümden anlaşıldığı üzere, süre, iki yıllık süre başladıktan sonra ve iki yıllık süre içerisinde uzatılabilir. İki yıllık sürenin dolmasından sonra yöneltilen uzatma beyanı geçerli olmaz⁶²⁵. İki yıllık sürenin dolmasından sonra süre uzatılamaz⁶²⁶. Sürenin uzatılması için, kendisine talepte bulunulan kişinin, talepte bulunana karşı yönelteceği beyan yeterli görülmüştür. Sürenin birden fazla kez uzatılması mümkündür.

Rücu davalarının açılacağı süreye ilişkin olarak da Rotterdam Kuralları'nda özel bir düzenleme yapılmıştır. 64. maddeye göre, rücu davası sorumlu tutulan kişi

⁶²³ Günay, s. 207.

⁶²⁴ Kara, s. 220.

⁶²⁵ Kara, s. 220.

⁶²⁶ Kara, s. 220.

tarafından iki yıllık sürenin dolmasından sonra açılabilir. Ancak rücu davasının en geç;

a. Uyuşmazlığın ileri sürüldüğü Devletin hukukuna göre izin verilen süre içinde, veya

b. Rücu davasını açan kişinin ödemede bulunduğu ya da görülen davada aleyhine hüküm verildiği tarihten hangisi önce ise, bu tarihten itibaren doksan gün içinde,

açılması gerekmektedir.

Taşıyanın sorumluluğunun doğduğu hallerde, taşıtana yönelteceği rücu istemlerinin de 64. maddeye tabi olacağı düşünülebilir⁶²⁷.

Bu hükümler yanında ayrıca Rotterdam Kuralları'nın 65. maddesinde, çıplak gemi kiracısına veya 37/2. fıkrasına göre taşıyan olarak belirlenen kişiye yönetilecek talepler için özel bir hüküm getirilmiştir. Belirtilen kişilere karşı açılacak davalar, iki yıllık sürenin dolmasından sonrada açılabilir. Ancak davaların en geç;

a. Uyuşmazlığın ileri sürüldüğü Devletin hukukuna göre izin verilen süre içinde, veya

b. 37/2. fıkrasına göre, taşıyanın belirlendiği ya da sicile kayıtlı malik veya çıplak gemi kiracısının kendisinin taşıyan olduğu karinesini çürüttüğü tarihten başlamak üzere, doksan gün içinde,

açılması gerekmektedir.

⁶²⁷ Süzel, s. 567.

BEŞİNCİ BÖLÜM
HAVAYOLUYLA YAPILAN EŞYA TAŞIMALARINDA
ZAMANAŞIMI VE HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER

I. ULUSAL HAVAYOLU TAŞIMALARINDA SÜRELER

A. Genel Olarak

Türk Hukuku'nda ulusal havayolu taşımalarında uygulanacak kuralların kaynağını, 14.10.1983 tarih ve 2920 Sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu oluşturmaktadır⁶²⁸.

Kanun'da havayolu taşımaları, hem kamu hukuku hem de özel hukuk açısından düzenlenmiştir. Kanun'un Üçüncü Kısmı'nda "*Havayolu ile Taşımalar*" (m. 106-119), Dördüncü Kısmı'nda ise "*Taşıma Sözleşmesinden Doğan Sorumluluk*" (m. 120-132) düzenlenmiş olup, ulusal havayolu taşımalarına dair kurallar oluşturulmuştur. Söz konusu maddelerde yolcu ve yük taşımalarına ilişkin kurallar birlikte düzenlenmiştir⁶²⁹.

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 106. maddesinde havayolu ile yurt içinde yapılacak taşımalarda uygulanacak kurallar düzenlenmiştir. Hükme göre, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşma hükümleri, bu anlaşmalarda da hüküm bulunmaması halinde Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanacaktır. Bu hükme göre uygulama alanı bulabilecek uluslararası anlaşmalar, uluslararası havayolu taşımaları bölümünde incelenecek olan Varşova ve Montreal Sözleşmeleri'dir.

Ulusal havayolu taşımalarında taşıyıcının sorumluluk süresine ilişkin hüküm ise, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre sorumluluğa ilişkin davaların iki yıl içinde açılması gerekmektedir. Bu hükmün kaynağını aşağıda incelenecek olan Varşova Sözleşmesi'nin 29. maddesi oluşturmaktadır.

⁶²⁸ RG, 19.10.1983/18196.

⁶²⁹ Seven, Taşıma, s. 13-14.

B. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda Düzenlenen Sürenin Hukuki Niteliği

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesine göre, “*Sorumluluğa ilişkin dava, hava aracının varma yerine geldiği veya gelmesi gerektiği tarihten veya taşımanın durduğu tarihten itibaren iki yıl içinde açılmazsa tazminat talep hakkı düşer.*”. Hükümden anlaşıldığı üzere, sorumluluk davası iki yıl içinde açılmazsa tazminat talep hakkının düşeceği düzenlenmiştir. Hükümde talep hakkının “düşmesi” düzenlendiği için, doktrinde⁶³⁰ ve Yargıtay kararlarında⁶³¹ genel olarak kabul edilen görüş, bu sürenin hak düşürücü nitelikte olduğudur. Çünkü ilk bölümde de açıklandığı üzere, hakkın varlığını sona erdiren süreler hak düşürücü süreler olarak kabul edilmektedir. Bu hükümde de hakkın düşeceği düzenlendiği için, hakkın sona ermesi söz konusu olup, bu sürenin hak düşürücü süre olarak kabulü gerekmektedir. Diğer yandan 131. maddenin madde başlığının “*Dava açma süresi*” olarak ifade edilmesi de kanun koyucunun tercihinin hak düşürücü süreden yana olduğunu göstermektedir⁶³². Ayrıca 131. maddenin kaynağını oluşturan Varşova Sözleşmesi'nin 29. maddesinde düzenlenen sürenin de doktrinde hakim görüş olarak hak düşürücü süre olduğu kabul edilmektedir.

⁶³⁰ Hüseyin Ülgen, *Hava Taşıma Sözleşmesi*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1987 (Hava Taşıma), s. 228; Ahmet Kırmızı, *Hava Yolu ile Yapılan Uluslararası Yolcu Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1990, s. 174; A. Özdemir, s. 139; İnci Deniz Kaner, *Hava Hukuku (Hususî Kısım)*, 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004 (Hava Hukuku), s. 89; Seven, Taşıma, s. 238; Nurdan Orbay Ortaç, *Havayolu ile Taşımanın Yolcuların Ölümünden veya Bedensel Bütünlüğünün İhlalinden Doğan Akdi Sorumluluk*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014 (Yolcu), s. 135; Nurdan Orbay Ortaç, “Havayolu ile Taşımalarda Bagajın Zıya veya Hasara Uğraması Nedeniyle Doğan Akdi Sorumluluk”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 114, 2014, ss. 143-179 (Bagaj), s. 175; Adıgüzel, Multimodal, s. 178.

⁶³¹ “2-Davalı vekilinin temyiz itirazlarının incelenmesine gelince; Davalı, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131.maddesinde öngörülen iki yıllık süreç içerisinde davanın açılmadığını ileri sürerek, öncelikle bu nedenle davanın reddini istemiştir. Anılan maddedeki iki yıllık sürenin bir zamanaşımı süresi olmayıp, hak düşürücü süre olduğu madde metninden açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim, doktrinde de bu sürenin hak düşürücü bir süre olduğunu kabul edilmektedir. (Bkz. Dr.H.Ülgen, *Hava Taşıma Sözleşmesi*, Ankara, 1978, Shf.228 vd. Dr. A. Kırmızı, *Hava Yolu ile Yapılan Uluslararası Yolcu Taşımacılığında Taşıyıcının Sorumluluğu*, Ankara, Shf.172 vd), Bu durumda mahkemece değinilen sürenin hak düşürücü süre niteliğinde olduğu değerlendirilmeksizin, zamanaşımı süresi olduğunun kabulü ile davanın reddine karar verilmesi doğru görülmediğinden hükmün bozulması gerekmiş ise de, yapılan yanlışlığın giderilmesi yeniden yargılama yapmayı gerektirmediğinden kararın HUMK'nun 438/son maddesi uyarınca sonucu itibarıyla doğru bulunan kararın gerekçesi düzeltilerek onanmasına karar vermek gerekmiştir.” Yarg. 11. HD, 24.10.2011, 9924/14357 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁶³² A. Özdemir, s. 140.

Diğer taraftan düzenlenen sürenin alacak haklarına ilişkin olması, kamu düzenini ilgilendirmemesi gibi hususlar göz önüne alındığında da, doktrinde bazı yazarlarca düzenlenen sürenin zamanaşımı süresi olduğu kabul edilmektedir⁶³³. Sözer'e göre, sözleşme hukukuna egemen olan ilkelere göre, bu sürenin zamanaşımı süresi olarak kabulü uygun olacaktır⁶³⁴. İlk bölümde zamanaşımı ve hak düşürücü süre ayırımında açıklamalarımız kapsamında bakıldığında, sürenin zamanaşımı süresi olarak kabul edilmesi makul ve yerinde bir görüştür. Kanımızca bu sürenin zamanaşımı süresi olarak düzenlenmesi gerekirdi. Ancak sürenin iktibas edildiği Varşova Sözleşmesi'nin 29. maddesinin oluşturulması sırasındaki müzakereler ve Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun düzenlemesi karşısında kanımızca bu sürenin hak düşürücü süre olarak kabulü gerekmektedir.

Burada özellikle belirtilmelidir ki, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesindeki sürenin hak düşürücü süre olarak kabulü gerektiğinden, buradaki süre incelenirken hak düşürücü sürelerle ilişkin özellikler ve kurallar dikkate alınacaktır. Bu nedenle örneğin; sürenin kesilmesi veya durması söz konusu olmayıp, sürenin dolması ile talep hakkı sona erecektir. Ayrıca hak düşürücü sürenin ileri sürülmesi bir itiraz teşkil etmekte olup, ileri sürülme dahi hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınabilir.

C. Sivil Havacılık Kanunu'nda Taşıyıcının Sorumluluğu İçin Belirlenen Süre

1. İki Yıllık Sürenin Uygulama Kapsamı

Yukarıda da belirtildiği üzere, sorumluluğa ilişkin davanın açılması için iki yıllık hak düşürücü süre düzenlenmiştir. Madde metnine dikkat edilirse, "*Sorumluluğa ilişkin dava,..*" ifadesiyle başlanılmıştır. Türk Sivil Havacılık

⁶³³ Bülent Sözer, "Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun Hükümlerine Göre Taşıyanın ve İşletenin Sorumluluğu", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (BATIDER)**, Cilt: XII, Sayı: 4, Aralık 1984, ss. 3-86 (İşletenin Sorumluluğu), s. 66-68; Bülent Sözer, **Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Hava Yolu ile Yük Taşıma Sözleşmesi**, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2009 (Taşıma Sözleşmesi), s. 263; Zeyneloğlu, s. 171; Banu Bozkurt Bozabalı, **Havayoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmelerinde Taşıyanın Ölüm ve Cismani Zarardan Doğan Hukuki Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 228.

⁶³⁴ Sözer, İşletenin Sorumluluğu, s. 68; Sözer, Taşıma Sözleşmesi, s. 263.

Kanunu'nda taşıyıcının sorumluluğuna ilişkin hükümlere baktığımızda (m. 120-132), taşıma sözleşmesinden kaynaklanan tüm sorumlulukların düzenlenmediği görülmektedir. Türk Sivil Havacılık Kanunu'ndaki iki yıllık süre ise sadece Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda taşıyıcının sorumluluğuna ilişkin olarak düzenlenen sorumluluk sebeplerini kapsar nitelikte olup, bu nedenle taşıma sözleşmesinden doğan diğer talepler için 131. maddedeki iki yıllık hak düşürücü süre uygulanamaz⁶³⁵.

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda taşıyıcının sorumluluk sebepleri olarak; yolcunun uğrayacağı zararlar (m. 120), bagaj veya yükün uğrayacağı zararlar (m. 121) ve gecikmeden doğan zararlar (m. 122) düzenlenmiştir. Bu nedenle iki yıllık hak düşürücü süre eşya taşımalarında sadece bu talepler, yani eşyanın zıya veya hasara uğraması ve geç teslimi nedeniyle doğan zarar için uygulama alanı bulabilecektir.

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 126. maddesinde taşıyıcının nitelikli kusurunun bulunması halinde sınırlı sorumluluğun kalkacağı düzenlenmiş olmakla birlikte, 131. maddede nitelikli kusurun bulunması halinde sürenin uzatılması ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Bu nedenle taşıyıcının sınırlı sorumluluğunun kalktığı hallerde de iki yıllık hak düşürücü süre uygulanacaktır⁶³⁶. Montreal Sözleşmesi'nde de sınırlı sorumluluğun kalktığı hallerde iki yıllık hak düşürücü süre uygulanır.

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 129. maddesine göre, taşımanın birden çok taşıyıcı tarafından yapılması halinde; yolcu bagaj veya yükü kabul etmiş olan her taşıyıcı, bu Kanun hükümlerine tabi olur ve taşımanın kendi denetiminde yapılan bölümü ile ilgili olarak, taşıma sözleşmesinin taraflarından biri sayılır. Bu hüküm gereği, birden çok taşıyıcıyı ile taşımanın gerçekleştirilmesi halinde, alt veya fiili taşıyıcıya karşı yönetilecek zıya, hasar ve gecikme nedeniyle doğan zarar talepleri

⁶³⁵ Sözer, İşletenin Sorumluluğu, s. 66; Ülgen, Hava Taşıma, s. 228; A. Özdemir, s. 140; Kaner, Hava Hukuku, s. 89; Sözer, Taşıma Sözleşmesi, s. 262; Seven, Taşıma, s. 238; Tuba Birinci Uzun, **Uluslararası Hava Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 162; Sinan Sami Akkurt, **Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslararası Konvansiyonlar Kapsamında Sivil Havayolu ile Yolcu Taşımacılığında Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 340.

⁶³⁶ Ülgen, Hava Taşıma, s. 228; Kırman, s. 175; A. Özdemir, s. 141; Seven, İspat Sorunları, s. 60; Sözer, Taşıma Sözleşmesi, s. 262; Birinci Uzun, s. 162.

için de iki yıllık hak düşürücü süre uygulanır⁶³⁷. Montreal Sözleşmesi'nin 36. maddesine göre de aynı sonuca ulaşmak mümkündür.

Karma taşımalar halinde, Türk Sivil Havacılık Kanunu hükümleri sadece havayolu ile yapılan taşıma kısmına uygulanacağından (TSHK m. 130/1), sadece havayolu taşıması kısmında ortaya çıkan zararlar için iki yıllık hak düşürücü süre uygulanır.

Taşıyıcının, fiili veya alt taşıyıcı sayılmayan adamlarına karşı açılan davalarda 131. maddenin uygulanıp uygulanamayacağı konusunda 127. maddeye göre karar vermek gerekecektir. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 127. maddesine göre, taşıyıcının adamlarına karşı dava açılması halinde, taşıyıcının adamı kendi görevi çerçevesinde hareket ettiğini ispat ederse, taşıyıcının bu Kanuna göre yararlanabileceği hususlardan yararlanabilecektir. Bu kapsamda taşıyıcının adamı, kendisine karşı yöneltilen eşyanın zıya, hasar veya geç tesliminden kaynaklanan talepler için 131. maddeye göre iki yıllık hak düşürücü süreye tabi olacaktır⁶³⁸. Montreal Sözleşmesi'nin 43. Maddesine bakıldığında taşıyıcının adamlarının sorumluluğu konusunda, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 127. maddesi doğrultusunda bir düzenleme yapmıştır ve burada da iki yıllık süre uygulanacaktır⁶³⁹.

Sigorta şirketinin halefiyet haklarına dayanarak ödediği sigorta tazminatını talep edebileceği süre de, sigortalının tabi olduğu süreyle aynı olup, iki yıllık hak düşürücü süredir. Ancak bu durumda halefiyette alacağın, işlemeye başlamış olan hak düşürücü süre ile birlikte yeni alacaklıya (sigortacı) geçeceği kabul edilmektedir⁶⁴⁰.

⁶³⁷Gülce Gümüşlü Tunçağıl, *Milletlerarası Özel Hukukta Sivil Hava Taşımacılığı Kazaları ve Taşıyıcının Hukuki Sorumluluğu*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 184.

⁶³⁸Kaner, Hava Hukuku, s. 89; Sözer, Taşıma Sözleşmesi, s. 262; Özdemir'e göre taşıyıcının adamının taşıyıcının sorumluluğuna ilişkin hükümlerden yararlanması hak olarak düzenlendiğinden, taşıyıcının adamı isterse Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin hükümlerinden yararlanabilmelidir (A. Özdemir, s. 141). Ancak Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesindeki iki yıllık hak düşürücü sürenin, Türk Borçlar Kanunu'ndaki zamanaşımı süreleri ve hükümlerine göre taşıyıcı için daha avantajlı olduğu ortadadır. Bu nedenle taşıyıcının adamının böyle bir talepte bulunması pek olası görünmemektedir.

⁶³⁹ Gençtürk, s. 273; Gümüşlü Tunçağıl, s. 185.

⁶⁴⁰ "Sonuç: Yukarıda yazılı sebeplerden dolayı sigorta tazminatını ödeyen sigortacının, zarara sebebiyet veren aleyhinde sigorta ettirenin halefi sıfatıyla açacağı davanın zamanaşımının, sigorta ettirenin aynı şahıs aleyhinde açabileceği davanın zamanaşımına tabi ve aynı tarihte başlayacağına, 17.1.1972 tarihindeki ilk toplantıda üçte ikiyi geçen çoğunlukla karar verildi." Yarg. İBGK, 17.01.1972, 1970/2, 1972/1 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

Taşıyıcıya karşı açılan davada haksız fiil hükümlerine dayanılması halinde de Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesi uygulanacak ve iki yıllık hak düşürücü süre geçerli olacaktır. Ayrıca açılan davada taşıyıcının, işleten veya pilot olması gibi başka bir sıfatına dayanılmış olması halinde de iki yıllık hak düşürücü süre uygulanır⁶⁴¹. Bu konuda ayrıca Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde uygulama alanı bulacak uluslararası anlaşma olan Montreal Sözleşmesi'nin 29. maddesinde, Sözleşme kapsamında veya kontrat ile ya da haksız fiil davası olarak ya da başka türlü olsun yolcu, bagaj ya da kargo taşınması ile ilgili olarak meydana gelen hasarlara karşı açılmış dava; bu davayı açma hakkına sahip olan kişilerin kim oldukları ve kendi haklarının neler oldukları hususuna zarar getirmeksizin, sadece bu Sözleşme'de belirlenen şartlara ve sorumluluk sınırlarına tabi olacak şekilde açılabilmesi düzenlenmiştir. Ancak taşıyıcı sıfatına sahip olmayan kişilere karşı ileri sürülecek taleplerde iki yıllık hak düşürücü süre uygulanmaz⁶⁴².

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun Üçüncü Kısmı'nda düzenlenen yükletenin beyanları nedeniyle 111. maddede düzenlenen sorumluluk talepleri ile yükletenin tasarruf yetkisinin kullanımından kaynaklanan 113/4. fıkrasındaki sorumluluk talepleri, iki yıllık hak düşürücü sürenin uygulama kapsamında değildir⁶⁴³. Yine aynı Kısım'da, uçuş personeli ile birlikte bir hava aracının tamamının veya bir kısmının yahut belli bir bölümünün kiralanması veya charter sözleşmesi halinde Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir (m. 118). Bu nedenle bu tip sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinin uygulanması gerekecektir⁶⁴⁴.

Ayrıca taşıyıcılar arasındaki rücu davaları hakkında da Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesi⁶⁴⁵ ve Montreal Sözleşmesi'nin 35. maddesi⁶⁴⁶ uygulama alanı bulmaz. Montreal Sözleşmesi'nin 37. maddesinde rücu haklarına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Ancak 37. madde taşıyıcıların birbirlerine karşı açılacak

⁶⁴¹ A. Özdemir, s. 140.

⁶⁴² Sözer, İşletenin Sorumluluğu, s. 66; Kırman, s. 176; Sözer, Taşıma Sözleşmesi, s. 262.

⁶⁴³ A. Özdemir, s. 141.

⁶⁴⁴ Yarg. 11. HD, 14.06.2012, 8533/10559 (Eriş, Taşıma, s. 291).

⁶⁴⁵ Sözer, İşletenin Sorumluluğu, s. 66; Bozkurt Bozabalı, s. 203.

⁶⁴⁶ Gümüştü Tunçağıl, s. 185.

davalar ile ilgili iken, 35. madde yolcu veya yükle ilgililerin açacağı davalara ilişkindir.

2. Sürenin Başlangıç Anı

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesine göre, iki yıllık sürenin başlangıcı, hava aracının teslim yerine geldiği veya gelmesi gerektiği veya taşımanın durduğu tarih olacaktır. Bu hükme göre sürenin başlangıç tarihi, öncelikle hava aracının teslim yerine gelip gelmediğine göre tespit edilecektir. Madde metninde eşyanın tesliminden söz edilmemiş olup, hava aracının teslim yerine gelmesi ile hak düşürücü süre işlemeye başlayacaktır⁶⁴⁷. Varma tarihinden anlaşılması gereken, hava aracının taşıma sözleşmesi ile belirlenen varış yerine ulaşma tarihidir. Teslim veya varma yeri, hava yük senedinde belirtilmesi gereken (TSHK m. 110/1-e) kalkış, varış ve varsa aktarma yerleri bilgisine göre belirlenir. Ancak eşyadaki zıya veya hasarın tespiti eşyanın teslimi ile anlaşılabilirdiğinden, hükümde hak düşürücü sürenin başlangıç tarihi olarak hava aracının varma tarihi yerine, eşyanın teslimi tarihinin düzenlenmesi daha yerinde olurdu.

Hava aracı teslim yerine ulaşmamış ise hak düşürücü sürenin başlangıç anı, aracın ulaşması gereken tarih olacaktır. Ulaşması gereken tarihten anlaşılması gereken ise hava aracının kaybolması ve bir şekilde taşımanın tamamlayamaması halinde, seferi normal olarak tamamlasaydı kararlaştırılan varış yerine ulaşması gereken tarihtir⁶⁴⁸. Aracın teslim yerine ulaşması gereken tarihin tespiti ise öncelikle taraflar arasında taşıma süresi kararlaştırılmışsa bu anlaşmaya göre belirlenebilir. Eğer taraflar arasında böyle bir süre kararlaştırılmamışsa, eşyanın ulaşması gereken tarihin tespiti için araştırmalara veya bilirkişi incelemesine gerek görülebilir.

Eğer taşıma bir şekilde durmuş ve hava aracı teslim yerine ulaşmamışsa, bu durumda süre taşımanın durduğu tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır. Taşımanın durduğu tarih ile anlaşılması gereken, meydana gelen kazaya veya olaya bağlı olarak taşımanın devam etmesine imkan bulunmayan hallerde, taşımanın sona erdiği tarihtir⁶⁴⁹.

⁶⁴⁷ Adıgüzel, Multimodal, s. 178.

⁶⁴⁸ Kırman, s. 175; Orbay Ortaç, Yolcu, s. 134.

⁶⁴⁹ Kırman, s. 175; Gençtürk, s. 277; Birinci Uzun, s. 162.

Ayrıca bu haller dışında sivil hava aracı kazaları nedeniyle araştırma ve inceleme raporu düzenlenmesi gereken hallerde farklı bir başlangıç anı belirlenmiştir. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 14. maddesine göre, sivil hava aracı kazası durumunda oluşturulan soruşturma kurulunun raporunun bir sureti ilgilere verilir ve ayrıca bu raporun tamamlandığı, Resmi Gazete yoluyla üçüncü kişilere duyurulur. İşte araştırma ve inceleme raporu düzenlenmesi gereken hallerde, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 14. maddesine gereğince Resmi Gazete'de yapılacak bu durumu tarihinde hak düşürücü süre işlemeye başlayacaktır.

3. Hak Düşürücü Sürenin Hesaplanması

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesinde hak düşürücü sürenin nasıl hesaplanacağına ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. *Ülgen*'e göre, sürenin hesabı genel hükümlere göre yapılacaktır⁶⁵⁰. Ancak hukukumuzda hak düşürücü sürelerin hesabına ilişkin genel hüküm niteliğinde hükümler bulunmamaktadır. Bu nedenle doktrinde ve Yargıtay kararlarında kabul edildiği üzere, zamanaşımına ilişkin hükümlerin, hak düşürücü sürelerin niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulamak gerekecektir. Ayrıca 131. maddede düzenlenen hak düşürücü sürenin, alacak haklarına ilişkin olması ve kamu düzenini ilgilendiren bir yönü olmadığı düşünüldüğünde, zamanaşımına ilişkin genel hükümlerin kıyasen uygulanmasında hukuken sakınca görülmemelidir.

Bu kapsamda zamanaşımının genel hükümleri içinde düzenlenen sürelerin hesaplanmasına ilişkin Türk Borçlar Kanunu'nun 151. maddesi⁶⁵¹ hak düşürücü süreler içinde uygulanabilecektir. Bu hükümlere göre, hak düşürücü sürenin başladığı gün hesaba katılmaz ve sürenin son günü de dava açılmaksızın geçirilirse, hak düşmüş olur. Sürenin son günü resmi tatil gününe rastlarsa, sürenin son günü tatil olmayan ilk güne geçer⁶⁵². Ayrıca Türk Borçlar Kanunu'nun açıkça düzenlemesi ile 158. maddede düzenlenen davanın reddi halinde ek süre, hak düşürücü süreler için de uygulanacaktır.

⁶⁵⁰ Ülgen, Hava Taşıma, s. 228; aynı yönde bakınız; Kırman, s. 176; A. Özdemir, s. 142.

⁶⁵¹ Yarg. 2. HD, 11.05.2009, 3560/9328 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁶⁵² Aynı yönde görüş için bakınız; Kırman, s. 176-177.

Hak düşürücü sürelerin durması veya kesilmesi söz konusu olmadığından, zamanaşımı süresinin durmasına veya kesilmesine ilişkin hükümler burada uygulanamaz.

İki yıllık hak düşürücü sürenin tarafların anlaşmasıyla değiştirip değiştirilemeyeceği incelendiğinde ise, iki yıllık sürenin kısaltılmasına ilişkin sözleşme hükümleri, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 125. maddesi (ayrıca Montreal Sözleşmesi m. 26) kapsamında geçersiz sayılacaktır. Sürenin tarafların iradesiyle uzatılması konusunda ise, doktrinde bazı yazarlar, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 125. maddesi (ayrıca Montreal Sözleşmesi m. 26) kapsamına girmemesinden ve taşıyıcı aleyhine değişiklik yapılmasına imkan tanımasından dolayı iki yıllık sürenin uzatılmasının mümkün olacağı görüşündedir⁶⁵³. Ancak Yargıtay kararları ve ile de kabul edildiği üzere⁶⁵⁴, hak düşürücü sürelerin değiştirilemeyeceği hukukumuzda genel olarak kabul edilen görüştür⁶⁵⁵. Diğer yandan Varşova Sözleşmesi ve sonrasında Montreal Sözleşmesi'nde iki yıllık sürenin hak düşürücü süre olarak kabul edilmesinin en büyük sebeplerinden biri, bu sürenin mutlak, kesilmez ve durmaz bir süre olmasını sağlayarak taraf Devletler arasında yeknesak bir uygulama sağlamaktır. Ayrıca her ne kadar iki yıllık hak düşürücü süre kamu çıkarlarını ilgilendirmeyen, basit bir alacak hakkı talebi için düzenlenmiş olsa da, aynı niteliklere sahip alacak hakları için zamanaşımı süresi öngörülmesi halinde, zamanaşımı süresinin değiştirilmesi kanun koyucu tarafından yasaklanmıştır. Bu durumda hak düşürücü sürelerle ilişkin genel hükümler niteliğinde kuralların olmadığı hukukumuzda, hak düşürücü sürelerle ilişkin açıkça değiştirilemeyeceğine ilişkin kural olmaması nedeniyle, sürenin değiştirilebileceğini kabul etmek kanımızca yerinde olmayacaktır. Bu nedenle kanımızca iki yıllık hak düşürücü sürenin taraf iradeleriyle değiştirilmesi mümkün değildir.

⁶⁵³ Gençtürk, s. 271; Birinci Uzun, s. 161; Akkurt, s. 340; Gökhan Turhan, **Uluslararası Hava Yolu Taşımalarında Taşıyıcının Yüke İlişkin Sorumluluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 195.

⁶⁵⁴ Yarg. İBGK, 11.10.1976, 5/5 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁶⁵⁵ İlk Bölümde de ayrıntılı olarak açıklandığı üzere hak düşürücü süreler hukukumuzda kamu düzeninden kabul edilerek değiştirilemeyeceği kabul edilmektedir. Diğer yandan zamanaşımı sürelerinin kesinliğine ilişkin Türk Borçlar Kanunu'nun 148. maddesinin hak düşürücü süreler için de uygulanacağı doktrin ve Yargıtay kararları ile ileri sürülmektedir; Eren, s. 1287; M. Erdem, s. 28; Yarg. 4. HD, 19.12.1964, 1963/11089, 1964/2980; Yarg. 21. HD, 30.09.1999, 6247/6346 (Kazancı İçtihat Bankası).

4. Hak Düşürücü Sürenin Dolması

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesinde düzenlenen iki yıllık hak düşürücü süre dava açılmaksızın geçirilirse taşıma sözleşmesinden kaynaklanan hak düşmüş olur. Yani söz konusu hakkın varlığı tamamen sona erer. Hükümde hak düşürücü sürenin korunması için dava açılması gerektiği düzenlenmiştir. Bu nedenle dava dışında başka bir yol (örneğin, takip başlatılması), hak düşürücü sürenin işlemesine engel olmaz⁶⁵⁶. Davanın açılma tarihi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 118. maddesine göre, dava dilekçesinin kaydedildiği tarih olacaktır.

Ayrıca açılan davanın görevli ve yetkili mahkemede açılması gerekir. İki yıllık sürede açılıp, iki yıllık sürenin dolmasından sonra davanın reddedilmesi halinde Türk Borçlar Kanunu'nun 158. maddesi kapsamında altmış günlük ek süreden yararlanmak mümkündür.

Hak düşürücü sürenin geçmesi ile hak tamamen sona erdiğinden, hak düşürücü süre savunması bir itiraz teşkil eder. Bu nedenle zamanaşımı def'inden farklı olarak, her zaman ileri sürülebilir ve hakim tarafından da kendiliğinden dikkate alınabilir. *Özdemir*'e göre, taşıyıcı sorumluluğu kabul etmiş veya görüşmeler sırasında dava açma süresi ile ilgili hükümlerine dayanmayacağını beyan etmişse, dava açma süresi uygulanmayacaktır⁶⁵⁷. Ancak sürenin, hak düşürücü süre olması nedeniyle sürenin dolması ile hakkın ortadan kalkacağı düşünüldüğünde, bu süreden sonra dava yoluyla hakkın ileri sürülmesi mümkün olmayacaktır. Buna karşın eğer karşı tarafın çelişkili ve oyalayıcı davranışları nedeniyle iki yıllık hak düşürücü süre dava açılmaksızın geçirilmişse, bu durum dürüstlük kuralına (TMK m. 2) aykırılık oluşturacağından⁶⁵⁸, hak düşürücü süre itirazları kabul edilmemeli ve hakim tarafından da dikkate alınmamalıdır⁶⁵⁹.

⁶⁵⁶ Seven, Taşıma, s. 238; İlyas Gölcüklü, *Montreal Sözleşmesi Uyarınca Taşıyıcının Uluslararası Yolcu Taşıma Sözleşmesinden Doğan Sorumluluğu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 226.

⁶⁵⁷ A. Özdemir, s. 142.

⁶⁵⁸ Çelişkili davranış yasağının dürüstlük kuralına aykırılık oluşturması nedeniyle korunmayacağı konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız; Akyol, s. 57 vd.

⁶⁵⁹ Hak düşürücü sürenin kaçırılmasına neden olan ve dürüstlük kuralına aykırılık oluşturan bu tip davranışların korunmayacağı Türk Ticaret Kanunu'nun denizyolu taşımalarına ilişkin 1189. maddesinde pozitif hukuk kuralı olarak açıkça düzenlenmiştir.

Ayrıca hak düşürücü süreden feragat edilebileceğine ilişkin bir düzenleme de bulunmamakta olup, aksinin kabulü hak düşürücü sürenin mutlak, kesilmez ve durmaz olmasına aykırı olacaktır.

D. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda Düzenlenmemiş Taleplerin Tabi Olacağı Süre

Yukarıda da belirtildiği üzere, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda eşya taşımalarına ilişkin olarak sadece taşıyıcının zıya, hasar ve gecikmeden kaynaklanan sorumluluğuna ilişkin düzenleme yapılmıştır. Bu nedenle iki yıllık hak düşürücü süre de sadece bu talepler için uygulanabilecek olup, taşıma sözleşmesinden kaynaklanabilecek diğer taleplerin tabi olacağı sürelerin belirlenmesi gerekmektedir.

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 106. maddesinde düzenlendiği üzere, Kanun'da hüküm bulunmayan hallerde taraf olunan uluslararası anlaşmalar, burada da hüküm bulunmayan hallerde Türk Ticaret Kanunu uygulanacaktır. Aşağıda da görüleceği üzere havayolu taşımalarında Türkiye'nin taraf olduğu Varşova ve Montreal Sözleşmeleri'nde taşıyıcının sorumluluğu benzer şekilde düzenlenmiş olup, buralarda da taşıma sözleşmesinden doğan diğer talepler için uygulanabilecek bir süre bulunmamaktadır. Bu nedenle havayolu taşıma sözleşmelerinden doğabilecek diğer talepler için uygulanabilecek süreler Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesine göre belirlenecektir⁶⁶⁰. Örneğin; yükleme-boşaltmadan, hava aracının zamanında hazır bulundurulmamasından, gönderen tarafından verilen talimatlara uyulmaması nedeniyle doğan zarar taleplerinden kaynaklanan sorumluluk Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesine göre, bir yıllık zamanaşımına tabi olacaktır.

⁶⁶⁰ Ülgen, Hava Taşıma, s. 228; Seven, Taşıma, s. 238; "Türkiye hava sınırları içerisindeki hava taşımacılığını düzenleyen Türk Sivil Havacılık Kanununda da taşıma ücretinin tabi olacağı zamanaşımı veya hak düşürücü süre bakımından bir düzenleme bulunmamakta ve fakat bu konuda hüküm bulunmayan hallerde uluslararası anlaşma hükümleri, o da olmadığı takdirde T.Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulanması gerektiği hükme bağlanmış bulunmaktadır." Yarg. 11. HD, 23.06.1989, 4773/3854 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı), kararın taşıma ücretine ilişkin olmasından dolayı ulusal karayolu taşımalarında yaptığımız açıklamalarla çelişme olmadığını ayrıca belirtmek isterim. Çünkü kararın verilen kısmından anlaşılmasa da, karar 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu dönemine aittir. Söz konusu kararda uygulanacağı öngörülen hüküm 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 767. maddesi olup, bu hükümde taşıma ücretinin bir yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğu açıkça belirtilmiştir. Diğer yandan Türk Ticaret Kanunu'nun 852. maddesinde havayolu taşımalarına ilişkin özel hükümler saklı tutulmuş olup, düzenleme yapılmayan konularda taşıma hukukunun genel hükümleri niteliğinde olan Türk Ticaret Kanunu'nun Taşıma İşleri Kitabı hükümlerinin uygulanması gerekecektir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 855/5. fıkrasında düzenlenen uzamış zamanaşımı süresi sadece eşyanın zıya, hasar veya geç tesliminden kaynaklanan talepler için uygulanabildiğinden ve havayolu taşımalarında 855. maddenin bu üç hal dışında uygulama alanı bulabilmesi nedeniyle⁶⁶¹, havayolu taşıma sözleşmesinden kaynaklanan talepler için uzamış zamanaşımı süresinin uygulanma imkanı yoktur.

Bunun yanında ulusal karayolu taşımalarında ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesi sadece taşıma sözleşmesinden kaynaklanan zarar taleplerini kapsar niteliktedir. Bu nedenle havayolu taşıma sözleşmesinden kaynaklanan zarar talepleri dışındaki talepler için Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinde düzenlenen bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanamayacaktır. Bu nedenle havayolu taşımalarında taşıma sözleşmesinden doğan taşıma ücreti ve diğer alacak talepleri hakkında ulusal karayolu taşıma sözleşmelerinde olduğu gibi beş yıllık zamanaşımı süresinin geçerli olacağı kabul edilmelidir.

II. ULUSLARARASI HAVAYOLU TAŞIMALARINDA SÜRELER

A. Uygulanacak Kurallar

Havayolu taşımalarının çok uzak mesafelere, çok kısa sürede ulaşım sağlanmasına bağlı olarak uluslararası havayolu taşımalarına uygulanacak kuralları belirlemek amacıyla birçok konferans düzenlenmiş ve bu konferanslarda uluslararası havayolu taşımalarına uygulanacak kurallar belirlenmiştir.

Uluslararası havayolu taşımalarının ilk temel düzenlemesini "*Uluslararası Hava Taşımalarına İlişkin Bazı Kuralların Birleştirilmesi Hakkında Sözleşme*" (Varşova Sözleşmesi) oluşturur. Bu uluslararası sözleşme, 04.10.1929 yılında Varşova'da toplanan II. Uluslararası Hava Özel Hukuku Konferansı'nda kabul edilmiştir. Varşova Sözleşmesi, sözleşmeyi imzalayan Devletler arasında 13.02.1933 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise Varşova Sözleşmesi'ne 29.08.1977 tarihli

⁶⁶¹ Çünkü havayolu taşıyıcısının eşyanın zıya, hasar ve gecikmeden kaynaklanan sorumluluğu Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bu nedenle bu talepler için Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesi uygulanacak olup, diğer taleplerin tabi olacağı süreyi belirlemek için Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesi uygulama alanı bulmaktadır.

ve 7/13874 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile taraf olmayı kabul etmiştir⁶⁶² ve 23.06.1978 tarihinde Sözleşme Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir. Ancak 1929 tarihli Varşova Sözleşmesi'nde birçok değişiklik yapılmış ve tadil edilmiştir⁶⁶³. Bu nedenle Varşova Sözleşmesi denilince, Türkiye açısından taraf olunan Lahey Protokolü ve 4 Sayılı Montreal Protokolü ile tadil edilen son metin anlaşılmalıdır.

Varşova Sözleşmesi'nin modern havacılığın ihtiyaçlarını karşılayamaması nedeniyle yeni bir uluslararası sözleşmenin oluşturulması amacıyla 10-28.05.1999 tarihleri arasında Montreal'de Uluslararası Hava Hukuku Konferansı düzenlenmiştir. Bu Konferans'ta, katılan Devletler arasında "*Havayoluyla Uluslararası Taşımacılığa İlişkin Belirli Kuralların Birleştirilmesine Dair Sözleşme*" (Montreal Sözleşmesi) imzalanmış ve Sözleşme onaylayan Devletler arasında 04.11.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise Montreal Sözleşmesi'nin, 02.04.2009 tarihli ve 5866 Sayılı Kanun ile onaylanmasını uygun bulmuş⁶⁶⁴ ve Sözleşme Türkiye açısından 26.03.2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁶⁶⁵.

Montreal Sözleşmesi, Varşova Sözleşmesi'ni yürürlükten kaldırmamış olup, aralarındaki ilişkiyi 55. maddesinde düzenlemiştir. Bu hükme göre, Montreal Sözleşmesi hükümleri, Varşova Sözleşmesi ve havayoluyla uluslararası taşımacılığa uygulanan herhangi bir kurala göre üstün sayılacak ve düzenleme yapılan konularda öncelikli olarak Montreal Sözleşmesi hükümleri uygulanacaktır. Varşova Sözleşmesi ve Montreal Sözleşmesi'nin uygulama alanı, Sözleşmelerin 1. ve 2. maddelerinde belirtilmiştir. Varşova Sözleşmesi'nin uygulama şartlarına ilişkin 1. maddesi, Montreal Sözleşmesi'ne de aynen alınmıştır⁶⁶⁶. Bu Sözleşmelerin uygulama alanına girmeyen havayoluyla uluslararası eşya taşıma sözleşmelerine, kanunlar ihtilafı kurallarına göre (MÖHUK m. 29) uygulanacak hukuk belirlenecektir.

⁶⁶² Bakanlar Kurulu Kararı ve Sözleşme'nin Resmi Gazete'de yayımlanan metni için bakınız; RG, 03.12.1977/16128; Aksoy, Mevzuat, s. 28-37.

⁶⁶³ Varşova Sözleşmesi'ni tadil eden değişiklikler için bakınız; Lahey Protokolü (Sözleşme metni için bakınız; 29.08.1977 tarih ve 7/13874 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, RG, 03.12.1977/16128, yürürlüğe giriş tarihi, 23.06.1978) ve 3736 Sayılı Kanun ile onaylanan 4 Sayılı Montreal Protokolü (Sözleşme metni için bakınız; RG, 21.04.1993/21559, yürürlüğe giriş tarihi, 12.09.1998). 1961 tarihli Guadalajara Sözleşmesi'ne ise Türkiye taraf olmamıştır.

⁶⁶⁴ RG, 14.04.2009/27200. Ayrıca 13.09.2010 tarih ve 2010/895 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG, 01.10.2010/27716)

⁶⁶⁵ Sözleşme metni için bakınız; RG, 01.10.2010/27716; Aksoy, Mevzuat, s. 92-109.

⁶⁶⁶ Sözleşmelerin uygulama alanı konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız; Ülgen, Hava Taşıma, s. 15-21; Sözer, Taşıma Sözleşmesi, s. 79-92; Seven, Taşıma, s. 14-15; Birinci Uzun, s. 39-51.

Montreal Sözleşmesi'nde dava açma süresine ilişkin düzenleme 35. maddede yapılmıştır. Hükme göre, iki yıl içinde dava yoluyla talep ileri sürülmezse hak geçersiz olacaktır. Varşova Sözleşmesi'nde ise dava açma süresine ilişkin hüküm 29. madde de düzenlenmişti. Bu hükümde de dava açma süresi için iki yıllık süre tanınmıştır. İki Sözleşme hükmünün İngilizce orijinal metni karşılaştırıldığında, neredeyse hiçbir değişikliğin yapılmadığı ve Varşova Sözleşmesi'nin 29. maddesinin aynen Montreal Sözleşmesi'nin 35. maddesine alındığı görülmektedir.

B. Montreal Sözleşmesi'nde Taşıyıcının Sorumluluğu İçin Belirlenen Süre ve Özellikleri

Montreal Sözleşmesi'nin 35/1. fıkrasına göre, sorumluluğa ilişkin davalar varış yerine ulaşma tarihinden ya da hava aracının ulaşmış olması gereken ya da taşımının durdurulduğu tarihten itibaren hesaplanan iki yıllık süre içinde açılmazsa, tazminata ilişkin haklar geçersiz olacaktır. Montreal Sözleşmesi'nde, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda olduğu gibi taşıyıcının sınırlı veya sınırsız sorumluluk ayırımına gidilmeksizin tek süre olarak iki yıllık süre belirlenmiştir⁶⁶⁷.

Ancak burada hemen belirtilmelidir ki, Montreal Sözleşmesi'nde taşıyıcının sorumluluk sebepleri Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda olduğu gibi sınırlı olarak düzenlenmiştir. Montreal Sözleşmesine göre taşıyıcının sorumluluk sebepleri; yolcunun yaralanması veya ölmesi, bagajın zarara uğraması (m. 17), taşınan eşyanın zıyaı veya hasarı (m. 18) ile gecikmeden (m. 19) kaynaklanan zararlardan oluşmaktadır. Bu nedenle Montreal Sözleşmesi'nde düzenlenen iki yıllık hak düşürücü süre sadece bu sorumluluk sebeplerine dayanan taleplerde uygulanabilir⁶⁶⁸. İki yıllık hak düşürücü süre, eşyanın zıya, hasar veya geç tesliminden kaynaklanan taleplerin haksız fiile dayandırılarak ileri sürülmesi halinde de uygulanır (Montreal Sözleşmesi, m. 29).

İki yıllık hak düşürücü süre sadece taşıyıcıya, taşıyıcının adamlarına veya taşımada yararlandığı yardımcılara karşı yönelteceği talepler için geçerlidir. Rücu

⁶⁶⁷ Kırman, s. 175; Seven, İspat Sorunları, s. 60; Gençtürk, s. 273; Gümüştü Tunçağıl, s. 89.

⁶⁶⁸ Bülent Sözer, "Hava Yolu ile Yapılan Milletlerarası Taşımalarda Yolcunun Ölümü veya Yaralanması Sonucunda Doğan Zararlardan Taşıyıcının Sorumluluğu", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (BATIDER)**, Cilt: IX, Sayı: 3, Haziran 1978, ss. 765-818 (Milletlerarası Taşımalar), s. 816; Ülgen, Hava Taşıma, s. 228; Seven, Taşıma, s. 238; Gümüştü Tunçağıl, s. 89; Akkurt, s. 340.

davaları ve sigorta şirketine yöneltilen talepler açısından iki yıllık düşürücü süre uygulanmaz⁶⁶⁹. Ayrıca Montreal Sözleşmesi'nde gönderene karşı açılacak sorumluluk davaları (m. 10 ve 16) hakkında da iki yıllık hak düşürücü süre uygulanmaz⁶⁷⁰.

Ulusal havayolu taşımalarında değinildiği üzere, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesinin kaynağını Varşova Sözleşmesi'nin 29. maddesi oluşturmaktadır. Montreal Sözleşmesi'nin 35. maddesinin, Varşova Sözleşmesi'nin 29. maddesinden alındığı da açıktır. Bu nedenle tekrara yol açmamak açısından ulusal havayolu taşımalarında sürenin kapsamı, özellikleri ve sürenin başlangıç anı bakımından yaptığımız açıklamalar bu kısım içinde geçerli olacaktır.

Bu iki yıllık sürenin hukuki niteliğine bakıldığında, doktrinde ağırlıklı görüş olarak sürenin ulusal havayolu taşımalarında olduğu gibi hak düşürücü süre olduğu kabul edilmektedir⁶⁷¹. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesinin ve Montreal Sözleşmesi'nin 35. maddesinin kaynağını oluşturan, Varşova Sözleşmesi'nin 29. maddesinin uygulanmasında bu sürenin zamanaşımı süresi mi yoksa hak düşürücü süre mi olduğu tartışmaları yaşanmıştır. Taraf Devlet mahkemeleri, konferansa katılan delegelerin görüşlerini de dikkate alarak bu süreyi, mutlak, kesilmeyen ve durmayan hak düşürücü süre olarak kabul etmişlerdir. Bu sürenin hak düşürücü süre olarak kabul edilmesi sebebinin ise yeknesak bir uygulama sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü konferansa katılan delegeler arasındaki görüşmelerde, yeknesaklığın sağlanması amacıyla durmayan, kesilmeyen ve mutlak bir sürenin kabul edilmesi ileri sürülmüş ve hakim görüş olarak bu görüş kabul edilmiştir⁶⁷².

⁶⁶⁹ T. Özdemir, s. 306.

⁶⁷⁰ Gümüştü Tunçağıl, s. 89; Taşıyıcının ileri süreceği talepler için süre, yetkili ulusal hukuka göre belirlenir; Gençtürk, s. 273; Yarg. 11. HD, 23.06.1989, 4773/3854 (Kazancı İçtihat).

⁶⁷¹ Atabek, s. 335; Ülgen, Hava Taşıma, s. 228; Kırman, s. 174; A. Özdemir, s. 139; Gençtürk, s. 272; T. Özdemir, s. 305; Kaner, Hava Hukuku, s. 89; Yetiş Şamlı, Sınırlı Sorumluluk, s. 67; Seven, Taşıma, s. 238; Gümüştü Tunçağıl, s. 94; Orbay Ortaç, Yolcu, s. 134; Birinci Uzun, s. 161; Aksoy, Fiili Taşıyıcı, s. 231; Gölcüklü, s. 223; Turhan, s. 196. Bu süreyi, zamanaşımı süresi olarak kabul eden görüşler için bakınız; Sözer, Milletlerarası Taşımalar, s. 816; Sözer, Taşıma Sözleşmesi, s. 263-264; Bozkurt Bozabalı, s. 203-204.

⁶⁷² A. Özdemir, s. 139. Aksi görüşte olan *Sözer ve Bozkurt Bozabalı*'ya göre, madde metninde hak düşürücü süre açıkça düzenlenmediği için, asıl olan zamanaşımı süresi olduğundan süre, zamanaşımı süresi olarak kabul edilmelidir. Ayrıca yazara göre, Montreal Sözleşmesi'nin 35/2. fıkrasında (ve Varşova Sözleşmesi m. 29/2) süre hesabının lex fori hükümlerine göre yapılacağını söylemesi, zımnen ve dolaylı bir şekilde iki yıllık sürede bazı durmaların ve kesilmelerin olacağını öngörülmediği anlamına gelmektedir. Bu durum ise sürenin zamanaşımı süresi olduğunu göstermektedir (Sözer,

Montreal Sözleşmesi'nin 35/2. fıkrasında sürenin hesaplanması konusunda uygulanacak hukuka ilişkin düzenleme yapılmıştır. Hükme göre, iki yıllık sürenin hesaplama yöntemi, davanın açıldığı mahkemenin hukukuna göre belirlenecektir⁶⁷³. Türkiye'de açılan davalar açısından bakıldığında, ulusal havayolu taşımalarında bahsedildiği üzere, Türk Hukuku'nda hak düşürücü sürelerin hesaplanmasına ilişkin hükümler bulunmamaktadır. Bu nedenle ulusal havayolu taşımalarında yapılan açıklamalar çerçevesinde Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin 151. maddesinin atfıyla Türk Borçlar Kanunu'nun 92 ve 93. maddelerinin kıyasen uygulanması yoluyla iki yıllık hak düşürücü sürenin hesaplanması yoluna gidilmelidir⁶⁷⁴. Sürenin hak düşürücü süre olarak kabul edilmesi nedeniyle durması veya kesilmesi söz konusu olamayacaktır⁶⁷⁵.

Montreal Sözleşmesi'nde hak düşürücü sürenin başlangıcı olarak, hava aracının teslim yerine ulaştığı veya ulaşması gerektiği ya da taşımanın durduğu tarih esas alınmıştır. Ancak bu haller yanında, sürenin hesaplanmasında davanın açıldığı yer mahkemesinin hukuku da uygulanacağı için (m. 35/2), Türkiye'de açılan davalarda Türk Sicil Havacılık Kanunu'nun 131. maddesinde ayrıca düzenlenmiş olan, 14. maddeye göre rapor tanzimi gereken hallerde, iki yıllık süre 14. madde gereğince Resmi Gazete ile yapılacak duyuru tarihinden itibaren işlemeye başlayacaktır⁶⁷⁶.

Doktrinde, Montreal Sözleşmesi hükümlerinde taşıyıcı aleyhine değişiklik yapılması konusunda izin verildiği için (Varşova Sözleşmesi, m. 23; Montreal Sözleşmesi, m. 26), iki yıllık sürenin uzatılabileceğini; ancak kısaltılamayacağını ileri sürülmektedir⁶⁷⁷. Ancak ulusal havayolu taşımalarında açıkladığımız üzere kanımızca hak düşürücü süre olan bu sürenin değiştirilmesi mümkün değildir.

Milletlerarası Taşımalar, s. 817; Sözer, Taşıma Sözleşmesi, s. 263-264; Bozkurt Bozabalı, s. 203-204). Ancak yukarıda da açıklandığı üzere yazarın bu görüşleri, konferansa katılan delegelerin hakim görüşü ve hükmün lafzı ile uyumsuzdur.

⁶⁷³ Bu fıkranın Varşova Sözleşmesi'ndeki karşılığı olan 29/2. fıkrası hatalı tercüme sonucu "Zamanaşımının hesaplanma usulü..." şeklinde ifade edilmiştir. Bu tercüme doktrinde genel olarak hak düşürücü süre olarak kabul edilen iki yıllık sürenin niteliğine aykırı düşmekte ve eleştirilmektedir (Ülgen, Hava Taşıma, s. 229; Kirman, s. 172; Seven, Taşıma, s. 238; Gümüşlü Tunçağıl, s. 94). Montreal Sözleşmesi'nde ise bu hatalı tercüme düzeltilmiş ve fıkra "Bu sürenin hesaplanması yöntemi..." şeklinde tercüme edilmiştir.

⁶⁷⁴ Gençtürk, s. 277; Birinci Uzun, s. 163; Gölcüklü, s. 227; Akkurt, s. 341; Turhan, s. 197.

⁶⁷⁵ Atabek, s. 335; T. Özdemir, s. 305.

⁶⁷⁶ Seven, Taşıma, s. 238.

⁶⁷⁷ Gençtürk, s. 271; T. Özdemir, s. 306.

İki yıllık süre dava açılmaksızın geçirilirse, hak tamamen sona erer ve bu süreden sonra ileri sürülen talepler için hak düşürücü süre itirazında bulunulabilir. Dosyadan anlaşıldığı takdirde hakim de kendiliğinden hak düşürücü süreyi dikkate alabilir⁶⁷⁸. Taşıyıcıların birden fazla olması halinde hak düşürücü süre sadece dava açılan kişiler için korunur. Dava açılmayan diğer sorumlulara karşı sürenin geçmesi ile hak düşmüş olur⁶⁷⁹.

C. Montreal Sözleşmesi'nde Düzenlenmemiş Taleplerin Tabi Olacağı Süre

Yukarıda da belirtildiği üzere, Montreal Sözleşmesi'nde eşya taşımalarına ilişkin olarak sadece taşıyıcının ziya, hasar ve gecikmeden kaynaklanan sorumluluğuna ilişkin düzenleme yapılmıştır. Bu nedenle iki yıllık hak düşürücü süre de sadece bu talepler için uygulanabilecek olup, taşıma sözleşmesinden kaynaklanabilecek diğer taleplerin tabi olacağı sürelerin belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca Varşova Sözleşmesi'nde de Montreal Sözleşmesi'nde olduğu gibi taşıyıcının sorumluluk sebepleri aynı şekilde ve sınırlı olarak düzenlenmiştir (m. 17-19). Yani Varşova Sözleşmesi'nde de, taşıma sözleşmesinden kaynaklanan diğer taleplerin tabi olacağı süreler için uygulanabilecek bir hüküm bulunmamaktadır⁶⁸⁰.

Bu durumda uluslararası havayoluyla yapılan taşımalarda sayılan talepler dışındaki taşıma sözleşmesinden doğan talepler için uluslararası sözleşmelerde uygulanabilecek bir sorumluluk süresi hükmü bulunmamaktadır. Bu nedenle Montreal Sözleşmesi kapsamı dışında kalan talepler için kanunlar ihtilafı kuralları çerçevesinde somut uyuşmazlığa uygulanacak hukuk belirlenmelidir⁶⁸¹.

Kanunlar ihtilafı kuralları çerçevesinde Türk Hukuku'nun yetkili hukuk olarak tespit edilmesi halinde Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda da uygulanacak hüküm bulunmadığından Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesi uygulanması

⁶⁷⁸ Ülgen, Hava Taşıma, s. 228-229; A. Özdemir, s. 140, Gençtürk, s. 277.

⁶⁷⁹ T. Özdemir, s. 306.

⁶⁸⁰ Ülgen, Hava Taşıma, s. 228; Seven, Taşıma, s. 238.

⁶⁸¹ Turhan, s. 198.

gerekecektir⁶⁸². Bu konuda ulusal havayolu taşımalarında yapmış olduğumuz açıklamalar çerçevesinde çözüm yoluna gidilebilir.

⁶⁸² Seven, Taşıma, s. 238; “Hava yolu ile yapılan yük taşıması, İstanbul-Londra ve Londra-İstanbul arasında yapıldığına göre, Varşova Anlaşması'nın Lahey Protokolü ile değiştirilen 1/2. maddesi hükmü uyarınca, uluslararası hava taşıması niteliğindedir. Uluslararası hava taşımacılığı kurallarını düzenleyen bu protokolde taşıyıcının sorumluluğu hakkında açılacak davalar bakımından dava açma süresi anlaşmanın 29. maddesinde düzenlenmiş ise de taşıma ücretinin tabi olacağı dava bakımından bir dava açma süresi düzenlenmiştir. Bu düzenleme noksanlığının, dava Türkiye'de açıldığına göre, Türk hukuk kurallarından yararlanılmak suretiyle giderilmesi gerekir (MÖUHK.m.24/2). Türkiye hava sınırları içerisindeki hava taşımacılığını düzenleyen Türk Sivil Havacılık Kanununda da taşıma ücretinin tabi olacağı zamanaşımı veya hak düşürücü süre bakımından bir düzenleme bulunmamakta ve fakat bu konuda hüküm bulunmayan hallerde uluslararası anlaşma hükümleri, o da olmadığı takdirde T.Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulaması gerektiği hükme bağlanmış bulunmaktadır. Olayda, öncelikle uygulanması gereken uluslararası anlaşmada hüküm bulunmadığı yukarıda saptandığına göre, dava konusu hava taşımasından kaynaklanan ücret alacağı davası, zamanaşımı süresi bakımından TTK.nun 767/1. maddesinde kabul edilmiş bulunan bir yıllık süreye tabi olduğunun kabulü gerekir. Davaya konu olayda da taşımanın bitim tarihi ile icra takip tarihi arasında bir yıldan fazla süre geçmiş olmasına ve icra takibinin de zamanaşımı itirazı ile durmuş bulunmasına göre, bu davada ileri sürülen zamanaşımı def'i kabul edilerek, davanın bu yönden reddi gerekirken, aksine düşünceyle kabulüne karar verilmesi doğru olmadığı gibi, bu şekilde tesis edilen kararın Dairemizce onanmış olması da isabetli görülmediğinden davalı vekilinin bu yöne ilişkin karar düzeltme isteminin kabulüne karar verilmesi gerekmiştir.” Yarg. 11. HD, 23.06.1989, 4773/3854 (Sinergi Mevzuat ve İtihat Programı).

SONUÇ

Çalışmamızda görülmektedir ki, taşıma hukukunun dağılık yapıda bulunan kurallarının tümünde zamanaşımı veya hak düşürücü sürelerle ilişkin olarak belirli düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bu düzenlemelerin hepsinde zamanaşımı veya hak düşürücü sürelerin uygulanmasına ilişkin tüm kurallara yer verilmediği gibi, bazı taşıma türlerinde taşıma sözleşmesinden doğan tüm talep haklarını kapsayacak şekilde düzenleme de yapılmamıştır.

Taşıma hukukunda zamanaşımı sürelerinin uygulanması noktasında düzenleme yapılmayan konularda, zamanaşımına ilişkin genel hükümlerin düzenlendiği Türk Borçlar Kanunu'nun 146 ilâ 161. madde hükümleri niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanacaktır. Çünkü Türk Medeni Kanunu'nun 5. maddesine göre, Bu Kanun ve Türk Borçlar Kanunu'nun genel nitelikli hükümleri, uygun düştüğü ölçüde tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanır. Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun da düzenlenen hükümler açısından bakıldığında, Türk Ticaret Kanunu, Türk Medeni Kanunu'nun ayrılmaz bir parçasıdır (TTK m. 1/1) ve Türk Borçlar Kanunu, Türk Medeni Kanunu'nun Beşinci Kitabı olup, onun tamamlayıcısıdır (TBK m. 646). Bu bağlantı hükümleri sonucu da ortaya çıkmaktadır ki, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenleme bulunmayan konularda Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan düzenlemelerin uygulanması gerekecektir.

Taşıma hukukunda düzenlenen hak düşürücü süreler açısından bakıldığında ise, durum biraz karışmaktadır. Çünkü taşıma hukukunda hak düşürücü sürelerin uygulanmasına ilişkin düzenleme yapılmayan konularda, hak düşürücü sürelerle uygulanabilecek genel nitelikte hükümler bulunmamaktadır. Bu nedenle zamanaşımı ile hak düşürücü süreler farklı özelliklere sahip olmakla beraber, hak düşürücü sürelerle niteliğine uygun düştüğü ölçüde, zamanaşımına ilişkin hükümlerin uygulanması gerekecektir. Bu nedenlerle hukukumuzda hak düşürücü sürelerin uygulanmasına ilişkin tereddütlerin giderilmesi açısından, hak düşürücü sürelerle ilişkin genel nitelikte hükümlerin düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Taşıma hukukunda zamanaşımına ve hak düşürücü sürelerle ilişkin düzenleme yapılmayan konularda Türk Borçlar Kanunu'nun genel nitelikli hükümlerinin

uygulanacak olması nedeniyle, çalışmanın ilk bölümünde zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerle ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir.

Bunun yanında zamanaşımına ilişkin genel nitelikli hükümler Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiş iken, taşıma hukukunun genel nitelikli hükümleri de Türk Ticaret Kanunu'nun Dördüncü Kitabı olan Taşıma İşleri'nde düzenlenmiştir (m. 850-930). Çünkü Ticaret Kanunu'nun 852. maddesinde deniz, demir ve havayolu taşımalarına ilişkin özel hükümler saklı tutulmuştur. Bu nedenle deniz, demir veya havayolu taşımalarına ilişkin özel düzenlemelerde zamanaşımı veya hak düşürücü sürelerle ilişkin bir düzenleme yapılmaması halinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinde düzenlenen zamanaşımına ilişkin kuralın öncelikli olarak uygulanması gerekecektir. Bu hükümde de düzenleme yapılmayan konularda Türk Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesinde ticari hükümlerde düzenlenen zamanaşımı sürelerinin değiştirilemeyeceği düzenlenmiştir. Yine Türk Ticaret Kanunu'na göre taşıma işleri, doğrudan başka hiçbir koşul aranmaksızın ticari işletme faaliyeti sayılmıştır (m. 850/3). Bu nedenle taşıma hukuku kurallarının tümü ticari hüküm niteliğinde olup, taşıma hukukunda düzenlenen zamanaşımı süreleri, Kanun açıkça izin vermediği sürece taraf iradesiyle değiştirilemez. Bunun yanında hak düşürücü süreler açısından bu konuda bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak ilk bölümde yaptığımız açıklamalar çerçevesinde hak düşürücü sürelerin de Kanun açıkça izin vermedikçe taraf iradeleriyle değiştirilemeyeceği kanısındayız.

Ulusal karayoluyla eşya taşımalarında zamanaşımı süresi bir yıl olarak belirlenmiştir; ancak taşıyıcının nitelikli kusurunun bulunması halinde, menfaatler dengesine uygun olarak zamanaşımı süresinin üç yıla çıkacağı düzenlenmiştir (TTK m. 855). Bu hüküm incelendiğinde görülmektedir ki, zamanaşımı süresi sadece taşıma sözleşmesinden doğan zararları kapsar niteliktedir. Bu nedenle taşıma sözleşmesinden doğan ücret alacağı başta olmak üzere alacak taleplerinin tabi olduğu zamanaşımı süresi genel hükümlere göre belirlenecektir. Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesinin tasarısındaki haliyle yasalaşıp, taşıma sözleşmesinden doğan tüm talep haklarını kapsar şekilde düzenlenmesi kanımızca daha yerinde olurdu. Hükümün mevcut haliyle, taşıma sözleşmesinden doğan zarar ve alacak taleplerinin farklı zamanaşımı hükümlerine tabi olması uygulamada tereddütlere yol açabilecektir.

Uluslararası karayoluyla eşya taşımalarında ise, CMR tüm davaların bir yılda zamanaşımına uğrayacağını düzenlemiştir; ancak yine ulusal karayolu taşımalarında olduğu gibi, taşıyıcının nitelikli kusurunun bulunması halinde zamanaşımı süresi üç yıla çıkacaktır.

Ulusal demiryoluyla eşya taşımalarında uygulanacak kurallar ise Osmanlı Devleti Dönemi'nde padişah fermanı ile çıkarılan Rumeli Demiryolları İşletme Nizamnamesi'nde düzenlenmiştir. Günümüz koşulları açısından bakıldığında, Nizamname'de getirilen kurallar çağın çok gerisinde kalmaktadır. Nizamname'de sadece taşıyıcının eşyanın zıya veya hasarından kaynaklanan sorumluluğuna ilişkin talepler için hak düşürücü süreler belirlenmiştir (m. 17/4). Hükümde, eşyanın hasarı halinde dört haftalık, zıya halinde altı aylık hak düşürücü süre düzenlenmiştir. Bunun yanında ayrıca açılan davaların bir yıl içinde sonuçlandırılma zorunluluğu getirilmiştir. Bu şartlar altında bakıldığında, demiryolu taşıyıcısının eşyanın zıya veya hasarı nedeniyle sorumluluğuna başvurulması imkansız hale gelmektedir. Bu nedenle kanımızca acilen ulusal demiryolu taşımaları açısından yeni bir düzenlenenin yapılması gerekmektedir. Mevcut şartlar, ülkemizde demiryolu taşımalarının yaygınlaşmasını engellediği gibi, ülkemizde demiryolu taşımalarına verilen değeri de gözler önüne sermektedir. Nizamname'de sadece eşyanın zıya ve hasarından kaynaklanan sorumluluğa ilişkin süreler belirlendiğinden diğer talepler, Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesine tabi olacaktır.

Uluslararası demiryoluyla eşya taşımalarında ise CIM, taşıma sözleşmesinden doğan tüm taleplerin bir yılda zamanaşımına uğrayacağını düzenlemiştir (m. 48). Ancak yine aynı maddede düzenlenen durumlarda zamanaşımı süresinin iki yıla çıkacağı belirtilmiştir.

Ulusal denizyoluyla eşya taşımalarında taşıyanın eşyanın zıya veya hasarı ile geç tesliminden kaynaklanan sorumluluğu için ayrı, taşıma sözleşmesinden doğan diğer alacaklar için ayrı türde süreler belirlenmiştir. Bu şekilde bir ayırımın belirlenmesinde Lahey/Visby Kuralları'nda yer alan düzenleme etkili olmuştur. Bu kapsamda taşıyanın eşyanın zıya veya hasarı ile geç tesliminden doğan sorumluluğa ilişkin talepler bir yıllık hak düşürücü süreye tabidir (TTK m. 1188). Bu sürenin durması veya kesilmesi söz konusu değildir. Kanun tarafından açıkça izin verildiği için tarafların anlaşarak süreyi uzatması mümkündür. Bir yıllık hak düşürücü sürenin

taşıyanın oyalayıcı ve çelişkili davranışları nedeniyle kaçırılması halinde, taşıyan hak düşürücü süre itirazından yararlanamaz (TTK m. 1189). Kanuni bir düzenlemesi olmamakla birlikte dürüstlük kuralı gereği zamanaşımı süreleri açısından kabul edilen bu kural, hak düşürücü süreler açısından oluşabilecek tereddütlerin giderilmesi adına kanuni düzenlemeye kavuşmuştur. Burada hak düşürücü sürenin kamu çıkarlarını ilgilendirmeyen basit bir alacak hakkı için düzenlenmesi nedeniyle, sürenin hukuki niteliğinin haklı olarak zamanaşımı süresi olması gerektiği söylenebilir. Ancak kanun koyucu burada uluslararası düzenlemeleri dikkate alarak tercihini hak düşürücü süreden yana kullanmıştır. Hak düşürücü süreye tabi talepler dışında, taşıma sözleşmesinden doğan diğer alacak talepleri bir yıllık zamanaşımı süresine tabidir (TTK m. 1246).

Uluslararası denizyoluyla eşya taşımalarında ise, uygulama alanı bulan birçok uluslararası düzenleme bulunmaktadır. Türkiye bunlardan sadece 1924 tarihli Lahey Kuralları'na taraf olmuştur. 1924 tarihli Lahey Kuralları ve 1968 tarihli Lahey/Visby Kuralları'nda sadece taşıyanın eşyanın zıya veya hasarından doğan sorumluluğuna ilişkin olarak bir yıllık hak düşürücü süre öngörülmüştür. Daha sonradan kabul edilen Hamburg Kuralları ve Rotterdam Kuralları'nda ise taşıma sözleşmesinden doğan tüm taleplerin iki yıllık süre içinde ileri sürülmesi kabul edilmiştir. İki yıllık sürelerin niteliği ise doktrinde tartışmalıdır.

Ulusal ve uluslararası havayoluyla eşya taşımalarında, taşıyıcının eşyanın zıya veya hasarı ile geç tesliminden doğan sorumluluğuna ilişkin iki yıllık hak düşürücü süre düzenlenmiştir (TSHK m. 131, Varşova Sözleşmesi m. 29 ve Montreal Sözleşmesi m. 35). Burada da ulusal denizyolu taşımalarında olduğu gibi hak düşürücü nitelikte süre düzenlenmiştir. Zamanaşımı ve hak düşürücü süre arasındaki ayırım dikkate alındığında, buradaki sürenin zamanaşımı süresi olması gerektiği söylenebilirse de, uluslararası alanda yeknesaklığın sağlanması açısından bu sürenin hak düşürücü süre olduğu kabul edilmektedir. İki yıllık hak düşürücü sürenin kapsamına girmeyen talepler için Türk Ticaret Kanunu'nun 855. maddesine göre, bir yıllık zamanaşımı süresinin uygulanması gerekecektir.

Sonuç olarak, eşya taşıma hukukunda düzenlenen zamanaşımı ve hak düşürücü süreler incelendiğinde, düzenlemeler arasında taşıma türünün yapısal özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar bulunsa da, tüm düzenlemelerin ortak

özelliği olarak genel hükümlere kıyasla kısa sürelerin benimsendiği görölmektedir. Tüm taşıma türlerinde zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin kısa olarak düzenlenmesinde, taşıma hukukunun karakteristik özellikleri ve dinamik yapısı etkili olmuştur. Bir yandan taşıyıcı/taşıyanın sorumluluktan kurtulması zorlaştırılmış iken, diğer yandan taşıma sözleşmesinden doğan taleplerin ileri sürülmesi için kısa süreler düzenlenerek menfaatler dengesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında taşıma işlerinde faaliyet gösteren kişilerin her gün çok sayıda taşıma işi gerçekleştirilmesi, bu kişilere karşı yöneltilecek taleplerin kısa süre içinde ileri sürülmesini ve çözüme kavuşturulmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenlerle taşıma sözleşmelerinden doğan uyumsuzluklarda belirliliğin sağlanması ve genel hukuki güvenlik kuralının bir sonucu olarak, taşıma hukukundan doğan taleplerin genel olarak kısa sürelerde kullanılması gerekmiş ve bu talepler için kısa zamanaşımı veya hak düşürücü süreler öngörölmüştür.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Burak. **Karayoluyla Yapılan Taşımalarda Taşıyıcının Ziya ve Hasardan Doğan Sorumluluğu**, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012 (Sorumluluk).

Adıgüzel, Burak. **Multimodal Taşımalarda Taşıyıcının (MTO) Sorumluluğu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015 (Multimodal).

Akçay, Ergin. **Türk Borçlar Kanunu'na Göre Zamanaşımı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Akıncı, Sami. **Deniz Hukuku Navlun Mukaveleleri**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1968.

Akıncı, Ziya. **Karayolu İle Milletlerarası Eşya Taşımacılığı ve CMR**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1999.

Akkan, Mine. **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Akkurt, Sinan Sami. **Türk Sivil Havacılık Mevzuatı ve Uluslararası Konvansiyonlar Kapsamında Sivil Havayolu ile Yolcu Taşımacılığında Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Aksoy, Sami. **Taşıma Hukukunda Fiili Taşıyıcı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015 (Fiili Taşıyıcı).

Aksoy, Sami. **Taşıma Hukuku Mevzuatı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012 (Mevzuat).

Akyazan, Sıtkı. “Karada ve Denizde Taşıma Akitlerinden Doğan Hak ve Alacakların Zamanaşımı”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (BATIDER)**, Cilt: V, Sayı: 4, Aralık 1970, ss. 681-709.

Akyol, Şener. **Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı**, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2006.

Arkan, Sabih. **Karada Yapılan Eşya Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1982 (Taşıyıcının Sorumluluğu).

Arkan, Sabih. **Demiryoluyla Yapılan Uluslararası Eşya Taşımaları**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987 (Demiryolu).

Arkan, Sabih. **Ticari İşletme Hukuku**, 18. Baskı, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2013 (Ticari İşletme).

Arseven, Haydar. **Deniz Ticareti Hukuku Dersleri**, Mentüş Kitabevi, İstanbul, 1961.

Arslan, Ramazan, Ejder Yılmaz ve Sema Taşpınar Ayvaz. **Medeni Usul Hukuku**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

Atabek, Reşat. **Eşya Taşıma Hukuku (Deniz Hukuku Hariç)**, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1960.

Atalay, Oğuz. **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Atalı, Murat. **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Atamer, Kerim. “Taşıyanın, Yükün Zararından Doğan Sorumluluğunda Hak Düşürücü Süre (TTK m. 1067)”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIII**, Ankara, 1996, ss. 117-150 (Süre).

Atamer, Kerim. “Karar İncelemesi (TTK m. 1067 - Hak Düşürücü Süre - Sürenin Sonradan Uzatılması - Mali Mesuliyet Sigortacısının (P&I Club’ın) Temsil Yetkisi)”, **Deniz Hukuku Dergisi**, Sayı: 1-4, Yıl: 5 (2000), ss. 309-321 (Karar İncelemesi).

Ateş, Ebru. **Taşıyanın Sorumluluğunu Düzenleyen “Konişmentolu Taşımlar Hakkında Bazı Kuralların Birleştirilmesine Dair 1924 Brüksel (Lahey) Konvansiyonu’nun” Türk Hukukuna Etkisi (1924 Lahey Kuralları)**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.

Aybay, Gündüz. **Deniz Ticareti Hukuku İle İlgili Notlandırılmış Yargıtay Kararları**, Aybay Yayınları, İstanbul, 2000.

Aybay, Atilla, Aydın Aybay, Gündüz Aybay ve Rona Aybay. **Denizciler, İşletmeciler ve Yöneticiler İçin Deniz Hukuku**, Aybay Yayınları, İstanbul, 1998.

Aydın, Alihan. **CMR’ye Göre Taşıyıcının Zıya, Hasar ve Gecikmeden Doğan Sorumluluğu**, 2. Bası, İstanbul, 2006.

Ayhan, Rıza, Mehmet Özdamar ve Hayrettin Çağlar. **Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar**, 8. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Başbuğoğlu, Tarık. **Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu (Deniz Ticareti-Sigorta Hukuku)**, Cilt: 2, Özkan Matbaacılık, Ankara, 1988.

Baştuğ, İrfan ve H. Ercüment Erdem. **Ticari İşletme Hukuku Ders Notları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1993.

Birinci Uzun, Tuba. **Uluslararası Hava Taşımlarında Taşıyıcının Sorumluluğu**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Bozkurt Bozabalı, Banu. **Havayoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmelerinde Taşıyanın Ölüm ve Cismani Zarardan Doğan Hukuki Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Can, Mertol. **CMR ve Alman Ticaret Kanunu ile Mukayeseli Olarak Türk Taşıma Hukukunun Genel Esasları**, Cilt: 1, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2017.

Cumalıoğlu, Emre. **Kırkambar Sözleşmesi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.

Çağa, Tahir. “Birleşmiş Milletler Denizde Eşya Taşıma Konferansı, 1978”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (BATIDER)**, Cilt: X, Sayı: 2, Aralık 1979, ss. 323-352.

Çağa, Tahir ve Rayegan Kender. **Deniz Ticareti Hukuku II Navlun Sözleşmeleri**, 10. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Çetingil, Ergon, Rayegan Kender, Samim Ünan ve Emine Yazıcıoğlu. “TTK Tasarısı’nın ‘Deniz Ticareti’ Başlıklı 5. Kitabında Yer Alan Hükümler Hakkında”, **Deniz Hukuku Dergisi**, Özel Sayı, Ocak 2006, ss. 1-297.

Doğanay, İsmail. “Hakem-Bilirkişi Raporları Zamanaşımı Süresini Keser mi?”, **Sigorta Hukuku Dergisi**, Cilt: I, Sayı: 2, Ağustos 1982, ss. 141-152 (Hakem-bilirkişi).

Doğanay, İsmail. “Karada Eşya Taşıma Akdinden Dolayı Tazminata Mahkum Olan Birinci Taşıyıcının Kendi Yerine Geçen Diğer Taşıyıcılar Aleyhine Açacağı Rücu Davasının Zamanaşımı Başlangıcı Acaba Hangi Tarihtir?”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (BATIDER)**, Cilt: VII, Sayı: 1, Haziran 1973, ss. 87-101 (Rücu).

Doğanay, İsmail. **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Cilt: 1, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2004 (Cilt: 1).

Doğanay, İsmail. **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Cilt: 2, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2004 (Cilt: 2).

Doğanay, İsmail. **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Cilt: 3, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2004 (Cilt: 3).

Erdem, H. Ercüment. **Sif Satışlar (CIF Sales)**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Erdem, Ercan. **CMR Konvansiyonu ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Karayolu Taşıma Hukuku**, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013.

Erdem, Mehmet. **Özel Hukukta Zamanaşımı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Erdil, Engin. **Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku İçtihatlı CMR Konvansiyonu Şerhi**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2007 (2007).

Erdil, Engin. **Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku İçtihatlı CMR Konvansiyonu Şerhi**, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015 (2015).

Eren, Fikret. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 21. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.

Eriş, Gönen. **Türk Ticaret Kanunu (Deniz Ticareti ve Sigorta)**, Cilt: 3, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1990 (Deniz Ticareti).

Eriş, Gönen. **Kara Taşıma Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1996 (Kara).

Eriş, Gönen. **Taşıma Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015 (Taşıma).

Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt: I, 2. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976 (Cilt: 1),

Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt: II, 2. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1977 (Cilt: 2).

Gençtürk, Muharrem. **Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku (Genel Kavramlar, Gecikmeden Doğan Sorumluluk)**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2006.

Gölcüklü, İlyas. **Montreal Sözleşmesi Uyarınca Taşıyıcının Uluslararası Yolcu Taşıma Sözleşmesinden Doğan Sorumluluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Gümüşlü Tunçağıl, Gülce. **Milletlerarası Özel Hukukta Sivil Hava Taşımacılığı Kazaları ve Taşıyıcının Hukuki Sorumluluğu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

Günay, Barış. **Hazırlık Çalışmalarının Işığında Lahey/Visby Kuralları (Rotterdam Kuralları ile Karşılaştırmalı Olarak)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.

Kaner, İnci Deniz. **Hava Hukuku (Hususi Kısım)**, 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004 (Hava Hukuku).

Kaner, İnci Deniz. **Deniz Ticareti Hukuku “Navlun Sözleşmeleri”**, Cilt: 2, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014 (Navlun).

Kara, Hacı. **Rotterdam Kuralları’na Göre Taşıyanın Zıya, Hasar veya Gecikmeden Kaynaklanan Zararlardan Sorumluluğu**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Karahan, Sami. **Ticari İşletme Hukuku**, 21. Bası, Mimoza Yayınları, Konya, 2011.

Karan, Hakan. **Karayolunda Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Konvansiyon CMR Şerhi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.

Kender, Rayegan. "Türk Ticaret Kanunu'nun 1067. Maddesinin Uygulaması", **Deniz Hukuku Dergisi**, Sayı: 1-4, Yıl: 6-7 (2001-2002), ss. 1-9.

Kender, Rayegan, Ergon Çetingil ve Emine Yazıcıoğlu. **Deniz Ticareti Hukuku Temel Bilgiler**, Cilt: 1, 14. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Kendigelen, Abuzer. **Hukuki Mütalaalar (Mahkeme Kararları ile Birlikte)**, Cilt: 1, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Kılıçoğlu, Ahmet M. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 18. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.

Kırman, Ahmet. **Hava Yolu ile Yapılan Uluslararası Yolcu Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1990.

Kocayusufpaşaoğlu, Necip. **Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme**, 6. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014.

Kuru, Baki. **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku**, Legal Yayınevi, İstanbul, 2016.

Lale, Muktedir. **Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku ve CMR**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

Nomer, Ergin. **Devletler Hususi Hukuku**, 21. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2015.

Oğuzman, M. Kemal ve M. Turgut Öz. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt: 1, 13. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015 (Cilt: 1).

Oğuzman, M. Kemal ve M. Turgut Öz. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt: 2, 11. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014 (Cilt: 2).

Okay, M. Sami. **Deniz Ticareti Hukukuna İlişkin Yargıtay Kararları**, 2. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1963 (Yargıtay Kararları).

Okay, M. Sami. **Deniz Ticareti Hukuku**, Cilt: II, 2. Bası, İstanbul, 1971 (Deniz Ticareti).

Orbay Ortaç, Nurdan. **Havayolu ile Taşınan Yolcuların Ölümünden veya Bedensel Bütünlüğünün İhlalinden Doğan Akdi Sorumluluk**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014 (Yolcu).

Orbay Ortaç, Nurdan. "Havayolu ile Taşımalarda Bagajın Zıyı veya Hasara Uğraması Nedeniyle Doğan Akdi Sorumluluk", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 114, 2014, ss. 143-179 (Bagaj).

Özdemir, Atalay. **Hava Taşıyıcısının Bagaj ve Yükün Kaybı, Hasarı ve Gecikmesinden Doğan Zararlar Nedeniyle Sorumluluğu**, Sanem Matbaacılık, Ankara, 1992.

Özdemir, Turkey. **Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku (Zıya ve/veya Hasar Sorumluluğu)**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2006.

Özekes, Muhammet. **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Pekcanitez, Hakan. **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Pekcanitez, Hakan ve Ali Yeşilirmak. **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, (ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz), 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Poroy, Reha ve Hamdi Yasaman. **Ticari İşletme Hukuku**, 14. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012.

Reisoğlu, Safa. **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25. Bası, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2014.

Seven, Vural. **Taşıma Hukuku**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2010 (Taşıma).

Seven, Vural. **Taşıma Hukukunda Gönderilen**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012 (Gönderilen).

Seven, Vural. **Taşıyanın Yüke Özen Borcunun İhlalinden (Yük Zıya ve Hasarından) Doğan Sorumluluğu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003 (Taşıyanın Sorumluluğu).

Seven, Vural. **Yük Zıya ve Hasarının Tespit ve İhbarı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994 (İhbar).

Seven, Vural. “Taşıma Hukukunda Taşıyıcının Kusur Derecesine Bağlanan Sonuçlardan Kaynaklanan İspat Sorunları”, **Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2005, ss. 51-87 (İspat Sorunları).

Sözer, Bülent. **Deniz Ticareti Hukuku Ders Kitabı**, Cilt: 1, 3. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014 (Deniz Ticareti).

Sözer, Bülent. “Hava Yolu ile Yapılan Milletlerarası Taşımalarda Yolcunun Ölümü veya Yaralanması Sonucunda Doğan Zararlardan Taşıyıcının Sorumluluğu”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (BATIDER)**, Cilt: IX, Sayı: 3, Haziran 1978, ss. 765-818 (Milletlerarası Taşımalar).

Sözer, Bülent. “Türk Sivil Havacılık Kanunu’nun Hükümlerine Göre Taşıyanın ve İşletenin Sorumluluğu”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi (BATIDER)**, Cilt: XII, Sayı: 4, Aralık 1984, ss. 3-86 (İşletenin Sorumluluğu).

Sözer, Bülent. **Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Hava Yolu ile Yük Taşıma Sözleşmesi**, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2009 (Taşıma Sözleşmesi).

Süzel, Cüneyt. **Deniz Ticareti Hukukunda Taşıtan ve Yükleten**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Şanlı, Cemal, Emre Esen ve İnci Ataman Figanmeşe. **Milletlerarası Özel Hukuk**, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.

Şener, Oruç Hami. **Ticari İşletme Hukuku Ders Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Tanrıver, Süha. **Medeni Usul Hukuku**, Cilt: 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

Tekil, Fahiman. **Deniz Hukuku Uluslararası Konvansiyonlar**, Tekil Neşriyat, İstanbul, 1987 (Konvansiyonlar).

Tekil, Fahiman. **Deniz Hukuku**, 6. Bası, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2001 (Deniz Hukuku).

Tekinay, Selahattin Sulhi, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu ve Atilla Altop. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.

Turhan, Gökhan. **Uluslararası Hava Yolu Taşımalarında Taşıyıcının Yüke İlişkin Sorumluluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Tüzün, Necat. **Kara ve Hava Taşıma Hukuku**, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara, 1968.

Ülgen, Hüseyin. **Hava Taşıma Sözleşmesi**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1987 (Hava Taşıma).

Ülgen, Hüseyin. **Uluslararası Taşımacılık ve Hukuki Sorunları**, Can Matbaa, İstanbul, 1988 (Uluslararası Taşımacılık).

Ülgen, Hüseyin. “6102 Sayılı (Yeni) Türk Ticaret Kanunu’nda Taşıma Hukukuna Hakim İlkeler”, **Ersin Çamoğlu’na Armağan**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013 (İlkeler).

Ülgen, Hüseyin, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya ve N. Füsün Nomer Ertan. **Ticari İşletme Hukuku**, 4. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Ülgener, Fehmi. **Sürastarıya Süresi ve Ücreti**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1993.

Von Tuhr, Andreas. **Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı**, C. 2, çev. Cevat Edege, Yargıtay Yayınları, Ankara 1983.

Yavaş, Aksoy. **Kara Yolunda Konteyner ile Yapılan Yük Taşımada Kayıp veya Hasardan Doğan Sorumluluk**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Yazıcıoğlu, Emine. **Hamburg Kuralları’na Göre Taşıyanın Sorumluluğu Lahey/Visby Kuralları ile Karşılaştırmalı Olarak**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Yeşilova, Ecehan. **Taşıyıcının CMR Hükümlerine Göre Yardımcı Şahıslarının ve Müteakip Taşıyıcılarının Eylemlerinden Doğan Sorumluluğu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004 (Müteakip Taşıyıcı).

Yeşilova Aras, Ecehan. **Uluslararası Karayolu ile Yük Taşımacılığında Teslim Süresinin Aşılması ve Teslimde Ödeme**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010 (Teslimde Ödeme).

Yetiş Şamlı, Kübra. **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Taşıyanın Zıya, Hasar ve Geç Teslimden Sorumluluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013 (Taşıyanın Sorumluluğu).

Yetiş Şamlı, Kübra. **Uluslararası Kara, Hava ve Deniz Yoluyla Eşya Taşımalarında Taşıyıcının/Taşıyanın Sınırlı Sorumluluktan Yararlanma Hakkının Kaybı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2008 (Sınırlı Sorumluluk).

Yılmaz, Ejder. **Hukuk Sözlüğü**, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.

Yılmaz, Oğuz. **CMR Hükümlerine Göre Müteakip Taşıma**, Güncel Yayınevi, İzmir, 2008.

Zeyneloğlu, Ahmet. **Taşıma Hukuku**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993.